KRIGSBARNSMINNEN

KRIGSBARN I SÖDRA SVERIGE BERÄTTAR

Soini Andersson

KRIGSBARNSMINNEN

Krigsbarn från södra Sverige berättar

Omslagsfoto:
SA Kuva Finland

Personporträtt:
Antti Malminen

Soini Andersson

KRIGSBARNSMINNEN

Krigsbarn från södra Sverige berättar

Denna bok tillägnas våra barn och barnbarn.

Insamlade berättelser från medlemmar
i
SYDSVERIGES FINSKA KRIGSBARN

© Soini Andersson

Första upplagan.
Utgiven i samarbete med
Sydsveriges Finska Krigsbarn 2016
Layout och tryck:
Soini Andersson, Beta Tryck, Tyringe

ISBN 978-91-639-0565-0

INNEHÅLL

Historik SFK 8
Soini Andersson 13
Tuulikki Andersson 24
Birgitta Berg 29
Jean Cronstedt 32
Jorma Enochsson 37
Airi Green 40
Timo Haapanen 42
Hilkka Liisa Haraldsson 58
Raija Harju 65
Martti Häkkinen 71
Sakari Häkkinen 80
Antero Ijäs Nilsson 92
Rauni Janser 97
Hilkka Irene Jeppsson 113
Carina Johannesson 117
Anna Liisa Johansson 123
Pertti Laine 154
Onni Lönnqvist 157
Antti Malminen 160
Ritva Myllymäki 175
Risto Nieminen 181
Annikki Nilsson 186
Ritva Olsen 191
Pertti Pennanen 197
Oppi Pyykkö 201
Eila Ralsgård 204
Tenho Ruponen 213
Rita Sjöberg Wikell 230
Rita Ström Söderlund 241
Tuula Thurén 246
Marjatta Titoff 260
Matti Äikäs 263

FÖRENINGEN SYDSVERIGES FINSKA KRIGSBARN – EN KORT HISTORIK

En oktoberdag 1992 hälsade Timo Haapanen från Hässleholm tretton finska krigsbarn från olika orter i Skåne välkomna till Örestads Golfklubb i Lomma för att grunda SKÅNEFÖRENINGEN FINSKA KRIGSBARN. Denna anslöts till det samma år bildade RIKSFÖRBUNDET FINSKA KRIGSBARN. Med åren växte den från början lilla skånska föreningen starkt. Nya medlemmar från angränsande delar av Blekinge, Halland och Småland anslöt sig också. Av denna anledning ändrades därför namnet år 2006 till SYDSVERIGES FINSKA KRIGSBARN. Förkortningen SFK kunde bibehållas.

Vid slutet av 2013 nådde antalet medlemmar toppsiffran 264, av vilka 155 var krigsbarn och 109 stödmedlemmar. Vid det senaste årsskiftet var vi 235 stycken, av vilka sex hade varit med alltsedan starten: Katri Björk, Timo Haapanen, Rauni Ristilammi, Marjatta Titoff, Paula Steen och Seija Yndén.

I april 2001 startade SFK ett tvåsidigt medlemsblad med namnet TERVE! Dess förste redaktör blev Tapani Rossi i Höör. Nummer 10, redigerat av Börje Dahl, Jorma Enochsson och Tapani Rossi, utkom 2002 i formen av ett 35-sidigt specialnummer med undertiteln ”Finska krigsbarn i Skåne berättar”. År 2008 övertog Carina Johannesson i Åhus redaktörskapet för en treårsperiod. Sedan 2011 är Antero Ijäs-Nilsson i Knislinge tidningens redaktör. Alltsedan 2009 utkommer TERVE! tre gånger årligen. Den flersidiga och i vackert flerfärgstryck framställda tidningen produceras av Soini Andersson i Tyringe, föreningens mångårige tidigare ordförande. Nummer 54, årgång 17, utkom i februari 2016.

Med hänsyn till medlemmarnas höga medelålder och stora geografiska spridning har vi sedan några år växlat platsen för våra sammankomster. Årsmötena hålls i centralt belägna Eslöv, höstmötena i Skillinge på ostkusten. Platsen för sommarträff och julfest varierar från år till år. Fem lokalsektioner anordnar dessutom egna medlemsträffar: Göinge, Kristianstad, Träffpunkt Finland (Hässleholm), Sydvästan (Malmö) och Sydöstan (Ystad).
SFK-s högtidliga 10-årsjubileum firades i vintermörkret den 6 december 2002 på Frostavallen i Höör och samlade fler än 80 deltagare.

Några av dessa kom från andra lokala krigsbarnsföreningar i landet. För mig och min hustru Gerd var detta första gången någonsin vi bevistade en sammankomst arrangerad av finska krigsbarn. Hos mig väckte denna upplevelse liv i starka men dittills slumrande känslor av ödesgemenskap. Otaliga andra krigsbarn har senare berättat om liknande känsloupplevelser i motsvarande situation!

På Frostavallen anordnade SFK under tre soliga majdagar 2007 också Riksförbundets 15-årsjubileum, som lockade rekordmånga 256 deltagare, varav drygt hundra kom från Finland och tio från Danmark. Där visade Tapani Rossi en av honom själv sammanställd fotoutställning om finska krigsbarn. Bland de inbjudna talarna fanns den legendariske finlandsfrivillige Orvar Nilsson, det finska Centralförbundets dåvarande ordförande Brita Stenius-Aarniala, ordföranden i Wasa läns krigsbarn Anders Walkama och skådespelerskan Maria Lundquist, för oss alla mest känd som Signe i filmen Den bästa av mödrar. Under mötet utsågs Maria till hedersledamot i SFK, den första i föreningens historia. För en annan uppskattad programpunkt svarade tre skånska tonåringar, som berättade om hur det varit att växa upp som barnbarn till ett finskt krigsbarn.

Under hösten 2007 avhölls i Osby vårt eget 15-årsjubileum. Inbjuden gästföreläsare var den kände litteraturhistorikern Sten Kindlundh, som redogjorde för de ytterst komplicerade och ödesdigra politiska turerna under Mellanfreden. Numera är Sten själv också mångårig stödmedlem av föreningen.

Riksförbundets 15-årsjubileum, som SFK hade arrangerat på Frostavallen 2007, blev så uppskattat att vi fem år senare ombads att också anordna dess 20-årsjubileum. Detta jubileum valde vi att förlägga till det vackra Kurhotellet i Tyringe. I strålande majsol och underskön grönska samlades 122 deltagare av vilka 36 var tillresta från Finland. Centralförbundets nye ordförande, tillika historikern, Pertti Kavén föreläste om de finska kvinnornas stora och ofta bortglömda insatser under kriget. Sten Kindlundh redogjorde initierat och sakligt för Finlands andra krig mot Sovjetunionen, det drygt tre år långa Fortsättningskriget.

Föreningens egna, trevliga och välbesökta 20-årsjubileum anordnades den 21 november 2012 på samma vackert belägna Kurhotell i

Tyringe. Denna gång dock i ofrånkomligt vintermörker och som en samtidig julfest.

År 2013 valde SFK att lämna Riksförbundet. Anledningen till detta beslut var tvåfaldig. Dels ansågs kostnaden för fortsatt medlemskap vara för hög, dels hade meningsskiljaktigheter mellan respektive styrelse i synen på verksamhetens målsättning gjort sig gällande. Efter separationen har SFK-s egen verksamhet fortsatt i snarast ökande takt. Märkligt nog, med tanke på vår höga medelålder, har medlemsantalet förblivit relativt stabilt. Förlusterna i antalet avlidna har i förvånansvärt stor utsträckning kompenserats av nytillkomna medlemmar, som först sent i livet fått vetskap om vår existens.

Den sedan några år pågående utomeuropeiska folkvandringen till norra Europa av ensamkommande ungdomar, flyktingar och migranter har givetvis väckt frågor hos oss finska krigsbarn. Är dagens situation och den, som under andra världskriget förde oss till Sverige, likartade? Finns det grundläggande skillnader? Vilka är i så fall dessa? I SFK-s senaste föreningsbroschyr betonar vi följande aspekter.

Vi kom inte hit som flyktingar, vi blev inbjudna. Vi var inte ensamkommande, asylsökande ungdomar. Vi var tillfälligt omhändertagna barn. Begreppet asyl fanns aldrig med i bilden. Frivilligt och gratis ställde tiotusentals svenska familjer upp och tog hand om oss. Avsikten var, att vi alla efter kriget skulle återsändas till våra biologiska föräldrar, förutsatt att dessa då fortfarande var i livet. En yttersta förutsättning var givetvis att Finland inte hade tvingats kapitulera och förvandlats till sovjetrepublik. Svenska folkets spontana och stora gästfrihet var ett led i Sveriges stöd för Finland, som förtvivlat kämpade mot det väldiga Sovjet för fortsatt existens som fri och självständig nation. Vår vistelse i Sverige belastade inte skattebetalarna. Den finansierades huvudsakligen med privata medel av våra värdfamiljer. Det vore orätt mot både de svenska värdfamiljerna och oss finska krigsbarn om dessa fakta skulle tillåtas försvinna i ett suddigt historielöst töcken!

Nästa år firar SFK 25-årsjubileum och Finland 100 år som självständig nation. Mot dessa jubileer blickar vi med glädje och tillförsikt framåt!

STYRELSEPOSTERNA I SFK HAR SEDAN 1992 INNEHAFTS AV FÖLJANDE MEDLEMMAR:

Ordförande:	Hellevi Gripvall (1992-95), Gunnel Nordström (1995-96), Kosti Markkanen (1996-2002), Börje Dahl (2002-05), Karina Bolinder (2005-06), Jean Cronstedt (2006-09), Soini Andersson (2009-2015), Kosti Markkanen (2015) Jean Cronstedt (2016).
Vice ordförande:	Gunvor Nyman, Timo Haapanen, Aila Strömberg, Anita Sjöholm, Karina Bolinder, Rauni Janser, Tapani Rossi, Laila Rydzén, sedan 2012 Antero Ijäs-Nilsson.
Sekreterare:	Keijo Yndén (1992-95 samt 1997-2002), Eva Ohlin (1995-96), Aino Andersson (1996-97), Annikki Nilsson (2002-06), Birgitta Berg (2006-08), sedan 2009 Veikko Bern.
Kassör:	Ulla Ström (1992-93), Gunvor Nyman (1993-97), Gunnel Nordström (1997-2001), Berndt Jönsson (2001-2002), Irja Berggren (2006-12), sedan 2013 Heikki Aaltonen.

AV FÖRENINGSMEDLEMMAR, I KRONOLOGISK ORDNING, UTGIVNA BÖCKER:

LIIKKANEN (Edvardsen), Annu. Med lapp om halsen (Det får inte hända igen). 70000 Finska krigsbarn 1939-46. Inter Terras, 1995.

OHLSSON, Irene. Gränsens barn. Broby, Eget förlag, 1996.

CRONSTEDT, Jean. Krigsbarn, gymnast, läkare. Mitt liv i fyra världsdelar. Trelleborg, Eget förlag, 2001.

ROSSI, Tapani. Räddade till livet. Om en stor svensk hjälpinsats för Finlands barn 1939-1949. Tyringe, Eget förlag, 2008.

JOHANSSON, Liisa. Minnas sådant man har glömt, (Svårt att minnas – svåra minnen), Självbiografisk berättelse, Eget förlag, 2010.

CRONSTEDT, Jean. Finlands långa ödeskamp. Ett krigsbarns berättelse. Tyringe, Eget förlag. Första upplagan 2010, sjunde upplagan (reviderad och utökad) 2016.

NYBERG, Anita. Vi som kom med lapp om halsen. Tyringe, Eget förlag 2011.

DAHL, Börje. Minnen. Eget förlag, Tyringe, 2013.

ANDERSSON, Soini. Krigsbarnsminnen. Finska krigsbarn i Sydsverige berättar. Eget förlag, Tyringe 2016

Trelleborg i mars 2016

Jean Cronstedt

Soini Andersson

Soini Vähäkuopus Andersson
Skyrupsgatan 5
Tyringe

Året 1939.
Vintern var kall och snörik. Vinden ven, snön yrde utanför husknuten. I ljuset av Norrskenet den 2 februari föddes Soini Vähäkuopus, som fjärde barn till Helmi och Risto Vähäkuopus.

Mitt födelsehem

Först hade de fått en dotter, Annikki, 1934, sedan två pojkar. Pentti, 1936 och Olavi,1937. Min far var stolt över att få flera söner. Alla barnen föddes i vårt hem. En liten gård i norra Finland alldeles i gränsen till finska Lappland. Det ansågs vara bra med söner som kunde hjälpa till med gårdsysslorna.
Marken där gården låg hade min far och farfar köpt tillsammans och de var nybyggare och bröt mark, odlade och högg i sin egen skog.

Byggnaderna kom till efter hand, de blev fler och fler allt efter behov. Platsen där husen finns är belägen högst upp på en ås med en storartad utsikt över trakten. Gården heter Ylitalo, vilket på finska betyder ”översta huset”.

Vi var fyra syskon det blev naturligt att Annikki fick ta det stora ansvaret för oss pojkar när föräldrarna skötte gårdsarbetet tillsammans med farfar.

Jag minns inte så mycket från denna tid. Men det jag kommer ihåg, är att vi syskon alltid var tillsammans. Dom tog hand om mig, jag fick följa med på alla upptåg som de hittade på. Mest minns jag att det var mycket snö och höga snövallar. På den tiden skulle även barnen vara föräldrarna behjälpliga med gårdens dagliga göromål som de ansågs kunna klara av. Jag kände det som en trygg tillvaro tillsammans med dem.

En dag fick vi barn för oss att nu var det tid för oss att ta tag i vedhuggningen. Vi hade väl sett att de äldre lade yxorna i vatten innan de började hugga ved. Vi trodde det var för att yxorna skulle bli riktigt vassa och bra att hugga med. På åkern intill boningshuset fanns en liten sänka med vatten, där vi lade en yxa vi fått tag på. Efter en natt ansåg vi att yxan skulle vara färdig för användning. På morgonen tågade vi iväg och plockade upp yxan. Det var en väldigt stolt syskonskara som fortsatte mot vedbacken. Yxan var den finaste och vassaste vi någonsin sett. På vedbacken började vi hugga ved så spinkor och bark yrde. Efter en stund uppstod ett bråk om vems tur det var att ha yxan. Jag tyckte att det var min tur. Jag tog en vedklabb och lade upp den på huggkubben. Höll handen som skydd över vedträdet, det var ju min tur att hugga. Det tyckte inte min bror Olavi, så han höjde yxan och sa att jag skulle ta bort min hand, annars skulle han hugga. Min ordhållige bror gjorde som han sagt. Jag flyttade inte handen, hugget nästan delade min hand. Så visst var yxan vass. Själva hugget minns jag inget av men Olavi blev rädd när blodet forsade fram. Han sprang och gömde sig under en släde. De hittade honom inte på flera timmar.
Min mor rev sönder lakan och förband handen. Det var ingen tanke

eller möjlighet att åka till någon doktor, det var åtta mil till närmaste läkare. Handen läkte och blev bra, ett ärr finns ännu kvar som ett synligt minne av vårt försök att bidra till familjens vinterkomfort.

Den 30 november 1939
började vinterkriget då Sovjet anföll Finland. Min far blev inkallad som soldat och klarade sig oskadd genom dessa dryga tre månader. Han var kulspruteskytt under kriget.
När sedan fortsättningskriget startade den 25 juni 1941 var det tid för honom att bli soldat igen. Detta blev en kortvarig krigsinsats för hans del. Redan efter några veckor blev han skadad vid ett sovjetisk flyganfall. Skyttegraven där han befann sig blev helt igenfylld av bombkrevaderna. Soldaterna i den skyttegraven fick grävas fram. Bland andra min far och farbror. De klarade livet men fick omfattande skador. Min far fick högra benet så illa skadat att benet fick amputeras nedanför knät och högra armbågsleden obrukbar samt en del splitter i kroppen som aldrig gick att ta bort. Trots dessa skador lärde han sig att gå och arbetade en del på gården. Han lärde sig också skriva med vänster hand.
Mitt första minne av min far var när han en dag kom hem i uniform. Med hjälp av kryckor kunde han ta sig fram. Det skramlade i köket när han gick fram och öppnade dörren till allrummet. Han ställde sig lutad mot dörrposten stödd på sina kryckor och såg på oss. Han var glad att vara hemma igen. Jag tror han kom direkt från lasarettet.

Det blev en mycket arbetsam tid för min mor att klara av hemmet, alla barnen, min far och de övriga göromålen som gården krävde. Mor berättade en gång hur hon hade mig i ett knyte när hon var ute på skogsängarna och skar gräs som skulle bli vinterfoder åt djuren. Hon fick flytta mig från plats till plats där gräset fanns.

Resan startar
Det blev bestämt att vi barn skulle åka till Sverige som inte var i krig. Det var meningen att det skulle bli en kortvarig vistelse där. Det var svårt i Finland med maten. Kvinnorna behövdes i produktionen när männen var i fält, det var inte lätt med barnpassningen heller.
Gårdarna skulle skötas, fabriker och samhället hållas igång. En otro-

Syskonen med mor Helmi före avfärden till Sverige 1942.
Från vänster, Soini, Olavi, Pentti och Annikki.

lig insats av Finlands kvinnor. Det hade även börjat planeras för barnhem i Finland så att mödrarna skulle bli avlösta från barnpassningen. Då kom ett erbjudande från Sverige att dom kunde ta emot de finska barnen en tid i sina privathem. Detta var en hjälp till Finland eftersom Sverige inte kunde ge någon militär hjälp.

Mor körde oss

Mor skulle köra iväg oss med häst o vagn. Jag tyckte hon var väldigt stor när hon lyfte upp mig i vagnen.

Det var spännande, jag insåg inte allvaret i avfärden. Inte varje dag man fick åka hästskjuts. Förmodligen körde hon oss till en by 12 km bort som heter Sarajärvi. Sedan åkte vi buss till Uleåborg. Under bussfärden har jag också en minnesbild; Det blev ett väldigt oväsen och bussen körde in i skogen. Alla rusade ut och gömde sig. Det var ett flyglarm som hade utlöst denna situation.

Vår uppsamlingsplats var Uleåborg där vi tillsammans med andra barn fick åka tåg till Haparanda.

Vi fyra syskon kom den 19 juni 1942 till Haparanda.

Storasyster Annikki 8 år, Pentti 6 år, Olavi drygt 4 år och jag lite över 3 år.

Läkarundersökningen
Jag minns inte mycket av tågresan, inte heller läkarundersökningen. Jag var sjuk och skildes från mina syskon och skickades till ett barnhem, Amundsön ett konvalescenthem som blivit barnhem för finska barn, utanför Göteborg. Doktorn hade upptäckt att jag hade någon sjukdom och behövde läkarhjälp. Jag behandlades på Barnsjukhuset i Göteborg. Senare (jag fick min sjukjournal 2010) fick jag veta att jag blivit vaccinerad mot TBC. Jag hade immunitet mot detta som kroppen hade klarat av. Följden av vaccinering blev en överdos så jag blev fruktansvärt sjuk och höll på att stryka med. Men läkarna lyckades rädda livet på mig.

Det blev en fullständig chock för mig att bli lämnad ensam och sjuk utan mina syskon. Jag var ju van att alltid ha dem hos mig. Begrep inte varför jag plötslig skulle bli utlämnad på detta sätt. Tiden på barnhemmet var tråkig och orolig. Det var många barn där, trångt och bråkigt. Stora barn som busade med oss mindre.

Visste inte heller var jag befann mig eller varför, samtidigt som jag var sjuk och hade mardrömmar på nätterna.

Mina syskon kom till Tyringe alla tre, direkt från Haparanda. De blev inkvarterade i olika hem. Annikki som var äldst hade fått uppgiften av mor att ta hand om lillebror när vi skulle åka till Sverige. Jag försvann när jag blev bortsorterad efter läkarundersökningen och skickad till barnhemmet. Annikki var förtvivlad, hon visste inte var jag blivit av. Annikki talade bara finska när hon kom till Tyringe och det var det ingen som förstod. Efter en tid fick dock Helga Hedse, som blev Penttis fostermor, klart för sig att det fanns ytterligare ett syskon som hörde till barnaskaran.

Helga, en kavat kvinna samt lottachef i Tyringe, tog reda på var jag fanns. Hon såg till att även jag fick ett hem i Tyringe. Jag kom dit 8 månader efter mina syskon.

Hunden
När jag skulle lämna barnhemmet i Göteborg var det en lotta som skulle åka med mig. Innan vi reste tog hon med mig in i ett rum där det fanns en stor hylla full av kramdjur. Jag fick välja precis vilket djur jag ville ha. Jag valde en liten vit hund som liknar en terrier av något slag. Den hunden tyckte jag mycket om. Den blev en trygghet för mig.
Det är den enda ägodel jag har kvar sen den tiden. Konstigt nog fick hunden aldrig något namn av mig.
Den finns kvar än idag. Våra barn har även haft den som leksakshund. Särskilt vår yngsta dotter Anja var förtjust i den tills vi fick en riktig levande hund som avlöste min slitna kramhund.

Mina nya svenska föräldrar. Agda och Arvid Andersson och jag i mitten.

Nytt hem
När jag med hunden under armen och lottan fick åka tåg till Skåne var jag lite gladare och friskare. Färden gick till Tyringe där mina syskon fanns. Jag skulle återförenas med dem. Vi samlades i mitt nya hem och det blev saft- och bullkalas. Jag kände inte igen mina syskon, det var säkert en besvikelse för dom. Jag kunde inte svenska utan talade bara finska. På barnhemmet i Amundsön hade vi haft finsktalande personal. Mina syskon hade redan lärt sig svenska.

När våra föräldra besökte oss 1953 i Sverige.
Överst fr. v. Pentti, Annikki, Soini och Olavi.

När vi sedan satt vid bordet och åt så efter en stund kände jag plötsligt igen Pentti. Jag kastade mig om halsen på honom och skrek; Pentti! Pentti! Efter detta började det klarna för mig att det var mina syskon jag var tillsammans med igen. Då blev det fart på oss alla, vi sprang runt i huset och hoppade från trappan till övervåningen så högt uppifrån vi vågade. Det blev dock snart slut på detta. Mina nya ”föräldrar” tyckte inte om detta hoppande och skrikande.

Nya föräldrar

Jag hamnade hos Agda och Arvid Andersson, de var 50 år. De bodde grannar med Hedses så Pentti och jag kom riktigt nära varandra. Olavi hamnade hos Ellen och William Nordén ett par hus längre bort. Min syster Annikki hamnade några kvarter längre bort hos Brita och Kalle Strand. Vi bröder umgicks ganska mycket, särskilt Pentti och jag träffades nästan varje dag. Annikki som bodde längre bort och var fem år äldre fick egna kamrater så vi umgicks inte så mycket.Våra fosterföräldrar hade inga egna barn. Det var bara Nordéns som hade två egna barn, några år äldre än Olavi. Inga-Britt och Folke.

Det var ett äldre par som hade tänkt ta sig an Olavi men de förstod att det inte var så bra för Olavi att de var så gamla. De övertalade Nordéns att ta hand om Olavi, de hade ju egna barn så det blev bättre för honom där.
De betalade emellertid Nordéns för Olavis upphälle och var mycket förtjusta i honom.

Kriget tog slut
När kriget tog slut skulle alla finska barn hem till Finland igen. Dels var det skolplikten, dels de biologiska föräldrarna som ville ha hem sina barn. Även Finska staten krävde att barnen skulle komma tillbaka. Det var ju så bestämt att vi endast skulle stanna så länge som behövdes. En nation har inte råd att förlora så många barn.
Det var klart från första början att vi skulle åka hem till Finland igen men inte när vi skulle åka. För att ”förbereda” mig för hemresan och och mitt liv i Finland fick jag gå i träslöjd i samma klass som min äldsta bror Pentti. Dom ansåg att jag skulle lära mig lite praktiskt arbete som jag kunde ha nytta av när jag kom till Finland.
Det kom tågbiljetter gång på gång och upprepade beslut om vår resa tillbaka. För oss var det en oviss tid. Vi visste inte hur länge vi skulle få stanna. Finland utmålades för oss som ett mycket fattigt land. Ont om mat, hårt arbete och landet bestod nästan bara av djupa skogar.
Våra fosterföräldrar ville gärna att vi skulle stanna kvar. Helga Hedse var den drivande kraften med att vi skulle få stanna i Sverige. Hon ville inte lämna sin älskade Pentti. Helga lyckades få oss bortkopplade från Finlandskommittén 1947. Det blev då våra Finska föräldrar som fick avgöra om vi skulle få stanna kvar i Sverige. Dom önskade att vi skulle komma tilbaka hem till Finland.
Till saken hör att det hade kommit fem nya syskon till i Finland och ett sjätte på väg. En överenskommelse gjordes med våra biologiska föräldrar och fosterföräldrarna här i Tyringe, att två av oss skulle resa hem till Finland och stanna ett år där. Sedan skulle dom två få välja var dom ville bo. Det blev Annikki och Olavi som fick åka hem under ett prövoår. Året var 1949-50.
Det var inte lätt för dem att helt plötsligt få bo ihop med sina då okända syskon och på nytt få lära sig finska. Särskilt svårt var det i skolan innan dom kom igång med finska språket.

När prövoåret hade gått valde bägge två att komma tillbaka till Tyringe. Det var ju skillnad på standard där och här.
Våra finska föräldrar tyckte dom var tvungna att åka till Tyringe i januari 1953 för att se hur vi hade det. Det var elva år efter att vi hade rest från Finland. Så många år tog det innan jag träffade mina riktiga föräldrar igen. Jag var glad att få träffa dom men lite konstigt var det ändå. Jag visste ju att dom fanns. Dom var mycket glada över att få träffa oss alla här i Sverige samt att se hur vi hade det. Det var mycket svårt för dem att åka hem till Finland igen och lämna oss i Sverige.
När dom sedan kom till sitt hem i Finland och träffade sina grannar och bekanta trodde dom knappt på att de rest så långt som till södra Sverige. Det var en lång och påfrestande resa från norra Finland på den tiden.

Åter i barndomshemmmet
1955 åkte vi alla fyra till Finland och hälsade på våra föräldrar och syskon. Det var på många sätt ett konstigt sammanträffande. Vi kunde inte tala med varandra. Det var bara Anniki som kom ihåg språket. Hon orkade inte med att översätta allting som vi och dom ville ha sagt. Det var väldigt jobbigt för henne emellanåt. Vi kände oss likväl mycket välkomna hem.
Jag kände att jag hade en plats dit jag var välkommen, det blev ett lugn och trygghet för mig. Jag hade hört så ofta att om jag inte skötte mig skulle jag skickas tillbaka till Finland. Det var inget straff längre, jag kände mig hemma och välkommen där.
Jag hade inte varit i hemmet sedan 1942 och inte sett några foton på gården. Trots detta var allting precis som jag kom ihåg det. Fast allt var så oändligt litet. Min minnesbild var ju från en treårings horisont. Trappan upp till vårt utedass var bara tre steg, i mitt minne var det en hög trappa. Från denna trappa lockade mina syskon mig att hoppa ner när jag var tre år. Jag kommer fortfarande ihåg hur de jublade när jag hoppade ner till marken första gången. Det är ändå konstigt att man kan komma ihåg sådana saker.

Något jag alltid saknat var att ha och bo hos egna ”riktiga” föräldrar och syskon. Mina fosterföräldrar var i äldsta laget när jag kom till dem. De hade ingen erfarenhet av småbarn och de vågade nog inte

riktigt fästa sig vid mig. De visste inte hur länge de skulle få behålla mig. Jag skulle lämnas tillbaka i riktigt bra skick välnärd och ordentligt klädd. Den första tiden i fosterhemmet hade jag kvar mina mardrömmar från barnhemmet. Jag vågade knappt somna för att jag var rädd att mardrömmarna skulle komma igen. Fosterföräldrarna blev så irriterade och arga när jag började skrika på natten. De kunde inte förstå att jag kunde vara rädd för något, det fanns ju inget där att vara rädd för.
Några kramar förekom inte. Ibland när jag var hemma hos kamrater och upplevde deras familjeliv blev jag många gånger avundsjuk på dem. Så skulle jag också velat ha det.
Mina fosterföräldrar var inte så förstående med vad jag ville göra tillsammans med mina kompisar. Agda min fostermor var frireligös. Så vissa saker tyckte hon inte jag skulle hålla på med. Sport och idrott ansågs inte vara bra. Jag inte lov att deltaga i fotboll, friidrott eller andra idrotter. Det var en stor besvikelse för mig. Jag smög mig så ofta jag kunde med mina skolkamrater för att spela fotboll och sådant. Det blev ju svårt emellanåt att förklara för kamraterna varför jag inte ”ville” vara med dem. Skämdes för att tala om som det var att jag inte fick vara med och idrotta. Jag tror nog att en del visste vad det berodde på men de ville inte säga det till mig.
Jag har haft det bra rent materiellt här i Sverige. Gick i skolan som andra barn. Jag hade väldigt trevliga skolkamrater och vad jag minns kom vi alltid bra överens. Några bor fortfarande, precis som jag i Tyringe. Vi träffas då och då på föreningsträffar och andra tillställningar.
Förhållandet blev bättre mellan fosterföräldrarna och mig efter hand. De ville adoptera mig när jag var i 25-års åldern. De hade ju inga egna barn. Jag accepterade att bli adopterad. På det viset fick dom också en arvinge. Jag var inte en riktig släkting, tyckte en del av fosterföräldrarnas släktingar.
Efter skolan började jag på tryckeriet här i Tyringe. Sedan dess har jag blivit den grafiska branschen trogen.
1963 på nyårsafton var jag med ett par kompisar på en dansrestaurang i Helsingborg. Där träffade jag min blivande fru Tuulikki. När vi pratat en stund och hon berättat sitt namn förstod jag att hon kom från Finland. Född i Petsamo i Finland, det var intressant tyckte jag.

Vi hade något gemensamt direkt. Tuulikki bodde på Råå med sina fosterföräldrar. Det blev många turer till Råå för mig i fortsättningen. Hon var enda barnet där.
1967 gifte vi oss i Raus kyrka. Sedan bosatte vi oss i Tyringe. Vi har fått tre barn Hillevi, Kimmo och Anja. Nu har vi fem barnbarn.
Våra fosterföräldrar, på båda håll, tyckte mycket om våra barn

Sydsveriges Finska Krigsbarnsförening
Jag blev medlem i denna förening och även ordf. i sex år. Både Tuulikki och jag kände oss genast hemma i den föreningen. Det fanns sex lokalavdelningar i landet. Utöver detta hade vi ett riksförbund, Riksförbundet Finska Krigsbarn som alla lokalavdelningar tillhörde.
Krigsbarnsföreningen har för mig blivit ett bra sätt att ta reda på hur barnförflyttningen gick till och samtidigt få reda på andra krigsbarns upplevelser. Alla har inte haft det så bra som jag.
Det finns många både goda och dåliga upplevelser hos oss. En del har inte haft det så lätt med sitt finska påbrå.
Jag har träffat flera som aldrig vågat berätta om sitt urspung.
En del krigsbarn har inte talat om för sina bekanta att dom varit krigsbarn.
Det är först när de fått kontakt med vår förening som det började lossna och de vågade berätta om sig själv.
Tänk – att leva med att försöka dölja sitt ursprung i större delen av sitt liv.
Några barn kom till verkligt dåliga hem och fick det riktigt svårt.
Vår krigsbarnsförening har en viktig uppgift att fylla. Där vågar man tala om saker som hänt och där finns någon som lyssnar och förstår.
Själv har jag aldrig skämts för min finska härkomst, tvärtom har jag varit stolt för den. Till stor del kan jag nog tacka Henning Adamsson för detta. Han hyrde rum hos mina fosterföräldrar och var en sann Finlandsvän. Henning läste bl. a. ”Fänrik Ståls sägner” för mig innan jag själv kunde läsa. Särskilt Sven Duva blev föremål för min beundran.
Henning kom från Jämtland och var en populär bypolis i Tyringe.
Han var för mig som en storebror och min idol, sämre förebild kan man ha.

Tyringe november 2015

Tuulikki Andersson

Jag heter Sirkka Tuulikki Vasilisdotter. Jag är född i Petsamo i Finland den 20 nov. 1943. Petsamo ligger numera i Ryssland och heter idag Petjanga.
Mina föräldrar är Paula född Sergejeff och Vasili Bogdanoff.
Mina syskon Vihtori, Aune, Eero, Ilmari, Herman och Anneli.
Mina far- och morföräldrar var födda i Vitryssland och blev beordrade att flytta till Petsamo för att arbeta där. De fick en liten summa pengar som startbidrag. Min mormor Varvara hade fiskebåt, som sönerna och hon själv åkte ut med för att ta hem fisk och sälja.
Detta skedde även sedan morfar Daniel var död.
Min farfar Feodor hade varit kosack i ryske kejsarens armé. Farmor Helga lärde sig aldrig finska.
Min storasyster Aune har berättat att de, förmodligen syskonen, satte mig i en låda i vattnet utanför hemmet och sedan fick rädda mig från att drunkna.
Vi bodde i Trifona i Petsamoviken, som är en vik till Norra Ishavet.
Min pappa jobbade i hamnen Liinahamari och i nickelgruvorna.
Mamma fick ro mina äldre syskon över viken till skolan och hämta dem på eftermiddan när de skulle hem från skolan.
Under kriget i Petsamo samlade man ihop barnen och de skickades till Sodankylä barnhem. Mina äldre syskon Aune, Eero och Ilmari kom dit.
De kom sedan till Ronneby Brunn med finska krigsbarnstransporter. Aune och Ilmari blev kvar i Sverige och hamnade hos familjer i Ronneby.
Vi evakuerades från Petsamo på hösten 1944 och flyttade ner till Kel-

lo utanför Oulu, Uleåborg. Vi bodde i en liten stuga. Alla nio i ett rum. Anneli föddes 1945 i Kello. Mina föräldrar skildes. Jag har ett minne att jag stod uppe på ett bord eller en stol framför fönstret i stugan och mamma var med. Min pappa kom och de grälade. Om det var vid samma tillfälle vet jag inte. Jag minns att jag tyckte att pappa var stygg mot mamma.
Min mamma gifte om sig med en äldre man med vuxna söner. Anneli och jag bodde hos dem.
Min pappa gifte om sig med en annan kvinna och fick barn med henne. Han bosatte sig i Pateniemi. Jag var hos honom ibland. Jag minns att vi hade en brunn på gården.
Det bodde många zigenare i byn. Man skrämde oss barn med mustalainen (zigenare) om vi inte var snälla. Vi var rädda för dem.
Min bror Herman som var 3 år äldre än jag dog vid sju års ålder i hjärnhinneinflammation. Han var en riktigt söt pojke, säger Aune.
Vår äldsta bror Vihtori tyckte inte att miljön hos mamma var bra för småflickor. Den gamle mannens vuxna söner var alkoholiserade. Aune kom och hämtade först Anneli som var fyra år, 1949. De reste till Ronneby till den familj som Aune bodde hos. Anneli blev adopterad av ett par Anna och Ebbe Svensson, barnlösa. Anna hade en lanthandel.
Ett år senare, 1950, hämtade Aune mig och reste tåg och buss med mig till Ronneby till samma familj, som hon bodde hos. Det enda jag minns av resan var att vi åkte bil den sista biten. Husen, som jag såg från fönstret var jättehöga, tyckte jag.

Anneli o Tuulikki vid ladan i Kello 1947.

Det var köpman Folke Svensson och Gunhild Svensson. De hade en affär med livsmedel. De ansåg sig vara lite fina, åtminstone Gunhild. De tillhörde societeten i Ronneby och hade det gott ställt. De hade ett fint sommarhus i skärgården. Jag lärde mig simma där. De hade en jungfru som skötte hushållet.
Hon tog hand om mig och kallade mig Stina. Det namnet hade jag ända tills jag började realskolan. Aune och jag bodde på vinden i huset.
Jungfrun gav mig en gång löskokt ägg, sardiner och mjölkchoklad. Jag tyckte inte om detta och försökte göra det godare genom att hälla chokladmjölk över. Jag har inte kunnat äta löskokt ägg sedan dess och ogärna sardiner.
Aune och jag pratade finska med varandra. Ilmari bodde i huset bredvid hos Sally och John Svensson. Ilmari, Imo kallas han, behöll sitt finska efternamn Bogdanoff fast han blev adopterad.
Gunhild och Folke var för gamla att ta hand om mig. Jag blev adopterad av ett barnlöst par, Ebba och Erik Nilsson, som bodde i Sörby, strax utanför Ronneby.
Vi blev övertalade att ta dig, har Ebba berättat. Inte så roligt för mig att höra.
Hon var söndagsskollärare i Ronneby kyrka och Imos mamma Sally undrade om hon inte kunde ta hand om Imos lillasyster, mig alltså.
Erik var finsnickare på SJ:s verkstäder i Ronneby och Ebba jobbade lite på Systembolaget.
Jag hade inte varit så länge hos Ebba och Erik, när jag ramlade ner för en källartrappa och bröt armen.
Jag började i skolan inne i Ronneby. Eftersom jag bodde i Sörby hade jag en bit att gå, någon kilometer. Jag gick ensam till och från skolan, fast jag bara var 7 år. På den
tiden var det inte tal om att någon skulle följa mig och bil hade vi inte. Det var ovanligt att någon hade bil då.
Jag gick och fantiserade på vägen till och från skolan. Jag minns att jag var helt övertygad om att hästarna i Finland hade vingar.
En gång var jag så inne i mina fantasier att jag gick rakt in i en lyktstolpe. Det gjorde nog ont för jag minns det tydligt.
Vi skulle på utfärd, men det hade jag glömt att tala om hemma och jag kom inte ihåg det själv heller. När jag kom till skolan var ingen där. Hur det gick minns jag däremot inte.

Jag lärde mig svenska väldigt fort. På julavslutningen första skolåret fick jag läsa högt för klassen och föräldrarna, som var inbjudna. Fröken talade då om att jag i augusti, när vi började första klass, inte kunde ett ord svenska. Alla var imponerade. Jag förstod inte alla ord men läsa dem kunde jag.
Jag skrev också väldigt fina uppsatser redan så tidigt. Fröken brukade läsa upp dem och berömma mig.
Räkning var inte lika lätt. Erik hjälpte mig med det. Minus var särskilt svårt, jag förstod inte det räknesättet.
Matematik har aldrig varit min starka sida. Språk har jag varit bättre på och road av. Två flickor bodde grannar med oss, Ingrid och Birgit Mård. Vi lekte ofta. Det var mycket snö på vintrarna och vi åkte kälke och byggde snögubbar.
Ebba ville ha mig att kalla dem för mor och far eller mamma och pappa, vilket minns jag inte. Jag minns att jag en dag, när Erik kom hem från arbetet, ropade Far eller Pappa till honom. Han blev glad.

Anneli och Tuulikki brudtärnor 1959 på broder Imos bröllop.

Själv tyckte jag att det lät väldigt konstigt.
Jag träffade inte mina syskon så ofta. Jag minns att Imo och jag låg i samma säng en gång. Jag var glad för min bror. Jag vet inte när detta var. Om det var precis när jag kommit eller senare.
Ute hos Anneli i Kuggeboda var jag väl någon gång också. Tredje klass gick jag i Kallinge. Varför jag flyttades dit vet jag inte. Jag hade en manlig lärare. På den tiden hade småskollärarna första och andra klass. Sen tog folkskollärarna över. Jag minns inte så mycket från den tiden, för jag gick inte där så länge. Jag minns bara att jag glömde och gjorde av med saker som t. ex. vantar och mössor.
Erik blev förflyttad till SJ-verkstäderna i Malmö och vi flyttade med. Det var 1952 eller 1953.
När vi kom med Flyttbussen och stannade på Sandbackegatan, kom alla ungarna rusande för att se vilka vi var. De pratade med mig och jag förstod inte ett ord av vad de sa. De talade en utpräglad malmödialekt, och jag hade lärt mig blekingska.
Men jag lärde mig fort att förstå och prata som de, men kanske inte den allra bredaste malmöitiskan.

Tuulikki första klass 1951

Birgitta Berg

Det svåra beslutet.

Han skulle bara ta sin kvällsrök på trappan. Barnen låg i köket, bara de två äldsta var vakna. Men cigarretten blev aldrig tänd. Han blev först paralyserad av det han såg. Sen rusade han in igen och väckte barnen. Alla skulle med ut. Någon tog på mej kappan och tog mej i famnen, för jag var alldeles yrvaken.

Så stod vi där, en ensam man med sina åtta barn och tittade på en mörkröd himmel. Alla var tysta, fångade av en känsla som det inte gick att prata om. Jag tittade upp på min storebror. När han mötte

Mitt barndomshem och gårdsplanen där vi så den röda himlen.

mina frågande ögon, böjde han sej ner och viskade i mitt öra:”Helsinki brinner.” Efter en stund vände sej Isä om för att gå in. Alla gjorde likadant, ingen sa ett ord.

Vi kom fram till trappan, och där hade jag och Isä en ritual, vi tog alltid varandra i handen när vi gick upp för trappan. Den här kvällen räckte jag upp min hand, men han såg den inte. Han bara vacklade upp till dörren. Där lutade han pannan mot dörrposten och drog en djup, förtvivlad suck. Han gick in till sin säng och hamnade i liggande ställning med kläder och skor på. Karin, vår äldsta syster, tog av hans skor och lade ett täcke över honom. Sen stängde hon dörren och lade pekfingret över munnen. Sen mumlade syskonen om hans rädsla för att kriget drog närmare och allas vår oro för Äiti som var på sanatoriet och som vi inte träffat på länge.
Det dröjde bara några dagar, så kom hon. Hon som var så efterlängtad och som jag nästan inte kom ihåg. Jag fick inte vara för nära henne, för hon hade ju smittan. Hon kom inte hem för att hon mådde bra, utan för att sanatoriet hade blivit krigssjukhus.
En solig dag satt Äiti i köket och jag borstade hennes långa hår. Isä stod vid köksbänken. Dom pratade helt lugnt om det vardagliga. Stämningen var kärleksfull. Jag var så lycklig över att få röra vid henne och så här på baksidan fick jag stå.

Plötsligt förändras stämningen. Dom är inte längre sams. Äiti knuffar undan mej och vill inte att jag ska borsta håret mer. Och så skriker hon och lyfter en knuten hand i luften. Hon skriker ”Inte mina barn i alla fall’ Isä blir tyst och går helt stilla ut.

Han förstår hur hon längtat under veckor och månader efter att få vara med oss, sina barn. Men han funderar vidare. Och en morgon kommer en budbärare som han kontaktat.

Den här morgonen står Äiti på trappan. Solen lyser på henne och jag ser hur röken från hennes cigarrett ringlar sej rakt upp. Det är så stilla. En pojke kommer cyklande. Han stannar mitt för Äiti och räcker henne en tidning. Vi hade förstås inte en egen tidning, men hon får låna den.

Hon öppnar tidningen och läser. Så ska hon vända blad, men det försvåras av cigarretten som hon har i högerhanden. Tidningssidan faller ut och jag kan se att hela sidan är full av små svarta kors. Hon läser inte så länge, utan räcker tillbaka tidningen och går in. Jag är strax bakom henne och jag hör henne mumla ”Dom är ju bara barn, dom är ju bara barn...”

Jag tror att det är oss, sina egna barn hon mumlar om Långt senare skall det gå upp för mej att hon läste om de mycket unga pojkar som dött i kriget. Och hon tänkte på sina egna söner. Snart skulle också dom vara i ålder som lämpar sej för att bli kanonmat.

Detta blev vändpunkten. Plötsligt börjar syskonen att prata om Ruotsi, Sverige. Två av mina systrar hade varit i Sverige en sommar ett par år tidigare. Systern som varit i södra Halland skrev till detta småbrukarpar och frågade om hon fick komma tillbaka och ta med sej sin lillasyster. Svaret kom snabbt; Det gick bra.

När resdagen kom, stod vi alla sex som skulle åka, vid Äitis säng och sjöng en sång som på svenska heter ”Mors hjärta.” Jag fick en liten kram och gick mot dörren. Men halvvägs vände jag om. Jag bedyrade att jag skulle komma tillbaka.”Jag är tillbaks om tre veckor” Hon smekte min kind och sa ”Ja, det är bra, men spring nu, dom väntar på dej.’

Varje gång jag pratar med svenska vänner om min resa, sägs det tyst eller med ord, att dom inte kan fatta hur föräldrar kan skicka iväg sina barn till helt okända människor.

Jean Cronstedt

Jag föddes i Helsingfors den 6 oktober 1932 som nummer två av tre bröder i en svenskspråkig familj. Då Sovjetunionen anföll den 30 november 1939 hade jag således hunnit fylla sju år. Som 83-åring minns jag än idag de skräckinjagande dånen och skakningarna från de första bombkrevaderna, lika klart, som om de hade inträffat igår! Efter några veckor började man evakuera barn och åldringar till bombsäkrare vistelseorter på landet. Mina bröder och jag hamnade hos släktingar i Esbo. Från den tiden minns jag hur ryska plan ofta passerade över oss på väg till eller ifrån sina baser i Estland. Särskilt tydligt minns jag hur ett av dessa träffades av luftvärnseld. Under störtningen efterlämnade det en S-formad, rosafärgad rökväg, som i kylan med skärpa avtecknade sig mot den stålgråa eftermiddagshimlen.

Vid krigsutbrottet var Far 63 år och njursjuk. Mor, som var musiklärare, försörjde familjen. Hon drev en kaférörelse i City-passagen och gav dessutom privatlektioner i pianospel. I januari 1940 skickades vi bröder som krigsbarn till Sverige. Storebror Fahle var då tio år, lillebror Einar fyra. Vid det nattliga avskedet från föräldrarna på järnvägsstationen i det mörklagda Helsingfors visste vi inte att det skulle komma att bli sista gången vi såg Far i livet. För att undgå upptäckt av sovjetiskt flyg stod tåget under dagtid stilla i skogsområden. Till Haparanda anlände det den 13 januari 1940. Därifrån skickades vi först till Stockholm och sedan vidare till ett uppsamlingshem i Örebro. Storebror hämtades tidigt av en värdfamilj. Lillebror och jag väg-

rade dock envist och högröstat att skiljas åt. Detta var säkerligen en anledning till att vi två blev de sista kvarvarande barnen i den gruppen. Läkarfamiljen Bergner, som hade en son i min ålder, ville egentligen bara ta hand om mig. Till slut förbarmade de sig dock över oss och tog hand om oss bägge.

Vinterkriget tog slut den 13 mars 1940. En månad senare nåddes vi av beskedet, att Far hade avlidit. Som änka valde Mor då att flytta till en mindre lägenhet i Munksnäs i stadens utkant. Vi fick stanna i Örebro över sommaren och skickades hem till Finland i augusti. Där fick jag börja i en svenskspråkig folkskola. Under Mellanfreden rådde stor brist på livsmedel. Matpaketen från Sverige utgjorde därför verkliga höjdpunkter i tillvaron. Till sommaren inbjöds vi alla tre av våra tidigare värdfamiljer att under en tid ”äta upp oss” i Örebro. Denna gång åkte vi båt till Sverige. En vecka senare bröt fortsättningskriget ut. Helsingfors och andra större befolkningscentra i södra Finland utsattes den 25 juni 1941 för massiva sovjetiska bombanfall. Per telefon avtalade då Mor och våra värdfamiljer, att storebror skulle skickas hem efter sommaren men att lillebror och jag skulle få stanna i Sverige. Lillebror fick dock flytta till familjen Dieden på Carlslunds gård utanför Örebro. Själv fick jag stanna hos familjen Bergner, hos vilka jag blev kvar till sommaren 1945. Lillebror skickades hem först två år senare.

Till hösten började jag i Tölö Svenska Samskola. Klasskamraterna hade redan läst finska i två år och jag fick ta privatlektioner för att hinna ikapp. Mitt intresse väcktes för redskapsgymnastik och jag blev medlem i Helsingfors Gymnastikklubbs nystartade junioravdelning. Jag försökte mig också på fiolspel. Men det senare visade sig bli för mycket. Gymnastiken blev därför alltmer min melodi. Efterkrigsårens dramatik med den av Stalin påtvingade ”krigsansvarighetsprocessen”, hotet om ett nytt militärt anfall och hemmakommunisternas sovjetstödda propaganda utgjorde obehagliga och skrämmande inslag i tillvaron. Innan studentexamen vistades jag ett år som AFS-stipendiat i USA. Mors hälsa försämrades gradvis. Som alla i sin generation hade hon fått utstå och utkämpa fyra krig, i vilka bristen på mat hade varit stor. Hon drabbades av binjurebarkssvikt och fick tillbringa långa perioder på sjukhus. Hösten 1950 avled Mor. Dödsorsaken visade sig vara tuberkulos i binjurarna.

En söndagsmorgon i januari 1951 nåddes vi av budet om att Mannerheim avlidit i Schweiz. Att Finland, som enda europeiska land med gräns mot Sovjetunionen, undgick ödet att bli ett i raden av efterkrigstida sovjetiska lydriken, var icke minst hans förtjänst. Begravningen i Helsingfors blev en stor och gripande manifestation av det finska folkets sammanhållning och beslutsamhet. Man hedrade sin överbefälhavare och visade omvärlden, att man var fast besluten behålla och värna sin dyrt försvarade frihet och självständighet.

Sjömansvolt från räck. USA 1954.

Efter studentexamen 1951 fick jag ett nytt stipendium till USA, denna gång till Pennsylvania State University. Där studerade jag statskunskap och naturvetenskapliga ämnen. Vid sidan om studierna ägnade jag mycken energi och tid åt gymnastiken. Åren 1952-54 lyckades jag vinna nio individuella amerikanska mästerskap - tre NAAU- (National Amateur Athletic Union) och sex NCAA-mästerskap (National Collegiate Athletic Association). I grenarna mångkamp, barr, fristående och räck. I USA trivdes jag så bra, att jag allvarligt funderade på att stanna där för gott. Jag sökte och blev antagen till läkarutbildning i Philadelphia. Men på uppmaning av Anders Rosén, en gammal klasskamrat från krigsbarnsåren i Örebro, skickade jag också in en ansökan till Karolinska Institutet i Stockholm. På den tiden krävdes det dock svenskt

medborgarskap och jag var fortfarande finsk medborgare. Trots detta blev jag antagen och valde då att flytta till Stockholm. Den 3 september 1954 var det upprop på Karolinska. En av de blivande kurskamraterna hette Juhani Paasikivi, sonson till Finlands dåvarande president Juho Kusti Paasikivi.
Några månader senare träffade jag Gerd. Som medlem i gymnastikgruppen Sofiaflickorna deltog hon i en uppvisning i Stuttgart. Denna ägde rum i samband med en herrstadskamp i gymnastik mellan denna stad och Stockholm. Det sade klick direkt. Vi gifte oss 1957, fick fem barn och begåvades sedermera även med sju barnbarn. Vid Europamästerskapen 1955 vann jag tre silvermedaljer och 1959 blev jag svensk mästare. Läkarexamen tog jag 1960 och arbetade därefter sju år på Danderyds sjukhus där jag blev specialist i invärtes medicin. Efter fyra år vid Universitetssjukhuset i Pretoria i Sydafrika disputerade jag på en avhandling om gastroskopi. Vårt femte barn föddes där.
Efter återkomsten till Sverige arbetade jag åren 1971-79 i Dalarna

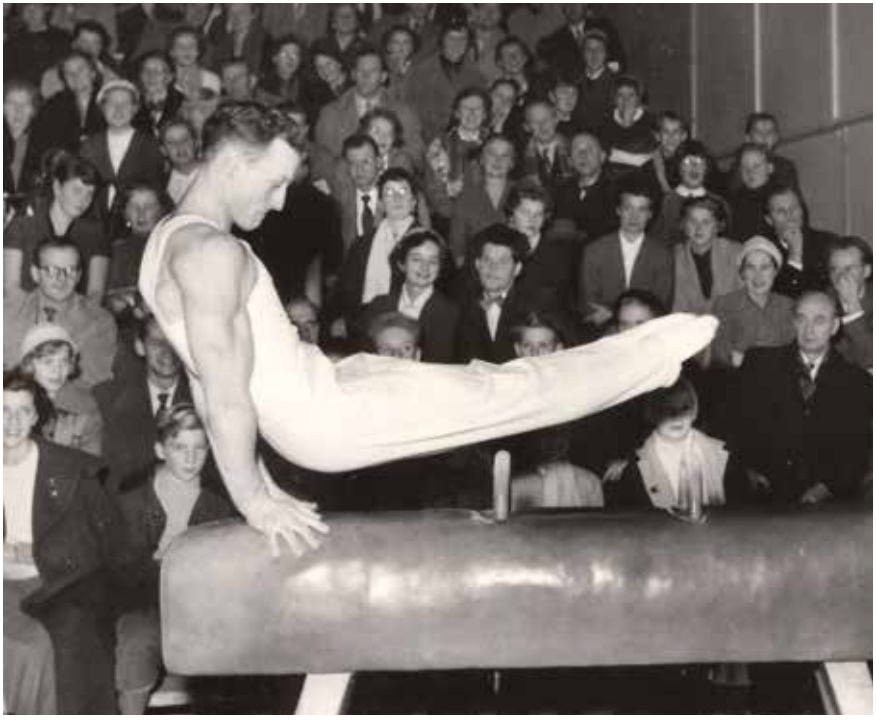

Rysskrets på bygelhäst. Göteborg 1958. Landskamp Sverige – Danmark.

och Hälsingland innan vi slog oss ned i Skåne, där jag fick tjänst som överläkare på medicinkliniken vid Trelleborgs lasarett. I början av 80-talet var jag ordförande i Svensk Förening för Gastrointestinal Endoskopi och blev några år senare hedersledamot i Svensk Gastroenterologisk Förening. Åren 1989-96 arbetade jag som chef för endoskopienheten och sektionen för gastroenterologi vid King Faisal Specialist Hospital and Research Center i Riyadh i Saudiarabien. Där fick Gerd och jag uppleva Kuwaitkriget och Saddam Husseins scudmissiler. Lyckligtvis var dessa inte laddade med giftgas!
Då jag hösten 2002 fyllde 70 år uppmärksammades detta i pressen. Marjatta Titoff noterade att jag var finskt krigsbarn och ringde sin poliskollega Astrid Cronstedt med frågan om hon möjligen kände denne 70-åring. ”Det är min Far” svarade Astrid. Detta ledde till att jag blev uppringd av dåvarande ordföranden i SFK Börje Dahl och redaktören för Medlemsnytt Kai Rosnell. Vid tioårsjubileet på Frostavallen i december 2002 deltog Gerd och jag för första gången i ett möte för finska krigsbarn. Under de senaste åren har medlemskapet i SFK utgjort en central och meningsfull del av mitt liv. I denna förening har både Gerd och jag fått uppleva stark gemenskap och stor trivsel. Åren 2006-09 fick jag förtroendet att få vara SFK-s ordförande och därefter glädjen av att kunna överräcka klubban till vår duglige och omtyckte Soini Andersson.

Litteratur:

Cronstedt J. *Den gastrointestinala endoskopins utveckling. I Nordisk Medicinhistorisk Årsbok*, sidorna 175-194, 1986.

Cronstedt J. *Krigsbarn, gymnast, läkare. Mitt liv i fyra världsdelar. Trelleborg,* Eget förlag, 2001.

Cronstedt J. *Finlands långa ödeskamp. Ett krigsbarns berättelse.* Sjunde reviderade och utökade upplagan. Tyringe, Eget förlag, 2016.

Jorma Enochsson

** 1939 -11 - 25*
† 2009 - 06 -09

Född fem dar innan bomberna föll

"Han har varit i hetluften med både svenska och finska politiker. Det var på Kekkonens och Gunnar Hedlunds tid. Uppfödd sen fyraåring i Göinge och nu aktiv i Skåneföreningen SFK. Jorma Enochsson har varit journalist och politisk sekreterare åt förre centerledaren Gunnar Hedlund, som han också skrivit en bok om."

Den 30 november 1939 föll bomberna över Helsingfors och andra stora finska städer. Jag minns inget av det – självklart; jag vara bara fem dar gammal! Men historien berättar, att den ryske utrikesministern Molotov meddelade, att man endast fällt bomber med bröd över Helsingfors.
Min hemgata var Mikaelsgatan 23 C, endast två kvarter från huvudstadens järnvägsstation. Jag har varit där – 30 år senare – och husen fanns kvar men ärren efter granatsplitter satt i väggen.
Jag minns bättre Hässleholms järnvägsstation och mitt blivande hem, sju kilometer därifrån i Koboda, Vankiva där jag skulle få mitt riktiga bröd, få läsa läxan, klappa katten och mjölka korna och köra och skriva maskin.

Den lille tolken
Svenska hade jag lärt mig då jag fanns i difterikarantän på ett epidemisjukhus i Uppsala i ett år, och bistod nu alltså som femåring som

tolk för en annan motsträvig finnpojk vid 13 år som vägrade prata svenska.

Att kriget inte var slut förstod jag av bilderna i tidningen. Det hände, berättade mina fostersyskon, att jag tog tag i far Enochs stora brödkniv vid köksbordet och skrek "Molotov, Molotov…! " Där satt visst både rysskräcken och rysshatet hos den lille Jorma Tauno Häkkinen, som var– mitt födelsenamn.

Flykt till dasset
Man varnades självklart när man var busig och besvärlig, med både" ryssen" och risken av att återförvisas till Finland, men då blev min tillflykt hönshuset eller utedasset, där man förresten kunde titta i tidningen i lugn och ro. När jag sen blev myndig, fått mina syskons Enochsson namn och börjat röra på mig, satt ändå något av minnet kvar. Så t. ex. då jag ca 25 år senare på allvar skickades till Moskva på en reportageresa för Skånska Dagbladet, vågade jag inte berätta det för "dom där hemma". Rysskräcken satt ju fortfarande kvar hos dom.

Journalist
Att bli journalist – eller "skrivare"- lockade inte riktigt förrän under lumpen i Karlskrona, då jag hade civilt extraknäck som korrekturläsare och kåsör på Sydöstra Sveriges Dagblad. Tidnings-jobbet lockade och det blev jobb på Blekinge-Posten i ett par år, innan Skåne lockade igen. Efter ett par år vid Skånska Dagbladets Hörbyredaktion och vid huvudredaktionen i Malmö blev jag tidningens förste riksdags-reporter. Det med-förde flera resor till Finland, främst Helsingfors bl. a. i samband med riksdagsval och presidentval. Då fick jag flera tillfällen att träffa och intervjua kända profiler såsom statsministrarna Karjalainen och Virolainen.

Redan tidigare hade jag medelst ett journaliststipendium från Föreningen Norden besökt Helsingfors för reportage och naturligtvis för första gången träffat min bror, ett par fastrar samt kusiner. Min mor dog i 40 årsåldern och far stupade som fänrik i fortsättningskriget 1942.

Detta med makten, politiken och journalistiken har ju alltid haft sina sidor och jag fick erfara det mer och mer, då jag också blev centerledaren Gunnar Hedlunds personlige politiske sekreterare. Jag blev då plötsligt medveten om hur nära Finland man var igen. På denna sidan fanns Hedlund, på andra Kekkonen.

Jag har jämfört de båda centerpolitikerna som tvillingar, längden och tempera-mentet till trots. Båda var födda år 1900 i nordliga landsdelen, blev båda juris doktorer, politiskt "fostrade" som agrarer och senare ledare för respektive politiska parti, senare kallat centerpartiet. Båda blev också ministrar, medan Hedlund inte som Kekkonen blev president; sådana fanns ju inte i Sverige!!

Jorma Enochsson

Airi Green

Detta skrev Airi Green för Antik &Auktion 1962

Idag är vi några tusen finska ”krigsbarn” kvar här i Sverige som kan fira 50-årsminnet av vår ankomst leddes i början av 40-talet. Totalt kom det mer än 80.000 barn till Sverige.

Själv kom jag till Stockholm den 6 februari 1942 med en resväska, adresslapp om halsen och nummer om handleden. ”Drömmen om landet i väst” var stark — precis som för amerikafararna. Föga anade vi barn hur mycket tårar och bekymmer våra föräldrar dolde för oss. Resan gick först med häst- släde, sedan med tåg och båt. Båtfärden blev dramatisk. Fastfrusna i isen en vecka (detta var isvintern 1942) låg vi i lastrummet som packade sillar. En del grät efter försvunna syskon, men på det stora hela var vi ganska tappra.

Till sist var vi dock framme och blev förlagda i karantän på dåvarande hotell Anglais. Vi landsortsbarn hade kommit till en annan värld. Från hotellets fönster kunde vi skåda ut över svampen på Stureplan och förundras över Samarin- och Sto- matolreklamen.

När vi efter fyra dagar lämnade Anglais var det för att placeras i fosterhem spridda över landet.

Vi blev tilldelade två leksaker var. Jag fick en docka med trasiga ben och en gris som slår på trumma. Trumman fattades. Det var stockholmsbarn som hade delat med sig av sina leksaker till oss.

Tack alla ni som i stort och smått hjälpte Finlands barn!

Dockan och grisen var i stort sett de enda leksaker jag ägt i mitt då tioåriga liv.

Flera timmars åksjuka föranledde ett förtroligt samtal med Gud: ”Gud, jag avstår från det där egna rummet med dom vita möblerna om jag bara får stiga av tåget!”.
Någon avstigning blev det inte förrän i Västervik men Gud var ändå på min sida. Efter en tids vistelse på Toboskolan kom en vacker lotta, satte på mig min nedkräkta kappa, tog mig i handen och promenerade med mig till mitt nya hem.
Jag hade blivit bönhörd — ett eget rum med vita möbler fanns där, och en snäll airedaleterrier, min första lekkamrat i Sverige.
Sedan dess har givetvis många vindar blåst. Jag är gift med en svensk lantbrukare och kan idag glädja mig åt barn och barnbarn. Min man och jag har köpt ett litet hus i Västervik så cirkeln är sluten. Vi åker dit så ofta tillfälle ges. Jag återupplever gång på gång denna stad med sitt speciella ljus, lindarnas doft, dom gamla kvarteren, havet. Har sammanträffat med gamla skol- och lekkamrater och inte minst med den ”vackra lottan”, min ”syster” som jag har fin kontakt med.
Auktionsbesöken i Väster-vik har givit mig många minnen. Vem kunde väl ana att lilla jag vid en auktion skulle bli ägare till min gamle rektors brevkniv!
Livet har blivit rikare och färgstarkare av min emigration och det är med stor tacksamhet jag ser tillbaka på det som hände. Ett människoöde finns förborgat i den lilla väskan, namnlappen, dockan och grisen. Ett stycke historia som jag absolut inte vill vara utan.
Trots allt detta kan det ibland suga till av längtan, bl a när jag hör finska sånger som denna:

Jag gungar på högsta grenen
av Harjulars högsta topp
och om mig vingar bure,
jag flöge väl strax dit opp.

Airi Green

Timo Haapanen

Bengt Lindhés berättelse

När Timo kom in i vår familj

Det var i maj 1944. Jag var 12 år då. Mina systrar Inger och Barbro var två resp. fem år äldre än jag. Vi bodde på en gård i Åstorp i Skåne mindre än tre mil från Danmark, som var invaderat av tyskarna och mindre än 15 mil från Tyskland, där utrotningen av judarna pågick i full omfattning. Hur andra världskriget skulle sluta visste ingen. Huset var mörklagt med tjärpapp framför alla fönster efter mörkrets inbrott. Av och till såg vi amerikanska bombplan på kvällshimlen på väg till eller från bombningar i Tyskland. Vår bil stod uppallad i garaget sedan 1939.

Mot den bakgrunden är det förbluffande hur lite vi upplevde, hur farlig situationen kunde ha blivit även för oss, om det hade velat sig illa. Vår far var 48 år gammal och med undantag för några månaders tjänstgöring som brovakt bara någon kilometer hemifrån, hade han sluppit militärtjänst. Han fick visserligen cykla till sina kommunala sammanträden och vi fick cykla två mil när vi enstaka gånger ville bada i Skälderviken. Nu hade vi haft en fungerande bil bara något år innan kriget bröt ut, så avsaknaden av bilen glömde vi snart. Själv gick jag i sjätte klassen i folkskolan och på hösten 1944 skulle jag börja i Åstorps samrealskola. Barbro hade tagit realen 1943 och Inger gick i samrealskolan. Far var som nämnts engagerad i den kommunala politiken och vår mor var starkt engagerad i politiken på regional och även på riksnivå, som förtroendevald i bondeförbundets kvinnoorganisation SLKF. Vår familj var inte längre någon barnfamilj med mysiga familjekvällar. Man kan säga att familjen var i tonårsupplösning.

Det var vår mor som ville att vi skulle ta emot ett krigsbarn från Finland. Far var nog mer tveksam, men han motsatte sig inte förslaget. Det måste ha varit den 19 maj 1944, som Timo kom till oss. Han fyllde fem år den 9 oktober samma år. Hans äldre systrar Mirjam och Raili var med, när han kom. De skulle bo hos andra familjer i Åstorp och när de begav sig iväg och Timo bara var omgiven av människor, som inte kunde ett ord finska bröt hans förtvivlan ut. Han grät och han grät. Jag tog hand om honom. När han fick trycka på tangenterna på min mors skrivmaskin, slutade han äntligen gråta. Nu fick vi inte fortsätta med det eftersom skrivmaskinen var en del av mors kontorsverksamhet. Nya gråtattacker. När vi sedan spelade på vår gamla orgel slutade storgråten. När han skulle lägga sig på kvällen, kom en finsk flicka som var hembiträde i granngården och pratade med Timo.

Jag minns inte så mycket mer av de första dagarna. Till en början kom Mirjam och Raili och hälsade på ganska ofta. Det var ju väldigt roligt för Timo, men när de skulle återvända hem var det nya gråtattacker. Nyt sinä nukkuu och nyt sinä syö lärde vi oss liksom yksi, kaksi, kolme och neljä, men mer finska blev det inte. Dessbättre fanns det en pojke som hette Lasse precis granne med oss. Timo och Lasse fann varandra på ett tidigt stadium och helt plötsligt hade jag en lillebror, som jag hade väldigt roligt tillsammans med, när jag inte läste läxor eller arbetade på gården. Timo var en del av vår familj, som blev en barnfamilj igen med allt det trevliga som det innebar.

Kriget tog slut 1945 och 1946 fick vi reda på att Timo måste resa hem till Finland igen. Nu var det vi som grät. Mor hade mist sin egen mor bara någon månad tidigare och hon har vittnat om att smärtan vid Timos hemresa var större än sorgen efter vår mormor. Jag glömmer aldrig min cykeltur till skolan efter avskedet av Timo. Jag grät hela vägen till skolan, men när jag kom fram, kunde jag ju inte gråta även om jag var lika ledsen då.

Timo kom tillbaks till oss 1947. Hade vår mor fått leva hade Timo kommit att bli en familjemedlem på ett helt annat sätt än vad som blev fallet, som en konsekvens av Mors bortgång den 30 april 1949. På hösten 1949 skulle Barbro påbörja sina studier i Uppsala. Inger skulle börja på hushållsskolan i Osby och själv skulle jag börja på Hvilans lantmannaskola i Åkarp. Far hade aldrig ansvarat för något

hushållsarbete och även om jag beklagar, att det blev som det blev var det helt nödvändigt att Timo än en gång måste återvända till Finland. Timo kom så småningom till Sverige igen och då som lantbrukselev hos en farbror till mig. Det var början på Timos svenska yrkeskarriär, som slutade med att han blev en av Nordens främsta specialister på golfbanor. Vi har fortfarande regelbundna kontakter, men vi har inte kommit att stå varandra lika nära, som det hade blivit om Mor hade fått leva och Timo hade blivit kvar i familjen 1949. Timos gästspel i vår familj tillhör ljuspunkterna i min tonårshistoria.

Första bilden på Timo tillsammans med mor och far, 1946

Timo och Mor strax före avresan till Finland

Lasse och Timo

Fortsättning påTimos memoarer
Timos egen berättelse till barnbarnen.

Mitt namn är Timo Jalmari Haapanen och jag föddes den 9 oktober 1939 i Åbo, Finland. Min mamma hette Tyyne Vilhelmiina Haapanen, född Nevantaus. Min pappa hette Väinö Jalmari Haapanen. Han var en duktig målare och tapetserare. Familjen Haapanen bodde egentligen i Tammerfors, men pappa hade blivit ombedd av några kamrater, att hjälpa dem med att måla och snygga upp ett företagsutrymme i Åbo och han tog mamma med sig och på det viset blev Åbo min födelseort.

Min mamma kom från gården Uutela i Purmojärvi i Kortesjärvis kommun i Österbotten. Mormor hette Hilma Nevantaus och morfar Nestori Nevantaus. De fick 7 barn, varav en son dog i kriget mot Ryssland 39-45. Pappa växte upp i Pispala, en stadsdel i Tammerfors. Farmor Edit Haapanen var gift Haapanen, men ”farfar” var inte pappas biologiska far. På så sätt vet jag inte mycket om pappas släkt.

Mamma dog den 2.7.2004 i en ålder av 93 år och var dement de sista åren. Pappa dog den 16 mars 1954 i en ålder av endast 40 år. Båda är begravda på Kalevankankaans begravningsplats i Tammerfors.

Jag har 6 syskon:

Mirjam Helena född 16.4.34, var lärare, gift Nyman och bor i Esbo.

Raili Anneli född 7.6.35, var sekreterare på Shell i Tammerfors.

Ritva Aulikki född 26.5.37, var sekreterare på ABU i Svängsta, gift Rydgren, dog i cancer 20.5.2003.

Lillasyster Marja-Liisa född 22.12.42, var lärare, bosatt i Vanda, gift Avelin.

Broder Veli Juhani född 16.9.45 i Tammerfors, dataexpert, dog i cancer 4.10.11.

Broder Hannu Erkki Tapani född 26.12.47 i Tammerfors, data och mycket annat. Detta var lite data om min finska ådra.

Jag har själv varit bosatt lite här och var och sysslat med olika golfbanor både i Sverige och i Finland.

Efter min födsel (jag var inte orsaken) bröt kriget ut så småningom mot Ryssland. Genom kriget blev det ont om försörjningsmöjligheter för många familjer och mamma och pappa hade även de svårt med, att maten skulle räcka till för vår familj på 6 personer. Enligt mamma var det ett beslut, som hon inte deltagit i, utan det var utomståendes beslut, kanske det sociala, att mina 2 systrar och jag skulle räddas från krigets otrygga värld, till grannlandet Sverige. Ett mycket svårt beslut för mamma, det förstod jag själv, när mina kära barn var i den ålder, som vi var då. Själv har jag inga minnen från vår första resa, då jag inte var äldre än knappt fyllda 2 år. Syskonen har berättat att den startade på järnvägsstationen i Tammerfors den 15 september 1941 och jag skulle åka tillsammans med mina systrar Mirja 7 år och Ritva 4 år. Tågresan gick mot Åbo hamn och sedan med båt från Åbo till Stockholm. Vi fick ligga längst ner i en lastbåt, durken var gjord till en enda stor syskonbädd. Hade en huvudlöss i Åbo, så innan

Stockholm, hade vi det alla. Så vi barn kom minsann inte tomhänta till Sverige. Efter avlusning och läkarkontroll i Stockholm, for vi sedan med tåg till Hässleholm och Kristianstad. En dam vid namn Mia Bergqvist, som bodde i Hammar utanför Kristianstad, hade valt ut 3 familjer i Oppmanna, som skulle ta hand om var sitt barn. Jag kom till specerihandlare Olsson i Oppmanna, men de hade velat ha en flicka, som kunde hjälpa till, att passa en ca 2 år gammal pojkbaby, som hette Bengt. Mig hade de så klart ingen hjälp av och dessutom skrek och grät jag om nätterna, så att deras nattsömn blev förstörd och då var det ju inte lätt att vara specerihandlare så klart.

Systern Ritva kom då också till Oppmanna och blev kvar hos familjen Strid. Även Mirja kom till Oppmanna. Men familjen Olsson kunde inte ha kvar denna skrikande Timo, så efter 11 månader kontaktades Mia Bergqvist, för att bli av med mig (som längtade efter min mamma, kanske). Ungefär den 15 augusti 1942 lämnade Mirja och jag Oppmanna, för en färd mot Finland. Först blev det tåg till Stockholm, sedan båt till Åbo och till sist tåg till Tammerfors igen. Jag var knappt 3 år gammal då.
Under tiden, som jag sedan bodde hemma i Finland, föddes min lillasyster Marja-Liisa i december 1942.

Jag är osäker på vissa av mina resor mellan Finland-Sverige, men har sett ett papper på en resa, nämligen tågresan, Tammerfors-Haparanda sedan ner till Örebro. På tåget till Haparanda hade vi vatten i stora 40 liters mjölkkannor och knäckebröd, till tröst och vid hungerkänslors. Då och då stannade tåget och då bars det varm mat ombord till oss barn. Vi låg på typ stora masonitskivor, som lagts på och mellan sitsarna. Tågen fick stanna ibland, för att ta skydd, för att inte bli bombade av ryskt flyg och ibland för att släppa fram ordinarie tåg. Något tåg med krigsbarn blev tyvärr bombat. I Haparanda blev vi åter avlusade och läkarundersökta. Mina systrar Mirja och Raili var mina reskamrater denna gång. Nästa anhalt var Örebro. Min syster Ritva åkte inte med oss, för hon var för sjuk, för vår långa resa, så hon fick ta flyget istället. Raili och jag kunde fortsätta resan efter någon vecka i Örebro, medan Mirja fick bli kvar längre pga. någon lungsjukdom.

Resan gick söderut till Hässleholm och sedan till Åstorp. Vi barn fick ju alltid ett nummer vid dessa resor och på denna resa var jag barn nummer 1037. Det måste ha varit en fantastiskt stor planeringsapparat, att förflytta alla dessa små krigsbarn, vid alla dessa resor. Det påstås ju att vi var ca 70 000 barn, som åkte som små kollin fram och tillbaka. Orsaken var att skydda oss mot svält och bombningar, men många for illa av, att separeras från först sin mamma o pappa och sedan från sitt svenska fosterhem och en del flera gånger om.

Raili och jag kom slutligen till Åstorp den 18 maj -44. I Åstorp åkte vi bil till Railis svenska fosterhem, familjen Ebba och Erik Sandberg, där vi bjöds på ostsmörgåsar, men vi hade aldrig sett ost förut, så jag vågade inte ens provsmaka, men vi fick också dricka en chokladdryck, en jättesensation för 2 krigsbarn från fattiga Finland.

Sedan skulle jag själv placeras hos familjen Elsa och Gunnar Lindhé, på Gjestvagn i Åstorp, utanför Helsingborg. Även här blev det en liten hjärtskrikande Timo, som ropar på ÄITI, ÄITI, som betyder mamma på finska. I familjen fanns 3 barn, äldsta dottern Barbro född 1926, dottern Inger född 1929, gift Wiklund, samt sonen Bengt född 1931, agronom (expert på kor och grisar). Den som fick tyst på lilla Timo var Bengt, som kom på att ta skrikhalsen till husets orgel och hui, det blev tyst, för något sådant hade jag varken sett eller hört. Så småningom lärde jag mig svenska (skånska) och kunde börja kommunicera med familjen Lindhé. Mor Elsa blev snabbt den varma tryggheten i mitt liv och det gick inte lång tid, förrän jag frågade mor Elsa, som jag hade kallat tant Elsa, om inte jag också fick kalla henne mor, liksom syskonen Lindhé Detta berörde mor, som meddelade mig, att jag också fick kalla henne mor, nu och i all framtid. Detta betydde mycket för mig, för då var jag ju lika mina svenska syskon.

Gjestvagns fastigheter låg mellan dåvarande riksettan mellan Malmö och Stockholm, samt Kristianstadsvägen. Två hårt trafikerade vägar, varför jag aldrig fick gå över vägarna. Systrarna Mirja och Raili var också hos svenska familjer i Åstorp, Mirja hos möbelhandlare Nordström och Raili hos fabrikören Erik Sandberg. De hälsade ofta på lillebror Timo på Gjestvagn. Från besöken finns även bildbevis, då vi

sitter tillsammans på Gjestvagn. Då Mirja och Raili var lite äldre, fick de inte vara i Sverige lika länge som jag. Lekkamraten, som oftast var på besök var Lars-Ove Andersson, årskamrat med mig. Andra barn från samma hus var Stig och Göran Moberg. Gjestvagnstiden kom att bli mina lyckligaste barnaår, då jag blev oerhört bortskämd av alla. Övriga barn i familjen Lindhé, hade normala regler och krav på sig och de märkte så klart, att jag inte bestraffades lika som dem. En episod som de ofta har berättat för mig, är då jag hade gått in i garaget där fars Opel Super Six-39 stod. Jag hade sett några rostskador i lacken och även sett, att far hade taktjära på fat, så den intelligente finske Timo började smeta taktjära på alla små och stora lackskador. Jag var mycket nöjd med rostskyddsarbetet. När de svenska syskonen fick veta detta, berättade de snarast för far, för de visste att far var mycket stolt och mycket rädd om Opeln. De hoppades också, att äntligen skulle lille Timo åtminstone få sig en riktig utskällning. Far sa att mor får sköta det hela. Syskonen tänkte bara äntligen, äntligen. Inget större verkade hända, varför syskonen frågade mor, varför inget skedde. De fick det otroliga svaret, att de måste förstå, att det har ju bara kliat i Timos små fingrar! Men de fick också senare förklaringen av mor, att vi inte kan aga Timo hos oss, vad skall hans mamma i Finland säga, när hon hör dylikt. Jag hade så klart en helt fantastisk barndom på Gjestvagn med äldre syskon, som verkade gilla mig, en mor som älskade mig, en rar men tyst far, kor, hästar, grisar, höns och katter. Lada med hö där vi ofta lekte. Stora släktkalas med tanter och farbröder, men framför allt många kusiner, som var snälla och rara mot mig.

Tyvärr har jag inte många minnen, utom från 1946 på sommaren, då det bestämdes att jag måste hem till Tammerfors, för att börja min skolgång. Jag grät hejdlöst, då jag inte kunde förstå varför, de kunde skicka iväg mig. Alla andra bestämde, men det var ingen som frågade mig, vad jag tyckte om saken. Det var finska staten, som ville ha hem alla sina barn, till skolstarten vid 7 års ålder. Denna resa var organiserad, som alla mina resor under krigsåren, av svenska damer, kanske lottor eller rödakorsare, som höll koll på alla oss barn, som åter skulle till Finland. Åter igen en hemsk separation, från dem jag lärt mig älska så otroligt mycket, så denna resa var så jobbig och led-

samt för mig, så den finns inte alls kvar i mitt minne, fast jag minns mycket väl hur jag trivdes i Åstorp hos familjen Lindhé, innan resan. Jag kallar resan ett av mina svarta hål. Det blev tåg till Stockholm och båt till Helsingfors. Resan ordnades av en krigsbarnsorganisation, så vi var många i samma situation. Åter fick jag lämna dem jag lärt mig att älska.

I Helsingfors mötte mamma och pappa, tror jag. Jag kommer bara ihåg att jag inte kunde prata med dem, då jag inte kunde någon finska och de inte svenska. Som tur var kunde syskonen Raili och Mirja svenska, så jag fick prata med dem och genom dem med mamma. Mycket konstig situation. Någon mamma och pappakänsla kunde jag inte känna. De var ju väldigt främmande personer då. Många krigsbarn som kom ”hem” 1946 till Tammerfors, hade i alla fall tur, att få gå i svensktalande skola. Den var privat, men staden stod för vår kostnad. Tänk det var många som kom från Sverige och bara kunde svenska och blev placerade i finsktalande skolor. Stackars barn!

Jag kommer väl ihåg, när jag skulle börja skolan, jag höll mamma hårt i handen, för åter skulle jag till okänd miljö. Efter ett tag var så skolgången en naturlig del av veckan. På skolan hade jag som trygghet även syskonen Mirja och Raili. Vi bodde i en lägenhet på 1 rum och kök, mamma, pappa, Mirja, Raili Marja, Veli och jag plus en hund. Jag lärde mig åter finska rätt snabbt och kunde leka med husets övriga barn. Men vad jag längtade till Gjestvagn, till familjen Lindhé och den skånska maten. Vi svalt aldrig, men det var en enklare kost i efterkrigstiden i Finland, jämfört med maten på ett stort lantbruk i Skåne. Ibland fanns det även ett stort soppkök i närheten, jag tror maten kom från Sverige, där vi kunde få hämta 4-5 liter soppa till familjen, i den tidens små mjölkkannor. Uppförde vi syskon oss riktigt bra hemma, så fick vi, som uppmuntran, gå och hämta maten. Det hände tyvärr inte mig så många gånger, att jag fick gå. Som tur var arbetade min mamma till och från, på ett bageri och fick därifrån ta med sig bröd hem, som inte kunde säljas i affären. Så någon riktig hungersnöd rådde aldrig hos oss. Vi hade alltid rågbröd hemma!

Det jobbigaste hemma under denna tid var, att pappa var begiven på alkoholdrycker och lätt blev aggressiv, när han var påverkad och jag blev en mycket rädd kille under sådana dagar. Det som gladde mig

var brev samt presenter, som kom från Gjestvagn även om jag ofta grät vid sänggående på kvällen.
Jag visste inte skälet som liten, varför jag efter ca 1 år åter fick åka till Sverige och Gjestvagn, men senare vet jag, att det berodde på ekonomiska problem, samt att mamma skulle föda brodern Hannu.
Konstigt nog har jag inget minne av resan till Gjestvagn som 8-åring och resvan kille. Kommer däremot ihåg, att jag går i skola i Åstorp i andra och tredje klass. Lars-Ove Andersson och Hans Mathiasson är 2 kamrater i klasserna. Skolan gick inte så bra, men glädjen över att åter bo hos familjen Lindhé övervägde det hela. Jag trivdes åter med livet och trodde nog att det var här, som jag hörde hemma. Nu kom fler kompisar och lekte med mig. Syskonen Lindhé red mycket på hästar och tävlade också i Åstorps ryttarförening som far hade varit med att starta. Nu kom jag åter ihåg att folk kunde peka och säga, att ” det är finska krigsbarnet”, när de trodde att jag inte såg eller hörde dem. Nu var jag också ibland stöddig, för att kompisarna oftast bara hade en mor och far, själv hade jag ju 2 mödrar samt 2 fädrar, för jag trodde nu att mor Elsa i verkligheten var min! Jag sa ju mor till henne och far till Gunnar Lindhe´! Men mor var noggrann med att informera mig ibland, att det fanns även mamma Tyyne i Finland. Nu fanns inga finska syskon kvar i Åstorp, de hade åkt hem till Tammerfors för skolgång och för att hjälpa mamma med de små syskonen Marja, Veli och Hannu. Min självkänsla eller kanske självförtroende blev bättre och bättre under denna period. Minns mycket väl, när jag är tillsammans med Bengt och även Inger och Barbro och jag kommer ihåg när Inger sjunger Tjo vad det var livat i holken i lördags, samt när mor inte tyckte om när vi sjöng ”Barndomshemmet”.

Från skolgången minns jag tydligast, att i Sverige fanns pennvässare, som var något nytt för mig, problemet var bara, att jag bröt spetsar i ett, då jag tryckte för hårt. Även i skolan kände jag mig som en i klassen. Under en tid hade vi även en tysk flicka från Berlin i klassen. Min mor Elsa var verksam i Landsbygdens Kvinnoförbund och hade nog en stor roll i vår bygd. Tyvärr blev hon sjuk i cancer och sista tiden, som hon levde, ville familjen skydda mig från sjukdomsbilden, så jag var inte så mycket hos henne. Gjestvagn hade en dräng som hette Anton, han fick i uppgift att ta hand om mig på valborgsmäs-

soafton 1949, när Gjestvagns valborgsmässobål skulle fixas och tändas. Jag kommer väl ihåg, när någon kommer till rishögen och meddelar Anton, att bålet inte skulle tändas. Anton fick säkert beskedet, att mor Elsa just hade avlidit, själv har jag inget minne av när och hur jag blev införstådd med dödsfallet. Jag har en liten minnesbild från kyrkan vid begravningen, däremot minns Bengt mycket väl mitt hjärtskärande gråt och skrik än idag. Far Gunnar miste sin rara fru, dessutom miste jag en mor, som kunde ta hand om en snart 10-årig skolelev. Far diskuterade problemet med Barbro, om hon kunde och ville avbryta sina studier på Osby Lanthushållsskola, så att Gjestvagn kunde behålla sitt finska krigsbarn. Annars var de tvungna, att åter skicka Timo hem till Tammerfors. Barbro hade svårt, att tänka sig att avbryta sina studier, så för far återstod att ordna med resan för mig hem till Finland. Så far och någon mer från familjen åkte tillsammans med mig i bilen Opel Super Six till Hässleholms järnvägsstation. Det var en vagn särskilt för krigsbarn, som åter skulle skickas till sina finska familjer. Från tågresan har jag ett känslosamt minne, när vi liggandes i sittvagnen med en skiva över sitsarna blir kontrollräknade genom att allas namn lästes upp. Jag grät och var väl inte så glad över resan och avskedet från familjen, men rycker till när mitt namn nämndes och att även en till Haapanen nämndes, nämligen Ritva Haapanen. Jag blev så stressad så att jag glömde, om Ritva var innan eller efter mig i uppläsningen. Hon var ju en syster, som jag inte hade något minne av, att ha sett eller pratat med. Varken hon eller jag tog kontakt med varandra på resan, vi var ju främlingar för varandra. Först i hamnen i Helsingfors, hör jag henne fråga, om jag kände igen någon av de, som kom och mötte oss. Jag tror jag var i någon chock under denna resa och en tid även i Tammerfors. Jag hade åter igen tappat finska språket. Nu bodde vi i samma lägenhet i Nekala på Nekalantie 56 B6. Ett 3-våningshus med 3 trappor. Lägenheten var på 1 rum och kök. Nu var vi 7 barn, mor och far samt underbara hunden Teri, en Riesenschnauzer. Socialkontoret var negativt till hunden, men föräldrarna älskade den, så den blev kvar. Alla sängarna var av typ, att 1 säng på dagen, blev 3 på kvällen. På natten var hela rummet fyllt av sängar, men på dagen var det ett vardagsrum, där vi skulle göra våra läxor bland 2 lekande bröder och en lillasyster.

När jag kom till Finland 1949, så på hösten började jag 4:e klass i folkskolan. Efter 4:an fick man testa sig, om man kunde börja i Samskolan. Jag blev godkänd och ettan gick så där, men 2:an fick jag gå om, då jag blev underkänd i engelska. Tredje klass blev åter engelskan underkänd, varför jag bad föräldrarna fixa något annat. Så det blev en annan skola, Johanneksen Koulu och där sista året i deras fortsättningsskola. Där var mycket slöjd både trä- och metallslöjd. Skolgången var enkel för mig, då det mesta hade jag läst i Samskolan. Det stora och jobbiga var nu att jag skämdes, för att jag misslyckats i Samskolan, så jag bröt totalt med mina svensktalande vänner och kompisar. Jag längtade ju under alla år till Gjestvagn och höll kontakt med dem och de skickade alltid julklappar och dylikt.

Far målade och tapetserade när arbete fanns, mor bakade rågbröd på Voimabageriet på andra sidan Iidesjärvisjön. Huset var fullt av barn och jag minns att de ropade Kustaa, när de såg mig den första tiden. De tyckte ju att jag var en konstig typ, som inte kunde finska. Kustaa är ett finskt namn för Gustav och det var ju svenske kungens namn. Mitt största problem denna tid, är min stora längtan till Gjestvagn, samt fars alkoholism och aggressivitet närmast mot mor Tyyne. Far Väinö hade naturligtvis mycket svårt under 40-talet att mata och klä sin stora familj. Som en bortskämd älskad 10-åring och minsting, hade jag mycket svårt att acklimatisera mig i den stora barnskaran. Nu var jag inte minst längre, utan hade 3 yngre syskon och 3 äldre syskon. Jag minns att jag tyckte, att jag stod utanför barnaskaran ibland, då jag var för ung, för att få följa med de äldre syskonen på något trevligt, men var dessutom för gammal ibland, när de yngsta skulle få något gott eller en kul upplevelse. Men det var nog bara som den bortskämde Timo kände! Vi flyttade sedan till en villa i Nekala ett par km från Nekalantie 56. Största minnet därifrån är, att jag vaknade en tidig morgon som 11-12 åring och såg genom fönstret en eldsvåda. Snabbt var jag ute på gatan, utan att väcka min familj och sedan sprang jag mot karossfabriken (kanske Ajokki) som stod i full brand. Där hände ju mycket med brandbilar, ambulans samt poliser, så tiden gick fort, utan tanke på klockan. När allt hade lugnat ner sig var klockan redan middag, så det vara bara att gå hem igen. Men det var en rätt pinsam sorti, för jag sprang hemifrån i bara pyjamasen!

Fyra av oss gick i svensk skola inne i staden Tammerfors, så far och mor sökte en större bostad inne i staden och hittade en på Hallituskatu 16 bredvid Aamulehti-huset. Lägenheten var en stor 3:a med sensationen badkar vid toan. Vi hade även 2 ingångar, en finingång och en köksingång. Det passade mig ypperligt, för nu hade jag nog blivit en väldigt olydig kille, som ofta skulle bestraffas av far, när han kom från sitt arbete. Så när far kom via finingången, for den elake gossen ut via köksingången. Far kunde springa i lägenheten, men skämdes nog för att komma ut på gården. Dessa 2-4 år som jag bodde i staden hade jag kamrater från 2 olika samhällsgrupper. Kamraterna från skolan tillhörde bl.a. rektorers, bankchefers, fabrikschefers och läkares barn och dylikt. De hette bl. a Otto Donner, Erik och John Relander m fl. Finsktalande kamraterna var alla som jag själv arbetarbarn. Hemmiljöerna mellan dessa klasser vara så helt skilda, men som liten kille passade man in i båda miljöerna. Jag gick med mina" finska" kamrater i en nykterhetsförening som hette Päivän Nuoret (Dagens Unga). Svenska motsvarigheten heter Verdandi. Jag och en flicka representerade Päivän Nuoret på ett NOV läger i Klintehamn på Gotland år 1952. Jag var jättelycklig för åter var jag i Sverige några dagar. Under Hallituskatu-åren började jag också att tjäna mina första pengar. Inget stadigvarande, men på helger och under loven. På gården fanns en firma Tukiainen, som gjorde lite smycken och ringar, men kanske mest smycken till skoindustrin i Tammerfors och hos dem fick jag hjälpa till med t.ex. förgyllning av smycken. Vid vår gård bodde även kötthandlare Toivo Oksanen, som hade en bod i Saluhallen och honom fick jag hjälpa, med att vara springpojke och ibland stå som expedit. Under en längre period delade jag ut tidningen Uusi Suomi (som lades ner senare) under söndagarna. Mitt område var nära Pyynikis Torg samt längs Pyynikkiåsen. Någon sommar ev. 1953 delade jag ut Aamulehti, jag kommer såväl ihåg när jag fick min första lön av dem, för far ville låna pengarna av mig och då kände jag mig stor och viktig. Far köpte öl för pengarna till sig och till en kompis, men det är en helt annan historia.

Våren 1954 dog min far och jag tror att jag blev nästan outhärdlig för mor, som nu ensam skulle fostra alla sina barn. Jag hade ju alltid varit rädd för far, men nu fanns han inte, för att hålla mig i schack. Jag

skrev till Bengt Lindhé om det kunde vara så, att jag kunde komma till Gjestvagn och hjälpa far med gården. Men Bengt svarade, att vår farbror Henning Lindhé på Westergård i Åstorp kunde behöva en liten dräng. Jag tror att resebiljetterna kom från Sverige, för dagen efter skolavslutningen, tog jag tåget till Åbo osv. Av någon anledning var det ingen, som följde mig till stationen (ingen ville kanske, jag var nog inte så omtyckt just denna tid av min familj, av egen orsak). Men till min glädje så tog Ritva en rast från sitt jobb, nära Hämeenkatu och ville önska mig en bra resa till Skåne. Jag var 15 år, då jag ensam skulle åka tåg, sedan båt Åbo-Stockholm, sedan gå med min väska från Skeppsbron till Centralen i Stockholm. Jag hade gott om tid till detta, tåget till Hässleholm gick inte förrän flera timmar senare. Sedan rullade tåget fint ända till Norrköpingstrakten, där stod vi stilla länge, minns jag rätt, så fanns det flera kor på spåret. Till sist startade vi igen, men var rejält försenade, varför jag kom till Åstorps station flera timmar för sent. Då ingen Timo kom i tid, for farbror Henning hem och lade sig för att sova. Jag letade efter någon bekant vid stationen i Åstorp, men tyvärr, där var ingen bekant och klockan närmade sig 23.00. Det var bara att ta ett snabbt beslut, att börja gå mot Westergård. Jag kunde ju Åstorps gator och vägar rätt bra i minnet, så det var till att gå sträckan på kanske 1,5 km. Glädjen att åter vara i Åstorp gjorde promenaden lätt, fast jag fick bära min resväska hela vägen. Enda gången det kändes riktigt olustigt, var när jag i nattmörkret gick förbi mitt Gjestvagn, som 6 år innan var mitt varma och goda hem. Till sist var jag framme på Westergård och knackade på ytterdörren och då kom farbror Henning och öppnade och berättade att han var och mötte mig tidigare, men ingen Timo kom då och han undrade, varför jag inte hade tagit en taxi, men jag hade ju inga pengar.

Nästa dag följde jag farbror Henning i hans arbete på gården, för att lära mig alla hans arbetsrutiner. Endast ett problem uppstod första dagen, det var när jag blev ombedd att hämta en rullebör. Jag förstod inte vad ordet betydde, men jag gick i alla fall och kollade i rummet intill, men hittade ingen. Då sa han, ”att där står ju 3 stycken” och då blev det mycket lättare för mig, för där stod ju 3 st. skottkärror. Mitt tänkta sommarjobb fortsatte i 9 månader, tills farbror Henning sålde gården till en yngre bror. Under tiden hos farbror Henning fick jag

också klart för mig, att jag inte var den Lindhe´-kille, som jag hade trott under mina 6 år i Finland. Jag tog den saken mycket hårt, men jag förstod, att jag inte kunde påverka den saken själv mer. Nu gällde det, att bara se framåt och börja forma mitt eget liv i Sverige.
Till julen -55 åkte jag hem till Tammerfors och semestrade en vecka. Mamma blev glad av att se mig igen, då vi bara kommunicerat med några brev, under hela tiden. Roligaste minnet från den julen, var att alla åter pratade vänligt med mig, men dock inte min lillebror Veli, då 10 år gammal. Han sa inte ett ljud, så mamma tjatade mycket på honom, att han gott kunde säga någonting till mig, när jag nu hade kommit på besök från Sverige. Till sist kände han sig tvungen att säga något och sa då ”Ok då, när åker du tillbaka”? Rätt kul nu, men kanske inte julen-55.
Åter i Åstorp efter jullovet fick jag besked, när gården skulle säljas och min far Gunnar och farbror Henning lovade, att ordna en praktikplats åt mig på W. Weibulls i Landskrona. Där praktiserade jag på deras plantskola och bodde på ett elevhem i 18 månader, innan jag började på Önnestads Lantbruksskola. Under Landskronatiden, hade jag haft turen att träffa min blivande hustru Gunilla och först då fick jag åter känna en normal grundtrygghet, både genom henne och hela hennes familj och släkt.
Jag har aldrig känt något hat mot någon, varken i Finland eller i Sverige för min känslomässigt jobbiga barndom. För det var inte de nära, som startade min ”resekarusell” mellan länderna, utan det var ett myndighetsbeslut i Finland. Tanken var säkert god, men alldeles för mycket lidande, blev resultatet. Många krigsbarn har inte klarat av att leva ett normalt liv i vuxen ålder, utan har hamnat på psyket eller tagit till flaskan för att glömma, alla sina trauman från 40-talet, en del har tom tyvärr tagit livet av sig.
Enda handikappet jag har, förutom det jag har inom golfspel, heter enligt forskarna i Finland, ORTS IDENTITETS-problem, vilket lär bero på alla de många resorna mellan olika hem och länder, som jag fått uppleva. Detta hade hustru Gunilla märkt redan för 45 år sedan, för hon rekommenderade mig, att jag skulle söka arbete på en Finlandsfärja, för då kunde jag vara i Finland varannan dag och i Sverige varannan dag, men själv ville hon inte följa med och arbeta på färjan.
Mitt enda återstående problem är, att jag aldrig hann lära mig, att

älska min egen pappa och alldeles försent förstod jag, vilket otroligt arbetsamt liv, min egen kära mamma hade fått genomlida. Idag har jag goda och varma relationer till både min finska och min svenska familj, samt fått mycket stöd och värme av vännerna i Sydsveriges Finska Krigsbarnsförening. Mina år inom vår förening har gett mig mycket god information om, hur otroligt olikt finska krigsbarn har upplevt sin barndom under kriget. Och det är tyvärr många hemska krigsbarnshistorier jag har fått lyssna på. Värst är naturligtvis, de finska krigsbarn som blev sexuellt utnyttjade i sin svenska fosterfamilj! De är tyvärr inte så få som vi tror! Allt detta har gett mig känslan, att jag har haft det rätt så bra i alla fall! Som vuxen har jag ofta fått frågan, om vad jag tycker om den finska krigsbarnsförflyttningen på 40-talet, med en hel livserfarenhet av det, är mitt svar mycket enkelt. Tanken var god, men det BÖR ALDRIG FÅ SKE IGEN! Redan korta separationer kan ge svåra upplevelser för ett barn och för oss finska krigsbarn, blev det för rätt så många, 4-6 separationer inom 8-9 år. Jag är helt säker på, att ett barn har det bäst hos sin egen mor, även i fattigdom och elände, jämfört med en separation, som ger mat och välfärd.
Nyckelordet för hela transporten av barn mellan Finland och Sverige och sedan tillbaka till Finland är: SEPARATION, TRAUMA, ENSAMHET, ÖVERGIVENHET, ÄNGSLAN, ÅNGEST OCH SJÄLVFÖRTROENDEPROBLEM. Krigsbarnen var helt ensamma i ett okänt land, först i Sverige, men så också för många, vid hemkomsten till Finland.

Sedan en viktig tes till slut:

Krigsbarn har alltid skapats av män, som hungrar efter land, rikedom och makt.

Timo Haapanen

Liisa Haraldsson

Hilkka Liisa Ruottinen —
gift Haraldsson Jan-Erik.

Född: 370523
Hemort: Helsingfors
Bostad: Vasagatan 11
Föräldrar: Jenny Siviä Ruottinen,
Martti Henrik Ruottinen
Syskon: Veikko född 1920, stupade i kriget 1940.
Helvi född 1927
Paavo född 1930
Risto född 1934
Heikki född 1939

Jag minns inte mycket från den tid jag var 4-5 år.

Jenny och Martti Routtinen, föräldrar på Vasagatan i Helsinfors"

Jag vet inte om det är mina minnen eller sådant andra berättat för mig hur jag var som 4-5 åring. Jag kommer inte ihåg att jag var rädd för något. Vi hade som familj väl inarbetade rutiner när det gällde bombningar nattetid. Min mamma tog hand om lillebror, min 10 år äldre syster tog hand om mig. Pojkarna klarade sig själva. Kläderna låg i ordning sen kvällen.

Källardoft har jag alltid tyckt om som vuxen... antagligen var det lugnt i skyddsrummet med källardoft och man fick somna om.

Kom till Sverige 1942 fem år gammal med min bror 2 år. Resan gick från Helsingfors över Haparanda till Hudiksvall-Näsviken till ett f d ålderdomshem Klockars Svedja där vi inkvarterades. Den som ”chefade” där var tant Emma en mycket snäll person. Till sin hjälp hade hon yngre flickor —jag kommer inte ihåg hur många. Hur länge vi vistades där vet jag inte men så småningom kom folk från trakten för att bekanta sig med oss och eventuellt bestämma sig för att ta hand om ett barn. Jag har frågat min fostermor varför hon valde just mig — men det hade hon inte gjort. Första dagen hon var där hade jag stegat fram och valt henne. Tydligen visste vi om att här skulle ”väljas”. Mitt fosterhem skulle bli Hyddan, Hudiksvall hos Maja och Hjalmar Hägg. /bil.1) Min lillebror kom till Per Ljusberg hemmansägare i Näsviken. Synd kan tyckas att vi inte kom till samma familj men å andra sidan såg våra fosterföräldrar till att vi fick träffas och bo hos varandra då och då så vi tappade inte kontakten.
En sak jag funderat över är att jag kommer ihåg att jag inte vinkade när tåget lämnade Helsingfors. Jag har fått en förklaring av Jean Cronstedt. Man skildes åt i Posthuset som låg i närheten av Järnvägsstationen. Posthuset hade skyddsrum.

Jag stannade i Sverige från 1942 till 1946.
I Finland har jag bott 1937-1942. Från 1946-1954. Under den senare tiden vistades jag i Sverige under sommarloven t o m 1952.
Jag började skolan i Sverige. Åviks folkskola klass 1 och 2. Jag hade en bästa kompis Gun Berglund. Vi lekte jämt och gick i Söndagsskolan. Gun var mycket mer ”clever” än jag. Som vuxna har vi valt liknande yrken. Gun barnmorska och jag ditriktssköterska.
Skolgången fortsatte i Finland i Vallgårds svenska folkskola i Helsingfors klass 3-8.
Kontakterna med mina biologiska föräldrar sköttes bra av mina fosterföräldrar. Vi gick till fotografen varje år och tog kort. Jag fick virka en pannlapp eller liknande som skickades iväg omkring jul. Det skickades mycket paket med förnödenheter till min familj i Helsingfors. Breven från Finland var skrivna på finska men mina finska föräldrar kände en konstnär Hellström som kunde svenska och som översatte breven. Mina fosterföräldrar var Maja och Hjalmar Hägg. Hyddan Hudiksvall.

Maja och Hjalmar Hägg, Hudiksvall mina fosterföräldrar 1942-1946

Boendet i Sverige var helt annorlunda än i Helsingfors. I Sverige var det ett stort hus. Att huset hette Hyddan berodde på att det från början varit ett sommarboende utanför stan som man senare byggt till med ett stort trevåningshus. Man umgicks mycket med familjen och bekanta. Hade hembiträde. Fina middagar mm.

Barnen fick mycket uppmärksamhet. Man lärde sig ”niga” och ta ordentligt i hand när man hälsade på någon. Jag fick bra och fina kläder. Mamma var mycket duktig på att sticka och väva. Dessutom hade man sömmerska på stan som hjälpte till att sy ”finare” klänningar. Familjen Hägg hade en egen dotter i övre tonåren ,2 fosterbarn före mig som redan ”flugit ur boet”. Jag kommer också ihåg en estnisk familj som fick bo en kortare tid på Hyddan. De skulle vidare till Amerika.

Så blev det 1947. Det kom ett brev från myndigheterna (bil.2) att nu skulle barnen skickas tillbaka. Inga förhinder godtogs så till vida barnet inte var sjukt. Min fostermor hade svårt att förklara det hela för mig men hon upprepade en mening som jag kommer ihåg. ”Nu måste vi vara väldigt duktiga så kommer det att gå bra”. Jag funderade länge på det här med duktiga. När är man duktig?. Om man t ex ramlar och skrubbar knäna och en vuxen gör ren såren och man inte gråter brukar den vuxna säga — vad duktig Du är...

Alltså — inte gråta. Vi for iväg. Maja Hägg och Heikkis fosterfar Per Ljusberg fick följa med oss på tåget till Gävle där barnen från olika håll samlades upp. Heikki och jag klev ombord på tåget som skulle ta oss till Stockholm. Dörrarna stängdes. Vi vinkade. Vi grät inte fast många barn gjorde det. Men det konstiga var att när tåget satt igång då såg jag att ”mamma” grät. Min tanke var — men vi skulle ju vara ”duktiga”. Alltså — inte gråta.

Tåget gick till Stockholm. Där inkvarterades vi i närheten av hamnen. På morgonen fick vi ta vårt handbagage och så gick vi ner till båten som skulle ”frakta” oss. Det var massor av madrasser i lastrummet Där fick vi vara på överfarten. Man skulle nog inte ha kunnat hålla reda på oss annars.

Jag och lillebror Heikki vid avfärden 1942.

Båten gick till Åbo. Vi var framme på morgonen. Vissa barn klev av här. Heikki och jag och andra Helsingforsbarn fick vänta till senare när tåget mot Helsingfors skulle avgå. Det blev en lång resa och vi var inte framme förrän sent på kvällen. Stationen var fylld av människor som väntade på sina återvändande barn. Det var högljutt och litet skrämmande. Stationen i sig i sin ”jugendstil” var skrämmande om man var van med lilla lugna Hudiksvall och landsbygden i Näsviken. Vi förstod ingenting vad människorna omkring oss sa. Vi var trötta. Vi somnade så småningom i samma säng viskande till varandra på svenska — vad kommer att hända härnäst?

Efter ett par dagar följdes vi av vår äldre bror Risto till skolan. Vi hade tur att vi bodde i Helsingfors för där fanns svenskspråkiga skolor. Vi fick behålla språket.

Den första vintern var jobbig. Många brev från Hudiksvall och även mat- och klädpaket förgyllde vardagen. Heikki skrev små lappar han lade i brevlådan. På dem stod det — kom och hämta mig. Han gav sig av på järnvägar för att gå hem. Han var krasslig under vintern. Jag hade svårt att äta. Maten var annorlunda. Jag var aldrig hungrig. I skolan var det mycket strängt — man måste äta upp den portion man fick. Jag satte mig nära Heikki så kunde vi byta

tallrik när han ätit upp. Men jag hade gott hull när jag lämnade Sverige så man kan säga ”att jag levde på hullet”.

I Helsingfors gällde andra regler i vardagslivet. Här var man en arbetar familj. Här skulle man vara mer ”vuxen”. Mina bröder retade

Veikko, vår halvbror född 1921, stupade 1942.

mig i tolvårsåldern när jag råkade niga. Min storasysters pojkvän gav jag en puss på kinden när han skulle gå hem. Han blev mycket generad. Men så gjorde man hemma i Hudiksvall. Jag lärde mig reglerna så småningom. Å andra sidan — Helsingfors är en fin stad. Jag tillbringade mycket tid på Berghälls bibliotek. Jag gick väldigt mycket på bio. Vi hade snyggt och rent hemma men vi var trångbodda.

En sak jag kommer ihåg som förgyllde vardagen var inte bara paketen från Sverige. I Svenska Dagbladet som var husorgan på Hyddan fanns en serie – Dragos- mer känd som Fantomen. Den hade jag alltid läst och tyckt den var så spännande. När jag lämnat Sverige klippte min fosterfar ut denna serie varje dag och skickade den i buntar till mig. När jag läst ”bunten” gick den vidare till mina klasskompisar. Till slut var den utnött. Som sagt den vintern var jobbig. Fylld av hemlängtan. Vintern måste ha varit jobbig även för våra föräldrar som fått hem ett par barn som bara längtade hem.

Sommarlovet började. Då hade Per Ljusberg och familjen på Hyddan samarbetat och bestämt att Per Ljusberg skulle ta sig till Helsingfors, söka upp oss och fråga om vi kunde komma till Sverige under sommarlovet. Jag har alltid beundrat Per Ljusberg för detta. Han var nog inte så van resenär. Tänk att först åka till Stockholm, sedan ta båten till Helsingfors och med en adress nerskriven på en papperslapp leta upp oss Han bara dök upp i vårt kök. Heikki var hos en bekant tvärs över gatan så jag skyndade mig efter honom. Jag har varken förr eller senare sett Heikki så glad. Heikki hade ju varit krasslig under vintern och det syntes på honom vem han ville höra till.

Helvi, Risto och Paavo, genomlevde kriget i Helsingfors

Samtal fördes och Per Ljusberg fick löften om att Heikki skulle få stanna i Sverige t v. Och så blev det. Heikki stannade och jag fortsatte under skoltiden att åka till Sverige under sommarloven.
En vår sa mina föräldrar att jag inte kunde få åka. Dels kostade det en del med pass och biljett. Dels fick ju inte mina syskon samma fina semester. Jag löste problemet själv. I Helsingfors finns en kvällstidning ”Iltasanomat” som man kan prenumerera på. Av en händelse såg jag i tidningen att de anställde utbärare av tidningen. Jag anmälde mig och fick jobb. Delade ut tidningen varje dag efter skolan i några kvarter i närheten av där jag bodde. Jag fick ihop pengar till min sommarresa.

När skolan var slut gällde det att hitta ett arbete. Hittade en annons i tidningen där det stod att Institutet för Arbetshygien sökte en växeltelefonist. Institutet forskade i yrkessjukdomar.

De hade redan en växeltelefonist men ansåg att det inte var nyttigt att sitta stilla vid en växel hela dagarna så därför behövdes två personer. Man satt i växeln ett par timmar. Blev avlöst och gjorde annat — delade post, skrev lönelistor, duplicerade papper till dem som skulle ut och föreläsa osv. Det var en trygg arbetsplats. Råkade man bli sjuk eller t ex behövde tandläkare så ordnade det sig alltid. På Institutet fanns alla slags läkarspecialister, psykologer, tandläkare teknisk hygienisk avdelning, idrottsläkare, RTG, samt industrihälsosystrar. Det med hälsosystrar intresserade mig. Efter drygt två år på denna arbetsplats ville jag tillbaka till Hudiksvall — och det fick jag mer än gärna för ”alla mina föräldrar”.

Så började min yrkesutbildning. Först läsa in realskolebetyg. Sen sjuksköterskeskolan i Gävle.
Arbete på Hudiksvalls sjukhus i ca 21/2 år. Sen distriktsköterskeutbildning. Jag har arbetat som distriktssköterska mesta delen av mitt yrkesliv utom de sista tre åren då jag tjänstgjorde som hälsoplanerare i Hälsinglands fem kommuner.
På 80-talet var min syster Helvi med familj och min mamma från Helsingfors och hälsade på mig i Enånger där jag tjänstgjorde. Mina fosterföräldrar var på sitt sommarnöje utanför Hudiksvall. Jag ordnade så att vi träffades. Visserligen fick jag agera tolk —men ändå fick vi samtala med varandra.
Min familj består av make Jan-Erik Haraldssons från Falsterbo.

Två döttrar. Cecilia med familj boende i England. Johanna med familj boende i Göteborg.

Fyra barnbarn: Henry och Elsa i England och Klara och Ivar i Götborg.

Våra döttrar har varit med i Helsingfors och träffat sina släktingar.
Bror Heikki bor kvar i Hälsingland. Helvi och Risto är Helsingforsbor. Bror Paavo finns inte mer.

Jag tror det är svårt för barn och barnbarn att sätta sig in i min situation som den var då för längesedan. De lever i sin tid. Och bra är väl det!

Falsterbo 13.10.05

Raija Helinä Harju

Mitt namn är Raija Helinä Harju
(född Koukonen)
Född 1938 i Viborg, Johannes
församling.
Hemort 1939 Uuras
Föräldrar Far Armas och
Mor Siviä Koukonen.
Syskon Aira Annikki född 1936.
Raimo Olavi Född 1940.
Seppo Ilmari född 1942.
Liisa Leena Kaarina född 1948

Minnen som Krigsbarn

Jag har inga egna minnen från tiden innan kriget.
Jag åkte till Sverige den 25 september 1941 tillsammans med min stora syster Aira från Jokela till Åbo och sedan med båt till Stockholm, och sedan vidare med tåg och buss till Osby i Skåne. I Osby möttes vi av våra fosterföräldrar och vi skulle då bo i olika fosterhem. Men min syster Aira och Raija jag ville ju inte skiljas.
Äiti hade ju uppmanat min syster att ta hand om mig. Det blev många tårar. Vi förstod ju inte varför vi inte fick vara tillsammans, då det inte fans någon som kunde förklara det till oss på finska.

Aira och Raija 1941

Jag hamnade hos ett nygift ungt par. Dom tog väl hand om mig, men var stränga och om jag var olydig fick jag smisk. Då jag hörde flygplans ljud sprang jag och satte mig under matbordet, jag var länge mycket rädd för allt högt ljud. Jag skulle alltid äta upp all mat som var på tallriken men det var svårt för mig, särskilt om det var kött, så jag kunde sitta flera timmar vid matbordet och fick inte ner ma-

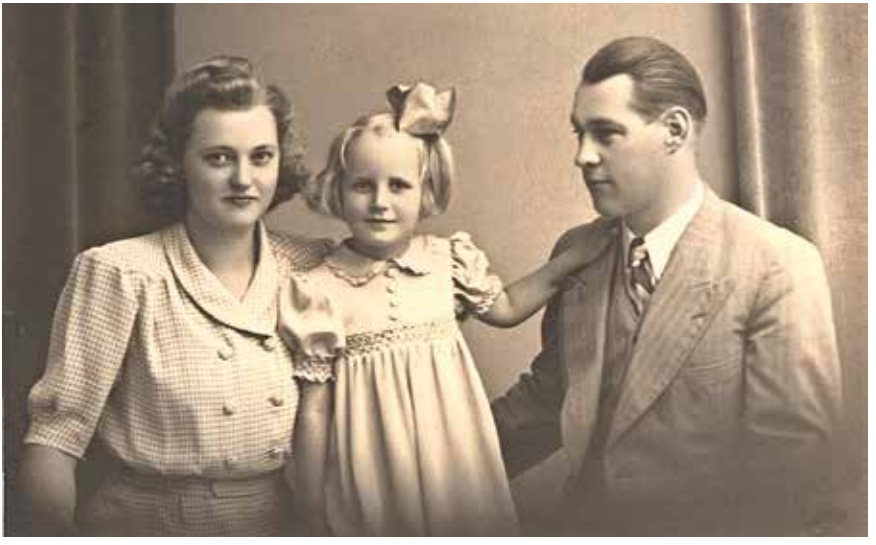

Raija med fosterföräldrarna

ten. Det bara samlades i kinden. Men min fostermamma var så rädd att jag skulle vara undernärd har hon berättat för mig senare.
Första gången vi systrar fick träffa varandra var cirka en månad efter vår ankomst, och till allas häpnad pratade vi nästan bara svenska.
Min syster kom då och då och skulle leka med mig men fick många gånger gå hem utan att vi hunnit leka, då jag skulle först äta upp maten.
Jag hade hela tiden kontakt med min syster vi lekte tillsammans lite då och då men hon var 2 år äldre och fick nya kamrater och började skolan.
Jag bodde i Osby 6 år och började skolan 1945. Gick två första åren i skolan. Men 1947 krävde Finlands stat att alla barn som hade föräldrarna i livet skulle åka tillbaka till Finland.
Mina fosterföräldrar hade gärna behållit mig, men det ville inte Finska staten och mina biologiska föräldrar utan dom ville ha tillbaka sina barn. Så den 7 juli 1947 sattes vi i tåget från Hässleholm till Stockholm. Det var en mycket jobbig och orolig resa, för jag visste ju inte vad som väntade.
Från Stockholm med båt och sedan med tåg till Lahti. Där möttes vi av våra föräldrar som vi inte kände igen och hade inget språk för vi hade ju glömt finskan och dom kunde ju endast finska.

Från Lahti fortsatte vi sedan till Heinola där far hade fått jobb på en fabrik som snickare och en bostad på 2 rum och kök i en barack.
Första morgonen när vi vaknade stod det minst 10 barn runt vår säng och glodde på oss, dom var nyfikna att se vad vi var för några som kom från Sverige. Jag fick en chock av det.
Den 1 september började skolan. Vi hade ju inte hunnit lära oss så mycket finska. Jag förstod ju inte någonting i början. Andra barnen var avundsjuka på oss för vi var fint klädda så det blev vi mobbade för på olika sätt. Jag satt på rasterna mest på en stubbe och längtade till Osby och grät.
Men sedan en dag skulle alla läsa upp alfabetet, och det förstod jag och tänkte att det kan jag, så när min tur kom reste jag mig stolt upp och började a-b-c-d. När jag hade slutat skrattade hela klassen med lärarinnan åt mig. Jag fattade ingenting men har senare förstått att jag uttalade det på svenska som inte är alltid lika som på finska. Så det blev stubben igen.
Jag hade en jul i Sverige fått en fin docka som jag älskade och var mycket rädd om. En dag när jag kom hem från skolan hade dockan ett stort hål i pannan. Då hade min bror lurat vår lillebror att skjuta med pilbåge på dockan och fick ett fullträff. Gissa om det blev många tårar. Vi var mycket fattiga, och allt var på kort. En dag skrev min syster till sin fostermor att vi har bröd men inget smör på brödet. Efter någon vecka kom det ett paket från Sverige och till vår glädje var det flera burkar apelsin marmelad som vi sedan festade på smörgåsen.
Det var jobbigt dom 2 första åren i skolan då mobbning förekom av olika slag. Klassens ledare kunde bestämma: i dag får ingen prata med Raija. Då kände man sig verkligen att man var ensam i värden, det var tur att stubben fans. En dag kom fabrikens son där min isä jobbade, han gick inte i samma klass som jag, han ställde sig hotfull framför mig och sa att killarna har sagt att jag är förtjust i honom men det tillåter han inte så att jag skulle ha stryk om han hörde det igen. Jag blev livrädd för jag kände inte killen och hade inte en aning vad han pratade om. Det var pojkarnas påhitt.
Jag hade en jättefin röd vinterkappa som jag hade fått i Sverige men den var för mycket ögonfallande. Killarna började skrika så fort dom fick syn på mig att brandkåren kommer akta er för Raija. Jag vägrade

Aira och Raija Jokela 25 juli 1941

att ta den på mig efter ett tag då dom inte slutade med glåporden. Lyckligtvis hade jag en lillasyster och den syddes om till henne.
När jag skulle börja femte klass fick jag börja i en ny skola som bara hade flickor. Det blev en bra lösning för mig. Jag fick nya kamrater. Jag började klara mig bättre i skolan och där var ingen som mobbade mig utan jag började trivas i skolan. Efter femte klassen skulle jag söka till samskolan och var med på proven men jag kunde inte läsa smidigt på finska så jag kuggade och kom inte in. Så jag fick fortsätta i folkskolan och resten av skolgången gick bra och jag var duktig i flera ämnen. Vi hade bokföring dom två sista åren. Jag fick ofta beröm av lärarinnan, som visade min pärm och sa att så skall ni göra som Raija har gjort. Mitt själv förtroende började så smått växa, och jag fick senare jobb på kontor.

1952 fick jag åka till Sverige under sommaren och hälsa på mina fosterföräldrar som då hade fått 3 flickor. Det var en trevlig sommar som jag har många roliga minnen. När jag kom till baka till Finland så hade jag svårt att byta språk. Fick många gånger påminnelse att nu talar du svenska igen 1953 fick mina föräldrar frågan om min syster kunde flytta tillbaka till Osby då hennes fostermor hade mist sin man i en trafikolycka och hon behövde sällskap. Det var klart att hon ville åka, så hon flyttade till Osby. Då tänkte jag att jag vill också till Sverige så jag skrev ett brev till mina fosterföräldrar att kan jag fick komma tillbaka till dom. Efter en tid fick jag svaret att vi kan tyvärr inte ta emot dig, utan någon förklaring. Då kände jag mig sviken och ledsen för jag trodde att dom älskade mig det hade dom ju sagt att jag var som deras dotter. Och i breven som jag hade fått, att dom saknade mig. Då kände jag mig mycket sviken, man kan inte lita på vuxna för

dom ljuger ju bara. Efter en tid fick jag förklaring, dom skulle skiljas. Min svenska mamma hade blivit sjuk.
Jag slutade skolan när jag var 15 år. Fick jobb i butikkedjan som är motsvarande till Coop i Sverige på textil avdelningen och lärde mig mycket och trivdes bra. När jag var 18 år öppnades en ny butik och jag fick ansvaret för textilavdelningen. Men sedan flyttade min familj till grannstaden Lahtis och då fick jag jobb där på samma företag på en stor textilavdelning. Efter något år fick jag erbjudandet att börja sköta avdelningens pappersarbete, och det var början på mitt kontorist yrke.

Jag hade rätt så bra förhållande med mina biologiska föräldrar men jag kände aldrig att vi stod oss riktigt nära varandra. Min fosterfar dog tidigt men min fostermamma besökte jag ofta efter att vi hade flyttat till Osby, hon bodde i Knislinge.

Jag träffade min blivande man på dansbanan och vi gifte oss 1958. Jag var bara 20 år gammal. 1963 föddes vår ende son efter en jobbig graviditet, då jag låg 3 månader på lasarettet utan att läkarna kunde sätta en diagnos vad som var fel. Jag hade ingen matlust så jag gick ner i vikt, sköterskan sa till mig att vågen ljuger. Jag hade svåra smärtor och fick 23 st. tabletter varje dag. Jag kunde inte sova på nätterna utan sprang i korridoren, då fick jag en morfin spruta och det hjälpte så jag kunde sova. Men tack och lov vi fick en frisk son.

1969 åkte vi på semestern till Osby för att hälsa på min syster som hade gift sig och fått en son. Det var en trevlig resa som blev en ny början för oss. Min syster hade saknat mig för vi var ju tajta från barndomen så hon föreslog att flytta hit här finns jobb.

Hon hade bra kontakter i Osby så hon ringde två samtal och ordnade jobb till oss. Det var andra tider då. Så jag åkte med sonen hem och min man började jobba på Osby Pannan. Jag sa upp våra jobb och sålde vår lägenhet, och packade våra saker. Mitten av september kom min man och hämtade oss. Företaget hade ordnat en lägenhet till oss. Då började ett nytt liv för med både bra och jobbiga tider. Min man säger att om han vetat vad som väntade, hade han aldrig flyttat. Han

skulle vilja flytta tillbaka men det vill inte jag så han är kvar. Vi har det ju bra, vi bor i egen villa, som byggdes 1974. Det var en dröm som gick i uppfyllelse.

Min man jobbade på samma företag tills pensionen och jag jobbade på Brio också hela tiden först på orderkontoret, sedan fick jag tjänsten på ekonomiavdelningen där jag hade olika tjänster.
Brio skickade mig till olika kurser flera gånger. En kurs gick jag ett halvår i Göteborg.

Nu är vi pensionärer och gläder oss att det går bra för vår son och hans familj. Vi har två underbara barnbarn, en flicka Emmy och en pojke Hugo. Hoppas vi får vara med att se dom vuxna. Jag är tacksam att jag har fått bra och lyckligt liv.

Martti Häkkinen

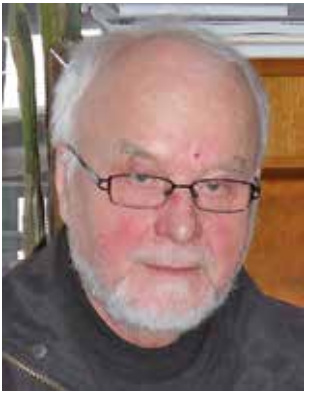

Som krigsbarn i Sverige

Vår familj hade flyttats tillsammans med andra evakuerade till Vyöri sommaren 1944.
Under vinter- och fortsättningskriget hade finska barn placerats i Sverige från krigets mitt. Jag minns att kvinnor besökte i Vyöri de evakuerades logiplats för att tala om barnförflyttning till Svenska familjer så länge som kriget varade. Troligtvis anmälde mor även mig för att resa dit. Saken hemlighölls inte på något vis, utan man talade om hur bra det skulle bli för barnen. Choklad och alla delikatesser utlovades. På så sätt var det inte alls en motbjudande tanke att resa dit.
Avresan skedde ändå inte genast. På så sätt fick vår familj inkvarteras innan dess till ett litet hus på orten, som beboddes av en ensam mansperson. Sakari var ett spädbarn några veckor och grät tidvis mycket. Jag fick ofta vyssa honom i vagnen, så jag började så smått att önska att få komma till Sverige.
Det var en solig dag, när jag tillsammans med mor började gå mot samlingsplatsen.
Jag minns att mor hade en blå klänning på sig med vita blommor. Senare när jag led av hemlängtan trots all tapperhet, minndes jag mor i den klänningen.
En personbil körde oss till Vasa varifrån båttransporten till Umeå i Sverige skedde. Efteråt har jag undrat om resan till samlingsplatsen var slumpartad, om vi överhuvudtaget hunnit fram om vi fått gå. På nationalarkivet har jag fått vetskapen att båtresan från Vasa till Umeå skedde den 10.8.1944.

Havet var det blåsigt och till den begynnande saknaden blev jag sjösjuk och mådde illa. På morgonen innan vi kom i hamn var luften klar, det blå havet och skimrande vatten har förblivit i sinnet. I Umeå blev vi i säng kanske en dag eller flera. Olika slags hälsoundersökningar gjordes. Till detta hörde också besök i lusbastun.
Därefter började resan med tåg mot Södra Sverige. Jag minns att, de äldre barnen skrämde oss med att vi ännu skulle ligga två veckor i karantän. Minnet av tågresan har inte bevarats i minnet som något angenämt. De mindre barnen grät och längtade hem. De större längtade naturligtvis men jag minns inte att jag grät öppet. Smörgåsarna som vi matades med kändes på något vis sötaktiga, jag tyckte inte om dem. Någon choklad eller karameller minns jag inte att vi fick. En flicka gav mig en tunn bilderbok, och kunde inte veta vilken skatt hon skänkte till mig, redan på resan lästes den många gånger och senare i det svenska hemmet..
I Skövde fick vi stanna i karantän. Jag kan inte säga hur många dagar vi fick vara sängliggande, men tråkigt och långsamt var det. Tillverkningen av pappersplan och flygning, torde vara det enda nöjet. En dag fick vi besök av en aktad kvinnogrupp. En liten flicka räckte fram en blomsterbukett till en av tanterna (kan hon ha varit näst efter drottningen) och neg vackert. I slutet av karantäntiden fick vi vara i parken och springa av oss. Där fanns äppleträd med omogna äpplen. Jag minns att jag tog ett äpple från den nedre grenen. Jag kände det som stöld och handlingen var inte likt mig.
Tanterna som skötte oss förklarade att vi nu var i Södra Sverige i Skövde stad, området mellan de stora sjöarna Vänern och Vättern.

Morfar, Martti och Mor

Sköterskorna var finska, troligen från röda korset eller annan hjälporganisation. Jag minns att en av sköterskorna höll för oss ett känslosamt tal. Minns att ni är finländare och att ni måste återvända till Finland, när kriget är över. Så småningom började man placera barn i närlig-

gande hus. Så en dag kom en bil, den tidens modell ”kant gånger kant ” personbil. Mitt på bilens golv fanns två extrabänkar, som lyftes upp ur golvet. Vi barn fick plats – åtminstone sex. Min blivande adress var Mossagården Fridene Sverige, platsen var c:a tjugo km från Skövde stad. Jag möttes aven c:a fyrtioårig Melin Larsson och dennes förlamade far Oskar Larsson. Till min blivande fosterhemmets familj hörde även en äldre kvinna, som troligen inte ens var släkt med Larssons.
Till Mossagården hörde odlingsmark och även boskap.
Kor, grisar, höns och även hästar.

Förvaltarens familj, man och kvinna bodde, i en mindre, röd byggnad bredvid huvudbyggnaden. Troligen har Melin och hans gamla far arrenderat ut egendomen till dem. Arrendatorerna var mig veterligt inte släkt med Larssons.

Dessutom idkade Larssons hönsskötsel. På tomten fanns äppleträd vilka även sköttes. Man fick äta av äpplena, det minns jag inte ha fått tidigare i Finland.

De första dagarna i den nya fosterplatsen var långa och svåra. Jag längtade, kunde inte tala finska med någon. Den lilla finskspråkiga djurboken som jag fått på tågresan blev läst mången gång. Till oss krigsbarn hade utdelats en liten finsk-svensk ordbok ”Välkommen till Sverige”, där fanns de viktigaste orden och korta meningar som kunde anses att behöva till en början.

Jorma Sipainen 1941

Som tur var förstod arrendatorn situationen och gossens själsliv troligen bättre än den äldre ungmön Melin.
Dessutom kom det senare fram att Melin hade från början önskat att få en flicka att ta hand om, en inställning som till en början kunde bli svårt med gossen.
I varje fall grävde arrendatorn fram en gammal damcykel från förrådet och jag kunde börja lära mig att cykla. I det gamla

förrådet hade jag möjlighet att bygga allt möjligt. Så jag byggde de första veckorna en bil att åka med i backarna. Mitt livs första körsbär och plommon åt jag direkt från träden där.
I ladugården kunde jag se djur och hur de sköttes. Att följa smågrisar och suggor var intressant. I byn Fridene fanns en annan finsk pojke.: Jorma Sipainen. Han bodde i Janssons familj i närheten. När jag kom till Sverige var jag nästan nio år gammal. Jorma var yngre än jag. Tyvärr kunde han ingen finska. Kanske han var så liten när han kom till Sverige, att han aldrig hade lärt sig finska.
Jag hörde ingen finska, och kunde inte tala finska med någon. Ganska så snart började jag lära mig hjälpligt svenska och fick samma höst 1944 börja i svenskspråkig skola. Jag hade nyss fyllt nio år. Jag antar att man i skolan såg mellan fingrarna vad beträffar mina framsteg. Trots detta tog man hänsyn till mina två svenska skolår när jag fortsatte min skolgång senare i Finland. Så småningom började jag att glömma min finska. Den enda kontakten med finskan var brevväxlingen med min mor. Brevväxlingen slutade, när jag glömde finskan. Även grannarna brydde sig om att jag skulle lära mig tala svenska. Som en gång kom en bonde med en potatis i handen och förklarade för mig, och pekade ”här är potatis” och ville veta av mig motsvarande ord på finska, som han sedan upprepade ”peruna-peruna”. Jag minns inte att jag skulle ha blivit mobbad i skolan.
Med några gossar kunde det bli lite osämja, men kanske jag kunde skapligt försvara mig. En mallig flicka minns jag, som säkert fått råd hemifrån, att inte bli kompis med mig. Den kvinnliga lärarinnan förhöll sig förstående, och jag märkte inte att hon skulle ha diskriminerat mig. Jag kände på mig att en manlig lärare som inte gillade mig.

Den första vintern i Sverige gick i skolans tecken. På den närbelägna åns is kunde jag då och då åka skridskor. Långa tiden fanns ingen snö. Någon skidåkning kunde jag också idka med skidor som jag fått till julklapp. På orten var det vanligt att turvis bjuda kompisar till barnjulfest. Varje familj turades om att ha en sådan kväll. Var och en kom med en present, på så vis fick alla en gåva. I Sverige firade jag två jultider. Den egentliga ”hem julen”, som firades för det mesta med Mossagårdens folk, jag minns inte att jag skulle ha fått särskilt många klappar. När jag har tänkt på saken så här i efteråt, var Melin slutli-

gen ganska snål vad gällde pengars användning. Jag hade gärna velat få en tjusig cykel för ungdom, en sådan som de svenska pojkarna hade.
På våren 1945 minns jag att jag var på bio, där man visade det finska kriget. Frågan var utvisningen av tyskarna från lappland i Finland. Bilder från det brinnande Rovaniemi visades har fastnat i minnet.
Pojkar har alltid sina egna hobbyn och inte alltid så ofarliga. Jag minns inte vems idé det var: I botten på en tom färgburk gjordes ett hål, sedan en bit karbid dit. Man skulle spotta på den eller på annat sätt väta den. Locket sattes fast och det började bildas karbidgas. Burken placerades under foten och en tändsticka tändes vid hålet. Det blev en smäll och burken flög en bit. I denna lek hade jag otur. Kanske hade jag gjort ett för stort hål i botten på burken, i alla fall när jag tänt tändstickan, flög inte locket, utan det kom en elddusch från hålet och brände mina fingrar. Detta hände i byn Blixstorp som låg i närheten av byn Fridene. Gråtande begav jag mig mot hemmet Fridene, då och då kylde jag mina fingrar i landsvägsdiket. Jag bar på den bandagerade handen en tid. Ryktet hade nått till gossarnas föräldrar och denna pojkarnas lek slutade där.
Sommaren förflöt till största delen på åns strand. Den lilla ån flöt genom byn, och det var möjligt att på sommaren simma i den. Jag tillbringade dagen lång på stranden med att simma och fiska småfisk. Som agn användes små bollar gjorda av vetedeg. I ån fanns även större fiskar och om man hade haft riktiga fångstverktyg hade det ibland kunnat fastna en större fisk. Jag minns en gång att jag gjorde ett drag av en plåtbit och till min stora överraskning fastnade en ganska stor fisk i den. Tyvärr lossnade kroken från draget och bytet med den. I ån fanns fiskar som kallades för ”id” (troligen säynä på finska). Som kompis hade jag för det mesta Jorma och även svenska pojkkompisar, som jag kände från skolan. Mycken tid tillbringade jag även ensam vid ån och en gång var jag nära att drunkna när jag dök från bryggan. Vi spelade även fotboll. Som back deltog jag i spelet och blev den som hämtade bollen minns jag.
Jag iakttog ofta lantbrukets arbeten. En slags självbindare användes. Hölassen lyftes maskinellt till ladornas loft. Mjöllkningsmaskin användes redan då på gården. Uppenbart var att man redan då klarade sig med ringa arbetskraft..

Vid den gamla godisautomaten 1993

Även om jag inte fick någon fin pojkcykel, hade jag tant Melins gamla damcykel till mitt förfogande. Jag nådde inte tramporna från sadeln, utan antingen stående eller från pakethållaren. Sadeln hade tagits bort, för att man skulle kunna cykla sittande på pakethållaren. Till närbelägna byn Blikstorp cyklade vi många gånger. Dit drogs vi speciellt p.g.a. en av affärernas automat. Automaten hade flera fack, från vilka man kunde välja karameller, kex och andra sötsaker att äta. Så många ören hade även jag, som jag fått antingen av Melin eller skänkta av gäster, att jag kunde öppna en lucka.
Ännu när jag 1993 på semestern var på besök hade affären en karamellautomat på väggen, men inte längre fungerande. Jag blev överraskad, att jag överhuvudtaget märkte den.

Melins far insjuknade vintern 1945-46. Han hade p.g.a. förlamningen varit rörelsehindrad under hela min Sverigevistelse. Med en cykel som hade tre hjul kunde han röra sig utomhus och med hjälp av två käppar inomhus. Jag minns att han konstaterade när jag tillsammans med honom tittade ut genom fönstret på ett begravningsfölje, att kan det vara hans tur nästa gång. Och så blev det, nästa blev hans begravning. Jag berättade denna händelse för Melin efter det att hennes far (Oskar Larsson) hade dött. Den åldriga kvinnan som även hade tillhört Larssons familj, hade vid något tillfälle flyttat, vart det fick jag aldrig reda på. Denna kvinnas uppgift hade varit att ha hand om hönsen. Ibland följde jag med när hon försökte räkna in hönsen i buren. Ibland flög hönsen runt och bytte plats. Ohjälpligt blev det oreda i räkningen, troligen blev den aldrig korrekt.
Det väckte stor munterhet, när jag berättade att vi i Finland hade

endast två hönor. Till en bekant familj till Melins hade man också tagit emot ett krigsbarn. En flicka med namnet Anita (jag minns inte efternamnet).
Hon var något äldre än jag. Hon kom från Viborg, minns jag att hon berättade. Vi besökte ibland Anitas fosterhem. Anitas fosterföräldrar tog säkert väl hand om henne och jag tror att hon hade det verkligen bra i den familjen.
På våren 1946 började det ryktas om, att man återlämnar finska krigsbarn till hemlandet. Jag hade redan blivit hemmastadd i det svenska hemmet, och blev inte förtjust i tanken att resa till Finland. Jag hade inte heller någon riktig föreställning om hur det skulle vara där i Finland. Jag minns inte att tant Melin skulle ha talat alls något om saken, trots att hon säkerligen hade närmare vetskap om barnens återbördande.

Finland hade slutit vapenvila med Sovjetunionen redan den 4.9.1944. Till dessa villkor hörde att man skulle förvisa de tyska krigsförbanden från Finland omgående. På så vis följde Lapplandskriget då Nordfinländarna fick evakueras till säkra områden eller till Nord-Sverige.
T.ex. brändes Rovaniemi nästan till grund. Filmer från det brinnande Rovaniemi hade jag sett som nyhetsfilm redan vintern 1945, om vilka jag tidigare har berättat.

Efterkrigstiden i Finland var så osäkert och bristfälligt att återbördandet av krigsbarnen inte gjordes omgående. Först i början av år 1946 ansågs att livsmedelssituationen och annat i Finland var så bra, att man kunde återbörda krigsbarn. Alla barn återvände dock inte, eftersom fosterföräldrarna ville adoptera dem till sina familjer.
Min far och mor hade ansökt om mitt återbördande, och man hade aldrig talat om någon adoption.

På så sätt började min återresa till Finland sommaren 1946. Anitas fosterfar kom med en liten lastbil för att föra mig till Skövde station. Melin följde med. Det var en vacker sommardag. Man bärgade hö från fälten. Vi alla satt tysta i bilen. Situationen var säkert inte heller för tant Melin lätt, och inte för mig heller. Tågresa till Stockholm med

andra resande. Först i Stockholms hamn i väntan på båten, minns jag att vi finska barn var flera. Säkerligen hade man samlat återvändande barn för transport med båt till Åbo. Enligt uppgifter från Nationalarkivet har båtresan gjorts den 29.6.1946.

Mitt humör steg inte av det att, mina egna matsäckssmörgåsar hade blivit bytta till någon annans. Jag rörde aldrig det främmande brödet och denna händelse gjorde inte min saknad mindre. Från Åbo fortsatte resan med tåg till Joensuu. En vänlig mansperson gjorde ofrivilligt mig ledsen, när han började fråga på svenska hurdant det hade varit där i Sverige. Han råkade vara kunnig i svenska, själv kunde jag inte längre förstå finska, så fullständigt hade jag glömt språket under min tvååriga vistelse i Finland. På grund av min saknad var jag i sådant tillstånd att jag inte förmådde att berätta något.

I Joensuu blev jag tillsammans med en annan krigsbarnsgosse placerad hos en kvinnlig förbindelsepersons hem. Nästa dag lämnade kvinnan oss på tumanhand för att ordna transporter till våra hem. Som jag minns det var vi ytterligare en natt i Joensuu. Nästa dag förde kvinnan mig till busstationen. Nu var endast resan från Joensuu till Hoilola by där mitt hem var. Som följeslagare hade kvinnan kommit överens med en kvinna som skulle till samma by, att hon skulle ta mig ända hem.

När jag kom hem var far och mor på åkern för att kupa potatisen. Eira var med skolans gymnastikgrupp i Helsingfors på föreningens storfest, så hon var inte hemma. Salme var 5 år och pratade i ett och visade hemmets olika platser, och märkte säkert inte, att jag inte förstod språket. Sakari var lite över två år och höll sig för det mesta runt mor.

Återkomsten hem gjorde att, den saknaden som besvärade mig under hemresan överraskande snabbt skingrades. Jag kände ju igen hemmet och hemmets omgivningar sedan tidigare, men där fanns ju även mycket nytt att upptäcka. Det finska språket återkom snabbt, när jag inte hörde svenska alls.

Den nya gränsen mellan Sovjetunionen och Finland hade bestämts i Moskvas fredsfördrag, t.ex. min fars födelsehem i Korpiselkä kyrkby (där jag och Eira är födda) hade blivit kvar i det avträdda området. Dock hade hemmet som låg i Hoilola by blivit kvar i Finland, men inte långt från den nya statsgränsen. Till exempel Saaroinens skola, där jag hade gått i två år och till vilken jag skulle gå hösten 1946 kom att vara i gränszoonen. Den delen av Korpiselkä kommun som blivit kvar på den finska sidan fogades samman med Tuupovaara kommun. Numera hör det till Jouensuu stad enligt en ny kommungräns. Till hösten började jag skolan trots min bristfälliga finska. Man tog hänsyn till de två år jag gått i Sverige, så att jag inte behövde gå om. Efterkrigstiden var på många sätt bristfälligt. Livsmedel, kläder, skodon och byggnadsmaterial saknades allmänt. Med tiden började så småningom allt bli bättre och livet återgå till som det varit.

Översatt till svenska *av Rauni Janser*

Martti 80 och Sakari 70

Sakari Häkkinen

Från skogen till verkstaden

Förmannen Ove Karlsson i grå rock och brun basker delade ut arbetshandskar och anvisade det jobb vi skulle ha för dagen.
Efter några minuter bröt helvetet lös.
Bullret var mer än öronbedövande, värre än en motorsåg i skogen.
Dagen innan hade vi gått genom anställningsproceduren. Datumet var den trettonde oktober 1965. Svenska Stålpressnings AB – några år senare Volvo Personvagnar Olofströmsverken – tog emot med öppna dörrar. Några av tjänstemännen på personalkontoret kunde finska. Vi fick veta att vi var 5300 anställda och att Vd:n hette Bertil Axler. Företaget tillhörde Alfa Laval och tillverkade mestadels plåtdetaljer till Volvo. Det fanns två verkstäder, Södra och Norra. Via omvägar fick vi veta att det sämsta var att hamna vid pressarna. Riktare eller sammansättare skulle man bli – i den ordningen. Det hade till och med inträffat att folk hade sagt upp sig från pressarna i den ena verkstaden och fått ett nytt jobb dagen därpå i den andra.
Fram till nu tillverkades hela karosser till PV 544, de sista låg just då på järnvägsvagnen utanför fabriken för leverans till Göteborg. Som farväl till trotjänaren lottades det ut fem stycken vita PV:ar bland anställda. Nå, så väl började det inte, men bland dem lyckliga fanns det en finländare.
Jag hade alltså hamnat vid pressarna i Norra verkstaden och fått anställningsnumret 10084. Mitt jobb blev att köra mellantempot, pressen i en tremannalinje. Excenterpressen före mig kördes av en kortvuxen något mörkhyad man – en jugoslav – visade det sig. Killen

körde fort, men jag jobbade undan lika snabbt. Efter mig arbetade en finländska som avsynare och packare. Detaljen var tröskelplåten till Amazon. På avdelningen jobbade sedan tidigare Paavo och Matti. De var verktygsuppsättare och därmed inte knutna till själva produktionen. De kunde ställa upp som tolkar vid behov.
Mot kvällen började dånet av de kolossala maskinerna och plåtsskramlet från de stora verktygen i deras gap avta allt eftersom ackorden blev färdigkörda. Även vi hade jobbat färdigt. Det blev ordentligt med tid över att sitta av. Nu försökte jag säga några ord till min jugoslaviske jobbarkompis kanske som att: ”Du jobbar snabbt...” Men han skakade bara oförstående på huvudet. Jobbat färdigt förresten, hur då färdigt, tänkte jag? Ja, vi fick inte tjäna mer än 8,15 kr i timmen. Om vi gjorde det, skulle vi också få jobba mer dagen därpå. Då skulle vi väckt den ständigt bevakande arbetsstudiemannens uppmärksamhet (och han var att förvänta som ett brev på posten). Vid skogsarbeten och som hantlangare till snickare där hemma hade jag vant mig vid att ett överenskommet ackord var en viss mängd arbete och därefter var man fri. Men inte här! Här fick man vänta kvar tills timmarna gått och man kunde stämpla ut. Nu var ackorden som de var. Jobben i skogen var 185 mil iväg.
Från friheten till fångenskap,eller? Mina tankar for till livet där hemma i den lilla byn nära Kemijärvi, och min pappa, hur han alltid li-

1963 Sakari och Maija-Liisa

tade på sin son t. ex. genom att tillåta mig att köpa en hagelbössa och en moped redan under 15 år fyllda, något senare även motorsågen. Ännu tidigare, kanske rent utav i min barndom, hade han gett mig ett rättesnöre i livet: ”Stick inte upp! Var duktig och jobba hårt! Då kommer du bli sedd av din omgivning. Hade han inte hämtat detta ur bibelns lutherska moral ”Var detta rätt eller fel? Rådet har fått mig att reflektera många gånger långt senare. Med dagens möjlighet till eftertanke måste jag svara: både ja och nej. Jag har ofta blivit tillfrågad att uträtta arbeten utöver de vanliga Det har känts utmanande. Vid andra tillfällen hade det kanske inte varit fel att visa mer av mina egna armbågar.
Veckan därpå fick vi så byta till första morgonskiftet som började kl. 05.00. Då fick vi se vi nytt folk. En verkmästare i sitt glaskontor. Han såg brysk ut. Sedermera fick jag erfara att han inte var någon större förmåga som personalledare, som tekniker däremot var han oslagbar. Sedan var det de där ”klock-kallarna.” De kunde dyka upp när som helst för att kolla ackorden d.v.s. höja dem.

Till Sverige

Två veckor tidigare hade jag bestämt mig att jag skulle följa Maija-Liisa och hennes familj till Sverige. Flickan jag hade sett första gången, ett par år tidigare, lutad genom fönstret invid byns konsumbutik. Hennes mamma hade kommit till byn som föreståndare affären. Denna flicka skulle jag ha. Inför resan bytte vi förlovningsringar. Att flytta till Sverige efter militär-tjänsten som tjugoåring pirrade i magen lite speciellt.
Dagen före avresan ägnade jag mig åt att gå på jakt med min trogna kompis hunden Pili och kusinen Pertti. Det visade sig vara svårt att lämna Pili. Nu fick Pertti överta honom. Med blandade känslor tog jag farväl av min gråtande mamma och pappan, som höll sig lite i bakgrunden. Nu väntade livet i dubbel bemärkelse, från barndomshemmets lilla sfär ut till den vida världen.
Det blev först en tågresa till Haparanda med svärfamiljen. Svärfadern hade åkt ett halvt år innan för att sondera terrängen. Övernattningen i Haparanda och uppvaknandet på främmande land. Den yngsta i följet uttryckte äventyret väl när han utropade: ”Titta, en svensk måne!” Med tåget for vi vidare söderut till Luleå, Hallsberg och Al-

vesta. Genom tågfönstret längs resan lade jag märke till volvobilar som stod vid garageuppfarter. Från Älmhult så, äntligen, med den gula rälsbussen till Olofström. En solig höstkväll klev vi av vid stationen där. Den är sig lik i dag, frånsett att det inte kommer några tåg dit längre.
Att vi hade kommit till Sveriges trädgård Blekinge rådde det inget tvivel om, det fick vi erfara, när vi promenerade på gatorna och fick se alla vackra trädgårdar som omgärdade vartenda hus. Svärfars nya trea som han valt ut bland HSB-lägenheterna vid Solgatan stod ännu omöblerad Området låg på östkanten av Olofström vid Snöfflebodaån och var ännu inte fullt färdigbyggt. Vi gick till Hächters Heminredning, där Knut tidigt hade insett den växande potentialen bland nyinflyttade. Han hade lärt sig – hör och häpna – att prata finska.

Språket
På skolbänken i Finland hade jag lärt mig att hantera det skrivna språket någorlunda. Här kunde jag inte ens lyssna riktigt, och därmed blev det svårt att förstå. Att våga säga något var allra värst. Jag kommer inte riktigt ihåg hur jag fick kontakt, men en dag befann jag mig hos Pentti Suua vid Petreplan. Jag fick låna språkband och bandspelare av honom. Hos honom fick jag också äta en tallrik ärtsoppa. Det minns jag med värme än idag. Senare på våren puffade han på mig att söka till Verktygsutbildningen och på hösten till Tekniska Aftonskolan.
Svenskarna förespråkade en snabb assimilation, anpassning till den nya omgivningen. Detta var alltså ett förväntat krav. ”Att ta skeden i vacker hand”, som man säger i folkmun... Men skulle vi inte mötts lite grand på vägen? Hur snabbt assimilationen skulle ske och i vilken mån den skulle påverka ens egen identitet, medvetande om ens egen existens och särart, återstod att se. Språket var det första och viktigaste steget. Nu gällde det att jobba hårt med det.

Det nya livet
Till att börja med blev det att umgås med familjen och upptäcka Olofström. Jag lärde mig också känna Eino. Han kom från samma ort som jag i norra Finland. Han ägde redan en bil. Vi körde och besökte Mörrum och laxfisket där. Fina asfaltvägar och längs vägen dit stod

en ståtlig jätteek . Ett så stort träd hade vi inte sett någonsin tidigare. Det behövdes flera av oss att om-famna den. En annan gång åkte vi till Karlshamn.
I Olofström låg Konsum där Pizzeria Napoli finns i dag. I centrum, på nya Folkets Hus plats Antons klädaffär. Vidare nästan mittemot över Stor-gatan Sjöbergs bar. Bröderna Pettersons lilla matvaruaffär, för oss närmast fanns på andra sidan Holjeån mot Atelje Corona en bit upp på samma gata o.s.v. Inga självbetjäningsbutiker då inte.
Någon talade om att vi kunde söka oss till Finska föreningen. Lokalen fanns i Brogårdslängan intill Holjeån, nästan mittemot Rikets sal i dag. ”Det dök upp ett ungt, blygsamt par vid dörren där.” Så har vi fått höra om det av våra vänner i efterhand. Tangon där var densamma som den vi hade lämnat kvar i Finland. Tangosången ”Hopeinen kuu”(Silvermånen) fängslade oss även i förlängningen i hyreslokalen Vidi (Katolska kyrkan idag) och i gamla Folkets Hus. Där träffade vi även Esso-Pelle. Han hade en finsk flickvän och kunde sjunga ”Hämähämähäkki” (Imse vimse spindel). Per hade fått sitt

Vigda i Olofströms kyrka 1966

tillnamn, eftersom han jobbade i däckverkstaden på Esso-macken. Han driver i dag Olofströms Bildemontering.
Jag ville till Finland över julen. Vi åkte med Eino i hans Peugeot 404. Resan tog över ett dygn i ett enda streck. I Haparanda fick vi köra över till höger sida. Förutom det, fick vi klistra en svart tejp över de ”felaktigt försedda” asymmetriska strålkastarna. Vid själva övergången kändes det i hela kroppen, nu var jag i hemlandet. Den känslan var märkbar många gånger framöver.
Eftersom jag inte hade många intjänade semesterdagar, blev det inte någon Finlandsresa första sommaren. Dessutom behövde jag pengar till min stundande bilaffär. Medan industrin låg stilla jobbade jag som snickarhantlangare till svärfadern i Fridafors. Så nästkommande jul, 1966, blev resan av i min nya Ford Taunus, årsmodell 63. Den bar registrerings- skyltar K 16545, alltså en bil från Blekinge län.
I slutet av april 1966 gick jag och Maija-Liisa till altaret i Olofströms kyrka. Förrättningen var ganska anspråkslös och ägde rum på svenska. Jag tror att jag glömde att kyssa bruden och dessutom var vi på väg att lämna altaret för tidigt. Kyrkvärden vid dörren vinkade avvärjande. Vårt första barn, en son, föddes under amerikanernas månlandning 1969. Vi skulle bli fyra man och en kvinna i familjen ett par år senare.

FORTBILDNING OCH KARRIÄR

Redan i mars 1966 blev jag antagen till internutbildningen för blivande verktygsfilare. Visserligen brydde sig den där verkmästaren inte om att meddela mig om detta. Jag gick som vanligt till förmiddagsskiftet den morgonen också. Kursledaren Kurt Öhman kom att hämta mig ner till Norras källare. Där stod en arbetsbänk och väntade på mig. Nu fick jag gå på dagtid för en lägre timlön av 6,15 kr.
Jag brukade promenera hem under lunchrasterna. En dag hade det kommit ett brev. Brevet bestod av två enkla, för mig tunga rader:
”Pili har försvunnit. Kroken vid ladugårdsknuten är som den ska.
Hur kunde han försvinna så där?”
Jag gick med tunga steg och tårar i ögonen tillbaka till arbetet.

Till hösten kom jag in i Tekniska aftonskolan. Detta alltså vid sidan om arbetet. Här gällde det, förutom allt annat, att kämpa vidare med

svenskan. Det inträffade en del knepiga situationer med det: Vid uppsatsskrivningen skrev jag om min kära hobby jakt, just då om andjakt. Jag använde ordet vattenfåglar, vilket var den ordagranna, logiska översättningen. Det blev ordentligt med röda understrykningar på de sidor jag fick ihop. När jag skulle hålla ett föredrag – vilket verkligen var en kraftansträngning – valde jag naturligtvis att berätta om den finska bastun. När jag berättade om hur jag kastade vatten på stenarna, uppstod en rejäl munterhet i klassen. Att ”kasta vatten” gör man inte i bastun. Att slå bad skulle det ha hetat, fick jag lära mig senare. Skolan varade ända fram till 1971.

På sommaren 1968 hade jag möjligheten att tillhöra den artonmanna-grupp som skulle bli produktionstekniker. Detta innebar bl. a. många olika kurser på internatskolan i Konga, och att jag blev tjänsteman vid årsskiftet 1968-1969.

I början av 1973 ville jag bli arbetsledare i det nybyggda Volymverket. Meriterna räckte till. Endast en presslinje och ett par bandpressar var färdig-installerade. Det skulle bli fem nya presslinjer till. Jag fick vara med om detta och att anställa ny personal, bland dem många finländare.

Jag kommer ännu ihåg mina anställda väl, t.o.m. anställningsnummer till de flesta. Vid långt senare tillfällen har det varit roligt att träffa dem och inleda: ”Tjänare 16343 Thomas Nilsson, 16091 Martti, 16095 Vilho, 16160 Jan-Erik, o.s.v.”

Jan-Erik ”Janne” drev på ordentligt på linje fyra. En av körningarna där var en motorhuv. Det behövdes tretton man till den; många gubbar på både framsidan och baksidan av pressarna. Allt var inte lugn och ro hela tiden, samstämmigheten ställdes på prov. Det kunde hetta till ordentligt. På baksidan av pressarna behövdes normalt inga operatörer. Svängande järnhänder skötte uttagningen och lade detaljerna på transportband för vidare färd till nästa press.

På linje sex började vi prova doppmatare, de skulle även klara av inmatningen till pressen. Några år senare visade de sig bli en världssuccé. I Olofström startades en egen tillverkning i stor skala av dem för export även till konkurrenter utomlands.

Mekanisering och den kraftiga robotiseringen i sammansättningen några år senare tog bort många monotona arbeten, men ledde även till kraftiga personalreduceringar. Ungefär samtidigt började man

pröva annorlunda organisationslösningar. Operatörernas arbetsuppgifter utvidgades. De skulle uträtta dem i arbetslag, d. v. s självstyrande grupper. Jag blev något av en specialist och pådrivare i detta arbete. Jag övergick samtidigt, i början av 1975 från själva produktionen till avdelningen produktionsteknik som var stabsorganisation till den direkta verksamheten.
Demokratisering på arbetsplatserna hade alltså börjat. Vid sidan av de operativa arbetena fick operatörerna svara för ställarbetet, datarapportering, kvalitet m.m. Även löneformen ändrades till resultatlön, vilken baserades på det utvidgade arbetsinnehållet. Detta var första steget mot månadslön som kom något senare. Arbetsgruppernas självgående ledde också till att man inte längre behövde skiftgående arbetsledare. Det räckte med en på dagtid. De fick nu titeln produktionsledare.

Hade vi gått miste om något?
Barnen växte. Efter att ha stannat hemma några år började även Maija-Liisa studera: först på gymnasiet i Komvux i Olofström och sedan på högskolan i Kristianstad. Hon blev färdig 1982. Utsikterna på arbetsmarknaden hade
förändrats. Något arbete syntes direkt inte inom räckhåll. Samtidigt hördes från Finland nyheter om uppsving där. Finska industrin gick bra. Finländarna själva pratade om Nordens Japan.
Under semestern i Finland samma år föll min blick på en platsannons:

”Produktverkstadsschef” sökes. Du svarar för tillverkningen av sågklingor och därtill tillhörande specialverktyg till moderna sågverks behov. Du leder arbetet för ett 45-tal personer varav tre arbetsledare. Språkkunskaper räknas meriterande.

”Det här är ju mitt jobb, tänkte jag. Företaget hade totalt ca 240 anställda och låg i södra Finland. Jag sökte, kallades till intervju och fick jobbet. Beslutet att flytta övervägdes mellan mig och Maija-Liisa. Vi glömde dock en väsentlig sak, nämligen resonera med barnen.
Flytten blev verklighet. Jag flyttade i förväg i oktober. Äldsta sonen Mikael kom till vårterminen i åttan. Övriga i familjen kom på som-

maren 1983. Tvillingarna började i sjätte klass till hösten.
Verklighet är en vardag var man än befinner sig, men jag måste säga att i detta fall var den minst sagt överraskande. I mitt arbete fick jag snart uppleva en hierarkisk ledningsstil, jag som hade vant mig vid helt något annat. Arbetsplatsdemokratin var långt borta. Högsta chefens övervakande verkstadsrundor på morgnarna och kvällarna tillhörde vardagsrutinen. Dessutom förväntade han sig, att något borde ha hänt även på nätterna.
Äldsta sonens kontakt med skolan var mycket märklig. Rektorns välkomsthälsning var mindre pedagogisk: ”Nu slutar vi det svenska latandet och börjar ta riktiga tag här”. Maija-Liisas svenska utbildning dög inte till. I stället för förväntat arbete inom yrket fick hon ta arbete i produktionen inom livsmedelsindustrin. På arbetsplatsen där fick hon höra viskningar bland arbetskamraterna: ”Nu duger det till att komma från Sverige och ta våra arbeten”.
Naturligtvis behövde detta inte vara representativt för hela Finland, men här hade vi fått nog.

Till Sverige och Olofström för Gott

Till sommaren 1984 var måttet rågat för oss alla i familjen. När tanken att flytta tillbaks kom fram, tyckte vi alla om den utan den minsta tvekan; Johan tyckte dock, att det fanns mängder av spännande grodyngel i vårens vattenpölar där.
Min uppsägning från Volvo på hösten ett par år tidigare hade kommit väldigt överraskande för mina dåvarande arbetskamrater. Avskedsdagen var inte lätt. När jag skakade hand med min närmaste chef, sade han: ”Om du råkar ut för svårigheter, tveka inte att ta kontakt.” Nu var det läge för det.
Flyttlasset gick alltså tillbaka till Sverige och Olofström. Oj, vilken uppsluppenhet det uppstod i bilen, när vi tog mark på svenska sidan efter båtfärden över Bottenviken. Det behövdes inga ord – vi hade kommit hem. Finlandsresan var en erfarenhet, som vi var tvungna att köpa för den inre fridens skull. Nu gällde det att bygga vidare.
I Olofström behövde vi inte börja om från början. Trots betydligt kärvare arbetsmarknadsläge fick jag jobb på Volvo igen. Maija-Liisa fick också arbete inom sitt yrke i kommunen. Där hon sedermera kunde avancera vidare. Sönerna fortsatte sin skolgång på Holjeskolan.

Vi hade våra vänner här, både finska och en del svenska. Jag hade varit med i både svenska och finska föreningslivet redan före tillbakaflytten. Jag fortsatte med det, kanske ännu intensivare.
I början av nittiotalet började vi spela golf, hela familjen. I golfen får man nya vänner sägs det, och det stämmer. I slutet av nittiotalet hade sönerna börjat studera på andra orter och flyttat hemifrån.
Maija-Liisa och jag bor numera som pigga pensionärer nedanför Åhus, i Furuboda. Om jag får säga det själv i ett mycket trivsamt timmerhus med saunastuga till. Våra barnbarn, som bor inom närhåll kommer ofta på besök till farfar och farmor här.
Vi reser en hel del, både norrut och söderut. Och egentligen är södra Sverige ur det perspektivet Europas medelpunkt. Känslan att leva för Finland har avtagit successivt. Den har bytts mot att ha två hemländer att värna om. Inte så sällan uppstår situationer där man får debattera antingen för det ena eller det andra.

VI, DE OCH JAG

Sommaren 1978 föll min mamma i tårar. Datumet var 1978-05-31 och jag hade blivit svensk medborgare. ”Nu kommer ni aldrig tillbaks” kände hon det som. Vid den tidpunkten hade mamma ännu ett långt liv kvar. Pappa gick bort många år före henne . Våra barnbarn, deras fjärde generation fick de aldrig se.
Nya begrepp som integration och kulturell mångfald har tillkommit i samhällsdebatten. De gamla begreppen som assimilation och anpassning, givna i sextiotalet har ställts i skamvrån. Värdlandets: ”de och vi ”- hur ställer sig den gemene mannen, politiska partierna och fackförbunden till detta i dag?

Vi finländare kom hit efter arbete. Det hade inte vårt hemland Finland att erbjuda. Språket kom ofta i andra hand. Med maskinerna behövde man inte prata. Att öppna sig utåt till det svenska värdfolket var inte det första man tänkte på. Kulturellt sökte vi varandra. Att arbeta sig uppåt var inte givet för alla. Dessutom ställde jakten på det materiella även krav på det psykiska planet. Med det materiella menar jag att snabbt börja anskaffa saker till familjen i skalan, från vad man verkligen behövde ända upp till egen bil. Bilen var jätteviktig för att visas upp i Finland snabbast möjligt.

Vanligt var att makarna jobbade på var sitt skift. Barnen kom i kläm. Förutsättningar till dem inför det stundande vuxenlivet var ofta långtifrån harmoniska.

Att kämpa med språket

Det lovade i mitten av sextiotalet Mitt utgångs-läge har visserligen varit bättre än många andras, men det arbetet med språket pågår än och blir aldrig färdigt. Integrationen – det ordet skall jag använda, eftersom jag kan ta del i och har något att tillföra till mitt nya hemland. Integrationen har alltså för min egen del lyckats, men varit tidskrävande. Andra gången gillt får jag lov att säga. Den korta vistelsen i Finland i början av åttiotalet har förstärkt den.

Inflyttarna i dag kommer hit som flyktingar. Väntan och återigen lång väntan är en trist vardag för dem innan de ens får beskedet om att få stanna eller inte stanna. Att lära sig språket, vilket tycks vara ett absolut krav till arbetsmarknaden i dag är nästa höga tröskel. Integration och kulturell mångfald för dem måste kännas avlägset.

För all del, vi finnar som har kommit hit tidigare, får inte glömma bort att vi är bland mottagarna i dag. Hoppas de nya begreppen har än djupare innebörd bland oss. De får inte bara bli krusningar på ytan.

Farfar och barnbarn 1979

Min identitet
Den medhavda från barndom och ungdom i Finland kommer jag för alltid att behålla.
Mina söners identitet. Assimilationen är för dem en ickefråga. Men hur beskriver de sig själva, sin kulturella identitet? Här skulle de troligen stanna upp ett tag: sommarloven i Finland; farfarn och farmorn; fisketurerna med farfarn o.s.v. Något av detta borde finnas där i dem någonstans.
Mina barnbarn då? Troligen kommer de bli nyfikna på sina rötter i Finland: ”Vad berättar bilderna i farfars fotoalbum? Den där äldre mannen som har hängt fiskenät på väggen med så många fiskar i?”
Gammelfarfarn har kommit från morgonfisket; Pappa Johan, Kristian och Mikael från Sverige. Mötet i en tidig, ljus sommarmorgon. Klockan är fyra.

När jag träffar Ida, Isak och Alex, omfamnar jag dem och viskar till deras öra:” Ukintyttö/ Ukin poika” ”Farfars flicka / Farfars pojke…”

Maija-Liisa och Sakari i Paris 2004

Antero Ijäs Nilsson

Många resor

Jag heter Antero Ijäs Nilsson och är född i Orivesi Finland. Mina föräldrar och mina två äldre systrar bodde i Viborg i Karelen. Min far var inkallad i den finska armén. I februari månad 1940 var han hemma på permission en kväll och berättade att snart kommer ryssarna med en fruktansvärd motoffensiv så att det är bäst att ni packar en väska och ger er iväg från hemmet. Sagt och gjort så packades en liten väska med lite linnevaror, det var det enda de orkade bära med sig. En sparkstötting och en liten kälke användes som transportmedel för att komma till järnvägsstationen. Kälkarna lämnades utanför stationsbyggnaden och skulle användas när de kom tillbaka. Min mor och systrarna fick stiga upp i en godsvagn som sedan gick till Lahtis. Från Lahtis skickades de till Orivesi och blev inkvarterade på en skola.

Till Helsingfors

Den 10 april föddes jag. Familjen fick stanna kvar på förläggningen en tid, tills det hade ordnats en enrumslägenhet i Helsingfors. Livet i Helsingfors var fruktansvärt svårt, det fanns ingen mat att köpa, (dorn hade inte pengar till att köpa av svartabörshajarna) min mor hade ju tre barn och sig själv att tänka på. Vistelsen i Helsingfors blev inte långvarig, så dom fick flytta till Åbo. Där fick dom bli inneboende i ett rum hos en äldre dam som hade en stor lägenhet på Park-

Antero 2 år

gatan. Där tyckte dom att det var bra att bo men det var kanske svårt att bo på det sättet med tre barn, att vara inneboende är inte alltid så lätt. Efter ca. halvår ordnades det en liten källarlägenhet på ett rum och kök. Lägenheten hade bara kallt vatten och avlopp, dasset låg ute på gården. Lägenheten var ganska fuktig och ohälsosam att bo i. Detta var ändå bekvämare än att vara inneboende, men det var ganska långt till närmaste skyddsrum. Familjen hann just flytta dit när ryssarna bombade Åbo på sommaren 1941. Min far kunde se de ryska bombplanen flyga in över Åbo tidigt på morgonen, hans kompani var placerat ute på finska Utö. Han kunde känna hur hela ön skakade av bombningarna, vid middagstid började röken bli synlig, Åbo stod i lågor. Han tänkte på sin familj som var inne i stan.

Flyttade till Sverige

Barnförflyttningskommitén föreslog många familjer att skicka sina barn till Sverige, dels för att barnen skulle få det bättre, sjuka barn skulle få läkarhjälp. Finland behövde kvinnorna till industrin och till andra arbetsuppgifter, Finland hade rustat en arme på 475.000 man, så det var ont om manlig arbetskraft.

Jag och min 3 år äldre syster Eila skickades till Sverige med tåg från Åbo via Haparanda till Stockholm. Vi kom till Stockholm den 1/5 1942. Antagligen hamnade vi på hotell Anglais för hälsokontroll och i väntan på att någon i Sverige ville ta hand om oss.

Den 5 maj kom jag till Kristianstad där Mia Bergkvist hade ordnat så att jag hamnade i Immeln hos ett barnlöst handlarepar Karin och Hjalmar Nilsson. Följande har berättats för mig:

Min syster

Den 10 maj var jag ute på gården och lekte. Marta Lindskog som

Första resan till Finland, finklädd och försedd med adresslapp.
Kristianstads Central 8 juli 1947.

bodde utmed bygatan ringde till mor Karin och berättade att hon hade varit i Kristianstad och hämtat en finsk flicka. Hon ville inte äta eller dricka hon bara grät, det gick inte att få kontakt med henne, Marta undrade vad hon skulle göra. Mor Karin sa att, kom hit med flickan, vi har ju vår lille finske gosse här, kanske dom kan finna varandra. Sagt och gjort, Marta tog flickan i handen och traskade bygatan fram till vårt hus. Flickan kom in på gårdsplanen och fick syn på mig, sprang fram mot mig tjöt av glädje, jubladeoch kramade om mig. Det var min syster Eila.
Hon stannade i Immeln till sommaren 1943, då hon återvände till Finland igen.
Jag stannade kvar och trivdes säkert bra, fosterföräldrar, släktingar och andra vänner var väldigt snälla mot mig. Jag behandlades som en familjemedlem.
Lärde mig att prata göinemål och anpassade mig till de förhållanden som rådde. Vad jag har hört var jag väldigt lättfostrad. Åren gick och allt var väl, 1947 skrevs jag in i Gyviks skola i Immeln. I juni månad kom det brev från Finland att jag måste skickas tillbaka.

Åter till Finland

Visste egentligen inte vad det hela handlade om, mina riktiga föräldrar ville ha tillbaka mig, Karin och Hjalmar var ju mina föräldrar. Det började bli fruktansvärt jobbigt, alla tyckte synd om mig och alla frågade mig: När skall du åka? Hela tiden malde detta i huvudet på mig, vart skall jag egentligen resa. Släktingarna var ledsna och tyckte

att det var fruktansvärt synd om mig och sa att alla kommer att sakna dig, dom trodde att jag aldrig skulle återvända till Immeln mer. Den 8 juli var det dags att åka till Kristianstads Central för vidare transport till Stockholm och över till Åbo. Många släktingar och en del lekkamrater hade samlats på järnvägsstationen för att säga adjö. Jag försågs med en adresslapp. En del grät och var ledsna för att jag skulle iväg. Själv försökte jag att hålla gråten borta och ville inget annat än att tåget skulle gå. Hela händelseförloppet var en fruktans- värd upplevelse.

Vi kom till Stockholm dagen efter, där fick vi mat på en barnbespisningslokal nära Skeppsbron, på eftermiddagen gick vi i samlad trupp till båten. Själva båtfården har jag inget direkt minne av det enda jag kommer ihåg var att det var många som kräktes. Med på resan var även Kaarina Jokinen (Carina Johannesson) från Glimåkra, detta fick jag veta i september månad 2009. På morgonen lade båten till i Åbo hamn. Vi gick från båten till tull- huset och utanför stod föräldrarna och väntade. Jag mötte två för mig helt okända personer, vi kunde inte prata med varandra, mina föräldrar var lyckliga, men det var inte jag. När vi kom till bostaden hämtade mina föräldrar en äldre man som kunde svenska. Jag fick en del hjälp av honom, men senare var han inte alltid till hands. En hel del språkförbistringar uppstod. Dagarna efter det att jag hade kommit ”hem” var min mor och visade mig för grannar och bekanta, hon var överlycklig över att hon hade fått hem sin son igen.

Språket och skolan

Sommaren gick, jag lärde mig mer och mer finska för varje dag. Jag skrevs in i Sirkkala svenskspråkiga folkskola. Den 1/9 var det dags att ge sig till skolan. Min mor visade på klockvisarna när jag skulle ge mig iväg, låsa dörren och hänga nyckeln om halsen.

Vägen till skolan var inte lång men det var kusligt att gå förbi ruinerna av bombade hus, sådant var man inte van vid från trygga Immeln. Det var svåra tider i Finland, fattigt och eländigt, bl.a. kom flera barn till skolan barfota. Jag blev ofta mobbad för mina hela och rena kläder och för att jag inte kunde språket. Dom kallade mig för svensken.

Det första skolåret gick bra trots att jag gick i svensk skola och samtidigt var jag tvungen att lära mig finska. Hjälp med läxorna fick jag aldrig, p.g.a. språket. Jag hörde senare att jag lärt mig att tala ganska bra finska på ett halvår.
Höstterminen gick och även vårterminen. När skolan var slut den siste maj 1948 fick jag resa till Sverige igen. Jag var överlycklig. Sedan gick jag andra klassen i Värestorps skola, tredje klassen i Åbo, fjärde klassen i Värestorp. Mina föräldrar hade skrivit in mig på Åbo svenska klassiska lyceum. Den 1/9 1951 började jag där. Efter 5 års skolgång på lyceet praktiserade jag på en mekanisk verkstad. Under dessa år tillbringade jag alla somrarna i Immeln.

Sverige blev hemlandet
När jag blev 18 år, fick jag själv bestämma var jag ville bo. Jag hade redan bestämt mig och jag tog farväl av Finland. Lördagen de 28 juni 1958, tog jag båten till Stockholm. På söndagen den 29/6 vandrade jag från Skeppsbron till Centralstationen i Stockholm, samma dag som Sverige spelade VM- final mot Brasilien i fotboll. Med andra ord en historisk dag.
Sedan denna dag har jag varit bosatt i Sverige. Jag kunde aldrig vänja mig vid Finland och längtade alltid till Sverige. Jag har aldrig ångrat mitt beslut. Jag har alltid tyckt att det har varit roligt att besöka Finland, men jag kan inte tänka mig att bosätta mig där. Mina första fem år i Sverige gjorde nog att jag alltid har känt Finland som ett främmande land.
Nu på äldre dar har jag tänkt på hur svårt mina föräldrar egentligen har haft det. Dom miste sitt hem i Viborg, fick bo under dåliga förhållande, familjefadern var inkallad under fem år. Börja bygga upp en ny tillvaro efter krigen, förlorade sin son m.m. Alla krigsbarn har säkert ”orsakat’ sorg för sina biologiska föräldrar, syskon, fosterföräldrar, andra anhöriga och vänner, men jag hoppas att vi krigsbarn även har varit till glädje för många. Det jag personligen har varit med om, har stärkt mig på så sätt, att jag har insett att livet inte alltid går käpprakt och att man inte kan ta allt för givet. Det är bara till att finna sig i den situationen som råder. Denna enorma barnförflyttningen gjordes i all välmening men det blev ändå inte alltid så bra. Måtte det inte hända mer.

Rauni Sisko Matintytär Leviö

född Leviö 1933
Avrest till Sverige 1942
Varit i Sverige i två omgångar som krigsbarn.
Bosatt i Ystad

Raunis krigsbarnsberättelse

Året före Vinterkriget hade vi flyttat till det s.k. Lamellhuset (Lamellitalo) i Kotka. I det fanns centralvärme, el-spis, WC och i huset fanns hiss. Lägenhetsdörrarna hade Abloy-lås. Huset var som en dröm för en femårig flicka och hela familjen, jämfört med den förra bostaden i Puistola.

Året därpå bröt Vinterkriget ut. När Kotka bombades för första gången var jag på barnträdgården på Högbergsgatan. Vi hade fått träna på att springa till ett splitterskydd som grävts bakom huset. Den som kom först fick en slickepinne som pris och nummer två fick en kola. Jag sprang aldrig tillräckligt fort för att kunna få något ”pris”. Den dagen, då Kotka bombades för första gången – var jag först i splitterskyddet, men den dagen delade man inte ut några pris. Efter en lång väntan kom mor för att hämta hem mig. Detta är mitt första minne från kriget.

Under Vinterkriget blev vi evakuerade till Anjala till en morbror. Han var skomakare till yrket och hade sin verkstad i bostadshuset. Familjen hade fyra barn. Morbror flyttade sin verkstad till köket och vi fick bo i den tömda verkstaden, som hade en järnspis. Vi sov på golvet på halmmadrasser under en fårskinnsfäll.

För oss barn var detta inte besvärligt. Kusinerna var våra lekkamrater och vi var ofta ute och lekte, trots att vintern var sträng. Ibland var det under 40 minusgrader.

Kotka Finland mest bombade stad

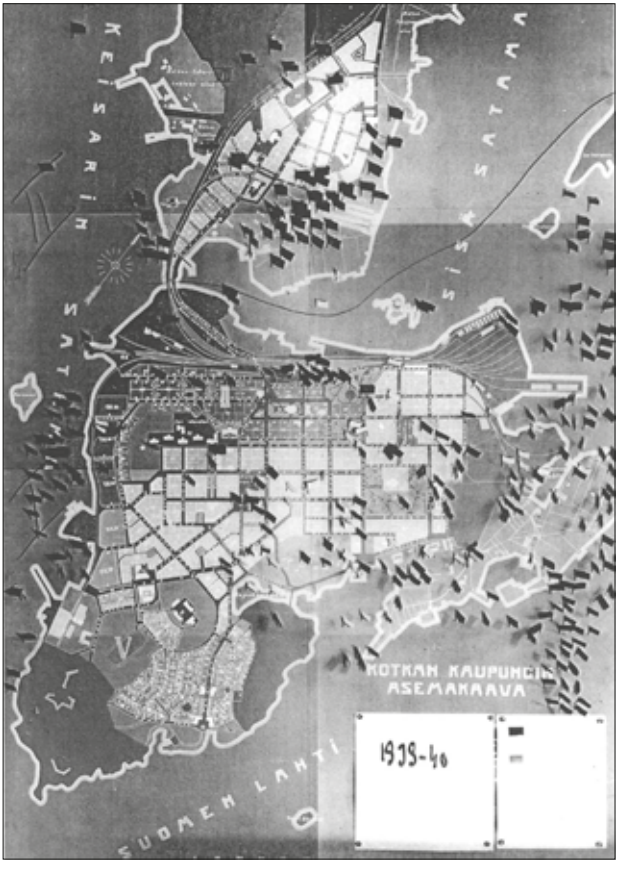

Stora delar av staden i ruiner

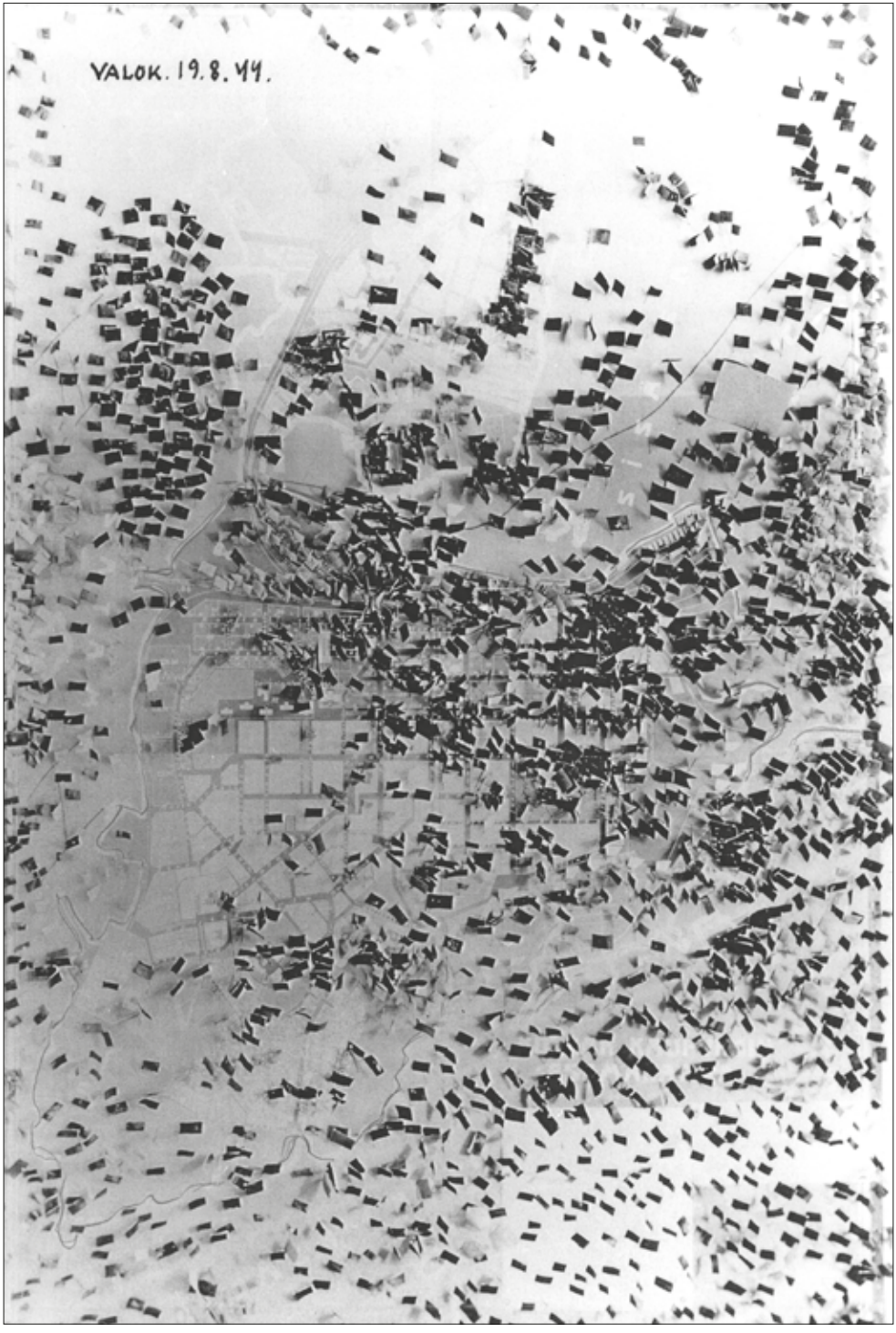
VALOK. 19.8.44.

Rummet hade ett litet bord och två stolar. Mormor och mor kunde sitta, men min bror och jag fick stå och äta.
Genast när fredsavtalet skrevs under den 13 mars 1940 flyttade vi tillbaka till Kotka och jag fick börja skolan på hösten, den s.k. Kiisseliskolan i en mindre träbyggnad. Matserveringen skedde dock i den stora skolbyggnaden.
I juni 1941 var jag på kollo. Under tiden fick min mor ett flickebarn den 10 juni 1941. Jag blev tvungen att stanna på kollot längre än planerat. Kriget bröt ut igen och ingen kunde komma och hämta mig. Mor, storebror och babyn var redan evakuerade i Anjala på samma ställe som under vinterkriget. Många familjer hade fått lämna sina hem och kollobarnes hemtransport fick familjerna ordna själva. Först när far kunde få permission kunde han hämta mig och följa mig till Anjala, där kunde familjen återförenas för en kort tid.
På hösten flyttade vi tillbaka till Kotka för vi barn skulle gå i skola.
Under vårterminen började mor tala med mig om att jag kunde få åka till Sverige. Mor hade ont i sina ben. I Sverige var det fred och tillräckligt med mat. Allt var mycket bättre än i Finland. På kvällen, innan jag somnade, fantiserade jag om allt som fanns i Sverige och hur allt kunde vara bättre än här hemma. Våra fönsterbrädor var breda – där kunde man sitta och leka med pappersdockor bakom gardinerna. Hurdana fönsterbrädor har de i Sverige? Där var säkert fönsterbrädorna ännu bredare. Och säkert var de svenska pappersdockorna vackrare och större. Vår hiss hade en stor spegel – kan his-

sarna i Sverige har speglar på alla väggar?
Och hur kan en WC se ut i Sverige? Vår var ganska liten, men i Sverige fanns säkert ett stort badrum med vitt kakel på alla väggar. Lamellhuset hade en egen bastu. Man behövde inte gå till Huovinens allmänna bastu för att bada. I Sverige fanns det säkert en familjebastu i varje hus.
I Lamellhuset fanns en mjölkaffär på ena gaveln av huset – där var allt vitt och tanterna som sålde mjölk och bröd hade vita rockar på sig. Hur kan då mjölkaffärerna i Sverige vara bättre eller finare, undrade jag? Jag kunde inte riktigt tänka mig att det kunde vara möjligt. Naturligtvis fanns det där mycket mjölk, smör och bröd.
Jag planerade, att huset där jag skulle bo, var stort och vitt och där fanns många barn, som jag skulle leka med. Hade de många leksaker och sagoböcker i Sverige?
Jag frågade mor, varför inte min bror behövde resa till Sverige, han var ju ändå tre år äldre än jag. De skickar inte riktigt så stora pojkar dit, förklarade mor och tillade, att bror kunde hjälpa henne mer här hemma, eftersom han var äldre än jag. Jag hjälper till bäst genom att resa till Sverige.
Det var svårt att förstå, mor brukar alltid berömma mig för att vara stark, snabb och kvick till att hjälpa. Mor lärde mig att kunna ordet ”WC” för det betydde samma sak i Sverige. Det ordet fick jag till färdkost.
Till resan syddes en ny klänning åt mig, en rosa, som hade puffärmar med spets i kragen och i ärmarna. Vi blev fotograferade på Fotoateljén Hellas på Centralgatan, mor, bror, lillasyster och jag. Far var vid fronten och kunde inte vara med på fotografiet. Detta fotografi fick jag med mig när jag reste.
Det var problem med att ordna en kappa åt mig. Var skulle vi kunna hitta tyg? En moster till mor skrev att hon hade en svart ripskappa som hon kunde skänka åt resenären! Jag minns att jag tyckte att det var synd att kappan skulle bli svart. Niin surullinen väri = ”en så sorgsen färg”. Kappan sprättades upp och tvättades. Hur skulle jag kunna resa i en svart kappa? När jag skulle prova kappan upptäckte jag att ärmarnas uppslag, kragen och sidorna av mössan skulle få rutigt sidentyg. Jag älskade mor särskilt mycket för att hon kunde hitta på en så bra lösning på problemet! Det sjöng inom mig. Såå fin kappan

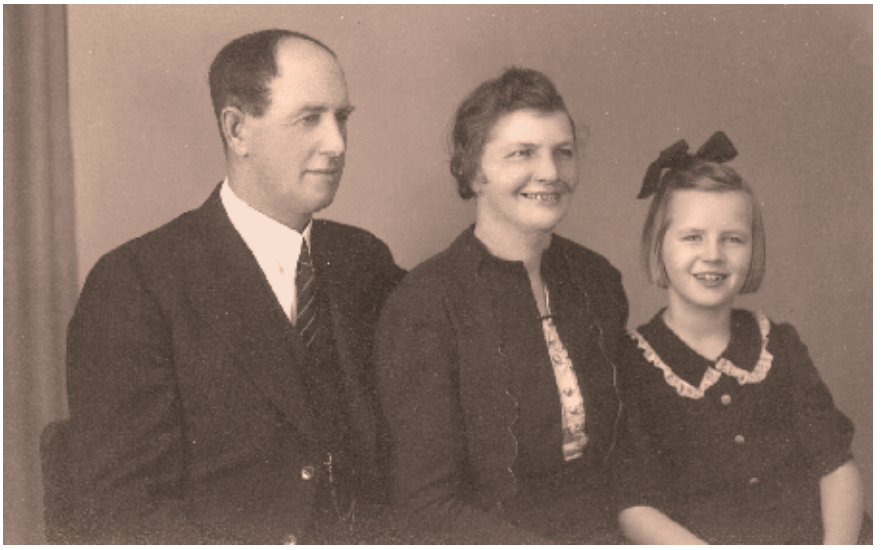

Helge och Elisabeth Ericson, Rauni Levö

blev! Inte alls sorglig! Kappan försvann efter framkomsten – jag såg den aldrig mer! Jag har bara en minnesbild av kappan och mössan och minnet av överraskningen att allt blev så fint slutligen.
Jag minns inget av avfärden från Finland. Mor har berättat att bussarna hämtade barnen från skolgården i Hovinsaari. Jag undrade varför vi inte åkte från järnvägsstationen!? Efteråt har jag fått reda på att bussarna körde oss till Kymi-stationen på landsbygden. Där var inte bombhotet så stort som inne i staden Kotka. Mitt första minne från resan är från lastrummet på båten s/s ARCTURUS. Jag sitter på en madrass på durken och får en mugg med mjölk som är sur. Jag ville inte dricka det. Nästa minne är från en läkarundersökning i Stockholm Där blev vi också vaccinerade. På tåget från Stockholm och träffar jag Anja och hennes lillebror. Vi blir vänner genast. En finsktalande lotta tittar på våra lappar som har hängts om halsen på oss. Hon berättar att Anja och jag har samma adress och skall bli ett syskonpar. Vi blir glada och börjar genast planera att vi kan leka tillsammans och tala finska. När tåget stannade vid Linköpings station fick barnen samlas i väntrummet. Dit kom svenska tanter och farbröder och tittade på barnens lappar. Plötsligt började Anjas lillebror att gråta häftigt. Han var inte den enda som grät. Han ville inte skiljas från Anja. En lotta kom fram till mig och frågade om jag inte kunde

byta adresslapp med den skrikande pojken! Jag hade inte något val utan gick med på att byta adresslapp med den skrikande gossen. Där kom en annan tant och tog mig i handen och jag fick följa med henne till ett annat tåg. I sin andra hand höll hon en annan flicka som också kom från Finland. Hon var från Helsingfors och hette Maire. Mitt emot satt en annan tant som också hade hämtat en finsk flicka. Flickan hette Anja, men var inte samma Anja som jag träffat tidigare. När tåget satte igång kände jag att jag längtade efter mor och lutade mig mot tantens arm. Jag såg att tanten blev överraskad och sa något på svenska till den andra tanten med ett leende. Undrar om jag gjorde något fel – tänkte jag – jag var ganska trött och somnade nog till litet. Tåget stannade. Vi steg av tåget. Någon var och mötte Maire och Anja försvann med sin tant. Nu var jag ensam med min tant. Jag såg mig omkring.

Ankomsten och häxan

Järnvägsstationen var en röd byggnad och där fanns en stor klocka på väggen. Jag tror att den visade på sex. Tanten bar på min lilla väska och tog mig i handen. Det första huset nära stationshuset var rött – dit ska vi inte, tänkte jag. Men jag hade fel. Tanten öppnade porten och vi gick mot huset. Tanten pratade hela tiden. Vi kom in i ett kök. Där fanns ingen. Allt var tyst. Bara tanten som pratade sitt hockus-pockus-språk. Jag förstod ingenting. Möblerna i de andra rummen var mörkbruna – de skulle ju vara vita! Mor hade ju sagt att i Sverige var allt bättre än i Finland. Vita möbler tyckte jag var vackra.

Detta kanske inte var Sverige?

Naturligtvis inte! Tanten var en häxa som talade häxspråket. Häxor var alltid ensamma.

Jag kände att jag behövde gå på toaletten. Om jag skulle försöka säga det enda ordet jag kan på svenska. Kanske det var den trollformeln som skulle förvandla husets färg till vitt och tanten till en mamma. Tyst viskade jag: ”Veesee”. Tanten/häxan log och tog min hand. Nu öppnas en dörr till ett vitt-kaklat badrum, nu förändras allt! Häxorna i sagorna hade aldrig WC, sådan som vi hade hemma i Finland! Vi gick ut och häxan förde mig till ett uthus. Ett DASS! Något värre kunde jag inte tänka mig! Nu förstod jag att tanten var en riktig häxa. Jag var så besviken och rädd att jag började gråta. Varför hade mor

skickat mig till en häxa? Var det för att det inte fanns tillräckligt med mat – så som i sagan om Hans och Greta? De var åtminstone två, men jag var alldeles ensam! Häxan tog min hand och förde mig till trädgården. Där fanns underliga små hus. Häxan visade med sin hand åt det hållet och då såg jag att där fanns underliga djur. Det var vita och hade röda ögon. Sådana hade jag aldrig sett tidigare. De såg hemska ut och jag grät ännu mera. Nu visste jag att häxan lurar till sig finska barn och förvandlar dem till vita, rödögda djur. Kanske hon äter dem sedan, så som häxan i Hans och Greta-sagan försökte göra?

När vi kommit in i huset igen bäddade häxan en säng och ville klä av mig, men jag ville inte! Hemma sov vi ju med kläderna på. När det blev alarm kunde man snabbt springa till skyddsrummet. Häxan var envis och lyckades ta av mig mitt förkläde och klänningen. Hon satte på mig ett nattlinne ovanpå underkjolen, livstycket, underbyxorna och strumporna. Jag kröp snabbt under det röda täcket. Nu stod häxan en bit ifrån och såg på mig och sa´ något om och om igen. Det var som om hon sa ”suukot ” och kom närmare sängen. Jag mindes Snövit-sagan. Fanns där något om pussar? Suukot! Fanns det sådana trolldomsord som kunde få häxan att stanna? Jag visste i allafall inga! När häxan var bara ett steg från sängen sa jag hulkande: Suukot! Det hjälpte! Häxan stannade och kunde inte ge några pussar och förvandla mig till ett vitt, rödögt djur. Hon bara log. Log inte styvmodern i Snövit-sagan också – tänkte jag misstänksamt?

När jag vaknade på morgonen, undrade jag hur det skulle gå med häxan. Vem av oss skulle vinna? Far sa alltid att man inte skulle ge upp utan kamp och ”bita ihop”. Jag vände mig om och tittade runt i rummet. Möblerna var fortfarande mörkt bruna. Plötsligt märkte jag att någon låg i sängen på andra sidan av rummet och kikade åt mitt håll. Det var en MAN. Han vinkade leende till mig. Då förstod jag, att jag inte hade kommit till en häxa. Häxorna hade aldrig en MAN. Från den stunden blev min fosterfar min prins, som räddade mig. Häxan, som nu var en vanlig tant, kom med en stor kopp cacao. Jag fick dricka den i sängen. Det var dubbla födelsedagar för mig – jag har trott att jag fyllde år just den morgonen. När jag fått kopior på mina registerkort från resan såg jag att jag kom till mina fosterföräldrar den 1 juni 1942. Det var två dagar efter min födelsedag. På

frukostbordet var framdukat en massa mat – tyckte jag. Hur kan de orka äta så mycket? Hemma delade mor upp brödskivorna rättvist till var och en och de åts upp snabbt för alla var hungriga. Man fick aldrig nog. Men här fanns ett överflöd. Jag ville skicka hem till mor och bror det som blev över här. Min fostermor talade senare om, att hon ett halvår senare hade hittat gammalt bröd i min resväska, som jag hade sparat.

Från den första tiden minns jag inte mycket. Språket var på något sätt förlamande. Även det kunde vara hur viktigt som helst, så fanns ingen som förstod och jag kunde inte fråga någon. Jag minns att mina första ord var ”e de”? Jag pekade med fingret på olika saker och frågade ”e de?” När jag lärt mig så mycket, att jag försökte förklara något så hände det att fostermor med flit låtsades att inte förstå mig. Detta var svårt för mig och inom mig var jag sårad och arg. Jag förmådde med vissa svårigheter säga: ”Om du inte hör, vad jag säjer, skär jag dina öron bort.”

Med tiden lärde jag mig språket och kunde försvara mig och framföra min uppfattning bättre.

Maire, som kom till Sverige samtidigt med mig, bodde fyra kilometer från mig. Familjerna var vänner och på så vis kunde vi träffas då och då. Vi talade alltid finska med varandra. Första gången som vi träffades klättrade vi upp i ett stort bigarråträd för att gömma oss. Vi ville inte skiljas från varandra. De vuxna letade efter oss och ropade på oss både här och där. Slutligen hittade de oss i trädet. Först kom husets yngsta son, c:a 14 år, för att ta ner oss. Vi sparkade på honom och han blev tvungen att klättra ner. Larmet i trädgården ökade och drängen Ivar hämtades till hjälp. Han kom upp och slet loss oss en i taget och släppte ner oss till de väntande tanterna. Det var mycket kacklande och de såg arga ut, men vi förstod inget. Vi ville bara vara tillsammans. En annan gång gömde vi oss i skogen. Där hade vi gjort ett ”lekhem”, mellan två stora stenar och där ville vi leka tillsammans. Vi blev så småningom vana vid att, vi var tvungna att skiljas, men vi visste att vi ses nästa gång igen. Vi hade velat vara tillsammans varje dag. På hösten 1942 fick vi båda börja skolan. Skolorna var i olika kommuner. Det blev en stor sorg för oss båda. Våra vägar skildes åt efter kriget. År 2004 hittade jag Maire på nytt och vi har brevväxlat. Nu är hon på ett äldreboende i Helsingfors.

Jag längtade hem till Finland och särskilt min lillasyster. Jag har troligen skrivit till mor att jag vill komma hem. Fyrtiofyra år senare, när jag städade min fostermors vind, efter hennes död, hittade jag ett brev adresserat till mig från mor i Finland. Fyndet var verkligen rörande. Ett enda brev fanns kvar. Brevet berättar om hemlängtan och kriget. Även av barnen fodrade man egna offer.

Brevet som hittades på vinden 1988:

Kotka den 9/4 1943 Mitt kära barn!

Tack för ditt brev! Det är alltid så roligt, när brev kommer från dig och vi får höra hur du mår. Vi har prenumererat en tidning "Koitto" till dig. Har du fått någon tidning ännu? Snart skickas till dig, som korsband ,"Sarastus" och söndagsskoletidningen, så att du kan läsa finska.
Trodde du mitt barn, att mor är frisk nu, när jag fick komma hem från sjukhuset. Så fort mor kunde gå med käppars hjälp, fick jag lämna sjukhuset och ge plats åt dem som skadats i bombanfall. Visst ville mor komma hem. (Efter hemkomsten från Helsingfors)borde jag till sjukhuset här i Kotka, men då den ena halvan är reserverad för krigsskadade, så det finns inte plats. Jag har ännu varit hemma och besöker läkare för vård. Om mitt tillstånd försämras – då får jag en plats på sjukhuset. Jag har själv kunnat hämta mjölken från affären varje dag. En dag skulle jag hälsa på mormor, men på den vägen blev mina ben alldeles slut. Mormor gav mig en käpp och med hjälp av den kunde jag ta mig hem. Barnförflyttningskommitén i Finland lovade, att du får vara kvar där över sommaren, när nu tant och farbror har lovat. Visst förstår jag, att du mitt barn skulle vilja se din lillasyster. Ritva är ännu hos moster Nelly, när nu mor inte ännu orkar sköta henne. Även Ritva har varit sjuk. Två gånger har en läkare gjort hembesök. Reino besökte dem igår. Han berättade, att Ritva är nästan frisk. Morster skall snart gå till fotografen med Ritva och då skickar jag även till dig. Även Reino är svag och jag är rädd för att han skall insjukna. Men om vi till sommaren kunde få komma till landet någonstans, kanske då hälsan kunde återkomma, jag önskar det innerligt.
Det är klart att vi tar emot Rauni Sisko med glädje när du sedan kommer hem. Om inte kriget tar slut redan till sommaren, kommer sommaren att vara mycket orolig. Även nu har vi ofta flyglarm. Mor är verkligen glad att du inte under ett år behövt höra kanoner eller bom-

ber. Även om Du inte var skygg, så med åren kan man bli sjuk.
Jag skrev i mars till Tant Lisa genom barnförflyttningskommitén. Har hon månne fått det? Skriv nu åter snart till mamma. Vi väntar alltid innerligt på brev eller kort därifrån.

Hälsa varmt till Tant Lisa och farbror Helge från mamma, pappa, Reino och lilla Ritva.
Hälsningar också från Pikko Remes och Pirkko Suutari och till mors egen Rauni hälsningar från mor.

Mellan raderna kan man läsa, att jag vill tillbaka till Finland – hem till mor, syster och bror. Hur skulle ett tio-årigt barn kunna förstå, att den bästa hjälpen till den M-S sjuka modern under krigstiden är att barnet får sin vård hos andra i ett land som inte har krig.
Och även om barnet förstår så hjälper det inte mot hemlängtan. Jag minns väl hur gärna jag skulle vilja ta med mig mat till Finland. Med Maire kunde vi fantisera hur vi kunde dela ut äpplen på torget i Kotka och Helsingfors. I Sverige fick vi samla in fallfrukt och ge allt till korna. Vi upplevde det som orättvist när vi upptäckte att i Maires fosterhem tvättade man linoleumattan i köket med mjölk! Vi ville skicka mjölken till Finland och dela ut till behövande.

Innan jag skulle resa till Sverige fotograferades jag tillsammans med Mor, bror Reino och lillasyster Ritva

Mor skrev att hon väntade på brev från mig.

Också jag väntade på brev. Varje dag gick jag till vårt brevfack på stationen för att se om jag fått brev från Finland. Stinsen på stationen blev min vän och då och då skrev han brev till mig, så att jag inte skulle bli besviken. Ibland fanns det en femöring eller en tioöring med i brevet. Jag kunde då köpa något gott i affären. Jag svarade på hans brev med teckningar från Finland – bomber som föll och båtar som seglade under finsk flagg... och lade mina brev utan kuvert i den stora brevlådan, som han tömde varje dag och posten skickade vidare mot Linköping. När han sorterade avgående post hittade han mina små ”brev”.
Stinsen bodde med sin hustrui en tjänstebostad på övervåningen av stationen. Hans hustru var snäll och bjöd mig på saft om jag kvistade upp till henne med blommor som jag plockat vid dikeskanten. Man kan säga att jag hade ett eget socialt umgänge med familjen Jacobsson.
Den 21 september 1943 skickades jag tillbaka till Finland med tåg över Haparanda. Av den resan har jag inga minnen alls. I Helsingfore byttes tåget mot buss. Jag minns att jag såg mor, bror och lillasyster på mors arm med en röd pelargonblomma i handen. Jag fick en klump i halsen när jag såg dem stå där och vänta på bussen och mig. Hur underbart var det inte att åter se dem. Jag blir fortfarande rörd när jag minns den stunden. När vi kommit hem var jag lycklig av att kunna ge smör, kaffe, socker mm. delikatesser. Ortens handlare i Sverige hade gett mig en riktigt stor påse karameller och mor bjöd in alla mina lekkamrater för att smaka.
När det blev kväll översköljdes jag av stor panik. Jag var rädd att det skulle bli bombanfall på natten. Jag ville inte lägga mig för att sova. Mor försökte på olika sätt, men hon lyckades inte lugna mig. Till slut föreslog hon att jag skulle gå ner till skyddsrummet för att sova. Jag tog med mig min kudde och filt under armen och gick till skyddsrummet. Jag ville vara på säker plats när bomberna skulle fällas. Det var mörkt och tyst, jag kunde inte sova för jag var rädd i mörkret. Den natten blev inget alarm! Nästa natt sov jag hemma. Trots att jag var mer rädd nu än innan jag for till Sverige, var jag nu tvungen att vänja mig.

Trots kriget gick barnen i skola Jag gick i fjärde klass i Kotka folkskola. Undervisningen hade vi på eftermiddagarna. Jag hade vissa svårigheter i att följa undervisningen. Min finska hade blivit urholkat under min Sverigevistelse. Jag förstod inte alltid vad man talade om. Finlands vattendrag repeterades den hösten och jag kände mig dum. Jag hade ju läst Sveriges geografi i Sverige. Lektionerna störtes av flyglarm då alla skulle samlas i skyddsrummet i källaren.
Dessutom var hemvägen kuslig. Det var mörkt och ingen belysning fick användas. Jag sprang hela vägen hem med hjärtat i halsgropen. Före min Sverige-resa var jag inte rädd.
När Kotka hamn bombades, fraktades döda och sårade till sjukhuset i öppna lastbilar alldeles intill skolan. Det var ambulanser och lastbilar som körde i skyttelfrafik alldeles nära skolbyggnaden. Vi skolbarn stod på trottoarerna och kunde inte gå över gatan förrän alla bilar passerat. Fortfarande känner jag mig illamående när jag hör ambulanssirener.

Kriget fortsatte och så även bombningarna av Kotka. Det var svårt att få ransoneringarna att räcka. Först efter två veckor kunde jag resa. En gång hade vi varit utan bröd i några dagar när far kom överraskande på permission. Mors första fråga var: Har du bröd? Från sin väska plockade far statens hårda knäckebröd. Han bröt bitar ur den mot bordskanten. Vi barn fick var sin bit i munnen, men vi kunde inte tugga det – det var för hårt. Efter en stund i munnen började brödbiten mjukna. Smaken var ljuvlig, inget bröd har någondin smakat så gott.
Myndigheterna bestämde åter att flytta bort barnen undan kriget och matbristen. Mors sjukdom förvärrades. Först efter kriget kunde man konstatera att hon led av sjukdomen MS som efter kriget förlamade henne.
Min lillasyster skickades till Sverige ensam i februari 1944 trots att mor försökte att vi skulle få resa tillsammans och till samma ställe.
Min syster placerades i en familj i Gästrikland och jag kom tillbaka till min familj i Östergötland. Jag minns att jag sörjde, att jag inte kunde få resa samtidigt med min syster. Hon hade ju inte ännu fyllt tre år och var så liten. Jag hade kunnat vara stöd och hjälp. Båda transporterna gick över Haparanda.

När jag kom till Sverige behövde jag inte gå i skola eftersom jag var svag och skygg.
Först på hösten fick jag börja skolan och nu i femte klass. Jag hade gått första och andra klass i Finland. Tredje klass i Sverige, men med knapp undervisning. Fjärde klass höstterminen i finskspråkig folkskola. Nu skulle jag börja femte klass!
Som tur var fick jag en ambitiös lärare. Han älskade sitt yrke och tog sin undervisning på allvar. Han entusiasmerade mig att läsa skönlitteratur så mycket som möjligt. Jag läste hela skolans lilla bibliotekets berättelser. Därefter fick jag låna från magisterns privata bibliotek. Jag fick på så vis ett gott ordförråd och lärde mig satsbildning.
Endast en gång skrattade klassen åt mig, men tystades ner av magistern. Därefter fick jag läsa mina läxor högt en gång för fosterfar så att han kunde rätta mitt uttal. Svårast var att lära sig stavning, men genom bokläsningen lärde jag mig det mesta.
Min andra resa till Sverige var lättare på alla sätt. Ändå var allt annorlunda än i Finland.
Hemma hade vi lärt oss att älska litteratur och att den var viktig. Min fostermor tillhörde pingstvännerna, men inte fosterfar. Vi gick ändå tillsammans till möten i Betania och jag gick i söndagskola där. Allt var främmande för mig, eftersom jag i Finland inte sett något sådant. Den största skillnaden mellan min mor och fostermor var att fostermor inte kunde visa sina känslor.
I Sverige skulle kläderna vara praktiska och lätt-tvättade. Inte iögonfallande och präliga. Mamma kunde trolla fram det vackra även av omöjligheter – som t. ex. min svarta kappa.
Hon kunde sprätta upp en herrkostym som blivit för trång och få gjort en dräkt åt mig. Jag beundrade mor just för detta att hon kunde nästan trolla fram något nytt av sådant som inte längre användes. Mor hade en känsla för kvalitet och fantasi att kunna skapa något nytt. Fostermors tro gjorde att allt sådant dämpades. Klänningarna som syddes åt mig blev i mörka färger för att stå emot smuts.

Ibland var jag svartsjuk på fåglarna när hon var mer intresserad av fåglarna än av mig. Hon kunde kvittra och kuttra med dem varje dag. Kanske hennes barndom hade varit sådan att man inte visade känslor. Hon skötte hemmet och matlagningen, men hon tog aldrig mig i

sitt knä. Hon hade gift sig först när hon var 38 år och hade inte fått några barn. Hennes religion bjöd på enkla vanor.

I fosterfars knä satt jag även som vuxen. Det var en trygg plats i Sverige. Han var till yrket försäljare av jordbruksmaskiner och utsäde. Ibland fick jag följa med på han turer till olika bönder. Jag fick även följa med på auktioner, där han kunde träffa bönder och tala om maskiner som kunde intressera dem.

På sådana turer kunde det hända att vi gick på konditori. Fosterfar drack kaffe och åt gärna en god kaka till. Jag fick sockerdricka och en bakelse. Han fostrade mig och gav råd ännu när jag var vuxen. Dessa råd minns jag än. Han höjde aldrig rösten åt mig. Inte heller hånade han mig och tog emot mina berättelser med allvar. Han orkade ge råd åt mig även i svåra stunder. Han hade alltid tid att lyssna.

Min syster och jag återbördades hösten 1945. Jag kom hem i september och min syster i oktober. Hon hade glömt all sin finska. Det var till stor hjälp, att jag kunde tala med henne. Till att börja med saknade hon sin svenska familj, men så småningom vande hon sig vid livet i Kotka.

De viktiga barnaåren har på något vis lämnat luckor i min själ. Ännu kan jag beklaga att vi syskon inte fick växa upp tillsammans under krigsåren. Vi båda gick i svensk skola när vi återkommit till Finland. Min syster gick först i svensk folkskola och jag i ”realskola”. Efter realen gick jag på finskspråkigt handelsgymnasium. Jag flyttade tillbaka till Sverige 1953. I Sverige har jag studerat på universitet konstvetenskap, litteratur- vetenskap och etnologi. De sista 30 åren före min pensionering var min arbetsplats som föreståndare på ett konstgalleri och sedan som intendent på en konsthall.
Min syster flyttade till Sverige 1958. Till en början bodde vi båda i Linköping.

Som vuxen träffade jag mina fosterföräldrar nästan varje vecka. Avståndet var 50 km. Vi hade en bra relation till varandra och de var älskade morföräldrar till min dotter. Fosterfar dog 1964 i en bilolycka

och fostermor dog 1988. Min far i Finland dog där 1975 och mor dog 1977 efter att ha varit förlamad i 25 år. Jag bor nu i Skåne.
Att ha varit krigsbarn har gjort mitt liv rotlöst, men på samma gång kan jag trivas nästan var som helst. Jag längtar någonstans alltid och lider av separationsångest. Jag kan naturligtvis inte ens drömma om hur mitt liv skulle ha varit, om jag inte hade skickats till Sverige. Ändå är jag tacksam, att mitt liv idag är tryggt, att jag kan leva i harmoni med min längtan ich jag har lärt mig behärska min ångest.
En lättnad är, att min dotter lever endast 60 kilometer från min hemvist och jag kan träffa dem ofta. Jag har en rikedom i barnbarnen, som är sex stycken.

Jag har studerat Konstvetenskap (Stockholm), litteraturvetenskap (Linköping), etnologi och konstpedagogik (Lund).
Mina arbetsplatser har varit: Föreståndare för konstgalleriet Stenhusgården i Linköping, Intendent på Tomelilla Konsthall i Skåne 1983-1998.

Arbetsplatser:
Kontorist Centralbryggeriets huvudkontor, Linköping 1953-1959
Föreståndare Konstgalleriet Stenhusgården, Linköping 1969-1975
Forskarassistent Lunds Univeristet, etnologi, 1980-1983
Intendent på Tomelilla Konsthall 1983-1998

Ystad i mars 2015

Rauni Sisko Matintytär Janser född Leviö

Hilkka Jeppsson

Mitt livs historia

Denna historia handlar om Hilkka Irene Junno (gift Jeppsson) född i Luujoki Kuivaniemi 2 september 1940 i norra Finland ca 6 mil innanför gränsen vid Haparanda.
Mina föräldrar hette Vilhelm Robert Junno född 27 oktober 1895 (dog 1945) och Helli Maria Junno (Karbin) född 23 april 1907 (dog 1990). De vigde sig i Kuivanemi 28 september 1924.

Min far Robert var en folkets man och han berättade massor av sägner och sanna historier från sin födelseort Haapavesi med omnejd. Han spelade munspel och mandolin. Han var en rask och kvick man, verkligen en flitig arbetare. Så här fortgår Roberts liv med den stora barnaskaran. Han uppfostrade dessa som verksamma och självständiga människor vilka har hittat sina platser och leverbröd i det finska och svenska samhället. I Haapavesi där min far är född finns en släktgård från 1609 och det är också framtagen en släktbok dock endast på finska språket. 2009 firades 400 årsjubileum som vi naturligtvis besökte tillsammans med 2 andra syskon och 300 andra släktingar från olika delar av världen. Min far dog 1 månad efter jag kommit till Sverige. Vi var 9 syskon Pauli, Sulo, Hilkka Hellin,
Mairi, Toivo, Majo, Eero, Hilkka Irene och Irma . Min mor fick alltså 9 barn under en period på 18 år. Av dessa 8 syskon kom 5 st till Sverige i samband med kriget och återvände sedan till Finland i olika omgångar. Hilkka Hellin dog när hon var 6 år gammal. Majo, Eero och Hilkka Irene blev permanent kvar i Sverige och Irma flyttade hit i vuxen ålder.
Mina minnen som 4 åring innan jag kom till Sverige var de återkom-

mande ryska bombplanen som svepte i våg efter våg in över norra Finland. Hukade i källare, grottor och skyddsrum satt vi med vår mor vid varje sådant flyganfall.
Rädslan för flygplan fanns under lång tid kvar när jag kom till Sverige. Fattigdomen var enorm och på häst och släde åkte mina föräldrar och Irma som var 10 månader gammal samt jag och min syster Majo till järnvägsstationen i Kuivanemi. Detta var i februari månad 1945 och vi sattes på ett tåg till Åbo där vi sedan via flyg hamnade i Sala. Inte trodde jag att de skulle ta 14 år tills jag skulle få träffa min mor igen. Vi fick en lapp om halsen med ett nr (OL 2316) och orten och familjen dit vi skulle i Sverige. På grund av undernäring och allmän sjukvård fick jag stanna i Sala i 2 månader. Jag vägde 17 kg och var 1 meter lång när jag kom till Sala. Sedan var det tåg ner till Kristianstad och här togs jag emot av Frida och Janne Fridh från Villands Vånga som sedermera blev mina fosterföräldrar. Janne hade åkeri och här arbetade även deras son Stig som var 16 år gammal. Dom bodde i ett hus som hette Fridhem mitt i Vånga By. Frida var 46 år och Janne var 42 år och de hade länge längtat efter en flicka i familjen. Jag lärde mig svenska ganska fort samtidigt som jag glömde det finska språket. Enligt avtalet med Finska socialdepartementet skulle jag tillbaka till Finland när ett år hade gått. Efter mycket skrivelser från mina fosterföräldrar kom ett godkännande från min biologiska mor dagen innan jag skulle åka tillbaka (resväskan var packad) att jag fick stanna och bli uppfostrad i Sverige hos mina fosterföräldrar.

En eldsjäl som arbetade mycket med Röda Korset och finska krigsbarn var Mia Bergkvist från Hammar som arbetade med placering i olika fosterhem för dessa finska barn. Tyvärr omkom hon i en tragisk bilolycka 1972. På tal om uppehållstillstånd som man diskuterar mycket i dag när det gäller invandrare så behövdes inte detta på den tiden förrän man var 16 år. Att smälta in i familjen och i samhället var aldrig några problem för mig men klart är att man idag tänker annorlunda om att separera barn från sina föräldrar. Som tumregel beträffande ex adoptiv- och fosterbarn är att en separation alltid lämnar sår efter sig men att dessa genom goda och trygga människorelationer kan läkas och balanseras upp och som skapar en viktig grund för att kunna bygga upp nya relationer i Sverige. Jag blev aldrig adopterad

av mina fosterföräldrar, det var på tal många gånger men deras son Stig var emot detta? Det var mycket brevväxling mellan min mor i Finland och mina fosterföräldrar och jag fick dessa översatta av olika finskspråkiga snälla personer.

Jag gick i småskolan i Furustad hos lärarinnan Hilda Nilsson, en sträng men rättvis person. (Hos henne kom min äldre syster Majo på hösten 1945 och var där ett år och återvände sedan till Finland). Sen var det mellanskolan hos lärarinnan Anna Olsson och sedan avslutade jag min skolgång i storskolan hos Anders Banemark. Jag tyckte alltid att det var roligt att gå till skolan. 15 år gammal fick jag arbete som barnpassare hos olika familjer i Kristianstad, kopplade telefonsamtal i Fjälkestad, arbetade sedan i många år som butiksbiträde i Önnestad (Hermanssons diversehandel), Östermalms Livs i Kristianstad och en längre tid på EPA i Kristianstad. Jag blev svensk medborgare den 8 maj 1959. Under 23 år framåt tills jag blev pensionär var jag anställd som banktjänsteman på Kristianstads Sparbank där jag trivdes mycket bra. På min fritid har jag aldrig haft sysselsättningsproblem. Har provat på det mesta med hobbyarbeten som målat tavlor i olja och akvarell, batik, näver och drejat olika keramikföremål. Är också intresserad av föreningsliv och engagerade mig tidigt i Husmorsföreningen som sedermera blev Hem & Samhälle och där var jag ordförande i 4 år. Jag är också med i Rebeckalogen och försöker gympa och simma 3 gånger i veckan. Jag gick med I Finska Föreningen när det startade i Kristianstad 1992 och har mer eller mindre varit engagerad i föreningen sen dess. Ett annat intresse är resor och det har blivit en hel del under årens lopp. Favorit är solresor till Puerto Rico på Kanarieöarna där jag varit otaliga gånger men även utflykts- och hälsoresor till Sri Lanka, Kina, Thailand och Brasilien har jag hunnit med.

Har familj och är gift sedan 1961, har 2 st välartade barn, en pojke och en flicka, 5 st barnbarn där ett omkom i en trafikolycka 2009. Jag har aldrig glömt eller lämnat Villands Vånga, har ett torp lite utanför byn som heter Björkeryd beläget mellan Fegelstorp och Juteboda. Ett underbart ställe som vi under årens lopp renoverat och där jag och min familj tillbringar den mesta fritiden för att finna avkoppling från det vardagliga stadslivet och har nära till skogen där vi vandrar och

plockar svamp så mycket vi orkar. När jag var 18 år gammal började jag tänka på mitt ursprung och jag reste med tåg upp till Haparanda, där jag blev hämtad av min mor och hennes nya man. Där fick jag träffa övrig släkt för första gången efter min ankomst till Sverige. Det var ett omtumlande och intressant besök som rörde upp många känslor. Det är ju dessutom lite svårt med språket eftersom jag glömt det finska språket.

Vi har sedan jag bildade familj besökt mina släktingar väldigt många gånger under årens lopp. Vi försöker samordna besöken med min syster i Örebro som är väldigt duktig tolk och då får vi ut mycket mera av besöken. Två av mina äldre bröder har avlidit men övriga syskon och syskonbarn finns kvar som jag har mer eller mindre god kontakt med. Våra barn som varit med oss många gånger i Finland under sin uppväxttid har idag sporadisk kontakt med speciellt kusinerna i Örebro. En kusinträff som anordnades av Irma o Hilkka var mycket uppskattat av våra barn och där nästan alla var närvarande och kom från olika delar i Sverige och Finland. Jag har varit mycket intresserad av vad som hände när jag blev satt på tåg 1944 i Kuivanemi och hur jag kom till Sverige och har fått alla uppgifter från Krigsarkivet i Stockholm och i Helsingfors som jag besökt ett flertal gånger. Den 26 maj 2005 var jag i Haparanda tillsammans med ett tjugotal andra krigsbarn från Skåne och invigde ett minnesmonument ”Att skiljas . Det var den svenske kungen Karl XVI Gustav och den finske presidenten Tarja Halonen som klippte bandet.

Kristianstad 28/8 2013
Hilkka Jeppsson

Carina Johannesson

Mitt namn är Carina Johannesson och mitt finska namn var Kaarina Jokinen. Jag är född den 10 april 1939 i en liten by som heter Pokkola i Lieto (Lunds) kommun, ca 20 km från Åbo. Vid tiden för min Sverieresa bodde vi i ett litet grått timmerhus med 1 rum och kök. I ett annat rum bodde en ensam man med en järnkrok i stället för hand på ena armen. Han liksom vi hyrde huset av någon annan, men jag vet inte av vem.

Familjen i Finland samlad framför kakelugnen. Fr.v. Mor Fanny, lillebror Matti, far Pentti, stående storasyster Maire och jag Kaarina.

På tomten fanns en ”sauna” och ett utedass. Där fanns även ett litet hus för en gris och ett får. Mor klippte fåret och kardade ullen, spann garn av det och stickade varma sockor och vantar. Hon odlade lin på backen bredvid saunan och tog till vara för vidare bearbetning och vävning.

Mina föräldrar hette Fanny och Pentti Jokinen och min storasyster hette Maire. Min lillebror, som föddes 8 mån. innan min resa, heter Matti. Min far dog 1957, bara

Mina fosterföräldrar Karl och Elida Malm, jag i mitten.

55 år gammal. Han var inte med i kriget p.g.a. sin reumatism. Mor dog 1986 och blev 83 år gammal. Maire dog 1997 och blev 66 år. Matti är nu 70 år och bor i Marttila med sin fru och de 5 barnen bor en liten bit därifrån. Mor fick en flicka som dog 1939, 5 år gammal. Hon dog av någon barnsjukdom då sjukvården inte var så framåt på den tiden och hennes liv gick inte att rädda. Mor sa att hon var som en ängel och nu var hon bland de sina. Hennes namn var Aila Kaarina. Så jag fick nästan samma namn nämligen Laila Kaarina. Lite kusligt tyckte jag att bli nästan som en ”istället för” på något sätt.
Jag har inga minnen från min tid i Finland innan Sverigeresan. Jag har förträngt alla svåra upplevelser för att klara mig, tror jag. Fattigdomen fanns i de flesta hem när kriget rasade och även en lång tid därefter.

Jag reste med båt till Sverige från Åbo till Stockholm den 23 oktober 1943 och vidare med tåg till Skåne, närmare bestämt till Glimåkra i Östra Göinge. Min fostermor mötte mig vid stationen och lyfte upp mig på pakethållaren på sin cykel för vidare färd till byn Knislinge. Mina fosterföräldrar hade ett litet lantbruk och 3 egna barn i tonåren. Inte ett ord kunde vi växla med varandra. Jag satt med nerböjt huvud

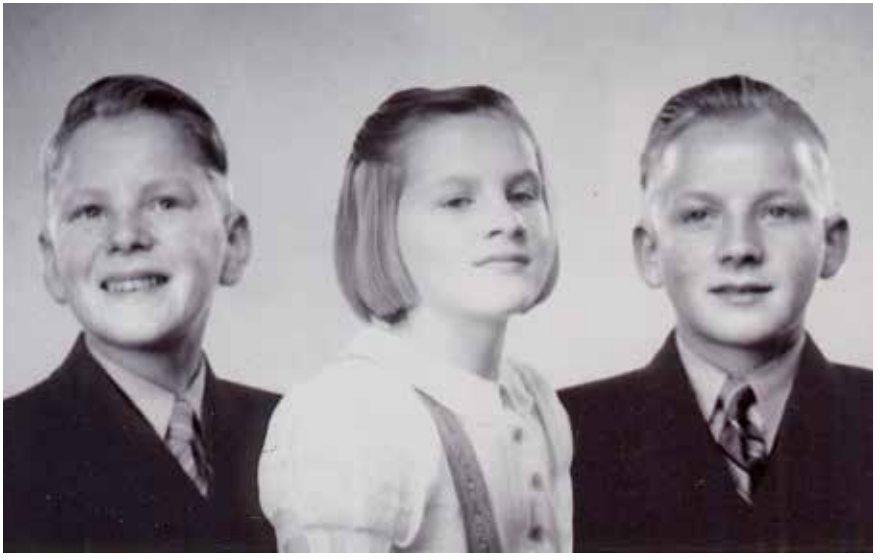

Mina svenska syskon tvillingpojkarna Karl-Erik o Lennart, systern Siv.

och såg under lugg. Inte en tår fällde jag. Fostermor har senare berättat att hon tyckte så synd om mig och var förvånad över att jag inte grät eller ropade på mor. Jag åkte ensam till Sverige från min familj och jag var 4 år.

Jag stannade i 4 år i Sverige och återresan gjorde jag 8 juli 1947. Min lyckliga tid i Sverige var över. Återvändandet var svårt. Kunde ingen finska längre, så vi förstod inte varandra. Jag gick 1:a klass i Sverige och skulle nu gå i 2:a klass och vidare i Finland. Jag hade tur, för min lärarinna kunde ”skolsvenska”, som hon kallade det och det hjälpte mig under övergången till finska igen. Jag har sett i mina brev till min svenska mor att jag blandade finska och svenska i breven till Sverige, men de kunde tyda mina ”kråkfötter” på något vis.

Jag gick 4 år i finsk skola. Vissa sommarlov var jag i Sverige. jag längtade ofta tillbaka dit. Kände inte mig hemma i Finland. Jag brevväxlade med min svenska mor. Dessa brev har jag fått av dottern i familjen efter svenska moderns död 1997, 98 år gammal. Jag har även plaketten som fosterföräldrarna fick från Finland för att de tagit väl hand om mig.

Kontakten med mina biologiska föräldrar har varit sporadiska, via brev. Jag var i Finland och hälsade på i början av 1950-talet. Hela min familj och även min svärmor gjorde ett besök i slutet av 1960- talet. Vi bodde hos en granne, som min mor kände och vi blev väl mottagna där. Min mor hade inte plats i sin ”lilla” stuga.

Min far hade svår reumatism och blev bara sämre. Han var på någon rehabilitering innan kriget, men när kriget bröt ut, fick han komma hem och blev åter sämre. Han blev totalt värkbruten och fick gå med kryckor. Efter att han drabbades av asiaten och lunginflammation blev det för mycket för hans kropp och han avled. Först efter begravningen fick jag veta att far hade avlidit. Jag minns att jag blev ledsen för att jag inte kunde närvara på hans begravning, men jag fick foton av hans vita kista och ett minnesbrev från kyrkoherden som jordfäste honom. Jag tog ändå farväl av far genom minnen och tankar. Jag tyckte mycket om far, trots att han var svag för flaskan. Hans liv var svårt i många år. En period arbetade han som skomakare och sydde nya skor till mig inför sverigeresan.

Min mor bodde sina sista år ganska länge på ålderdomshem. Hon fick dra ett tungt lass i hela sitt liv med bl. a. arbete hos bönderna och hade ansvar för familjen. Hon såg säkert ingen annan råd än att skicka mig till Sverige för ett bättre liv.

Jag fick det bra hos mina fosterföräldrar. Synd bara att jag inte kunde stanna där för gott. Jag vet inte om mina föräldrar krävde mig tillbaka eller om finska staten gjorde det. Kanske min fosterfamilj inte var redo att låta mig stanna. Kanske var det delade meningar om detta inom familjen. Ändå kom jag tillbaka till mitt fosterhem och var en kortare tid i Finland på besök. En egendomlig händelse var att min syster kände en finska som var gift i Sverige och bodde alldeles nära granne med min blivande mans föräldrahem. Min syster besökte finskan och bodde hos paret samtidigt som jag bodde hos min f. d. mans föräldrahem utan att jag visste något om detta.

Jag stannade varaktigt i Sverige och arbetade som sömmerska på Junex i Lönsboda en tid. SEdan arbetade jag som hårfrisörska några år.

Jag var hemma med barnen ett antal år. Gick på KomVux och tog studentexamen på Ekonomisk Sektor. Har sedan mestadels arbetat på kontor, men även inom handel. Senast arbetade jag som Optikassistent. Jag har även varit språkstödjare i ett projekt inom Kontaktnätet, Flyktingmottagningen.

Jag har 4 barn tillsamman med min f. d. man i mitt tidigare äktenskap. Alla barnen är vuxna och bor med sina familjer runt om i Skåne. Yngsta dottern med familj bor nära oss i Kristianstad och vi får vara barnvakt åt deras lilla dotter 4 år och det är vi gärna. Min nuvarande man och jag har varit tillsammans i 19 år och trivs bra med det.

Min bror Matti och vi har god kontakt och besöker varandra när tillfälle ges. Min brors äldsta dotter med man besökte oss nu i september 2013 och trivdes i varandras sällskap, som vanligt. Språket var stundom finska, svenska och engelska i en salig röra och skratten var många och hjärtliga.

Episoder i mitt liv i Finland
När åskan slog ner i vårt hus och skafferiet brann med alla våra matvaror. Samtidigt rök det från mätartavlan och min kamrat och jag fick en stöt från ett uttag i väggen mitt emot oss när vi satt på en säng vid motstående vägg. Det var otäckt.

När några män kom till oss och hälsade på far och bjöd honom på sprit. De drack och höll väsen hela natten. Mor bad dem lämna huset, men då blev far arg och slog sina kryckor i vår bänk så att kryckorna splittrades i tusen bitar. Då var jag rädd.

När zigenarna kom i sina vagnar och tvingade sig in i vårt kök. De tog vår mat och stekte fläsket direkt på spiselhällen. Åter en händelse som skrämde oss barn.

Jag minns få positiva händelser, utom när vi badade bastu på lördagarna och mor bjöd oss på sillsallad efteråt. Dessutom när vi fick paket från Sverige och packade upp innehållet med väldig iver.

Sverige:
När jag cyklade ner för backen från vår gård och inte kunde bromsa och störtade rakt ut på vägen och rakt mot stengärdet, som fanns på var sida av vägen. Jag skrapade av skinnet på ena kinden och fick skrapsår på knäna,m.m. Tur att ingen bil kom just då. Änglavakt?

När jag trampade på ett rostigt spik, som satt i en gammal bräda hemma hos min lekkamrat. ingen var hemma hos dem, så jag fick dra loss foten från spiken och lägga min tröja om för det blödde riktigt ordentligt. Jag grät hela vägen hem. Vi fick åka till doktorn minns jag.

När min skolkamrat och jag gick till skolan en morgon hörde vi plötsligt ett väldigt muller och skrap bakom oss. Då fick vi se 2 hästar med någon sorts räfsa efter sig och de skenade i full fart bakom oss. Vi hann slänga oss ner i sista stund, i ett dike. Vi var rejält uppskärrade när vi kom fram till skolan.

Det hände mycket positivt under mina år i Sverige. Jag var ofta hos min fostermors föräldrar och spelade på deras piano och sjöng för de gamla. I skolan var jag ofta den som fick spela på ett litet dragspel när vi uppträdde i klassen. Som tonåring spelade jag och sjöng runt omkring på olika fester med SLU (Sv. landsbygdens Ungdomsförb.). Jag var även med i ett revygäng från Glimåkra och vi uppträdde på olika ställen i bygden. Sång och musik har alltid varit ett stort intresse och även körsång har jag ägnat mig åt.

Jag kan nog säga att jag har varit lyckligt lottad, även om livet har varit omtumlande ibland. Man vet inte hur mitt liv hade gestaltat sig om jag inte gjort min resa till Sverige. Jag är tacksam för att jag ändå har klarat mig bra i livet och blivit väl omhändertagen i mitt fosterhem.

Jag har frågat mina barn om de har påverkats av mitt öde, men de tycker inte det. Det är först på senare tid jag berättat om hur mitt liv varit. Tidigare har vi aldrig pratat om min historia.

Minnas sådant man har glömt

Svårt att minnas - svåra minnen

En självbiografisk berättelse av Liisa Johansson, en av de ca 70000 finska krigsbarn som under de svåra åren 1939 – 1945 reste en eller flera gånger mellan sina krigsdrabbade hem och sina svenska fosterföräldrar. Det har kallats historiens största barnförflyttning

Liisa Johansson

Försök att år 2010 framkalla minnesbilder från barn- och ungdomstiden

Mina allra första minnen handlar om rädsla. Det är svårt att avgöra om det verkligen är ett eget minne eller något som jag hört vuxna senare berätta. Det som är säkert är emellertid att det finns ett synminne av hur topografin såg ut: Jag och min mor Sivi går på stigen från det nybyggda sauna-huset i Anterola by (Uusikirkko församling på Karelska Näset i dåvarande Finland) ner mot vägen, där gråstensväggar av stallängan till vår gamla nerbrända gård står kvar. Det är sommar och kriget rasar i Fjärrkarelen. Vi går längs åkerkanten där det finns ett dike kantat av några buskar. Plötsligt ser och hör mor ryska bombplan komma rakt emot oss. Hon skriker till, tar min hand och vi springer så fort vi kan och kastar oss in under en buske. Hjärtat dunkar hårt. Året måste vara 1944 och förmodligen början av juni när Sovjet börjar sitt storanfall på Karelska näset. I juli det året ska jag fylla 5 år. Här klarar vi oss oskadda. Det finns ett annat minne av en tågresa med flera flyglarm och där vi genom fönstret med förfäran ser en massa ihjälbombade kor invid ett stationsområde. Detta synminne från vandringen i åkerkanten gör att jag år 1995, när vi syskon för första gången gör en återvändarresa, kan peka ut för dem var vårt hem har legat. Och mycket riktigt – vi finner husgrunderna inne bland buskar och sly. Till vår hjälp har vi en enkelt ritad skiss, ett gammalt fotografi, klocka och solens plats på himmelen. Vi finner till och med den stora stenen som låg mitt på gårdsplanen framför bastuhuset och som tydligt syns på det gamla fotografiet.

Åren efter vinterkrigets utbrott den 30 november 1939 hade för mina föräldrar varit mycket svåra. Mor och far hade gift sig pingstafton 1937. Farmor Karoliina, änka sedan 1930, hade för sin ende sons räkning utsett en lämplig brud och hon kom själv körande med häst och

vagn till Sivis hem i Huumola Autio i grannförsamlingen Kuolemajärvi för att med Sivis far, Simeon Hallikainen, diskutera ett giftermål mellan ungdomarna. Att Sivi redan var förlovad hindrade henne inte. Hon hade förstått att fästmannen satsade så stort på sin karriär i politiken att han försummat sin fästmö. Sivi var troligen av samma åsikt för hon gick med på faderns förslag att träffa Väinö Parkkari på **Kirstilä** gård i Anterola. Själv sade hon senare att hennes föräldrar varit rädda för att hon skulle bli ”överårig” för äktenskap. Hon var 27 år och det var på den tiden en hög ålder för äktenskap. Efter bröllopet flyttar hon in i den gamla släktgården i Anterola till ett matriarkat, där svärmor Karoliina, änka sedan 1930, och Väinös 17 år äldre syster Elsa i granngården residerar. Elsa är änka med 4 barn. Maken hade drunknat vid 29 års ålder vid en häftig islossning på Finska viken. Båda dessa kvinnor styrde med stark hand över folket och sysslorna i gården. Båda var starkt religiösa och det hölls ofta bönemöten i gården.

Anterola by bestod vid den tiden av ett 70-tal hus och gårdar längs byvägen. Till kyrkbyn Uusikirkko var det 10 km och genom kyrkbyn gick den stora riksvägen Viborg - S:t Petersburg (Leningrad). Lika långt till båda storstäderna – ca 50 km. De flesta i Anterola var släkt med varandra. Släkten Parkkari fanns här redan i början på 1700-talet och många av dem som på 1900-talet inte hade Parkkari som släktnamn har i min släktforskning visat sig vara ingifta i släkten under århundradenas lopp. Det var en typisk lantbruksbygd. Man bodde i storfamiljer. Om döttrar på gårdarna under århundradena gift sig med icke jordägande pojkar har avstyckning av stamfastigheten ägt rum. En typisk gammal karelsk gård var ofta kringbyggd, helt i trä, som vädret med tiden patinerat till mörkt gråbrunt. För att komma in på gårdsplanen fick man ofta passera genom en port eller en liten glipa mellan husen.
Kirstilä såg lite annorlunda ut.
Den lilla byvägen gick rakt genom gårdsplanen. Uthus och en stor ladugård i
gråsten fanns på ena sidan vägen. Boningshuset och trädgården, omgivet av vitt staket låg på andra sidan. Till Kirstilä gård hörde år 1939 56.05 hektar mark, varav 31.8 var skog och 9.14 odlad mark.

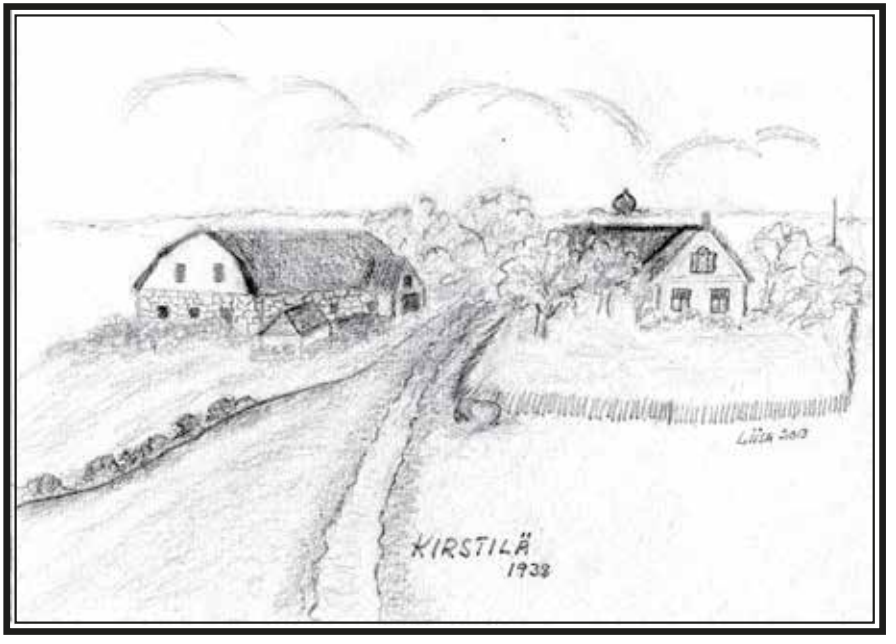

Mitt födelsehem Kirstilä som försvann på vinterkrigets andra dag

År 1849 dyker gårdsnamnet Kirstilä upp för första gången. Troligen har gården fått namn efter de två Christinorna, som då bodde på gården: husmor Christina Jonasdotter Westerinen, min farfars farmor, och hennes svärmor, gammelfrua Christina Mårtensdotter Porokuoka.

Svåra krigsår

Allt liv i byn skingras och utplånas när finska vinterkriget bryter ut den 30 november 1939. Det sovjetiska överfallet kommer överraskande. Finland hade inte velat gå Sovjet till mötes och avstå de territorier, bl a delar av min hemförsamling, som Stalin gjort anspråk på för att kunna anlägga marinbaser till skydd för Leningrad. Från finskt håll hade man trott på löftena att bolsjevikerna var ett fredsälskande folk. Dessutom hade många fortfarande angenäma minnen av de grannar man haft i de tusentals ryska sommarvillorna längs Uusikirkkos Finska-vikenkust. Folket i villorna försvann 1917 när ryska revolutionen bröt ut.

Sent på kvällen den 30 november 1939 kommer budet om uppbrott. Sivi får 2 timmar på sig att samla ihop sin familj, som nu bestod av min storebror Timo, född i januari 1938 och mig, 5 månader gammal. Proviant för 2 dagar skulle tas med och packning endast så mycket som var och en själv kunde bära. Farmor var då 66 år och behövde också hjälp. Alla krigsdugliga män var inkallade och placerade vid gränsen i öster. Sent i nattens mörker med nysnö och några minusgrader ger vi oss iväg från hemmet till uppsamlingsstället. Några av kreaturen får vi med oss. Hästarna är sedan tidigare inkallade i krigstjänst. Redan i september hade många fått lämna sina kära arbetskamrater/hästar vid järnvägsstationerna och där, när de skildes, (visar det sig senare) hade de sett dem för sista gången. Så även vår häst Poju. Allt övrigt i hemmet får lämnas kvar som det står. Nu börjar resan mot det totalt okända. Helt i mörker men i öster står himlen i brand. Gränsbyarna brinner. Allt är gråt, kaos och undergång. I överfulla boskapsvagnar och med ständiga flyglarm åker vi sedan i 2 dagar och hamnar så småningom i Åbo-trakten, ca 40 mil västerut.
I försvaret av Karelska näset kom fronten att stå just i vår hemtrakt och den härjas svårt under de 105 dagar som vinterkriget varar. Kirstilä gård och hela Anterola by med cirka 70 hus och gårdar bränns ner av finnarna själva när sovjetarmén avancerar mot Mannerheimlinjen, där finska armén sedan i december 1939 lyckas hejda anfallet genom hårdnackat motstånd och med många stupade. På 2 dagar hade Uusikirkko församling med 12000 invånare utrymts och efter ytterligare några dagar hela Karelska näset. 400 000 människor har mist sina hem och sin egendom.
Av detta trauma har jag naturligtvis inga minnen. Jag var ju bara 5 månader gammal.

Över 22000 finländare stupar i vinterkriget och 45000 såras och skadas. Alla har någon anförvant eller bekant som drabbats. Enligt uppskattningar som gjorts på finländskt håll miste ca 200000 sovjetiska soldater livet i strid och 600000 sårades. 2 flickor från vår by, Lahja Parkkari 29 år och Tyyne Parkkari 31 år, dödas den 5 mars 1940 vid ett stort bombanfall i centrala S:t Mickel, dit de krigsplacerats som sjukvårdare.

Med uppbjudande av alla sina krafter håller finska armén stånd vid Viborg fram till mars 1940 men tvingas då be om fred. Övermakten är för stor. Alla soldater totalt slutkörda. Fredsvillkoren blir hårda: Karelen – en tiondel av Finlands areal - måste avträdas till Sovjet.
Denna dag vajar alla finska flaggor på halv stång. Det är en sorgens dag.
Nu följer många svåra år för karelarna – utan bostad, utan egendom, utan inkomst. Matbrist och ransoneringar. Kyla och hunger.
I juni 1941 dras Finland in i kriget igen. I utbyte mot vapen har Finland gått med på att låta Tyskland få transitera sina trupper genom landet. Sovjet sätter in massivt bombardemang av Helsingfors och därmed upptas striderna på nytt. Kommunistregimen i Sovjet har inte gett upp hoppet om att införliva hela Finland med Sovjetunionen. De Baltiska länderna har redan gått detta öde till mötes. Men finska armén är vid detta tillfälle mycket bättre rustad och har bety-

Älskade ruiner. Mor och far återser sin hembygd. Kirstilä ödelades på vinter-krigets andra dag. Endast lökkupolen på ortodoxa kyrkan i grannbyn Halila sticker upp vid horisonten

dande framgångar. Den 6 december 1941 deklarerar Finland att Viborg är finskt igen och Karelen återerövrat.

Glädje och sorg vid återkomsten till hembygden

Nu kommer den tid som mina föräldrar väntat på i 2½ år: Att få återvända till sitt hem. Det gamla hemmet och den ärvda jorden framstår för dem som det bästa på jorden. De vet inte att allt är borta. Endast boningshusets yttertrappa i granit och gråstensmurarna till gårdens stallbyggnad finns kvar.

All världens sympati har strömmat mot Finland sedan vinterkriget bröt ut. I Sverige vill man hjälpa de finska barnen. När det nu kommer erbjudande från Sverige om att sända finska barn till några månaders vistelse i trygghet i Sverige och möjlighet att äta upp sig, ställs mina föräldrar inför ett svårt val. Detta så kallade fortsättningskrig har utvecklats till ett ställningskrig i Fjärrkarelen. Där borta i skyttegravarna vid floden Svir, (Syväri på finska) finns far. Övriga familjen har levt sitt liv med matbrist och i dåliga bostadsförhållanden som inneboende i Rusko utanför Åbo och man har tvingats att flytta ofta. Första evakueringsplatsen hade varit i Jaakola, på en ganska stor bondgård.

Här samsades 16 personer från Karelen om utrymmet vintern 1939 – 40.

Från min 2-åriga födelsedag finns en bild från Rusko. Rädslan och risken att utsättas för flyganfall är ständigt närvarande.

Liisa och Timo klara för Sverigeresan

Krigsbarn nummer 8688 och 8689 reser iväg

Den 2 mars 1942 packar mor Sivi - vi bor då i Vähä-Äärilä i Rusko - två små pappresväskor till sina små barn. Så åker jag och min storebror Timo med i den stora grupp barn, som Älskade ruiner. Mor och

far återser sin hembygd. Kirstilä ödelades på vinter-krigets andra dag. Endast lökkupolen på ortodoxa kyrkan i grannbyn Halila sticker upp vid horisonten

Hjälpkommittén för Finlands barn denna dag sänder till Sverige. Hjälpkommittén vänder sig speciellt till barn vars föräldrar återvänt/tänker återvända till Karelen för återuppbyggnadsarbete samt till föräldralösa barn. Senare på våren ska Sivi och Väinö återvända till sin hembygd. Timo som i januari fyllt 4 år har lovat att hålla sin lillasyster i handen så vi inte skils åt på resan. Avskedet blir oerhört smärtsamt. Själv minns jag ingenting. Jag är bara 2 år och 8 månader gammal och får en lapp om halsen att jag är krigsbarn nummer 8689. Timo får nummer 8688. Sivi har berättat hur hon grät den kvällen när hon såg sina barns tomma säng och inga små huvuden på kuddarna. Själv gråter jag när jag skriver det här efter 70 år och tänker på hur grymt det måste ha varit att som mor tvingas rädda sina barn undan krig och svält på detta vis. När mina egna underbara ungar och barnbarn varit just 2 år och 8 månader (d v s min egen ålder i mars 1942) har många smärtsamma tankar gått till mitt eget och mina föräldrars öde. Den där lappen om halsen tenderar att bli allt tydligare med åren och jag gråter varje gång jag hör andra krigsbarn berätta sin historia. Det är känsliga strängar allra längst in som kommer i dallring. Inte bara för min egen skull utan också för allt det som de tusentals barnen fick genomgå. Barntransporterna och den smärta barn och föräldrar utsattes för skapade ett nationellt trauma i Finland som man under många år inte skulle prata om. Den hårda sovjetiska kontrollen över Finland under efterkrigstiden gjorde att det var tabu att i medierna nämna att tusentals barn skickats utomlands. Av rädsla för att drabbas av samma öde som många estländska familjer - att deporteras till Sibirien - hade många åtminstone velat rädda sina barn. Problemet med tystnaden gjorde att massor av familjer och barn i generationer levt med ”familjehemligheter” som orsakat stigmatisering och skräck att inte hålla måttet i andras ögon. Alltför många krigsbarn har inte fått svar på frågan ”varför skickade de iväg mig?”. Ovissheten har gjort ont att leva med och i många fall blockerat deras liv. Själv sänder jag tacksamma tankar till mina båda föräldrapar som alltid tycktes ha hanterat den här frågan på rätt sätt.

Ingen av dem finns i livet i dag. Synd att jag inte i vuxen ålder tog chansen att mer uttryckligt tacka dem för deras varsamma sätt att handskas med de här svåra situationerna.

Resan för Timo och mig blir lång. På grund av kraftig nedisning, fruktansvärd kyla och faran för sovjetiska minor går resorna med krigsbarnen med speciella tåg via Haparanda. Uniformsklädda lottor på tåget tar hand om cirka 500 barn. Man kan tänka sig att det för många barn är en gråtens, skräckens och jämmerns resa. Och ångestens hos små barn som inte förstår varför mamma inte är där, varför främmande tanter är på tåget. Vart är vi på väg? Efter två dagar är vi framme i Stockholm och förs till ett uppsamlingsläger för hälsokontroll i Stureby. Här skils tydligen Timos och mina vägar.

Tellsjö 1942

Krigsbarnens väg går till Skåne

Av handlingarna i Riksarkivet rörande Hjälpkommitténs verksamhet framgår det att jag når fram till Börringe i Skåne och familjen på Tellsjö gård 6 veckor tidigare än min bror Timo.

I läkarundersökningen har en doktor Klackenberg skrivit att Timo har något förstorade tonsiller. Kanske har han som många andra sjuka krigsbarn fått tillbringa en tid på sjukhus, placerad i en miljö där han ingenting förstod och skild från sin syster som han lovat ta hand om. En händelse som förmodligen satte djupa ärr i en fyraårings själ. Först den 23 april registreras han som placerad hos familjen Frank på Stävesjö gård utanför Anderslöv. Andra krigsbarn har vittnat om att tåget genom Sverige stannade vid de stora stationerna och att tan-

terna på tåget hjälpte till att ställa upp barnen på rad så de som kommit dit efter uppmaning att ta hand om ett finskt krigsbarn kunde välja vem de ville ha. Jag vet inte om det gick till så här med vår transport.
Den 7 mars 1942 hämtar Margit och Einar Hansson på Tellsjö gård mig med häst och släde vid Börringe station. Den krigsvintern är en av de kallaste i mannaminne. Enorma snövallar kantar vägen. Både djur och människor fryser i temperaturer på över 30 grader minus. Snövallarna längs vägen gör att släden går omkull och vi hamnar i snön. En skräckfylld upplevelse för alla, speciellt för ett litet barn som inte förstod någonting. Men det är inget jag minns.

Margit, Einar och Bengt 1942. Liisa beundrar sina nya stövlar. Tornbergs gamla kringbyggda korsvirkesgård i bakgrunden

Tellsjö 1942

Den första tiden på Tellsjö minns jag inget av, inte heller hur jag gömde mig under bordet så fort jag hörde flygplansbuller. Flygplan för ett finskt barn var detsamma som ryskt bombplan.
Både Timo och jag fick bra hem i Sverige. Bengt på Tellsjö blev som en bror för mig. Inte bara Sverige-föräldrarna utan även deras vänner

månade om att vi skulle ha det bra. Vi fick trygghet, mat och kläder och många fina upplevelser. Våra respektive fosterföräldrar kände varandra och Timo och jag träffades flera gånger under de 7 månader vi vistades i Skåne. Vi lärde oss snabbt svenska språket och glömde förmodligen finskan. Den 21 oktober 1942 var vi tvungna att åka tillbaka. Finland ville ha tillbaka sina barn så fort som möjligt. En stor del av krigsbarnen hade redan rest hem. Nu kom ytterligare en för oss alla på Tellsjö smärtsam separation som under åren på 1940-talet kom att följas av många flera. Även denna tågresa gick över Haparanda.

Ödelagd hembygd och släktgård

Under tiden vi var i Sverige hade Sivi och Väinö (äiti och isi = mor och far) ansökt om att få återvända till sin hemby Anterola i Uusikirkko församling på Karelska Näset. En flyttning på ett fyrtiotal

Här bodde vi den stränga vintern 1942 - 43. Far var ute i kriget vid i Svir (Syväri)

Matlagning utomhus

Interiör. Mor Sivi poserar

mil. Den första orienteringsturen dit gör de på skidor påsken 1942 (i början av april). Med stor sorg konstaterar de att den gamla släktgården är helt ödelagd. Husgrunden och den vinklade granittrappan till boningshuset samt stallbyggnadens 2 meter höga gråstensväggar avslöjar att här låg fram till vinterkrigets utbrott Kirstilä gård. Byns alla hus är borta. Krigets spår fruktansvärda. Markerna genomkorsade av skyttegravar och skyttevärn. Skogen sönderskjuten. Inget odlat på markerna. Men de har framtidstro och är unga – 28 och 32 år. Kriget är inte slut – bara stillastående i Fjärrkarelen vid floden Svir. Det innebär att Väinö och andra män i de familjer som nu får återvändartillstånd finns vid fronten där borta. Kvinnorna får alltså bära ett stort ansvar för återuppbyggnaden. Man hinner dock göra mycket under de korta permissioner som beviljas för snart har man ca 100 meter från ruinerna byggt om och inrett ett skyttevärn under marknivån (en korsu) till bostad. Matlagning får ske på några stenar utomhus.

Hit kommer Timo och jag från det trygga Sverige och här återanpassas vi till den karga finska verkligheten. Senare på hösten byggs det en bagarugn i korsun. Familjen (vi 3 hemma-varande) bor på ca 8 kvadratmeter under marknivå första vintern. Höstens och vinterns stormar biter inte på oss. Värre är det med regnet. Då kan fukten träcka fram underifrån. Det kommer mycket snö i oktober och det blir en svår vinter, men alla återvändare i byn har det lika svårt och man hjälps åt. Ingenting äger man utom fattigdomen. Den har man gemensamt.

Återuppbyggnadsarbetet blir hårt eftersom det fattas cement, spik, arbetskraft, mat, utsäde, jordbruksmaskiner, hästar, ALLT. ALLT är ransonerat och måste köpas på kort. De som tagit med sig en ko har åtminstone mjölk och smör. Överallt kan man se människor som går och letar i ruinerna efter gamla spik att räta ut och använda på nytt. Under 1943 ljusnar situationen. Nu fungerar kommunikationer och den allmänna servicen.

Av gamla dokument framgår att föräldrarna i april 1943 tar dels ett kortfristigt statligt lån på 23100 mark och ett 25-årigt på 35000 mark med 3 % ränta. Som säkerhet lämnas krigsskadeståndsobligationer. Det förstnämnda lånet ska användas till lantbrukets upprustning och köp av utsäde och kreatur, det andra till återuppbyggnad av gårdens

byggnader. Redan efter ett år har man betalt tillbaka båda lånen trots att de löpte fram till 1949 respektive 1967. Märkligt. Hur kunde detta ske? Troligtvis har de fått de 10000 mark i skadestånd som utlovats kontant till alla som förlorat egendom för minst det beloppet. Resterande har tydligen betalats med obligationer. Livsmedels- och andra affärer kommer igång – dock med ett mycket begränsat sortiment. Hjälpsändningar med utsäde och lantbruksmaskiner kommer också

Här på krönet ovanför sjön Kaukjärvi skulle den nya gården växa fram. Liisa är byggarnas hjälpare

Nu har vi flyttat från korsun in i det hya huset

från Sverige. Våra svenska vänner skickar ofta paket med nyttigt innehåll och det blir stor glädje när vi öppnar paketen. Åkrarna blir sådda och potatis och rotfrukter satta. Ryska krigsfångar används till hjälp i lantbruket. Sivi har stor nytta av 2 pojkar från Ukraina och de blir goda vänner fast vi inte kan prata med varandra. ”Det är inget fel på ryssen – det är systemet det är fel på” säger Väinö. Så småningom kommer det nya husbygget igång. Bastu är för finnarna livsnödvändig. Den byggs först. Den är ståtlig med veranda och härlig utsikt ut över sjön Kaukjärvi. I bastuhuset ska vi bo under det fortsatta uppbyggnadsarbetet, det som aldrig hinner påbörjas. Den 2 oktober 1943 får vi en lillebror i familjen: Osmo. Samma dag är bastun färdig. Våren 1944 har ca 75 % av karelarna återvänt till sina gamla hem och krigets spår är undansopade. Grödan står fin på åkrarna och trädgårdarna grönskar. På nytt kan man se att *Karelen är Finlands kornbod.*

Fortsättningskriget

Så plötsligt slår ryssen till. Den 9 juni 1944 inleder sovjetarmén en storoffensiv på Karelska Näset med en styrka som är 6 gånger så stor som den finska. 340 bombplan går till attack. Fronten på Karelska Näset har gått vid den urgamla riksgränsen ca 6 mil österut från vår by, bara någon mil från Leningrad. Den pulveriseras och finnarna retirerar. Veckan innan midsommar tvingas vi för andra gången fly från vårt hem. Denna gång blir det för evigt. Varken mor eller far får någonsin möjlighet att återse sin hembygd. Stalin har länge sett finnarna, nu senast lierade med tyskarna som ett irriterande moment. Nu beslutar han att Helsingfors ska intas och landet snabbt ockuperas. Därefter ska sovjetstyrkorna omgrupperas till Polen och sedan dra vidare mot Berlin. Men finnarna bjuder segnackat motstånd och utanför Viborg blir det stopp. De strider som där utkämpas på midsommarafton 1944 är krigets blodigaste. I några veckor pågår avvärjningsstriderna vid Viborg. Sovjetstyrkorna har inte tid att fortsätta att slå sig fram längre in i Finland och de finska försvararna ser med förvåning hur tåglast efter tåglast av ryska soldater far tillbaka österut. Hitlers välde håller på att falla och det är viktigare för Stalin att vara med och ”befria” Berlin. Finland blev således aldrig ockuperat och kunde därmed behålla sin självständighet.

Åter på flykt

Det är från denna evakuering veckan innan midsommar 1944 jag har några minnesfragment. Om rädsla, kaos, bombardemang och stor brådska. En kväll kommer beskedet att uppbrottet ska ske dagen därpå. Alla i byn ska evakueras till Joutsa ca 20 mil västerut. Nu är Karelen och hembygden för andra gången förlorad. Matsäck för 4 dagar skall tas med och övrig packning lämnas och sättas ut på bestämda avhämtningsplatser. Det mesta av packningarna hinner dock aldrig bli hämtad eftersom det råder stor brist på lastbilar och andra transportfordon. Ryssarna avancerar snabbt och bombar intensivt, även mot civilbefolkningen. Helmi, vårt hembiträde/barnflicka får i uppgift att tillsammans med flera andra flickor i byn leda byns kor västerut och försöka komma med någon tågtransport. Det berättas att hon slet upp 2 par skor under vandringen. Många fick gå 10 – 20 mil. Vägarna är smockfulla, soldater och militärt materiel i ena riktningen och folk till fots, på cykel och åkande i allehanda kärror i andra riktningen. Dessutom massor av kreatur, bångstyriga och uppskärrade. En hel del rymmer ut i skogarna och hittas aldrig. Även människor ger upp och försvinner.

Efter en jämmerlig tågresa kommer vi så till Joutsa. Från tågresan har ett fasansfullt synintryck fastnat i minnet av ihjälbombade kor invid järnvägen. I Joutsa får vi den 17 juni höra att vår hemförsamling Uusikirkko fallit i fiendens händer. Alla gråter uppgivet och förstår att vi aldrig mer kommer att få se våra hem.

Än en gång börjar livet som flykting från Karelen och inkvartering i andra människors hem.

Sivi och hennes 3 barn placeras som inneboende i Säynätmäki gård i Sorvenaho i Joutsa kyrkby. Bostadsförhållandena i Joutsa är allmänt svåra, ibland utan kokmöjligheter och värme. Uusikirkko-borna kan inte förstå varför de inte blir evakuerade till Åbo-trakten som de lärt känna vid förra evakueringen. Totalt 400 000 karelare, flyktingar i sitt eget land, tvingas nu bo inneboende t. ex. i andra människors kök, i uthus och visthusbodar, ibland påtvingade på människor som inte vill ha dem där.

I vinterkriget och fortsättningskriget har totalt 94770 människor stupat och 10 % av landets areal gått förlorad. Trots att Finland varken

börjat eller förlorat kriget måste man i andra världskrigets stora fredsuppgörelser avträda 10 % av sitt land till Sovjet.

Andra hungerresan
Barntransporterna till Sverige kommer igång igen. Ca 70000 finska barn åkte en eller flera gånger till Sverige under de här krigsåren. Det har kallats historiens största barnförflyttning. Den sker efter den tidens sätt att se ”i bästa välmening”. I augusti 1944 börjar Timo och jag vår andra resa till Sverige, en separation, som minnets mekanismer skonsamt sorterat bort. Den 6 augusti når vi Vasa och därifrån båt över till Sverige. Jag är 5 år fyllda men jag kan inte framkalla några som helst minnesbilder från denna resa. Synd att jag inte frågade min bror Timo om han mindes något. Timo dog i juni 2002.

I väntan på bussen.Sivi och Osmo ska hämta Timo innan hemresan. Mojan och jag följer med till Remmarlöv. Ebba och Bengt vinkar av oss

Hans Sverigehem denna gång var i Remmarlöv vid Eslöv. Dit hade familjen Frank flyttat något år dessförinnan. Många har vittnat om att Timos trygga punkt under vistelsen där var drängen Isberg. Kanske fanns det likheter med Isi i Finland. Nils Frank, yngste sonen i familjen berättar att Timo varje kväll i sin säng innan han somnade läste sin finska aftonbön, där han bad Gud bevara äiti, isi, Osmo och Anna-Liisa. (Jag kallades Anna-Liisa som liten). Hela familjen Frank lärde sig snabbt läsa aftonbön på finska. Troligtvis hade vi båda glömt svenska språket under våra 2 år i Finland.

Dags att åka hem?
Andra världskriget är slut och sommaren 1945 kommer mor Sivi till

Skåne för att hämta hem sina barn. Osmo är med. Jag minns att vi besöker tant Ebbas hem och hennes mor Elma i Steglarp. Elma tycker synd om Osmo som inte har några skor på sig och ser till att det köps ett par skor till honom. På den finska landsbygden gick alla barn och även vuxna barfota sommartid. Det är inget märkligt med det. Timo följer med hem till Finland för att börja första klass i skolan. Det finns antecknat i krigsbarnspapperna att de åker med s/s Heimdal från Stockholm den 16 augusti 1945. Totalt återvände under augusti månad 5757 barn till Finland – 600 barn per resa. Svea-rederiets Heimdal hade hyrts in speciellt för detta ändamål. När Timo återvände från Sverige bodde föräldrarna i Pukkila, där de försökt starta ett kafé. I efterlämnade papper finner jag att de i april 1946 köper en stuga i Lauritsala.

Att inte jag följer med till Finland är en gåta. Förmodligen lyckas Tellsjö-folket utverka att jag får stanna längre. Förhållandena i Finland är ytterst svåra. Det stora krigsskadeståndet till Sovjet på 300 miljoner dollar som skall betalas i varuleveranser kom att påverka alla människors levnadsförhållanden långt in på 1950-talet. Timo får senare bara en enda möjlighet att besöka sitt Sverigehem – sommaren 1961. 1949 gör hans ”Sverigebror” Nils Frank ett besök hos Timo. Nils är bara 19 år och gör ensam den långa resan till Viitalahti i närheten av staden Joensuu. Sivi och Väinö har sommaren 1946 köpt ett litet lantbruk där uppe i Nordkarelen. Gården har fastighetsbeteckningen Alamylly 18:9 i Liperi socken. Fortfarande 1948 har de pengar innestående i sin förra bostad, stugan i Lauritsala (Hakala). Köparen har avlidit och efterlämnat hustru och 3 små barn. Man tycker synd om dem och vill inte gå till tings för att få ut sina pengar. Således har livet i Viitalahti börjat med alltför stora skulder.

Far är utsuddad ur minnet

Minnesbild, som helt plötsligt dyker upp, nu när jag sitter och skriver detta: Jag går i förste klass och kommer hem från skolan en dag i oktober/november. I köket står Mojan. Hon säger att jag ska gå in på kontoret och hälsa vackert. Där inne sitter 2 farbröder tillsammans med Pappa. Den ene är min far från Finland. Året är 1946 och jag känner inte igen min far. Finska språket har jag glömt under de två år

jag varit i Sverige. Något övrigt från hans vistelse minns jag inte. Förmodligen skulle han hämta hem mig men han reser ensam tillbaka. Den överenskommelse som gjordes där avslöjades aldrig för mig. I maj 1947 skriver Sivi i ett brev till Tellsjö att jag får stanna. Någon adoption vill de dock inte gå med på. Väinö lovordade i alla år den goda maten på Tellsjö. Stekt fläsk och bruna bönor hade han aldrig ätit förut. Speciellt det mörkrökta, saltade fläsket tyckte han mycket om. Att han hade chans att få en inblick i hur rationellt lantbruk sköttes i Skåne var en stor upplevelse för honom. Täckdikningen var hans stora fascination, något som förekom bara i liten skala i hans hemtrakter.

Hemresa

1948, vid tiden för vårsådden i Skåne, kommer han åter igen och nu beslutas att jag skall resa hem till Finland när skolan slutat för terminen. Pappa Einar följer med och den 8 juli åker vi. Margit och han hade gjort den resan året innan till Viitalahti och fått en överenskommelse att jag skulle få stanna lite till. De hade sett hur svårt det var att leva där. Jordbruket var inte bärkraftigt och gav inte så mycket avkastning att det gick att betala skulderna på gården – 300 000 finska mark (= ca 5-6000 dåtida svenska kronor).

Runt denna min resa har jag en hel del minnen. Det var stor sorg och förstämning på Tellsjö långt innan resan. Lekkamraterna, skolan, grannarna, farmor Bengta i Villa Tellsjö, alla på gården – alla var ledsna. Jag har som tröst fått en ny docka på Rosa-dagen den 2 juli och tycker väldigt mycket om den. Ebba föreslår att den ska heta Ros-Marie. Mormor Augusta syr kläder både till mig och dockan. Ros-Marie blir för mig under flera år framöver vad gosedjur blir för barn i dag. Också min fina examensklänning var sydd av mormor. Vi packar omsorgsfullt och jag har mycket kläder med mig, även för kommande vinter. Just avskedsögonblicket har jag förträngt. De många separationerna i de åren tror jag har påverkat hela mitt liv såtillvida att jag har svårt att fästa mig vid människor som kanske snart försvinner. Jag har svårt att etablera djupare kontakter, tycker jag klarar mig bäst själv och tycker om att vara ensam. Behöver inte hjälp av andra – är stark och envis nog att klara av saker själv. Ser i viss mån ner på andra som jag tycker är våpiga och rädda för sådant

som jag tycker är bagateller. Av den långa tågresan från Helsingfors till Joensuu minns jag de hårda träbänkarna och prassliga papperslakanen i sovkupén. Det är sommar och vackert väder i Viitalahti och hemmafolket är jätteglada när vi kommer, men jag känner dem inte och jag kan inte språket. Pappa stannar någon vecka. Han och jag bor i en liten ”sommarkammare” som knappt är större än sängen. Nätterna är ljusa, nästan som på dagen. Utanför susar mäktiga furuskogen och bruset från bäcken hörs ständigt. Det är så annorlunda mot Skåne. Avskedet har jag förträngt. Sivi har senare berättat att hon sett Pappa Einar stå och gråta bakom husknuten. Det var väldigt ledsamt för oss alla. Så åker han iväg och jag vet inte om vi någonsin ska ses mer.

Levnadssätt mitt i de stora furuskogarna

Skolan börjar och jag börjar i tredje klass men innan dess har vi barn fått många soliga baddagar. Bäcken som rinner förbi en bit från boningshuset är uppdämd och bildar en stor damm och ett vattenfall. Här har Väinö byggt ett eget litet kraftverk, som lämnar ström till oss själva och även till grannen. Övriga bybor saknar elektricitet. Framför allt är dammen en rolig badplats för oss barn. Vattnet är kristallklart och bottnen täckt av fin sand. Till byn finns bara en telefonlinje och vi delar på linjen med ett annat hus. Två signaler betyder att det är samtal till oss. Ganska fort lär jag mig finska. Tvingas helt enkelt. De enda som talar lite svenska är skolfröken och delvis familjen hemma.

Viitalahti är en mycket liten by, består bara av tre gårdar och några små hus. Omgiven av milsvida mäktiga furuskogar. Det är en naturskön trakt. Vår gård omges av vatten på tre sidor. Från landsvägen ser man 2 gårdar tvärs över den lilla sjön, vår och grannen Kyöttinens. Antingen måste man ro över sjön eller ta den lilla skogsstigen runt sjökanten fram till vår tomtgräns och där klättra över träbommarna, som hindrar djur att komma in på gårdsplanen från skogen. Från den lilla sjön rinner bäcken förbi vår gård vidare ca 1000 meter och ut i en större sjö, Viinijärvi, som har en fantastiskt fin badstrand. Intill bäcken ligger vår lilla ladugård med plats för 2 – 3 kor. Här finns också flera små uthus och vår gamla svarta rökbastu, som eldas upp med ved varje lördag eftermiddag.

Rakt ut från bastun kan man hoppa direkt i bäcken och det gör man ofta, sommar som vinter. Huj, vad det var roligt! Efter bastun dricks det alltid ”tsaiju” som isi kallar det. Det är ryska och betyder thé. Den karelska dialekten har många ryska ord inblandade. Lite senare efter thét äter man. Det godaste jag minns var karelska piroger med smält smör och hackat ägg. Jättegod var också en köttgryta (karjalan paisti), som hängt över öppen eld eller stått och puttrat i eftervärmen i bagarugnen i flera timmar. Sådan mat fick vi bara när det slaktats och det hände sällan. Hela långa vintrarna äter vi mestadels bara potatis. Varje dag. Och bröd, smör, mjölk. Om kon gett någon mjölk. Om det finns någon ko. Om inte smör fanns fick vi något fruktansvärt illasmakande krigstidsmargarin, som jag än i dag ibland kan förnimma smaken av. Till potatisen gjordes en sås och jag minns än hur gott det luktade när det grova mjölet bryntes i smöret i stekjärnet. Sen slogs mjölk på och denna sås smakade underbart till potatisen. Egentligen skulle det vara fläsk i såsen men fanns sällan. Stekjärnet sattes mitt på bordet och ofta åt var och en direkt med sked ur stekjärnet från sin sida. Var och en hade sina bestämda bestick i kökskåpet. Väinös bestick hade ett väldigt gammaldags utseende. Helt svarta. Järn. Dom hade varit hans fars. Tallrikarna var vita emaljerade med blå kant, lite kantstötta. De hade hängt med i alla flyttningarna. Någon gång då och då berättade Äiti med saknad om de fyllda porslinsskåp och vackra gamla möbler och allt annat man fick överge i Karelen på kvällen den 30 november 1939.

Äiti bakade bröd kanske en gång var fjortonde dag. Den stora vitkalkade bagarugnen som dominerade hela storstugan fylldes tidigt på morgonen med ved och när allt brunnit ned, rensades glöder och aska ut. Det sista med en stor tallruska, som först doppades i en spann vatten. Då fylldes storstugan men härlig frisk skogsdoft. Degsatsen var stor och blev till många stora runda surdegsrågbröd med hård krackelerad skorpa. Alla gräddades samtidigt i den stora bagarugnen och huset fylldes av underbar doft av nybakat. Bröden förvarades sedan i mjölbingen i visthusboden. Jag fick ofta hjälpa till, beundrade hennes sätt att med båda händerna rulla degbitarna mot bakbordet till släta, runda bullar med en liten topp och jag lärde mig hennes speciella teknik. Fortfarande när jag bakar tänker jag ofta på de stunderna. Doften och smaken av nybakat finskt rågbröd går ald-

rig att glömma. Det har satt djupa spår i minnet. Kanske för att det associerar till lyckliga stunder när Isi står vid bordsändan och håller brödet mot bröstet och skär det i fina skivor till oss alla. Det var han som skar brödet. Bröd var heligt. Därför har jag alltid haft svårt för att kasta bröd. Ytterst sällan bakades det ljust bröd. Söta degar som till vetebröd förekom då och då. På lördagar bakades det ibland Karjalan Piirakka (karelska piroger). Deg på rågmjöl kavlades ut. Med ett glas togs det ut rundlar som sen i sin tur kavlades ytterst tunt. På dessa lades en långsmal fyllning, kanterna från två sidor veks mot varandra och med 2 fingertoppar på vardera sidan gjordes fina veck. Fyllningen, som mestadels bestod av potatismos – ibland risgrynsgröt - skulle synas i en smal strimma i mitten. När pirogerna kom ut ur ugnen var de alldeles hårda. Nu skulle de penslas med smör (helst smör blandat med hackat ägg) och få vila under duk i en stor balja. Smakade underbart, speciellt efter bastun.

Glädjestunder för kvinnorna var när det kom paket från Sverige med kaffe. Äkta kaffebönor fanns inte att köpa förrän på sent 1950-tal. Det var kaffesurrogat som gällde – tillverkat av cikoria eller spannmål. Det rådde brist på det mesta, både pengar och mat. Ransoneringskort krävdes för alla inköp. Jag minns inte att vi barn direkt led av svält men det var torftigt och föräldrarna fick försaka mycket. Dock var vi ofta förkylda och hade dålig motståndskraft på grund av den ensidiga kosten. Den var säkert också orsak till att vi hade konstigt uppsvällda magar.
I visthusboden förvarades saltad svamp och ”sur-lingon” (osötad lingonsylt) i stora kärl. Den saltade svampen kunde man äta som den var med blev jättegod utblötad och gräddstuvad. Svamp och bär från skogen gav en del av de vitamintillskott som så väl behövdes. I blåbärs- och lingontid gick vi ofta tillsammans i de stora, varma, doftande skogarna och plockade och åt och åt. Barfota. Med myror krypande uppåt benen. Blåbärspaj (mustikka-piirakka) var en underbar rätt för ett litet barn på 1940-talet. Godis till barnen i dagens bemärkelse förekom ju aldrig.
Strax innanför ytterdörren i storstugan hade vattenhinken sin plats och i den hängde en blank metallskopa man kunde dricka ur när man var törstig. Var brunnen fanns som man hämtade vattnet ifrån

minns jag inte, troligen var det från källan i skogskanten. Det kunde hända att det låg en isskorpa i hinken inomhus på morgonen om vinternatten varit särskilt kall.
Läkar- eller sjukhusbesök kom aldrig på fråga under dessa år men i köksskåpet fanns medikamenter som Hoffmans droppar, Kamfersprit och Aspirinpulver. Någon enstaka gång har jag smakat någon av dessa men fy vad det var otäckt. En vanlig huskur vid förkylning var mjölk som fått koka en stund med vanlig hackad gul lök. (Mycket godare än det låter). Skulle drickas riktigt het.
På våren när björkarnas stammar fylldes med sav gick man ut och skar en djupt V-formad skåra i en björkstam och fick saven att rinna via en sticka ner i ett lämpligt kärl. Stora mängder sav rann till bara under några timmar så det gällde att ofta byta kärl. Det fanns en tro på att denna dryck skulle bringa hälsa och ny ork efter den långa vintern. Jag har någon gång smakat nytappad sav men tyckte inte om smaken. Långt senare har jag hört att björksav skulle vara giftig.
Vintertid bodde vi alla i storstugan, som hade tjocka knuttimrade väggar med synlig vitmossa invändigt som tätning mellan stockarna. När det var minusgrader ute täcktes alltid de tunna, enkla glasrutorna i fönstren av iskristaller på insidan. Då kunde man ibland sitta här och fantisera och med nageln rita bilder på rutorna. Runt väggarna fanns väggfasta bänkar. Trots att huset var ganska ungt var inredningen gammaldags. Kammaren och vinden användes enbart på sommaren och saknade uppvärmningsmöjligheter. Britsen uppe på den jättestora vitkalkade bagarugnen mitt i storstugan var en favoritplats eftersom där alltid var varmt och skönt. Utvändigt var huset panelklätt men inte målat. Tidens tand hade ännu inte gett trävirket ålderns grå patina.

Skolvägen till Härkinvaara skola är lång, ca 6 km grusväg genom ödebygd, storskog och förbi en svart skogstjärn. Ganska skrämmande för ett litet barn, speciellt vintertid. Jag har fått med mig min cykel från Sverige och Timo cyklar på Sivis – den med bockastyret som hängt med från hennes ungdom i Huumola Autio i Karelen - den som var hennes stora stolthet - den hon själv varit i Viborg och hämtat hem. När vintern kommer går vi mestadels till fots men som tur är det inte skolgång mer än några dagar i veckan. Någon gång när det

finns pengar kan vi åka buss. Det är den reguljära busslinjen mellan Kuopio och Joensuu – någon skolskjuts existerade inte. I ett brev till Tellsjö 1949 klagar jag på att det är tråkigt när bussen ibland bara kör förbi och att jag då måste gå hem igen. Det händer att barnen får stanna hemma när kölden är för hård. 40 grader minus är inte ovanligt. Bestående minnen från sådan vinter är när fötter och fingrar värker av köld. Mjukaste och varmaste minnet är när föräldrarna fått råd att köpa filtstövlar till oss två skolbarn. Så underbart att kunna hålla fötterna varma och torra. Filtstövlar var härligt rundade, höga skodon av hårt tovad grå ull, som användes av både barn och vuxna hela vintern när snön var torr. Med sådana skodon frös man aldrig om fötterna. Läderskor var en bristvara. Det var nästan alltid gamla slitna gummiskor – till och med pappskor - som användes, om man använde skor över huvud taget. Far gick mestadels omkring i sina gamla knähöga läderstövlar med vadmalsbyxorna utpuffade ovanför och liknade en äkta karelsk bonde. Han använde sällan strumpor. Enligt gammal karelsk sed lindade han sina fötter i benlindor innan han stack dem i läderstövlarna. Benlindorna bestod mestadels av långa avrivna remsor av något gammalt tyg. Jag hade ofta på vintern svår klåda och röda svullna tår om kvällarna. Detta berodde enligt Sivi på att jag som mycket liten förfrusit mina fötter.

Jag hade vid något tillfälle under krigsåren, när de vuxna var ute, vaknat eller i sömnen gått ut barfota i snön för att leta reda på mor.

I Härkinvaara ligger också närmaste affär. Sivi skickar med en handlarlapp och när vi skall gå hem efter skolan tar vi vägen om handelsboden. Det är inte mycket som köps – kosthållet hemma består huvudsakligen av naturahushållning med egna odlingar och fiske. Vid ett tillfälle har Timo en stor brun papperspåse med socker och en liten påse med salt i sin ryggsäck. Det är lång väg, vi hoppar och leker och när vi kommer hem visar det sig att påsarna gått sönder. Socker och salt har blandats och är obrukbart. Sivi och vi alla, speciellt Timo, är djupt olyckliga. Varje liten penni betyder mycket när fattigdomen är så stor.

En välgärning är alla paket som kommer från Sverige, från Börringe

och Remmarlöv. Oh, vilken spänning och vilka dofter det slår upp när paketen öppnas – av kaffe, av äpplen m. m. Julen 1949 minns jag speciellt eftersom Osmo får en röd leksaksbil som han blir helt överlycklig för. Än i dag kan han berätta om denna bil (så gjorde han nyligen i ett mail där han skrev om gamla tider). Hela familjen är lycklig över paketet som kom precis till julafton. Det hade till mors förtvivlan inte funnits pengar till att köpa några julklappar. Över huvud taget hade man aldrig råd att köpa några leksaker. Kreativiteten frodades dock och med små medel tillverkade vi en hel del själva. Barnens glädje på denna julafton värmde våra föräldrar i deras svåra situation. Denna kväll kommer vi syskon aldrig att glömma.

Varma kläder kommer det ibland till både de vuxna och oss barn. Jag minns inte att någon av föräldrarna under dessa år någonsin kunde köpa några kläder till sig själva. I Sverige var det förbjudet under krigsåren att skicka nya kläder utomlands. Nils Frank i Remmarlöv berättade nyligen att hans familj ibland fick ta på sig kläder och försöka ”slita” på dem ett tag för att de skulle se begagnade ut när de skickades iväg. Alla försändelser kollades noga i tullen och det fanns tillfällen när saker försvann. Samtidigt som ett paket skickades från Sverige gick också ett brev härifrån med förteckning och förfrågan om allt kommit fram till oss. Av svaren framgår att det då och då fattas t ex något hekto kaffe. Men alla dessa paket förgyllde verkligen våra liv.

Bastu i Finland är ett måste i alla hus och gårdar och har så varit i evinnerliga tider. Den är naturligtvis viktigast för de livgivande lördagsbaden. Speciellt på våren då kvinnorna på lördagseftermiddagen kunde gå ut i skogen och göra basturuskor av nyutslaget björke och den ångande heta luften i bastun sedan fylldes av härlig doft. AH !
Man slår sig med ruskorna över hela kroppen och hjälps åt att slå varandra på ryggen. Den heta luften och de våta ruskorna öppnar porerna och ger en underbar känsla av renhet och välbefinnande. På sommaren samlades stora mängder björke in och bands till ruskor. Dessa bands ihop två och två och hängdes till tork i rian och användes vintertid. Efter att ha stått i blöt i en spann i bastun under uppvärmningen kändes ruskan nästan lika fin som en nygjord. Vintertid fick vi dock inte alltid var sin ruska utan fick samsas om en eller ett

par. Efter bastubadandet sprang man sen inlindad i handduken de 100 metrarna tvärs över gårdstunet in i stugan – i alla väder, sommar som vinter! Ibland på vintern när det var riktigt kallt hände det att man inte kunde få upp tillräcklig värme i bastun. Under trallarna på golvet fanns det nämligen bara trampat jordgolv.
Bastun hade även andra viktiga användningsområden. Här tvättade man sin tvätt, tillverkade sina egna tvålar av talg (slaktavfall) eller björkaska (stora fyrkantiga gråa – kunde ibland lukta kåda, tall eller rölleka), slaktade, födde barn och genomgick diverse procedurer.
Ett bastuminne: Maija, som bor tillsammans med sin man Eeverti i en liten, liten stuga i byn, är också något av en klok gumma. Evert är kopparslagare och levererar kastruller och kopparkittlar till hushållen i trakten. En lördag ska Maija sätta koppor på mina föräldrar. Allmänt tror folk att det är bra om man får ut lite av det ”onda blodet” på det ställe som värker. Precis som vanligt på lördagseftermiddagarna är vår gamla svarta rökbastu uppvärmd och Sivi ligger på bastulaven och Maija har satt på en massa kohorn på hennes rygg. Den stora grytan ovanpå stenarna är full med ångande vatten. Så börjar hon ta bort det ena hornet efter det andra och ut väller massor av blod. Hu, så hemskt! Hela golvet i bastun är rött av blod. Sen ser vi barn hur hon gör. Med en liten rakkniv gör hon några små sår och sätter fast kohornet ovanpå genom att med munnen suga ut luft genom ett litet hål i hornets topp. Kopporna får sitta på en stund och under tiden pratas och glammas det så vi barn förstår att det inte kan göra så ont. Koppningen lämnade små karakteristiska ruvor och ärr, som man ofta såg på äldre människor.
I bäcken som rann genom vår mark fanns det mycket kräftor. Det var spännande kvällar/nätter i augusti när fångsthåvarna skulle tas upp. Sakta smög vi fram till bäckkanterna och kunde tydligt se genom det kristallklara vattnet hur kräftorna rörde sig på bottnen. Förmodligen såldes fångsten för jag minns inte att vi någonsin åt kräftor.

Våren 1949 berättar breven till Tellsjö om stor kris, om skulderna som stiger p g a att den som sålt gården till oss beter sig oärligt och kommer med krav som han redan fått betalt för. Breven berättar också om sjukdomar, om kon och om andra djur som måste säljas. Utmätning hotar. Alla är förtvivlade. Vi är så fattiga att det är otänkbart

för mig att resa till Sverige till sommaren. På något vis ordnar situationen upp sig och skulderna på gården har i april 1949 sjunkit till 35000 mark. Eftersom det var mycket svårt att skicka pengar ordnar Tellsjös resan för mig via Martti Määttä, som går på tegelmästareskolan i Svedala och som blivit en god vän i familjerna både i Finland och Sverige. Tellsjös hjälper Martti med pengar i Svedala och Marttis föräldrar i Finland hjälper oss där. För pengarna från Määttäs familj i Finland – 8000 mark – åker Sivi och Osmo med mig på tåget först till Helsingfors för att skaffa visum och följer mig sedan vidare till Åbo. När tåget på väg till Åbo ska passera genom Porkkala, som Finland 1945 tvingats utarrendera till Sovjet på 30 år, sätts luckor för alla fönster. Vad har de för hemligheter där, som inte vi får se? Genom en liten glipa nertill ser jag fötterna på de sovjetiska militärer som patrullerar utanför.

Sverigeresor

Min resa fortsätter den 17 juni med flyg till Stockholm (Bromma). Troligen har jag ”Pirkko från Lieksa” som ressällskap. Hon skall till Svedala. Återresan sker den 21 september och går från Bromma till Helsingfors. Därifrån har jag ett minne att en snäll familj Tuomela, Yrjö och sonen Veijo, mötte och hjälpte mig hitta tåget till Joensuu. Sommaren därpå finns det dokumenterat att Pirkko och jag åkte till Skåne tillsammans. Jag har inget minne alls av henne men troligen var hon några år äldre än jag eftersom barn inte fick åka ensamma på tåg vid den tiden och hon fungerade som mitt ressällskap. (När jag i november 2005 har en föreläsning i Svedala om Karelen, kommer en av åhörarna, Marianne Mårtensson, fram till mig efteråt och berättar att Pirkko var ”deras finska flicka”.) Också på båtresorna över Ålands hav var det ålderskrav. Detta gjorde alltså att vi ibland måste flyga. Även sommaren 1950 följer Sivi och Osmo mig till Åbo men denna gång räcker inte de 8000 marken från Määttä till våra resor. Sivi måste låna 5000 mark av grannen Rummukainen och får sen oerhört svårt att betala tillbaka sin skuld. Till slut måste hon be om pengar från Sverige. Hennes brev till Tellsjö i augusti 1950 är ett förtvivlat rop på hjälp. Man har inga pengar och det lilla man kan få in på att sälja bär, fisk, kräftor m m går inte att klara sig på när priserna nu stiger med rekordfart. Barnens bussresor till skolan har sedan förra

terminen stigit med 100 %. Hur ska man klara vintern nu när det inte längre finns någon ko?
Tellsjös skickar 5000 mark och grannen som lånat ut pengar till min resa får sina pengar som han så väl behöver. Från skolan i Härkinvaara har Sivi fått besked att om jag inte kommer och börjar skolan nu är det omöjligt att sen fortsätta i finsk skola. Sivi och Väinö meddelar att jag kan få stanna i Sverige och gå i skola om Tellsjös vill bekosta hemresor på somrarna.
Den långa skolvägen (6 km) har varit avgörande för beslutet både hos skolmyndigheterna och hos föräldrarna.

Mor älskar allt som växer
I brevet beskriver hon också hur vackert det blommar och växer i trädgården och att sockerärtorna jag satte på våren nu är mogna. Lusthuset intill dammen är helt överväxt av blommande slingerväxter, som hon och jag sådde innan jag reste (elämän lanka = livets tråd, troligen Blomman för dagen på svenska). Hela livet igenom var det viktigt för Sivi att omge sig med något som växte och blommade och på så vis skänkte glädje i den grå vardagen. Jag ser henne framför mig, alltid pysslande med sina blommor. Många år senare, på Slottsgatan i Åbo, hade hon varje sommar fantastiskt fina blommande rododendron i stora byttor utanför ytterdörren. Trots ständiga problem hade hon förmågan att se glädjeämnen även i livets små skeden. Detta har jag säkert ärvt efter henne. Och humorn.

Hemmet går förlorat för 3:dje gången
Det blir ingen exekutiv auktion. I efterlämnade papper framgår att gården (Alamylly 18:9 i Vaivio by, Liperi socken) blir såld den 10 november 1950 och affären görs upp hos länsman men nästan hela köpesumman 600000 mark går direkt till Kontkanen. Han hade ”lurat skjortan av dem”. Så miste mina föräldrar för tredje gången sitt hem och sin gård. Veckan före jul går flyttlasset från Viitalahti till Åbo – cirka 50 mil. Dagen innan avresan hade skolfröken kommit för att ta farväl. Hon hade haft med sig ett par nya skor till Timo, något som han verkligen behövde. Hon hade också berättat att Osmo klarat sin första skoltermin mycket bra. Han kunde redan läsa och var bra på att räkna.

1950-talets Finland

4 års motgångar och deprimerande svårigheter i Viitalahti var nu förbi, som Sivi uttryckte det. Hon ville därifrån, helt slut i nerverna. Hur Väinö kände det finns inte angivet i några av hennes brev. Som så många andra män talade han aldrig om sina känslor. Mitt minne av honom är vänligheten och lugnet. Sävligheten. Egentligen hade vi inte någon djupare kontakt. Han var inte den typen av far som kramades. En ryggskada från kriget gjorde att han hade svårt att klara tunga arbeten. 1952 förvärrades hans tillstånd. Han blir förlamad och opereras i Helsingfors. Minnet av honom: att han ständigt läser teknisk facklitteratur. Med stort tålamod försökte han föra över kunskapen på sina barn. Om inte någon av sönerna var närvarande gjorde han tappra försök att väcka mitt intresse för ämnet han läst men jag måste medge att min mottaglighet var usel. När det gällde vardagen hade han inte hennes resoluta beslutsamhet att ta itu med problemen och han tycktes inte heller oroa sig så som hon. Kanske hade detta sin grund i att han före krigsutbrottet inte själv behövt ta några svåra beslut. Väinö hade köpt Kirstilä gård av sin mor 1934 för 55000 mark mot att hon skulle få bo kvar livet ut på gården – hon fortsatte således att vara familjens överhuvud. Hemma där på släktgården i Karelen hade allt gått sin gilla gång. Släkten hade bott här i hundratals år och aldrig hade det funnits en tanke på att man skulle bli flyktingar i sitt eget land och tvingas flytta runt på detta sätt. Och att ständigt hoppas på att tillvaron på något sätt skulle ordna sig till det bättre.

Det var inte bara mina föräldrar som hade det svårt efter kriget. Över 400000 karelare tvingades att på olika sätt skaffa sig en ny start i livet på nya bostadsorter. Det ofantligt stora krigsskadeståndet på 300 miljoner dollar (i 1938 års penningvärde) som Finland i fredsvillkoren dömdes att betala till Sovjet påverkade levnadsstandarden långt in på 60-talet. De karelare som miste fast egendom fick visserligen senare skadestånd i form av statliga obligationer. Dessa visade sig dock knappt värda mer än papperet de skrevs på och de små lantbruk som anvisades i ödemarker fick sällan någon bärighet.

I Åbo-trakten – ca 50 mil bort - bor alla släktingar och gamla vänner från Karelen. Dit åker man nu. Väinö får jobb på ett läkemedelsföre-

tag och Sivi börjar sy kläder på beställning. Livet börjar sakta stabilisera sig. Men bostadsbristen är stor och det dröjer 2 år innan de kan flytta ifrån inneboenderummet.

Upplevelser präglar för livet

Att som jag i barndomen ha upplevt både välstånd och fattigdom har starkt präglat mitt liv. Samtidigt som jag mycket väl kan unna mig dyrbara prylar och kläder är jag mycket ekonomisk i mitt levnadssätt. Ingenting som kan användas får kastas bort. Varje smula som går att äta ska ätas upp. Bröd är heligt. Älskar smör (kan njuta av att äta direkt ur paketet och tänka med avsky på det gamla äckliga krigstidsmargarinet!) Tillhörigheter får inte misskötas. De ska vårdas och tas om hand. Kretslopp långt innan ordet var påhittat. Det ska städas och hållas i ordning – dock icke pedantiskt. Jag fick tidigt lära mig tvätta, lappa och laga och har alltid funnit en tillfredsställelse i att göra det och se resultatet av detta. Det är självklart att man i dag har en nostalgisk och idealiserad bild av allt detta gamla. Barndomens upplevelser formar ens personlighet och utgör grunden för den grad av empati och förståelse man får för människor och händelser i ens omgivning.

Sommarlov i Finland

På resan till Finland sommaren 1951 (jag är då 12 år) har jag sällskap med familjen Norgren från Börringe kyrkby. De ska åka till Stockholm för att hälsa på sitt lilla nyfödda barnbarn Ann-Marie. Asta och Birger Norgren och deras dotter Ulla följer mig till flyget på Bromma. Jag minns att jag fått en kulspetspenna och sitter och skriver med den på flyget. Förmodligen blev den kvar i sätet när jag steg av och jag blir väldigt ledsen att ha tappat bort den. En kulspetspenna var något revolutionerande nytt och modernt 1951.

Efter skolans slut i juni 1952 följer Margit på Tellsjö och Ebba mig till Stockholm och därifrån tar Ritva hand om mig på båten till Åbo. Vem Ritva var har jag inget minne av. Hon hette Vainikka och skulle hem till sina föräldrar i Lappeenranta över sommaren.

Sommaren 1954 åker jag för första gången helt ensam med tåg och båt till Finland.

Sen följer många somrar då antingen jag eller någon av mina föräldrar gör resan till det andra landet.

Resor till Karelen

Två gånger har jag fått chansen att se platsen i Karelen där jag föddes. Kommunistdiktaturen i Sovjet föll 1989 och redan några år därefter åkte jag med reguljär buss från Finland via Viborg till S:t Petersburg. Chockerades av dessa gamla fina städers förfall. Med hjälp av en finsktalande privatperson letar vi efter min födelseby. Han kör oss runt i omgivningen en hel dag. Det visar sig senare att vi varit endast ca 1 kilometer från platsen vi sökte. Vid ett annat tillfälle gör Uusikirkko-sällskapet i Åbo en återvändarresa. Nu hittar vi platsen. Det är med mycket starka känslor vi 4 syskon tillbringar någon timmes tid bland de gamla grundstenarna av min och Timos födelsegård. På platsen för 1943 års bastu hittar jag en grönaktig glasklump, rester av en hopsmält fönsterruta. Denna klump och en sten från den mossiga stengrunden tar jag med mig. En LITEN del av mitt gamla hem har jag tagit tillbaka från ryssarna!

Nästa resa dit 2002 är Osmo med. Han drabbas av samma rörelse när han står vid bastuhusets stengrund. Här föddes han den 2 oktober 1943, samma dag som huset blev färdigt. Härifrån fick mor Sivi fly med oss barn veckan före midsommar 1944. När de baltiska länderna blev fria från Sovjet fanns det en viss förhoppning i Finland att Karelen också skulle återbördas till Finland men så blev det inte.

Som avslutning på mina nedtecknade minnen vill jag återge inledningen av 3:e kapitlet i Predikaren (Bibeln):

Allting har sin tid och vart företag under himmelen har sin stund.

Födas har sin tid och dö har sin tid.

Plantera har sin tid och rycka upp det planterade har sin tid.

Dräpa har sin tid och läka har sin tid.
Bryta ned har sin tid och bygga upp har sin tid.

Gråta har sin tid och le har sin tid.
Klaga har sin tid och dansa har sin tid.

Kasta undan stenar har sin tid och
samla ihop stenar har sin tid.

Taga i famn har sin tid och
avhålla sig från famntag har sin tid.

Söka upp har sin tid och tappa bort har sin tid.

Riva sönder har sin tid och sy ihop har sin tid.
Tiga har sin tid och tala har sin tid.

Älska har sin tid och hata har sin tid.
Krig har sin tid och fred har sin tid.

Den danske filosofen Kirkegaard har sagt att livet ska levas framlänges men kan bara förstås baklänges. Det är nyttigt att göra en sådan här tillbakablick. Jag är mycket glad över att ha sammanställt den här berättelsen. Den har gett mig en bättre förståelse för mitt eget sätt att vara och agera i livets olika skeden. Alla gamla minnen som fått poppa upp har gett en förlösande känsla, många tårar men också inre tillfredsställelse. Livet är bra konstigt och varje stund kan inte nog uppskattas. Krigets vindar förde det lilla krigsbarnet hit – till ett bra liv. Undan från bomber, kyla, hunger och ev. deportation. Här fanns möjlighet till högskolestudier och en bra karriär. Här har jag min fina familj och underbara barnbarn. Ibland har jag sörjt min barndom och gråtit över mina föräldrars öde. Och tanken har naturligtvis funnits: Hur hade livet kunnat bli om inte… ?

Pertti Laine

Född 1940
Familj: Sönerna Stefan 48 år
och Martin 44.
Bor: Skogslösa utanför Önnestad.
Född: I Lahti, Finland.

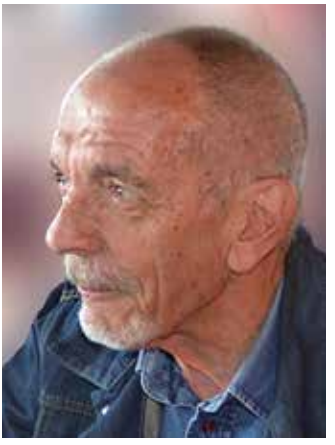

Ur dagens Kristianstadsblad 19 nov 2013

Han kom med en lapp runt halsen

Text: Lukas Ernryd

Skogslösa. Blott tre och ett halvt år gammal kom Pertti Laine hit med en liten koffert och en lapp kring halsen. Nu har han, som kom tillsammans med 70 000 andra Finlandsbarn, hunnit fylla 73 år och bor bara ett stenkast från gården där han växte upp.

”Regn hela dagen. Nils har suttit vid taxeringen hela dagen. Jag har varit i Fridhem och hämtat den lille finnen.” Så börjar fostermamman Hanna Olssons dagboksanteckning från den 5 maj 1944.

Pertti minns inte vilken stad han först anlände till i Sverige, eller något av tågresan till Skåne. Men den lilla skylten där det står ”Finlandsbarn” ljuger inte. På baksidan framgår att han ska skulle tas emot av fröken Olsson.

Hemstaden Lahti i Finland var sönderbombad av Stalin och Perttis mamma såg ingen annan möjlighet än att skicka iväg sin enda son. Syskonen Nils och Hanna Olsson öppnade sitt hem för ett av de så kallade Finlandsbarnen. De gifte sig aldrig med någon och fick inga egna barn. Snabbt såg de Pertti som sin egen. Tiden på gården minns han som lycklig.

Men första gången han hörde flygplanen sprida bekämpningsmedel över åkrarna sprang han iväg.

– Jag gömde mig i buskaget och alla fick sluta jobba för att leta efter mig. För mig var plan detsamma med bomber och elände.

Arbetet på gården var slitigt, men Pertti var aldrig tvingad att göra något som han inte ville. Sockerbetor plockades upp med en grep och stenarna grävdes fram ur åkrarna med hjälp av en ardennerhäst.

I tioårsåldern började ett intresse för mekanik och elektronik som aldrig skulle svika honom. Pertti säger att han byggde Skogslösas första äggklocka.

– Och efter en ritning i Allers konstruerade jag en grammofon från grunden.

Hobbyn övergick i jobb och efter lumpen på I6 började Pertti på Kristianstads elektrotekniska. Där lindade han elektriska motorer och lagade borrmaskiner, cirkelsågar och kaffeapparater.

Som 24-åring drog Pertti över Östersjön för att träffa sin mor för första gången sedan separationen i Lahtis hamn. Då är det över två decennier sedan de sågs senast. Mötet blev känsloladdat, mest för modern som bröt ihop i tårar.

– Men mina känslor fanns inte. Jag vet inte varför, kanske hade det gått för lång tid, säger Pertti som också fick träffa två halvsyskon som mamman hade fått efter att han skickades iväg.
Några tankar på att stanna kvar i sitt gamla hemland hade han inte. Han hade dessutom redan träffat sitt livs kärlek Maritta hemma i Önnestad. Hon hade stått längs vägkanten tillsammans med sin syster för att få lift till en dans i närheten av Gualöv. Där och då visste inte Pertti att han gjorde sitt livs viktigaste inbromsning.

Paret gifte sig och fick två pojkar, Stefan och Martin. Även yrkeskarriären flöt på med nytt jobb på Bordins el, men som anställd märkte Pertti att han bara tog på sig mer och mer att göra. Långsamt gick det upp för honom att han egentligen var en entreprenör.

– Jag gjorde redan det mesta i företaget. Då kunde jag lika gärna starta eget.
var ett perfekt namn, då kunde jag ta på mig alla sorts jobb”) och sedan starten 1976 har han aldrig varit utan uppdrag. Företaget sålde

även vitvaror och skulle så småningom även börja sälja pooler.

– Vi var bland de första här nere som drog igång med det. På slutet var det faktiskt det enda vi gjorde.

Nu är Pertti pensionerad efter att ha sålt företaget. Hustrun gick bort i cancer för sju år sedan vilket blev livets hårdaste slag.

– De första fem åren utan henne var riktigt svåra, men det började vända sjätte året. Jag saknar henne fortfarande, men det är inte lika hårt längre.

Med en start i livet som finskt krigsbarn har historierna blivit många. Han fyllde 73 år i slutet av oktober och tanken på att skriva en bok lockar honom.

– Jag menar, Zlatan gjorde det. Varför ska inte jag kunna göra det? Jag tror jag har varit med om bra mycket mer än han.

Ca barn 80 000 barn kom till Sverige

Under andra världskriget evakuerades ca 70 000 barn upp till 14 år från Finland till framför allt Sverige.
De flesta barnen återvände efter kriget till Finland, men drygt 15 000 stannade kvar i Sverige.
Barnförflyttningarna har kallats den största i världshistorien. Källa Ne.se.
Pertti Laine

Onni Lönnqvist

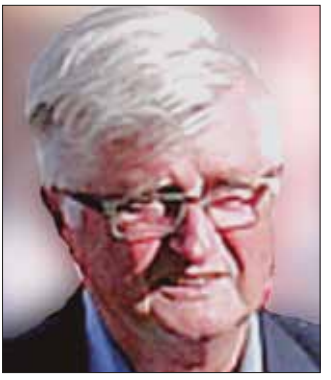

Minnen som Krigsbarn!

Jag heter Onni Kalevi Lohikainen född den 1 juli 1940 i Varkaus Finland. Ett av 10 syskon. Jag kom till Sverige 27 april 1942 tillsammans med min Syster Eila Ovvoki född den 28 december 1937.

Det är bara vi två kvar i livet de andra åtta är döda i olika sjukdomar, det är både äldre och yngre syskon som avlidit.
Min Far arbetade som Elektriker hos Alströmers Pappersfabrik i Varkaus och min Mor var hemmafru, dom hade eget hus i Varkaus på Harjuntie 10.
Några minnen från Finland innan min resa till Sverige har jag inte, för jag var ju inte mer än två år gammal och min syster var fem år.

Vi kom med tåg till Haparanda, där blev vi väl ”avlusade” och badade och fick något att äta och dricka tror jag. Som jag hört sägas så åkte vi vidare med tåg till Eslöv.
Där kom min blivande fosterfar och åkeriägare Bror Nilsson och hämtade mig och jag fick åka lastbil till Asmundtorp. För privata bilar var ju beslagtagna av Krigsmakten för deras behov så det var ju bara dom med tillstånd som fick köra. Ja så kom jag då till trädgårdsmästare Emil och Elsa Lönnqvist som tog emot mig med Öppna armar (tror jag).

Hur min syster kom till Asmundtorp det vet jag inte, men hon kom till slaktare Lorenz Pettersson men hon trivdes nog inte så bra där för

en dag i Butiken så var min grannes dotter där som hette Signe då hade Eila frågat om hon inte kunde få följa med henne hem.
Det dröjde inte så många Dagar så flyttade hon till jordbrukare Hjalmar o Elina Andersson som själv hade fyra barn, och där stannade hon och trivdes mycket bra där var mycket med kor och hästar och andra djur.
Själv så kom jag till en mycket bra familj och jag blev adopterad 1947 samma år som jag började skolan i Asmundtorp och slutade 1954. Sedan arbetade jag hemma i Trädgårdsmästeriet tills det blev militärtjänst 13 månader i Hässleholm 1959 till 1960 på Pansarregementet.

Sedan så flyttade jag till Malmö jag hade träffat Maj-Lis på våren 1960 tror jag, och vi gifte oss den 28-10-1961. Vi fick två flickor Jane och Camilla men vi miste Jane 8-10-93. Det var den värsta Dagen i mitt liv.
Jag började köra lastbil några år men sedan flyttade vi till Sunnanå där jag började inom trädgård igen och så började jag att studera på Åkarps Lantbruk och Trädgårdsskola sedan blev det att jobba med trädgård i många år. Sista tiden som Slottsträdgårdsmästare på Borrestads Gods hos Greve Pontus Della Gardis dotter!
Första gången jag åkte till Finland var 1961 då åkte Maj-Lis och jag med en Volvo pv B18 det var ett riktigt äventyr
Det första vi såg var ett slagsmål mitt på en bro och ett par cyklar som låg på gatan.
Så kom vi så småningom till Varkaus och fick träffa mina föräldrar det kändes konstigt. Jag visste att det var Mor och Far men det var som att träffa vem som helst på gatan.

Då träffade jag fyra av mina syskon som var i livet, tre av dom hade jag inte träffat förut.
Sen blev det många reser till Finland både en och två gånger om året.
En episod i Finland som jag aldrig glömmer var två gubbar som kom med motorbåt på sjön nära mitt hem, dom var glada i hågen så dom krockade med en timmerstock så motorn föll i sjön då sade den ene: ”Oj oj min motor” – ”Skit i motorn rädda spriten i stället” sa den andre. Dom hade varit på en ö och bränt sprit och smakat lite också – tror jag.

Det var så något år att vi hade ett par grisar och särskilt en av dom var min favorit. Varje dag som jag kom från skolan så skulle jag gå in i stian och klia henne bakom öronen annars så bara skrek hon. Men hur kunde hon veta vilken tid och dag som jag kom hem? Två gånger i veckan kom jag hem på en annan tid för att vi hade slöjd och det visste hon.
Det var en klok gris!

Vad våra barn har tyckt om att ha en far från Finland det vet jag inte bara att dom tyckte det var kul att ha kusiner i ett annat land och Camilla har fortfarande kontakt med dom via Datorn!

Onni Lönnqvist

Antti Malminen

Minnen som Krigsbarn från Finland nedtecknade den 4 januari 2016.

Vinterkriget började den 30 november 1939 genom bombning av Viborg, där jag föddes den 7 mars 1939. Vid krigsutbrottet var jag alltså 8 månader och tre veckor och hade två bröder Eero och Heimo, som var 2 resp 4 år gamla. Vår mamma Ida Malminen var då 24 år gammal och vår pappa Akseli Malminen var 46 år. Han var byggmästare och var verksam med försvarsanläggningar på Karelska Näset.
Akseli Malminens militära grad var fältväbel, som han hade fått under frihetskriget 1917-1918 och deltagit i den Vita armén vid erövringen av Viborg 1918 och många andra militära aktiviteter i den Vita Armén, som jag berättar om längre fram.
Situationen var för kaotisk för mina föräldrar på var sitt håll och bombningarna av staden intensiva. De sovjetiska bombplanen kunde lätt hämta fler bomber på nära håll. Enda alternativet var att komma bort från Viborg och få med sig barnen och det allra nödvändigaste. Jag blev omhändertagen av granne, som är och var en känd flygfotograf i Finland. Hur han klarade uppgiften är en gåta men han hittade min mamma och lämnade mig till henne i Kouvola, en järnvägsknut västerut.
Evakueringen fortsatte därifrån planmässigt norrut under de följande åren och innebar boende i provisoriska lokaler på många håll men slutpunkten blev en gård strax väster om Kajana, där vi fick bo i liten stuga med kök fram till avresan till Sverige i mars 1942. Ägarna till gården var syskon och hette Suominen eller Suomela och den låg nära vägen mellan Oulu och Kuopio men är nu en del av det moderna Kajana.

Mina morföräldrar bodde på en ort som heter Impilahti (Jungfruviken) vid Ladogas norra strand öster om Sortavala som är centralorten. Deras namn är Stephan Pantsu och Maartha Pantsu-Huntila och de tvingades bort från sin gård vid vapenstilleståndet den 13 mars 1939, vilket fick betydelse för Eeros och min resa till Sverige, som jag senare ska berätta om.
Akseli Malminen hade en svår situation att lösa på Karelska Näset. Han hade ett stort antal icke-vapenföra till förfogande för att bygga bunkers men i den uppkomna situationen utrustades de med gevär för att förvara sig mot inkräktarna och börja återtåget till mera lättförsvarade linjer. Han var inte i kontakt med sin familj under lång tid.
Staten Finland uppmärksammades i hela världen och i synnerhet Sverige, som spelade en avgörande roll för vapenstilleståndet. Tyskland och Sovjetunionen var som bekant i maskopi med varandra genom ett hemligt tillägg i Molotov-Ribbentrop pakten där de lovade att inte störa varandras aggressioner mot grannländerna, Finland, Estland, Lettland och Litauen. Sovjetunionen skulle ha fria händer att göra vad de ville och Tyskland motsvarande för sin del.
För Karelarna blev situationen ytterst besvärlig som flyktingar. Mina morföräldrar evakuerades till Vimpeli i Österbotten. En opinion som ville ta tillbaka de förlorade områdena formerades. Akseli och Ida var aktiva i denna" Karjalan Asian Liitto", Karelska sakförbundet, som fick stort stöd och som ledde fram till fortsättningskriget som inleddes vid Midsommar 1941. De avträdda områdena återerövrades och vår mamma Ida ville hjälpa sina föräldrar tillbaka till Impilahti och genom att sända barnen till Sverige skulle hennes insats för föräldrarna bli mycket större. Ida bestämde arrangemanget på egen hand. Akseli var engagerad i militären och var inte i Kajana.
När Idas planer skulle genomföras blev utgången oväntad. Heimo vid den tiden 6 år fattade att han skulle förlora sin mamma och blev så förtvivlad och arg att hon inte kunde lämna honom vid uppsamlingen inför avfärden, däremot fattade inte Eero och jag vad som var på gång.
Jag minns ingenting från avresan från Kajana eller från själva resan, som blev besvärlig för min del pga scharlakansfeber och hamnade på barnsjukhus i Stockholm. Detta gjorde att Eero fick fortsätta resan ensam till våra nya hemtrakter, en by som heter Sunnerskog nära

Emådalen 10 km öster om Vetlanda. Eero hämtades på stationen i Nässjö av Martina, den yngsta av syskonen Gustavsson på Lillegården, som skulle bli Eeros fosterhem och hem för resten av livet. Mina tilltänkta fosterföräldrar skulle få vänta ytterligare två månader innan jag anlände i början av maj 1942 och till bekymmer för Eero, som fått uppdraget att ta hand om sin två år yngre lillebror av vår mamma före avfärden.

I början av maj 1942 blev jag överlämnad till min fostermamma, Ruth Karlsson 45 år på Nässjö station, på samma sätt som Eero två månader tidigare. Vi fortsatte med tåg till Vetlanda och jag blev bjuden på goda kakor och saft och jag kunde visa en skinande tvåkrona som jag kramat i handen och troligen fått av någon vänlig medpassagerare på tåget från Stockholm. Jag var välklädd i fårskinnsmössa och ny rock, kortbyxor och långstrumpor på exakt samma sätt som Eero varit när han anlände i mars. Från Vetlanda fortsatte färden med rälsbuss till Alseda station, där vi blev hämtade av Rune 17 år med hästskjuts för de sista tre km till Sunnerskogs Jönsgård, där Anne-Marie 14 år väntade med maten färdig för oss. Lite senare kom en bil till gården med Sanfrid Carlsson 49 år från snickeri-fabriken som han ägde i Vetlanda. Gården var en idyll, som såg ut som den i Lönneberga där Emil bodde med sina föräldrar 25 km österut. Jag blev snabbt hemmastadd. Det fanns en hund som hette Zenta, en katt son hette Missan, en snäll märr som hette Stina och sju kor, där den snällaste och äldsta hette Rölla, grisar, kalvar och höns. Det fanns också en snickerbod, en drängstuga och ett garage och en loge med halm och hö. En stor hängbjörk växte vid brunnen. Den hade en gjuten handpump. Huset var gult med bruna hörn och rött brutet tegeltak som gav stora utrymmen på andra våningen. På tomten fanns många körsbärsträd, en stor kastanj och många fruktträd och rabatter med rosenbuskar och grusgångar. Runt tomten fanns ett rött ribbstaket med vita toppar och huset hade två ingångar med verandor och stentrappor.

I vedboden fanns massor med ved till kökspisen och pannan till centralvärmen. Det blev min uppgift när jag blivit stadigare på benen att förse Zenta, hönsen och grisarna med matrester och köra ved till spisen och pannan med hjälp av en gammal barnvagn. Efter något år kunde jag mjölka Rölla så att Missan kunde få en slurk varm mjölk på

ett tefat. Min ankomst var väl förberedd med säng i lämplig storlek, tallrik och bestick för barn, en kramhund i sängen och leksaker. Jag fann mig snabbt till rätta. Andra dagen träffade vi Eero och Martina i Lillegården. Något överraskande för våra nya föräldrar började vi omedelbart att slåss för fulla muggar. Vad vi sa till varandra förstod ingen och vi kom inte ihåg det. Det fanns en tredje pojke från Säinätsalo, Esa Ikonen 7 år, som bodde hos två äldre bröder, Jakob och Anton Nilsson i Mellangården. Esas pappa hade blivit dödad i kriget. Vi tre pojkar från Finland kom med tiden att ha mycket glädje av varandra. Jag var minst och yngst men nästan lika stor till växten som Eero. Jag var undernärd och van vid att äta råa potatis som gett mig stor mage och ostadig gång, men relativt snabbt kunde jag hänga med pojkarna i byn i lek och hyss. Det fanns två pojkar ytterligare i byn Bruno och Lars-Åke Alvarsson, 3 resp 7 år, söner till Helga och Alvar Andersson, som ägde mjölkbilen som hade en stor runda som kördes varje dag till Mejeriet i Vetlanda.

Det fanns fler krigsbarn inte långt bort från oss i Alseda kyrkby och det var Rejo Poutiainen född 1935 i Imatra som bodde hos Anna och Gottfrid Johansson i Klockaregården och Eeva Hakkanen från Tavastehus,som bodde hos Astrid och Tage Zackrisson nära stationen i Alseda. Astrid levde till 2011 och blev Sveriges äldsta invånare någonsin 113 år gammal. Eeva bor i Falun och är född 1938. Zackrissons ägde en kylskåpsfabrik inriktad på fartyg och restauranger. Mina föräldrar var goda vänner med dem och herrarna var jaktkamrater när det gällde älg och rådjur. Zackrissons hade mängder med jakttroféer i form av uppstoppade älg- och råbockshuvuden med kronor på väggarna. Astrid var sjuklig men blev frisk när jakttroféerna kastades ut. Det var arseniken i dem som gav de illavarslande symptomen men hon blev den som levt längst i Sverige och kunde baka bullar till sin son Per-Ivan ända tills hon var 110 år.

I vår by, Sunnerskog, som är högt belägen i mycket kuperad terräng med milsvid utsikt fanns sex gårdar, där Lillegården var den största efter inköp av kronomark. Eero, Esa och jag fann oss väl tillrätta och alla var hyggliga mot oss. Eero blev kompis med Jakob i Mellangården dvs Esas fosterpappa, som hade ett hembiträde som hette Lisa. Jag fick god kontakt med våra närmaste grannar, som hette Amanda och August Tropp, där Amandas mamma tidvis också bodde med

dottern Rut dvs Amandas syster. De inbjöd mig till dagliga kalas på jordgubbar med socker och grädde då alla stod i köket runt mig och tittade på intresserat. Så småningom kunde jag underhålla dem med mitt nya ordförråd på svenska, där jag hade stora svårigheter ned att säga skjorta, skynda, köpa, kök vilket väckte munterhet. Att titta på mig, när jag åt goda jordgubbar med socker och grädde, var nog lika kul och gulligt som när kattungar första gången lapar grädde på tefat i köket.

På den högst belägna gården som heter Kulla, där bodde Edith och Emanuel Jonsson, med dottern Britta och sonen Bengt som var längst i byn. De var i samma ålder, som mina fostersyskon Arne, Rune och Anne-Marie Sanfridsson. Arne 20 år gick andra ringen på Läroverket i Eksjö, Rune 17 år ville inte studera utan skötte jordbruket och arbetade i skogen ihop med Bengt Jonsson. Anne-Marie väntade på att börja på Sörängens Folkhögskola i Nässjö och var nära vän med Britta i Kulla. Britta var känd för sin vackra sångröst och Anne-Marie för att hon spelade dragspel. Aktiviteterna bland ungdomarna på landsbygden under krigsåren var mycket omfattande och initierades av SLU, Sveriges Landsbygds Ungdomsförbund i form av danser, studie- och teatercirklar mm. Det fanns vid den tiden många ungdomar på landsbygden, där cykeln var det viktigaste transportmedlet.

Det fanns också en arrendegård där Edith Svensson bodde med söner och döttrar. Alice var skolkamrat med Anne-Marie, och de andra i familjen hette Sonja, Gunnar, Olle, Helge, Gösta och var mellan 20 och 35 år gamla. Ediths man hade avlidit några år innan vi kom till Sunnerskog i en ärftlig form av magcancer som senare drabbade flera av dem i den yngre generationen. Ägaren till gården hette Emil Gustavsson och bodde i en rätt närbelägen by som heter Slättåkra och hans inköp av gården hade skett ganska nyligen. Han var en betrodd man i kommunen men ytterst snål. Det var den enda gården som inte hade elljus eller elkraft, vilket funnits i byn sedan 1932.

Övergången till det svenska språket gick snabbt men vi lärde också ut finska t.ex. lypsä lehmä, koira, hevonen men Eero och Esa lärde också ut alla tänkbara fula ord på finska som gladde dem mycket då särskilt Jakob och Anton uttalade dem. Jag var mera disciplinerad och deltog inte riktigt i undervisningen, vilket nog berodde på att jag var yngst. Eero var två år äldre men vi var nästan lika långa, men ålders-

skillnaden märktes för mig genom att Eero hade bättre kontroll av sin kropp, snubblade inte lika ofta och gjorde sig inte illa på samma sätt som jag. Han sprang snabbare än jag och jag sprang rakt fram när han sprang åt höger eller vänster.
Jag fick dock mera träning i andra avseenden genom mina föräldrar och fostersyskon, som alla var väldigt barnvänliga och tillgodosåg mina behov av nya aktiviteter. Arne och Rune var mycket skickliga på att fixa allt möjligt. En bandyklubba är inte någon omöjlighet för den fiffige, då går man ut på ängen bland enbuskarna och letar efter en en som som vid roten har den rätta böjen. Därefter hugger eller sågar man ner den och putsar den platt och vips är det bara att börja spela bandy. Vill man ha en kälke är det bara att snickra en eller ett vattenhjul till vårens rännilar så är det lätt att fixa.
Vid Lillegården dämdes en liten bäck upp så att vi fick en isbana på ladugårdens baksida. Sankmarken kallades bolet där fanns en iskarusell, där en lång stång var fäst överst på en stolpe med en järnsprint och en kälke längst ut på stången. Kälken gick runt i en cirkel. Det gällde att hålla sig undan så att stången inte träffade huvudet, för hjälm var inte aktuellt. Jag lärde mig åka skridsko, som bands fast med läderremmar på mina pjäxor av Esa. Skridskorna hade använts av Jakob och Anton när de lärde sig åka skridsko på 1800-talet och hade lätt fått plats på ett museum redan då.
Min skridskoövning började med sparkstötting och efter någon vecka kunde jag släppa sparken och glida iväg på vänsterfoten och så småningom åka iväg på riktigt och använda Arnes bandyklubba av ene. Uppdämningen och karusellen ordnades av Ivar Bäckstrand, nyanställd dräng hos syskonen Gustavsson, och med tiden en fadersgestalt för Eero. Han var alltid hygglig mot oss i likhet med alla andra i byn.
Esa, Eero och jag träffades ofta och fikapauserna i Mellangården, Lillegården och i Sanfridas finns stabilt i minnet, särskilt när vi fick varm chokladmjölk och bullar av Anne-Marie första gången. Vi hamstrade bullar och kakor så att inget skulle gå förlorat för en själv. Vi höll armen på bordet runt godsakerna som skydd mot ev. snattare. Lars-Åke och Bruno Alvarsson deltog ofta i våra lekar.
Eero fick två lammungar båda baggar, som vi hade mycket glädje av. Vi upptäckte snabbt deras reflex i pannan, som gör att de vill stångas

och om man springer sin väg får man en puff i baken. Jättekul lek. En annan var att hämta ägg i ladugården, där hönsen värpte ägg i sina balar och när de var värpta kacklade hönorna så att alla visste hur duktiga de varit. Om vi skrämde hönorna när de höll på att värpa kunde de lämna ifrån sig vindägg dvs ägg utan riktigt skal, enbart den hinna som finns i alla ägg. Detta nöje fick ett abrupt slut när Martina såg vad vi sysslade med.
På eftermiddagarna väntade jag alltid på att min pappa skulle komma hem. Bilen hördes på långt håll och han kunde alltid berätta vad jag hade gjort under dagen och jag undrade hur han kunde veta det? Svaret var alltid: ”Det sa dom på stan” Sedan kunde jag bli buren en stund och vi skojade med varandra. När jag fyllde 4 år önskade jag mig en ny mössa för Arne och Rune retade mig för min luakilla, fårskinnsmössa. Alfred i Flage hade en likadan. Han kallades Luakille-Alfred. Jag väntade hela min fyraårsdag att pappa skulle komma hem. Kanske hade han glömt vad han lovat mig, till slut somnade jag ifrån allt i min väntan. Det första jag frågade, när jag vaknade på morgonen därpå var ”Kom pappa ihåg att köpa mössa till Mig ?” Svaret var ”han glömde inte”, den finns i påsen och när jag öppnade påsen fanns i den finaste vinröda sammetskeps man kan tänka sig men tyvärr var den ett nummer för liten. Nästa gång vi är i Vetlanda får vi gå till Elvins hattaffär och byta tröstade mamma och någon vecka senare hade jag en blå sammetskeps med en liten knopp på toppen.
Vi fick många brev från Finland och det blev angeläget att sända foto tillbaka till Kajana för att visa att allt gått bra för oss. Så efter någon vecka for vi till Vetlanda för fotografering. Hela den dagen grät jag när vi var i stan, vilket tolkades av min mamma att jag trodde att jag skulle skickas iväg igen till en oviss framtid. Den enda gång jag såg glad ut var när fotografen visade en Kasperhund som han trätt på handen. Det blev många bra polyfoton som kunde sändas till Finland och min gråt slutade när vi var tillbaka i säkerhet i Sunnerskog. När det kom flygplan över Sunnerskog dök Eero och jag under köksborden för att ta skydd och då sa vi ”Molotov bomba”.
Julafton 1942 blev den mest spännande dagen i mitt liv. Rune, Arne och Anne-Marie hade berättat om tomten,som skulle komma med julklappar till mig. Min väntan blev lång och det ville aldrig bli mörkt

för då skulle tomten komma. Till slut gick Arne och jag upp på andra våningen och tog en tupplur. Det var en bra variant för när vi vaknade igen var det mörkt och jag kunde börja titta efter tomten och plötsligt dök det upp en vitskäggig tomte med röd luva i ett av vardagsrumsfönstren och strax därefter kunde vi möta tomten i stora ingången. Han hade en stor säck med sig fylld med julklappar och rentav ett par skidor stack upp ur den. Julklappsutdelningen skedde i salen, största rummet på första våningen, och när den var klar så ville tomten ge sig iväg och då ville jag säga till honom att Eero fanns i Lillegården och jag ville att tomten skulle gå till honom. Det var mycket djärvt av mig och jag minns hur orden hakade upp sig i min iver.
Jag fick många fina julklappar, skidor och stavar, en bygglåda i trä och ett mekano och en hund som kunde röra på sig om man tryckte på en platta i botten. Den hette Sampo och blev ett nöje för alla tillsammans med mitt babbel. Skidorna kom direkt till användning och jag gick till den högsta backen i närheten och planerade att åka rakt ner men farten blev alldeles för hög och jag körde fast i lössnön och stod på näsan och stukade tummen så jag tvungen att gå hem meddetsamma. Det tog flera dagar för svullnaden att gå ner.
Breven från Finland var oftast censurerade med överstrykningar med svart färg och innehållet förblev obekant eftersom de var skrivna på finska. I Vetlanda fanns en bekant till familjen, fru Ahnlid, som behärskade finskan och kunde läsa breven. Det fanns också någon form av översättningsservice men jag minns inte. Problemet löstes så småningom på ett överraskande sätt, mer därom senare.
Mina dagar i Sunnerskog vintern 1943 fortsatte med att jag vaknade tidigt och var med i ladugården, där mamma mjölkade korna och jag fixade mjölk till katten och gav rovor till Stina och pratade utan uppehåll vad jag skulle göra när jag blev stor och förbättra för min mamma. Särskilt minns jag vårens ankomst i luften, fågelsången och ljuset. Rune jobbade i skogen och kom hem med skogsdoft , svettig och hungrig. Bäst att inte snacka för mycket. Jobbet utfördes med Bengt och snart fick jag i uppgift att uppsöka dem i skogen med varm mat. Minns att de inte tackade mig för mitt jobb och jag upplyste aldrig dem för detta förbiseende. Däremot var det vanligt att tala om risken för att vi från Finland skulle bli bortskämda. Min uppgiftska-

talog ökades hela tiden mat till Zenta, hönsen, grisarna, köra ved eller packa in ved i vedbon, ”floa” och hämta posten i brevlådan på Stora eken vid Lillegården. Ibland kom många dit samtidigt i väntan på brevbäraren som hette Ahlgren, som varje dag cyklade sex mil med posten. Då träffade jag Algot från Gubbajorden, som var mycket nyfiken på allt som rörde Sanfrid och även storpolitiken. Musses (Mussolinis) fångenskap exempelvis var aktuell vid den tiden.
Den stora händelsen våren 1943 var Arne Sanfridsson studentexamen i Eksjö i maj. Uppladdningen började veckor i förväg med nya kläder för mig, nya skor, en ny röd silketröja med dragkedja i halsen, kepsen var också ny. Allt blev mycket hetsigt vid avfärden och dragkedjan fastnade i skinnet på min bröstkorg och det gjorde mycket ont. Rocken jag hade haft på mig bedömdes som urvuxen och det blev bestämt att jag skulle få en ny i Vetlanda när vi passerade och det blev en tjusig mörkblå trenchcoat från en herrekipering, som satt perfekt och luktade ny. Den inköptes i hast.
Den stora överraskningen för mig var läroverksbyggnaden, där jag kunde hitta Arne i ett fönster och lite senare kom han ut på trappan och därefter blev han skjutsad i en kärra som liknade dem som användes för att köra mjölkkrukor hemma i byn. Rune och Bengt drog kärran och jag fick sitta bredvid Arne i den lövade vagnen. Det var det mest intressanta jag varit med om i hela mitt liv. Senare på dagen blev det fotografering hemma hos Gustavssons, där Arne bott alla tre åren på Norra Storgatan i den äldsta stadsdelen. Sexton år senare tog jag själv studenten i Eksjö efter att alla åren ha bott på Landstingets Elevhem intill Läroverket. En viktig skillnad var att jag hade finansierat rubbet på egen hand och med kunskaper som jag hade redan då jag tog realen frånsett det nya i matematiken som heter infinetisimalkalkyl och jämförande anatomi i biologin. Erfarenheterna från Eksjöåren gav mig jobb för resten av livet eftersom jag har använt min lyckade barndom för att hitta fram till min ursprungliga förmåga att förstå och inlemma mina nya erfarenheter och kunskaper till en sammanhängande världsbild.
I Finland insåg alla att den optimistiska återflytten var till ända 1943 inklusive mina föräldrar och morföräldrar och det blev övertydligt för alla 1944. Akseli skrev till oss och ville att Ida och Heimo skulle få komma till oss i augusti 1944. En kväll då mörkret på kvällen kom

tidigare fick vi telefon från stinsen i Vetlanda att där i vänthallen fanns en finsktalande kvinna med en skolpojke som väntade på oss. Vi körde dit meddetsamma och när vi kom dit utbröt det värsta pusskalas jag varit med om, det varade en evighet. Problemet var att jag inte kände igen damen och inte heller Heimo, min bror. Jag har inte ett enda eget minne från Finland och hade det inte heller denna augustikväll 1944

Problemet blev att hantera relationen till dessa vilt främmande människor. Vi försökte de första dagarna men det kändes lika främmande varje morgon. Däremot lärde främlingarna sig förvånande snabbt att tala den dialekt jag var van vid. Anne-Marie var på Sörängen och min situation var totalt förändrad. Heimo stängde aldrig köksdörren så vi lärde oss säga ovi kini och han lika snabbt att säga stäng dörren. Mina mammor kom bra överens och jag var redan van vid att vara föremål för andras resonemang när man själv är närvarande. Jag tror att det är särskilt misslyckat med sådana resonemang som alla barn blir utsatta för. Vuxna gör det också vid sjukdom, sociala och ekonomiska problem, främlingskap och allt högre ålder.

Många var villiga att stötta den unga trebarnsmamman från Finland. Ida var nyss fyllda 29 år. Deras hemresa uppsköts många gånger men i december skedde avresan med en mycket stor packning. Resan blev mycket besvärlig eftersom utdrivningen av tyskarna i Lappland pågick för fullt efter alla påtryckningar från kontrollkommissionen i Helsingfors. Vägen över Haparanda till Tornio var stängd. Akseli hade fint jobb i Oulu, som fabrikschef hos Åsbergs OY, en träindustri, med tjänstebostad. Ida och Heimo fick ta båt från Kalix till Uleåborg. Lagom till Julen 1944 var de åter ihop med Akseli. De var bättre rustade för julfirande än nästan alla andra finska familjer. I svenska Lappland fanns 50 000 finländare som flyktingar och de flestas hem var nedbrända av de retirerande tyska trupperna.

Arne var inkallad, sedan dagen efter studentexamen och var nära att förlora livet vid en misslyckad manöver, som överraskades av snöstorm och kyla i Jämtlandsfjällen. Den blev mycket omtalad i pressen. Jag kunde se bilder i Stockholmstidningens B-upplaga och i Vetlanda-Posten. Arne var en A-student och fortsatte på Tekniska Högskolan, elektroteknisk linje och var klar med sin civilingenjörsexamen 1948 med högsta betyg i alla kurser utom en och fick ome-

delbart jobb på Radiotjänst där han avancerade till ansvarig för driften av televisionen. Riksdagen beslutade 1953 att Radiotjänst skulle få ansvaret för televisionens uppbyggnad i Sverige, själva utsändningarna hade Televerket ansvar för. Arne utbildades på BBC i London ihop med Åke Falk 1954. BBC hade televisionssändningar redan före kriget och har behållit sitt anseende som föregångare genom åren i branschen. Arne var intensivt delaktig vid övergången till färg-Tv, som påskyndades av brist på silver till svart-vitfilm. På 70-talet var han UNESCO-expert för planering av satellitsändningar i Indonesien, Iran och flera länder i Afrika. Arne var en av grundarna av Orkidé-sällskapet och skrev kåserier i deras tidskrift. Han var blomexpert i TV-serien Forsnäsgården.
Arne avled i december 2011 och Rune i april 2004, efter många år i samma position som min fosterfar vid Myresjöhus-Vetlandahus. Anne-Marie Malmsten bor i Vallentuna sedan 1960 och hade tjänst hos Kronofogden i Täby under många år. Min fosterfar avled 1979 vid 86 års ålder och min fostermor 2002 vid 105 års ålder. Mina finska föräldrar avled 1974 resp 1992 och min yngsta faster Esteri Pyhlväläinen 2007 i Mikkeli vid 107 års ålder. Mina karelska släktingar tillhör den grekisk-ortodoxa kyrkan och i tidigare generationer var det vanligt att den äldste sonen utbildade sig till präst. Klosterön Valamo i Ladoga ligger 40 km från Impilahti och på vintern kunde Ida och hennes bröder höra kyrkklockornas klang därifrån och ta sig dit över isen.
När jag var liten besökte vi ofta släktingar i Vetlandatrakten vilket var roligt för mig och gjorde mig bekant med mormor Kristina i Lamåsa och farmor Tilda i Godanstorp och trakten där de bodde. Gården i Lamåsa hade inköpts i början på 1910-talet med hjälp av Amerikapengar från Wyoming dit min morfars bröder Charles och Oskar utvandrat på 1870-talet. Släktingar finns där fortfarande. Min finske farfar, Anders Gustav Malminen, var smed i Orimattila och han hade en bror som var guldsmed i Moskva och en som var maskinchef på Isbrytaren Tarmo och en initiativtagare till att bygga isbrytare i Finland. Den yngste Gustav William, maskinchefen, levde till 1970-talet och var 95 år när han avled. Hans dotter Marjatta Wäänänen-Malminen har sedan 1969 varit till stor hjälp för mig för att få större insikt och kontakt med släkten i Finland. Mina vänner sedan studentåren

Karin och Jaakko Koskimies har haft en viktig funktion för kontakterna med Akseli och öka mina kunskaper om Finland och för att komma förbi språksvårigheterna.
Så länge kriget varade drevs personbilarna med gengas som producerades av ett träkolseldat aggregat som var monterat på bilen. Det gällde att börja elda i god tid före avfärden men vi bodde i kuperade trakter och i backarna gick det ofta långsamt och jag såg på min pappas nickande när bilens kraft var på upphällningen, då fick mamma och jag stiga av och gå särskilt i gruvebacken, där brytning skett 50 år tidigare av koppar och nickelmalm. Det krävdes särskilt tillstånd för att ha bil under kriget men pappa hade fabrik och var hemvärnschef i Alseda, så tillståndet var inget problem. Han köpte en avställd Opel Olympia, som var mindre än den Opel Kapitän vi åkte i tidigare. Den gick som ett skott uppför gruvabacken, då brukade mamma och jag titta på varandra och nicka nöjda över att slippa stiga av och gå.
När pappa fyllde 50 år den 3 oktober 1943 uppvaktades han av Alseda Hemvärnskår genom ett fingerat anfall mot Sunnerskogs Jönsgård med mycket pangande med lösa skott, där kulan var ersatt med en röd träplugg som splittrades vid avlossandet. Jag kände igen ganska många som var med vid uppvaktningen. Pappa och Mamma blev fotograferade hemma i vardagsrummet med blommor och presenter snyggt uppställda. Johannes Malminen fixade en kopia från Vetlanda Muséum 2015 som har arkiven från fotograferna i Vetlanda.
Min bror Eero avled 2013 i cancer och Esa 2010 i brusten aorta 2010. Båda var adopterade av sina fosterföräldrar och blev därmed ägare av respektive gård dit de kommit 1942. Själv ville jag inte bli adopterad, men blev genom testamente jämställd med mina fostersyskon.
Till Vetlanda flyttade familjen 1948 och året efter började jag i fjärde klassen och fick Henry Palmkvist som lärare på Centralskolan, efter tre årskurser i Alseda kyrkskola. Nästan omedelbart efter flytten började jag dela ut Jönköpings-Posten, som kom med fyrabussen från Nässjö varje vardag vid fyratiden. Detta fortsatte jag med till 1956 då jag tog realexamen. På somrarna hade jag springpojksjobb på Lindqvists Möbelaffär och lärde mig mycket om tapetseraryrket och hur viktigt det är att leverera möblerna i toppskick. Andra arbetsplatser var Strids parkettfabrik, Henrikssons snickerifabrik, Blombergs blomsterhandel , Vetlanda Centralhotell, Vetlanda Stads-

hotell och Vetlandahus. I Vetlanda fanns många flyktingar från kriget som arbetade på de industrier där jag hade sommarjobb. Jag vill nämna två vars öde jag vill berätta mer om i annat sammanhang. De är Gottfrid Loveijko-Monahoff, vars pappa var en av de polska officerare som blev mördade av kommunisterna i Katyn-skogen utanför Kiev. Det verkliga motivet för de bestialiska morden var att bereda plats för den finska statsledningen och högsta finska militärledningen i Lubjankafängelset där polackerna suttit fängslade i Moskva.Det blev aldrig aktuellt. Den andre är Mitek Arasjimowits polsk trombonist som spelat i Auschwitz lägerorkester och därigenom klarat livhanken ända till lägret befriades av Röda Armén 1944. Rudolf Höss den nazistiske kommendanten var angelägen om bemanningen av orkestern. Han blev den siste som miste livet i Auschwitz efter domen i Nurnberg. Mitek hade förlorat sina tänder pga undernäring och kunde inte fortsätta spela trombon.

När Eero var 17 år och jag 15 år dvs 1954 gjorde vi vår första resa till Finland. Vi möttes i Haparanda av Akseli och for vidare till Rovaniemi där vi sov över på Pohjanhovi, dit också Ida kom från Kittilä. Vi for vidare till Niesi, där Akseli hade sitt vägbygge och senare till Kittilä. Därefter åkte vi åter till Rovaniemi, som fortfarande märkt av kriget. Vi tog tåget över Riihimäki till Mikkeli, där våra fastrar och kusiner bodde centralt och resan avslutades i Helsingfors. Resan gav Eero och mig en inblick i finsk kultur, som vi var obekanta med. Kålsoppan på alla järnvägsrestauranger var obekant för oss. Akseli hade många svenskspråkiga vänner från förr, som hjälpte oss med språket och han rörde sig hemvant i Helsingfors. Han hade haft restaureringsjobb på Sveaborg och deltagit i nedmonteringen av lökkuplerna på Sveaborg under Frihetskriget och deltagit i segerparaden 1918, och engagerat sig i det Estniska frihetskriget för att slippa sitt fältväbelsjobb i Ekenäs där fångar kom att svälta ihjäl utan att deras anförvanter fick hjälpa dem. Under 1919 deltog Akseli i en bortglömd operation, som hade till syfte att flytta gränsen längre österut vid Aunus men överraskades av ett rött motanfall med svåra förluster för Akselis styrka.

Ett besök på ett invalidhem, där en man suttit sedan 1918 svårt lemlästad gjorde ett starkt intryckt. Hjältekyrkogårdarna var en påminnelse om krigen, som inte varit möjliga att glömma. Marskalkens

huvudkvarter var i Mikkeli under kriget och fastrarnas bryggeri levererade dryckerna dit. Att Akseli klarat sig med livet i behåll är ett under men kräver en längre beskrivning än den som nu är aktuell.
Idas och Heimos vistelse 1944 förändrade mycket, särskilt för att de lärde sig svenska snabbt och gav Ida insikten att Eero och jag skulle få stora svårigheter om vi förflyttades till finsk språkmiljö. Detta kunde ha skett mot vår vilja och jag minns hur mina saker plockades ihop för avresa men då kom en kikhosteepidemi som en räddning. Doktor Jacobsson kände igen mig efter ett armbrott hösten 44 som han gipsade flera gånger. Han skrev ett intyg att en resa inte gick att genomföra och därefter glömdes vi bort.
Min pappa brukade skoja med mig med frågor ”Kan du förklara för mig varför sedeln kan vara värd någonting, det är ju bara en bit papper?” Alla kan förklara det nuförtiden, men om du studerar noggrant så blir det en bättre förklaring. När jag studerade ekonomi brukade han också säga att jag ägnade mig åt ”icke känd vetenskap” men till slut är ju målet att vi ska kunna förstå eller förklara allt. Axiomen, som geometrin utgår från, visar sig vid noggrant studium inte vara giltiga. Hur hantera detta problem? Före bröderna Wright visste ingen hur eller om människorna skulle kunna flyga eller före Bell om individerna skulle kunna tala med varandra på avstånd eller avbilda varandra men det löstes 1845 av flera uppfinnare i Frankrike. Kan vi slippa krigen? Självfallet, men hur ? De som känner krigets effekter har bättre chanser att klara utmaningen och efter första världskriget trodde många att skolan skulle klara det. Wittgenstein blev folkskollärare i Österrike i den andan, men blev senare istället professor i filosofi vid Cambridge med hjälp av Bertrand Russel . De trodde det skulle gå bättre med stora barn. Efterträdaren till Ludvig Wittgenstein blev Georg Henrik von Wright från Helsingfors. Dessa filosofer var inte långt borta från en giltig förklaring. Den som lever får se! Lösningen finns i gradvisa förbättringar och projektet finska krigsbarn har bidragit till detta, vilket vi i SFK får ha minnet.
Vid en tillbakablick som detta är, gjorde de ansvariga för barnförflyttningen ett mycket lyckat val för mig av mitt fosterhem med en komplett familj och där jag kunde bli ett sladdbarn, där mina fäder var födda samma år och min fostermamma 18 år äldre än Ida. Föräldrar utbildas av sina barn och det fick jag glädje av och det engage-

mang som storasyskon ger. Min första film ”Genom eld och vatten” med Ester Williams var en effekt av Runes engagemang. Min entusiasm för filmen var total och störde säkert alla andra besökare. En liten del av minnena är återgivna här men jag fick en intressant uppväxtmiljö, som var lätt att uppfatta och komma ihåg. En dag skulle jag följa med min pappa till fabriken , vi hade bråttom och råkade i Lindås köra över Josefinas bästa värphöna, som värderades till 20 kronor. Det glömmer man aldrig eller när jag vann en spark vid syföreningsauktionen i Alseda eller Faster Olivia talade om nykterhetens betydelse för Vita Bandet i Alseda eller när Stina(märren) stampade på min fot utan att skada min tå,för min sko var köpt för att växa i och där i den för stora delen hamnade hennes hov. Eller när Rune skulle rengöra hagelbössan i köket och ett skott brann av, så att mormor måste ta en extra dos Hoffmans droppar eller Rune högg sig i benet med yxa och blev förbunden med Bengts skjorta eller när jag bröt armen efter fall från halmlasset och blev sövd,hann räkna till ett, gipsad och behandlades för huvudlöss eller körde till kvarnen med Stina innan jag börjat skolan för att få gröpe till djuren och vetemjöl till bullarna eller hämtade den nya bilvagnen i Lindåssjön med Stina. Under årens lopp blev det många besök av Ida i Sverige och av oss i Finland. Vi var med på Akselis 80-årsdag i Åggel by i Helsingfors och han fick då träffa barnbarnet Johannes som då var 2 år. Vi träffade också halvsyskonen Aimo och Anja från Akselis första äktenskap. Under våra barns uppväxt fick vi motta många stora paket från farmor och Heimo till jul och födelsedagar. Med dubbla uppsättningar av föräldrar och syskon har jag varit privilegierad!

Så här brukar Antti agera på våra träffar. Tack för alla fina foto du har gett oss!

Ritva Myllymäki

Jag – ett Krigsbarn

Mitt namn är Ritva och är 74 år. Jag har levt större delen av mitt lliv i Sverige och kom hit år 1941. Min syster Kirsti som är två år äldre kom ett halvt år senare. Jag ska beskriva mina upplevelser som Krigsbarn och hur det gick till när jag hamnade i Sverige och varför jag stannade kvar här.

Min pappa Veini km från Satakunta i Kokemäki nära Björneborg. Han var näst äldst av nio syskon och han gick i pojklyceet i Björneborg och blev jägmästare. Han arbetade först i Kuopio några år och efter det åkte han sex mil öster ut till Tuusniemi och jobbade där.

Min mamma Auni var av bondesläkt från Tervo nära Kuopio i Savolax. Min morfar ville att alla barnen skulle ha ett yrke och mamma gick i skola i Helsingfors där hon blev barnmorska. Hon arbetade i Imatra och sedan blev det Tuusniemi. Pappa och mamma träffades i Tuusniemi och föll för varandra. De förlovade sig 1929. De köpte ett hus nära stranden och gifte sig 1930. Kirsti kom 1934 och sedan kom jag 1936. Pappa tog foton på pappas och mammas släkt, vänner och oss barn. 1930-talet var en lycklig tid för oss alla det berättade mamma. Vinterkriget började 1939. Pappa var sergant. Han bara försvann – så

kändes det för oss barn. Pappa var i kriget endast tio dagar. Han dog nionde december på mammas namnsdag och mamma firade aldrig den dagen mera. Vi barn var för små att förstå innebörden av krig. Vi frågade mamma: ”Var är pappa?”. Mamma pekade mot himlen och sa: ”Pappa är där som en stjärna”. Men jag blev förvånad och fundersam. Hur kunde han flyga ända dit upp? Varför var han inte hemma hos oss?

Jag kom ensam till Sverige år 1941. Jag kommer inte ihåg att jag åkte båt. Jag sov en natt i Stockholm och på frukosten fick jag den sötaste sylten som jag inte kunde svälja, jag var inte van vid sådant. Resan till Skåne kommer jag inte ihåg alls.

Jag kom till en lantgård som hette Gylsboda gård. Där fanns djur från hästar till höns. Där bodde farbror Bernhard och tant Anna och deras son Bertil som var sju år äldre än jag. Även farbror Bernhards bror Nils bodde där. Där fanns två pigor och två drängar som behövdes för att hålla igång ruljansen på gården. Byn hade svart granit som industri och där fanns ca 150 invånare. I nästan varje hus fanns det barn så det var liv och rörelse. Alla talade svenska naturligtvis och på

Ritva och Kirsti, Tuusniemi

två veckor hade jag lärt mig språket, enligt farbror Bernhard. Tyvärr glömde jag bort finskan.

Kirsti kom senare. Hon åkte genom Torneå – Haparanda och kom till Jämtland. Mamma skrev till farbror Bernhard och frågade om båda barnen fick vara på samma plats.
Det gick bra.

Tant Anna önskade flickor och nu fick hon två stycken. Hon klädde upp oss i kappor, klänningar m.m. och sidenband i håret och de finaste skor som man kunde hitta. Vi hade utan tvekan tur att få ett sådant privilegium som det var att få komma till Nicklassons. Allt vad de gav till oss var med omtanke och kärlek.

När jag kom till Gylsboda var jag rädd för flygplan, berättade tant Anna. När planen kom sprang jag och gömde mig i buskarna och skrek: ”Molitoff, Molitoff”.
Sverige var inte förskonat från mörkläggningen som det hette. Man

Kirsti, tant Anna och Ritva

vaknade tidigt på natten när tyska flygplan flög över taken. Flygplanen var då på väg till Norge för att bomba. Då var man skraj. Före morgonen kom de tillbaka, de var mycket lättare då.
Det hördes tydligt på motorljudet.

Jag hade börjat första klassen på hösten 1943. Kirsti hade börjat skolan tidigare. Den hösten 1943 skulle vi åka till mamma i Finland. Bertil gick i realskolan i Älmhult. Han kunde från skolan se tåget som gick till Stockholm, där satt vi i en kupé, då sprang Bertil ut på baksidan av skolhuset och grät.

Vi kom till mamma. Eftersom mamma var barnmorska skaffade hon en barnskötare som tog hand om oss när hom jobbade. Vi gick i skolan och jag lärde mig finska igen. Skoltaket var klätt med granplantor för att de ryska flygplanen inte skulle se oss. Vi fick samla kottar, kåda, gummi, glas, tidningar m. m. Vi fick små häften där vi fyllde i vad och hur mycket vi samlade av allt. Vissa elever hade papperskor men på vintern hade vi alla alltid filtstövlar mot kylan. En dag när vi hade slutat skolan såg vi fångna ryska soldater på vägen utanför skolgården. De hade tjocka bylsiga kappor och toppiga mössor med en röd stjärna i pannan. Det var första gången vi såg ryska soldater. Jag kan än i dag se dem tydligt framför mig, när jag sluter mina ögon.

Mamma skulle deklarera. Vi åkte tre mil till Outokumpo till ett par som skulle hjälpa mamma med papperna. Mitt i allt kom ett flyglarm. Vi fick sätta på oss lakan och sprang till en jordkällare. Ryssarna bombade Outokumpos koppargruva. Vi hörde
smällarna och jordkällaren dallrade och vibrerade av nedslagen. Men – vi klarade oss.

Vi var hos mamma hela vintern. Sommaren 1944 den fjärde juli kom vi tillbaka till Gylsboda. Vi gick i folkskola. Mamma kom till Gylsboda och stannade hela sommaren 1949. Hon hade sparat ihop två semestrar.

Samma höst började jag realen och Kirsti åkte till Finland. Mamma ville att Kirsti skulle gå i en svensk skola i Björneborg. Efter realen

Ritva, tant Anna och Kirsti

åkte jag också till Finland och gick i gymnasiet i samma stad. Vi tog studenten olika år. Efter det åkte vi till Sverige igen.
Kirsti gifte sig och fick tre barn och nio barnbarn. Hon bor nu servicehuset Bergfast i Lönsboda tillsammans med sin man.
Jag blev allvarligt sjuk när jag var ung och efter mitt tillfrisknande gick jag i skola igen.

Där träffade jag min man som läste juridik och blev domare. Vi gifte oss och fick en dotter. Min man dog för fem år sedan av cancer.
Jag har fått tre barnbarn, två flickor och en pojke. Äldsta flickan Anima ska snart flytta tillbaka till Skåne efter en tid i Stockholm och med sig tar hon även mitt barnbarns barn Theodor, fyra år. Amanda, mellanflickan, dog 2004. Noah går på gymnasium i Hässleholm och är bara sjutton år.

Min dotter och mina barbarn har tyvärr inte haft förmånen att lära sig finska, vilket de beklagade sig över när vi var i Finland. När mamma levde åkte vi som familjer ofta över på sommar- och julloven.

Sommaren 2007 åkte min dotter med familj och jag till Finland och vi hälsade på så många släktingar vi bara kunde. Vi tittade på familjegravar och besökte även pappas grav. Där finns ett krigsmonument och det var en märklig känsla att läsa pappas namn inpräntat tillsammans med andra stupade soldater. Jag har frekvent brevkontakt med mina kusiner i Finland.

Kriget förändrade människors liv, både för vuxna och barn. Om jag skulle varit i samma situation som mamma när kriget kom, vet jag inte vad jag skulle ha gjort. Jag har saknat pappa hela livet och mamma var långt borta, men hon var min mamma ändå.

Jag älskar min mamma och min pappa. De har gett livet till oss båda två, min syster och mig.

Mamma dog 1974.

Ritva Myllimäki

Kirsti, ”Jerry” och Ritva

Risto Nieminen

Vendstads byväg 137,
29192 Kristianstad

Risto Kalevi Nieminen, född i Valkeakoski 27 augusti 1933.
På den tiden hörde orten till Sääksmäki församling.

Föräldrar:
Kalle Einari Nieminen, född 9 februari 1904,
stupad 9 februari 1940
vid Summa.
Martta Margareta född Koivu
29 oktober 1908, död 14 mars i Valkeakoski.
Hon gifte om sig 11 augusti 1944 med Adrian Karlsson.
Syskon:
Erkki f. 1928, Lea f. 1939 (3 december,
fadern hann aldrig se henne),
Aarne Karlsson f. 1944.

Valkeakoski ligger i Tavastland (Hämeen Lääni), ca 4 mil sydost om Tammerfors (Tampere) och ca 5 mil norr om Tavastehus (Hämeenlinna), insprängd mellan sjöar. En kanal och en fors (koski) delar staden. Fabrikssamhälle.

Jag blev sänd till Sverige på våren 1942, då jag var nästan nio år.

Att det blev jag som fick resa berodde på att min fem år äldre bror kunde vara till större hjälp för vår mor, som ju då var ensam förälder och min 2½åriga lillasyster var för liten. Mor hade förberett mig väl och jag var helt införstådd med vad resan innebar. Hon tog rälsbussen med mig till Toijala järnvägsknutpunkt där jag sattes på tåget till Åbo. Vi var flera barn från Valkeakoski, vars föräldrar kände varandra. I Toijala tillkom flera barn. Vi var omhändertagna i tågvagnen av främmande tanter. Jag har inget minne från Åbo, där vi placerades på båten till Stockholm.

Enligt registerkort i Riksarkivet, Stockholm, anlände jag till karantän i Stockholm 15/4 1942. Hur vi kom dit eller var det var minns jag inte. Vi åkte sedan tåg till Norrköping och blev placerade på Rafnäs Säteri i Konungsunds socken på Vikbolandet 21/4 1942 där fru Göta Egnell, kammarrådsfru på Näs Säteri, anges som ansvarig. På Rafnäs omhändertogs vi av två finsktalande damer. Så vitt jag minns var vi fem pojkar och fem flickor. När skolan startade till höstterminen fick vi gå i samlad tropp till Konungsunds folkskola, där vi alla fick börja i samma klass (sammanslagen 1:a och 2:a) oberoende av ålder. På Rafnäs hade det inte förekommit något svenskt tal.

Efter några veckors skolgång i Konungsund var det klart med planering för vår utplacering hos familjer på Vikbolandet. Fru Engell kom i en stor bil och åkte iväg med oss 13/9 1942. Vi var fyra som kom till olika familjer i byn Östra Stenby (tre lantbruk och ett trädgårdsmästeri). Ett syskonpar (pojke/flicka) kom till ett lantbruk i Kuddby, ett annat till ett lantbruk i Östra Husby. Ännu ett syskonpar fanns men jag vet inte var de hamnade. Sex av oss kom från Valkeakoski och två från Toijala. Det sista syskonparet vet jag ingenting mer om än deras förnamn.
Själv hamnade jag på en medelstor gård som heter Helgestad. Makarna som var i 30–40-årsåldern hette Ester och Hilmer

Larsson. De hade en dotter, som är två år äldre än jag. Dessutom ingick tant Esters föräldrar, moster och farbror samt lagårdskarlen i hushållet. Tant Ester var aktiv i diverse föreningar, bl. a. Lottorna och Röda Korset. Jag blev mycket väl omhändertagen av alla och trivdes bra.

Vi fyra finska barn fick nu gå till skolan i Östra Stenby, där vi placerades i en sammanhållen första/andraklass småskola. Det var inget förbud mot att tala svenska med varandra, men ganska snabbt lärde vi oss svenska och glömde tyvärr bort vårt finska modersmål.

Enligt registerkort anlände jag till hemorten 23/11 1943. Då hade jag åkt tåg via Haparanda men minns inte hur resan startade. Däremot kommer jag ihåg att jag träffade en kusin (en flicka från Valkeakoski) på tåget, som var fullt med finska barn. På finska sidan stannade tåget vid flera tillfällen. Vi färdades nattetid. Jag tror att mor hade rest till Toijala och mötte mig där. Det var inte nämnvärd finska jag kunde då, men den kom ju ganska snabbt tillbaka när man kommit igång i skolan. Troligen hamnade jag i tredje klass. Den vintern började jag idrotta. Det blev skidåkning och brottning och sommartid fotboll med Haka, som hörde till Borgerliga Idrottsförbundet.

Pappersbrukets tjänstemän ställde upp med krigsfaddrar för barn till stupade anställda. Varje barn hade olika faddrar. Lea hade bara en, men det var disponenten Krogius med familj. Jag hade sex stycken, tre tanter och tre farbröder. Bl. a. kunde mor bara meddela Krogius när vi behövde ved så fick vi den hemkörd färdighuggen. En gåva bestående av ett par böcker minns jag att jag fick, men jag tror att mor fick någon form av hjälp av mina faddrar.

Mor hade försörjt sig och familjen med arbete i pappersföräd-

lingsfabriken och därefter med skiftesjobb i matsalen. Mormor, som bodde i närheten, passade Lea.

När jag hade återvänt från Sverige före jul 1943 fick jag reda på att mor hade träffat en ny man som hette Adrian Karlsson; svenskt namn men endast finsktalande. Han var för gammal för att bli inkallad och livnärde sig som affärsresande. Under våren märktes det att mor blivit gravid och den 25 juli 1944 föddes vår lillebror Aarne Karlsson. 2½ vecka senare gifte sig hans föräldrar och nu hade alltså barnen Nieminen styvfar. I och med äktenskapet var det slut med krigsfadderhjälpen.

Hösten 1944 blev det ju åter stora sändningar av finska barn till Sverige. Då skulle jag få komma tillbaka till Helgestad efter karantän på mentalsjukhuset i Jönköping. På den resan hade jag inga bekanta. Registerkortsanteckning: ”Anlände 2/11 -44, Åbo-Jönköping. 23/11-44 till fru Ester Larsson, Ö. Stenby.” I familjen på Helgestad hade också skett en förändring i slutet av juli. Ännu en dotter, Barbro, hade kommit till världen. Nu kom jag ihåg ganska mycket svenska och flöt lätt in i gemenskapen igen. Skolan tog genast emot mig och jag sattes i klass ¾. Det var förmodligen en B2-skola. De tidigare finska klasskamraterna återkom inte nu.

Denna gång blev vistelsen något kortare. Anteckningen säger: ”Åter 23/9-45 med båt.” Den båtresan med enbart finska krigsbarn ombord gick till Helsingfors (Helsinki). Det var väldigt dimmigt och vid Porkkala-området bordades fartyget av ryska soldater. De gick runt och undersökte utrymmena innan båten tilläts fortsätta sin resa. Tåget, som skulle föra oss vidare från Helsingfors, plockade upp oss nere i hamnen. Där var många huvudstadsbarn som passade på att springa omkring för att förhoppningsvis bli bjudna på godis av barnen från Sverige. Jag kände igen en kusin och gav honom ett kexchoklad. Det är möj-

ligt att mor mötte mig på stationen i Toijala, men jag minns inte riktigt. Jag var ju faktiskt stor nog att kunna resa ensam med rälsbussen hem till Valkeakoski. Denna gången hade jag ju inte tappat bort finskan heller, så jag kunde reda mig själv. Detta gjorde det ju lättare i skolan, där jag nu blev satt i femte klass. Efter sjätte följde ju tvåårig fortsättningsskola. Andra året där (1948-49) arbetade jag som telegrambud klockan 9-15 respektive 15-21. Varannan dag, när jag hade eftermiddagspass, kunde jag gå i skolan på förmiddagen och varannan dag var jag skolfri. En annan pojke som också hade blivit faderslös hade motsvarande tider, så att vi tillsammans fyllde en hel arbetsdag. Så slutade skolgången och det lilla ”krigsbarnet” var vuxet.

R. Nieminen

Annikki Nilsson

ÖDEMARKSBARN – KRIGSBARN

Det var den 6 augusti 1940, exakt 5 är före Hiroshimabomben. Mamma skulle föda barn. Själv skulle jag fylla 5 år och min bror 12. Pappa hade dött på våren i en hjärtsjukdom. 46 år gammal.

När kvällen kom fick min fick min bror och jag sova i uthuset. Det var ovanligt och spännande. När morgonen kom, fick vi komma in i stugan, som bestod av bara ett rum.
Då låg mamma på en av de väggfasta bänkarna, precis som pappa gjort innan han dog.
Vi brukade alltid ligga på golvet annars, för några sängar fanns inte.
Mamma låg på bänken och det satt en främmande tant där också.
I en vagga låg min lillasyster. 4 månader senare skickades hon bort, troligen för att det inte fanns någon mat till henne.

Jag fick inte veta vart hon tog vägen. (Senare fick jag reda på att hon kom till ett barnhem i södra Finland.)

Själv reste jag med min binnikemask och en lånad tygväska till Sverige 1942. Det ansågs att jag hade svultit ihjäl annars. Det tog 15 år innan jag fick tillfälle att lämna tillbaka väskan.

När min syster var 16 år skrev hon sitt första brev till mig. Sen dess har vi brevväxlat.

1961 åkte min man och jag med bil till Finland. Vi träffade mamma och de två äldsta syskonen i barndomshemmet, som ligger i Taivalkoski, på Haparandas breddgrad och nära ryska gränsen. Vi åkte också till Helsingfors, där lillasyster bodde.
Då möttes vi för första gången och upptäckte att vi såg nästan likadana ut. Gester och rörelser var också lika. Svårigheten var språket. Jag hade glömt min finska. Som tur var kunde min syster lite skolsvenska och vi förstod varandra.

Det visade sig att vi också haft liknande uppväxtförhållanden. Båda våra adoptivmödrar var ogifta kvinnor, s.k. hemmadöttrar, som passade sina gamla fäder. Skillnaden var att min systers adoptivmor gifte sig sen och fick två flickor. Så min syster har systrar som inte är mina systrar.

Vår biologiska mamma har varit en enastående stark kvinna. Bara 1.47 m lång levde hon hela sitt liv i ödemarken. Födde 6 barn, varav två dog i späd ålder. Som änka fick hon sköta gården själv med hjälp av tonårssonen. Hon klarade också av att skicka iväg de två yngsta barnen, för att de skulle få ett bättre liv. Mamma dog 1981, 85 år gammal.

På flyget hem efter mammas begravning skrev jag följande dikt:

Kära Mamma,

Medan du levde
kunde vi inte
förstå varandra,
ty vi talade
två olika språk.

Men nu när du
befinner dig i din himmel
tror jag att
språksvårigheterna
är borta.

Jag ville en gång
tacka dig, mamma,
för allt du gjort för mig.
Du hade modet
att lämna bort ditt barn
och låta det stanna borta
hos andra människor
för att det var bäst
för barnet.

Det var en osjälvisk
och modig handling
en mors offer
för sitt barn.
Tack, mamma,
för att du hade
det modet.

Denna och nästföljande dikt finns i ett litet dikthäfte,
som nu finns på biblioteket i Taivalkoski.
De är översatta till finska av min brorson.

Kari Heikkinen.
Min barndoms idol.

När jag nu minns
och tänker tillbaka
så var du min barndoms idol,
storebror.

Du kunde allt
som jag inte kunde.
du var tolv år
och jag bara fem.

Du gjorde skidor
som var mina egna
Du kunde fiska
och fick också napp.
Du kunde ro
över stora sjöar
och på vintern
vi skidade ikapp.
Du lät mig vinna
för att jag ej skulle bli ledsen
Du var min barndoms idol,
storebror.

En gång du gjorde
ett flygplan i trä
Från ladugårdens tak
släpptes det ner.
Det flög så vackert
och tog mark
med en duns.
Jag stod där nere
och såg på,
beundrande.
Du var min barndoms idol
storebror.

Jag kom snart till
ett annat land,
men du fanns kvar
i min dröm.
Du kunde allt,
du gjorde allt,
om det blev svårt
skulle du hämta mig.
I min dröm
tänkte jag så
Du var min barndoms idol.
storebror.

Jag såg dig igen
efter många år,
då var du vuxen till man.
Du fick tidigt ta ansvar
och arbeta hårt
Ingen fader fanns,
du fick klara allt.
Du fick valkar i hand
och seniga armar.
Du röjde skog
och odlade nytt
på ödemarkstorpet ditt.

Nu är vi båda medelålders,
inte ofta träffas vi,
Men beundran sitter i
för den pojke du var
för den människa du är.
Min barndoms idol,
storebror.

Annikki Nilsson, f. Heikkinen

Ritva Olsen

Ritva den 14-6 1945

”Den Långa Resan”

När mina tankar flyger iväg,långt bort till mitt livs första resa. Då minns jag ett tåg, många människor på perrongen, ledsna föräldrar, mest mammor, barn som grät. Ingen ville åka. Vem ville det?

Sakta började vi åka i väg, från detta, vårt **”Vinterland”.**
Alla vi barn i detta långa tåg. Sakta försvann stationen,långt där borta. Den långa resan hade just börjat!

Dagen gick mot sitt slut,tåget dunkade på. Det bäddades sängar bestående av brädskivor som lades tvärs över sätena, så att vi alla skulle få plats.

Mil efter mil i detta ”Vinterland” Så med ens var den där,denna stora bro som tog oss med, till ett annat ”Vinterland”.

Denna bro, med stora galler, har alltid följt med mig i mitt minne, slutet på något,början till något annat.
Detta var också ett ”Vinterland”.

Efter en dag, kanske flera, kom vi till ett sjukhus? Stora salar, många sängar, men bara några dagar.
Det kändes tryggt att ha min bror, Sune med mig. Han tre år och jag fyra och ett halvt. jag kan inte minnas att jag någon gång var rädd eller orolig.

Så, på ett annat tåg,många nya mil. Äntligen var vi då framme vid den stationen där någon skulle hämta oss. Sen blev det till att åka Taxi! Sune, jag och en annan flicka, Sisko hette hon och pratade finska, som Sune och jag inte förstod. Var det någon annan i bilen? Minns inte.

Sune september 1942

Det första minnet av denna by, snö, mycket snö! Solen på väg att gå ner. Snön färgades i rosa och guld. Ett stort hus med många rum,varmt och skönt! Jag blev upplyft, för att kunna se var min bror bodde. Det kändes bra att vi var så nära,då kunde vi träffas varje dag.

Så en tur till ladugården: Dofter och ljud som jag inte känt eller hört tidigare. Fotogenlampan med sin milda låga, där var det också varmt och skönt! Kor, kalvar, hästar, grisar. En stor grårandig katt, smög runt. Ville han ha ”ko-varm” mjölk? Säkert!

Snart blev det dax att sova. Ett eget rum, en nybäddad säng,men det blev mörkt och jag blev rädd! Kanske ”Molotov” var utanför fönstret, kanske skulle han komma hit också, med sina Bombplan? Kanske skulle sirenerna tjuta här också? Men jag blev snart tröstad, allt bra igen.

En första natt i ett ”Vinterland”som var någon annans,men blev sen mitt.
Når min långa resa var slut hamnade jag i en liten by, Grönskåra, Kråksmåla, församling i Småland hos Anna och Herman Pettersson som blev min mamma och pappa. En bondgård mitt i byn,som nu är vandrarhem. Dit åker jag några gånger om året och övernattar.
Känns bra!

Att hjälpa till på gården gick hur fint som helst. Det var roligt och mycket att lära. Traktor och mjölkmaskin fanns ju inte. Allt utom att plöja och så fick jag lära mig vid skördetid, extra hjälp, ja det behövdes. Så var det ju skolan förstås!

Grönskåra i juni 1942. Ritva, Sune och en lekkamrat Lisbeth Runemalm.

Den var uppdelad i två klassrum. Fröken, Signe två klasser. Läraren, Ekholm fem klasser. Sen var det söndags-skola, scouterna, dragspelskurs samt biografen ”Blenda” där det hölls föreläsningar. Pelle Näver m.fl. var där.

Dags att ”Läsa för prästen”i Kråksmåla. Det blev till att cykla en mil dit. Pingsten 1952 blev det konfirmation. Kyrkoherde Gunnar Svenhagen var vår präst.

Träffade Erhard! Han kom från Danmark och var glasblåsare på Björkshults Glasbruk som låg några km. hemifrån. Efter några år blev det förlovning och sedermera bröllop! Tiden gick. Fyra barn, Elisabeth, Kennet, Kim och Carina. Dom växte upp, fick sina egna liv som vi alla delade med varandra. Vi förlorade vår Carina 1995. Stor sorg och saknad. Vi köpte hus i Strömsnäsbruk där Carinas tioåriga dotter bodde med sin pappa Kent, för att vara till hjälp och stöd för

Mamma AnnaLisa och Pappa Kauko

dom båda.
Två år senare gick min mamma i Finland bort. Vi åkte dit på begravningen med blandade känslor. Saknaden, att jag aldrig lärt känna henne, en saknad utan sorg. Vi har varit där ”Hemma” i Hangö många gånger med både barn och barnbarn.

I Maj förra året, 2014 firade Erhard och jag vår 60-åriga bröllopsdag! Många gäster, den sista festen vi hade tillsammans.

Erhard dog i Augusti samma år. Till begravningen kom min syster Margaretha (som bor som bor i Hangö). Hon stannade en vecka hos mig. Ofta ringer vi till varandra och ”pratar bort” en timma.
Tiden delar upp våra liv. Barn, ungdom, vuxna, ålderdomen, all går i varandra och blir ett ”Helt Liv”

Jag har gått med i PRO och andra aktiviteter. Nya människor, men också gamla vänner från skoltiden i Grönskåra. Vi träffas i mitt gamla barndomshem, som nu är vandrarhem. Mina väninnor, Siv Adolfsson, Siv Svensson och jag håller i återträffarna.

Återresan till Finland.

Någon gång mellan 1942-45 blev det återresa till Finland.
En tårarnas dag,en ny resa. Minns inte mycket av den. Hem till min mamma där. En ny liten bror,Lasse. En kanna mjölk att dela på.
Maten som knappt räckte till.
Skyddsrum.
Hela Hangö i mörker.

Snart till Sverige igen. Tiden på Gunnarstrand, sommarkolonin, som mormor hade, **”SOL ÅT BARNEN”** Så tog också den tiden slut.
Sune och jag iväg igen. De här få åren.

Ny tågresa, många mil. Vi kom till Nybro station där vi fick stiga av. Fel Station! Ingen lyssnade, det blev mörkt därute, Sune och jag satt på en bänk i mörkret. En tant kom och pratade med stinsen.
Ingen hämtade ju oss. Vi fick följa med henne hem, vi fick havregrynsgröt och ett ägg. Det godaste vi ätit! Dagen efter blev vi hämtade,allt ordnade sig.
Tiden gick. . .

Det kom ett brev 1946 ! ”Hemresa” till Finland igen. En månads varsel,men det blev tack och lov ingen mer resa för mig. Jag fick stanna! Det var mycket för de som skulle iväg igen, många sorgetårar.

Ja, mycket hände, dessa fyra år av mitt liv. Glädje och sorg, så är ju livet.
”Den Långa Resan” är ett minne blott, ett minne som aldrig får glömmas!

Inte i nutid, inte i framtid!

En berättelse ur det sanna livet av ”Ritva Lundin” 2015

Ritva Olsen

Ritva med kusin Bjarne 1953

Pertti Pennanen

Bor: I Rosenkällan Karlshamn
Familj: Hustru två döttrar och tre barnbarn

Utdrag ur Sydöstran Karlshamn lördag 15 mars 2014
Mathilda Ohlsson

Med en lapp ned halsen och en resväska i handen hoppade femårige Pertti Pen hanen av tåget vid Tremens station en septemberdag 1941. Han är ett av tusentals finska krigsbarn som under andra världskriget skickades till fosterfamiljer i Sverige. Men medan de flesta barnen till slut återvände till sitt hemland är Pennanen en av dem som blev kvar. I dag är Pertti Pennanen 77 år och bor i ett hus i Rosenkällan tillsammans med sin hustru Vivi-Ann. På översta hyllan av en hörnmöbel i hallen står den svenska blågula flaggan och den finska flaggan i blåvita färger sida vid sida och vittnar om Pertti Pennanens bakgrund. Han visar också upp en annan flagga som han har, men som går i helt andra färger.
- Detta år en gammal karelsk flagga. Den röda färgen står för blodet och - Detta år en gammal karelsk flagga. Den röda färgen står för blodet och den svarta för jorden, förklarar han.

Bomberna föll
Pertti Pennanen föddes 1936 i Viborg i dåvarande finska Karelen. Men han och hans familj tvingades flytta till Åbo när finska vinterkriget drog igång 1939 och som några månader senare slutade med att ryssarna erövrade stora delar av Karelen.
Men det skulle visa sig att kriget inte var över för finnarna. Sommaren 1941 startade fortsättningskriget och Pertti Pennanen minns mycket väl hur han vid tillfället befann sig på ett sommarläger ute på landet.
– Vi satt under en filt uppe på en backe och åt smörgåsar och såg hur

ett hus på andra sidan sjön brann. Antagligen hade det bombats. Min mamma kom och hämtade mig på cykel och jag minns att hon fick försöka undvika bombkratrarna på vägen. När vi åkte förbi Åbo slott såg vi att också det hade brunnit.
Det var då Perttis föräldrar, Harald och Anna, bestämde sig för att skicka sin femårige son till Sverige i hopp om att skydda honom från kriget. I september samma år stod han vid relingen på båten till Stockholm och såg hur hans mamma vinkade till honom från kajen, men han var för liten för att förstå vad det hela handlade om. I Stockholm sattes han i ett tåg och när det nåttfram till Trensums järnvägsstation i Hällaryd blev han tillsagd att stiga av, något som han gjorde väldigt motvilligt.
Jag hade ingen uppfattning om vad det var som hände. Jag hade också hunnit få kompisar under tågresan och jag sa till lottan att jag inte kunde bära den tunga väskan, men jag blev nerpetad från tåget.
Efter att ha väntat en stund i väntsalen kom det en kvinna som tog honom i handen och han fördes sitt nya hem i. Där möttes han_av bulldoggens Jim som genast fick honom på bättre humör.
Då glömde jag allt annat. Jag hade själv haft en hund hemma i Finland som hette Seppo. När jag skulle välja vilken leksak som jag skulle ta med mig ville jag helst ha med mig Seppo, men senare fick jag reda på att han blivit skjuten, berättar Pertti Pennanen.

Stannade kvar efter kriget

Det var Jeppe och Svea Clemedtson som blev Perttis nya fosterföräldrar. De tog hand om honom och han började två år senare i Hällaryds folkskola.
Den lilla finska pojken rotade sig snabbt på orten och hos sin nya familj. När andra världskriget till slut tog slut genom Tysklands kapitulation återfördes de allra flesta av de finska krigsbarnen till sitt hemland. Dock inte helt problemfritt och det blev också att några tusen barn stannade kvar.
Ett av dessa barn var Pertti Pennanen som aldrig återvände till sin familj i Finland. Det är lite oklara omständigheter kring varför det blev så, men han tror själv att det kan ha tt göra med dels att hans fösterfamiljfattat tycke för honom dels att hans biologiska föräldrar skildes i samma veva.

Miljonvinst”

Inte förrän Pertti hunnit fylla 12 år fick han träffa sin mamma Anna för första gången sedan hon vinkat av honom i Åbo hösten 1941. Hon kom då till Hällaryd för att hälsa på sin son.

– Visst grät jag under den första tiden efter äiti, som betyder mamma på finska. Men när jag sedan till slut fick träffa henne igen hade det hunnit gå så lång tid att jag var helt apatisk. Även om jag aldrig blev adopterad upplevde jag känslomässigt att mina fosterföräldrar var min mor och min far.

Men Pertti Pennanens fosterföräldrar hade sett till hålla kontakten med hans föräldrar i Finland och Pertti skulle också komma att träffa dem flera gånger senare i livet, trots att han stannat kvar i Sverige.

– Min mamma har haft väldiga kval och frågat mig flera gånger om jag är ond på henne för att hon skickade iväg mig. Men jag har svarat att det är jag inte alls. Det var många finska krigsbarnsom blev deppiga, och en undersökning som gjorts i England visar att jämfört med de barn som skickats ut på landet mådde de barn som fick uppleva även den värsta blitzen psykiskt bättre eftersom de var med sina föräldrar. Så jag förstår att många har fått trauman, men jag fick det bra. För mig var det en miljonvinst att komma till en sådan underbar familj.

Föreläser om sitt liv

Han berättar att hans mamma inte gärna ville prata om anledningen till varför han skickades iväg, men han tror själv att det handlar om tre saker.

- Att de var rädda för bombanfallen, att det inte fanns så mycket mat och att de inte trodde att fortsättningskriget skulle vara så länge. Precis som vinterkriget trodde man att det bara skulle vara i några månader.

Men Pertti Pennanen säger sig alltså inte varabitter över att saker och ting blev som det blev. Han har trivts bra i Sverige där han till slut också bildade familj.

Den lyckligaste tiden i sitt liv menar han var när han mellan 1964 och 1976 arbetade som planeringschef på Svängsta mattväven.

– Det var väldigt trevligt och roligt att jobba där. Jag fick åka på mässsor i både Köpenhamn och Tyskland.

1998 förtidspensionerades Pertti Pennanen efter 22 år på Karlshamns AB, men han har inte haft några problem med att hålla sig sysselsatt sedan dess. Förutom att hålla föredrag om sitt eget krigsbarnsliv är han bland annat engagerad i flera föreningar, år guide på Karlshamns museum och för stadsvandringar i Karlshamn och spelar i Sölvesborgs musikkår.

Hejar på Finland I sport

Han har dessutom ett stort idrottsintresse och har varit engagerad 1 allt från fotboll och handboll till friidrott och segling. Just nu är det tennis och golf som gäller. Han tittar gärna också på sport Men när Sverige och Finland möts råder det ingen tvekan om vilket land som han håller på.

– Då år det blåvitt som gäller.

Pertti med sina biologiska föräldrar Harald och Anna.
Fotot taget före resan till Sverige.

Oppi Pyykkö

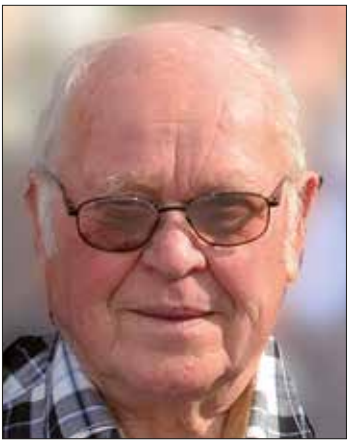

Under andra världskriget i Finland, år 1944 sätts en endast 6 år gammal pojke och hans syskon på ett tåg till Sverige. Ryssarna har kommit och finska familjer tvingas fly från sina hem.

Oppi Pyykkö, ett s.k. krigsbarn från Finland, berättar om händelser och minnen från Finska vinterkriget. Endast 6 år gammal skickades han och fyra av hans syskon: Raili 10, Mayo 8, Kyösti 4 och Voitto 2 år, till Sverige. Självklart så var det inte bara dessa sex barn som sändes iväg, utan mellan 1939-1944 så skickades hundratusentals finska barn till Sverige för att de skulle ha en chans att överleva under den fattiga krigstiden.

Oppi

Året var 1942. Andra världskriget härjade och Finland var redan illa sargat. Egentligen vinner ingen i ett krig, alla förlorar och barnen blir värst drabbade. Därför bildades det en kommitté i Sverige som kallades för ”Hjälpkommitten för Finlands barn”. Meningen var att de familjer i Sverige som hade möjlighet, skulle ta emot finska barn som gäster i sina hem tills kriget var över. Familjen Pyykkö var en av alla de familjer som motvilligt skickade iväg sina barn under kriget. Två barn skickades iväg till en början, men kom sedan hem igen efter ett par år. År 1944 drog det igång igen.

Familjen Pyykkö bodde på en fattig gård i Sokkojärvi. Det ligger i norra Karelen, i Finland. Landet var som sagt i krig. Andra världskriget är i full gång och ryssarna kan komma när som helst. Familjen består av mamma och pappa med 15 egna barn, Oppi inräknad. Alla de femton barnen blev födda i en bastu, eftersom det var så långt till närmsta sjukhus. Olyckligtvis dog tre av dem när de var väldigt små. Oppi minns den första uppmaningen om barnens flykt. Det var år 1944. En man kom och knackade på hos dem. Han berättade att de var tvungna att fly till ett säkert ställe och det var bråttom. Ryssarna hade kommit och hade redan varit hos granngården. Där hade oskyldiga människor blivit ihjälskjutna och hela gården stod i brand. Tur nog så hann hela familjen Pyykkö fly. De fördes med gammal lastbil till en skola där de och flera andra familjer samlades. Ryssarna var hemskt grymma, de sköt hästar och flera människor. Det var en hemsk syn. Oppis ene bror blev skjuten i benet, men det var lindrigt. Alla var rädda, för när som helst kunde en bomb släppas, ett gevär kunde avfyras, det fanns ingen försiktighet. Ryssarna ville kriga, och lät oskyldiga människor lida. Tiden var nu inne då fem av barnen skulle skiljas från familjen. Sorgen var stor, inga föräldrar vill skiljas från sina barn, och syskon vill inte förlora sina syskon. Ingen visste med säkerhet om barnen skulle återvända eller inte. Den främsta anledningen till flykten var att det var väldigt fattigt, speciellt under krigstiden. Stora, fattiga familjer som denna skulle aldrig klara av att ge alla mat. Därför ansågs det bäst att skicka de yngsta barnen till ett tryggare ställe. Oppi, Raili, Mayo, Kyösti och Voitto blev de utvalda. De och tusentals andra barn fick en varsin lapp med sitt namn och adress som de hade hängande runt halsen. De sattes snart på ett tåg, och började nu sin resa till Sverige. Först kom de till staden Vaasa där de avlusades och undersöktes för att se om de hade några sjukdomar. Oppis resultat visade att han hade släng av TBC, men det var inte så farligt. Hans ena syster, Linda, dog senare i TBC endast 20 år gammal.

De skulle nu färdas med båt över Östersjön, vilket var ganska ovanligt. De flesta åkte tåg hela vägen till Sverige. Oppi berättar att de körde efter en följebåt som plötsligt smällde framför dem och börjar sjunka. Följebåten hade kört på en mina. Oppi menar att han hade tur som åkte i båten efter, ”annars hade kanske inte du funnits idag”,

säger han till mig. Nu skulle de skickas med tåg till Åhus, i Skåne för att sedan bli upphämtade av sina nya svenska föräldrar. Oppi blev hämtad av Henning och Greta Jönsson. Dessa skulle bli hans nya föräldrar. Tänk dig själv att vara knappt sju är gammal och ska helt plötsligt byta familj och land. Jag tycker att det verkar hemskt.
Familjen Jönsson hade redan tre egna barn sedan innan, men Oppi var ändå välkommen. De bodde i ”Sågmöllan”. Det var en stor och fin gård. Oppi kunde inte ha kommit till ett bättre hem. Det fanns barn att leka med och det var inte heller lika fattigt. Det var dock svårt för honom att passa in de första veckorna. Han kunde inte det svenska språket och var därför helt tyst under flera veckor. Snart började han prata och lärde sig tillslut språket. Idag kan han inte tala finska alls, utan bara svenska.
Som sagt var det Oppi och fyra av hans syskon som skickade till Sverige. Kyösti, en yngre bror kom till ett hem i Arkelstorp. Voitto, den yngsta av de fem, kom till ett par som efter något år skaffade ett eget barn och bestämde sig för att inte ha Voitto kvar. Voitto skickades till en ny familj. De resterande två, Raili och Mab°, var systrar till Oppi. De kom också till vars en familj, men åkte tillbaka till Finland efter några år. Oppi träffade sina syskon då och då, mest Kyösti eftersom han bodde närmast. Ibland var han på besök i Finland, vid kalas osv. När han blev äldre och körde bil, blev det lättare att hålla kontakten med sin finska släkt.

Idag är endast-7 av 15 av Oppis finska syskon vid livet, varav 7 bor i Finland och 2 i Sverige. De svenska låtsassyskonen lever inte heller.

HJÄLPKOMMITTÉN FÖR
Finlands barn
STOCKHOLM
N:o K 821
Namn Pyykkö Oppi Aulis
Adress Fru Svensson, Prästgården
Vittaryd — Vånga
Socialministeriets Barnförflyttningskommitté
HELSINGFORS
Kontroll

Idag är Oppi 73 år och bor i Gualöv tillsammans med sin fru Ingegerd, alltså min mormor. De har två barn, Carina, min mamma, och Pierre. Oppi har fem barnbarn, jag och min bror Linus och mina kusiner Carolina, Jackie och Dylan.

Eila Ralsgård

Osby 20 juni 2011

Min berättelse

Jag föddes i en familj med två äldre bröder. Själv är jag tvilling, född 1937, i Varkaus. Mina föräldrar delade bostad med min morbror, jag hade kusiner i min egen ålder. Morbror Otto dog 1939 i kriget och min pappa dog på hösten 1941. Då bestämdes det att min tvillingbror och jag skulle till Sverige. Vi var 4 år gamla. Vi visste inte något om detta utan blev lurade, vi trodde att vi skulle ut på en slädtur, att det var något roligt som skulle hända. Min kusin Lena var ledsen för att hon inte fick följa med. Vi for iväg till Varkaus station och då började flera barn gråta för att föräldrarna inte var med. Vi var många barn på stationen och det var meningen att vi skulle vidare till Åbo samma dag. Det blev istället övernattning på stationen den natten. Det var mycket gråt och förtvivlan och skrik efter Äiti och Isä. Nästa dag for vi iväg med tåg till Åbo och vidare med båten till Stockholm. Under resan fick jag öroninflammation och blev sen inlagd på sjukhus i Stockholm. Då blev Vesa och jag åtskilda. Efter detta åkte jag ensam, utan min bror, vidare mot Skåne. Jag kom fram till Bjärsjölagård och där fick jag stiga av och en tant tog emot mig och min lilla väska. Vi gick till en cykel som jag blev upplyft på. Tanten visade hur jag skulle hålla i henne för att inte ramla av. Detta hände i november.

Det var tjock dimma i södra Skåne och man kunde knappt se någonting. Jag satt på cykeln och var ledsen och höll i den främ-

mande tanten. Vi satt tysta för vi kunde inte förstå varandra. Vi kom fram till ett stort hus och kom in i ett stort kök. Jag blev uppställd på diskbänken och de klädde av mig ytterkläderna. Flera vuxna och barn stod runt omkring mig och tittade på mig. Jag blev ledd runt i rummen. På ett bord stod ett stort fat med äpplen, de första orden jag sa var ”omena”. De förstod att jag menade äpplen för jag pekade på dem. Jag fick en egen liten säng i barnkammaren och i samma rum låg även mina fostersystrar Marianne och Kersti. Marianne var 10 år och Kersti var 5 och ett halvt. En dag cyklade vi fem kilometer, vi kom till ett stort hus. Jag blev jätteglad för där stod min tvillingbror Vesa på trappan, det blev puss och kram och vi pratade finska. Vi satte oss under ett stort bord, vi lekte och pratade, jag kände mig lycklig och glad. Vi var tillsammans ett par timmar, min bror och jag. Sen fick vi skiljas igen, den smärtan kan jag känna än idag. Jag fungerade väldigt dåligt eftersom jag inte kunde språket och de förstod inte mig. Där fanns vattenklosett som jag aldrig tidigare hade använt och jag trodde att jag skulle drunkna när de satte mig på toaletten. Jag var rädd för alla höga ljud och skrik, då kunde jag inte hålla urin och min mage blev dålig. Jag bajsade och kissade på mig. På grund av det fick jag mycket pisk och stryk. Det var vinter och vi hade mycket kläder på oss, det var svårt för mig att hinna in på toaletten. Det var mycket ångestkänslor och när jag väl hade lärt mig svenska sa de till mig att jag inte tillhörde dem och att de inte var mina föräldrar och inte mina syskon. Jag stod väldigt ensam i familjen och skulle vara tacksam för allting. Ofta när vi satt och åt var det något som jag inte kunde äta, jag mådde illa och blev ledsen och började gråta Då blev jag utskälld och de talade om att jag var otacksam. En kväll på vintern satt vi i köket och åt kvällsmat. Vi flickor satt på vedlåren och då blev jag ledsen och förtvivlad och kunde inte äta. Då plockade de undan och diskade och gick därifrån och släckte lampan. Jag somnade bland min mat och trillade av vedlåren.

På nätterna hade jag mardrömmar och jag drömde om äiti och mina bröder. Jag fick fina kläder men när kläderna blev trasiga var jag tvungen att nästan krypa fram till mamman och säga ”snälla mamma, vill du laga mina kläder?” Jag hade gått i söndagsskola och fått reda på att varje gång jag ljög fick jag en svart fläck i själen. Jag tyckte inte om mamma eftersom hon piskade mig, hon var hård. Alltså ljög jag varje gång jag sa att hon var snäll. Jag kände att jag gjorde fel.
Kersti och jag lekte bra tillsammans men hon gick i skolan och då var jag ensam. Jag var oerhört ensam och övergiven och fick fantisera för mig själv. Jag levde tillsammans med den här familjen men var ändå alldeles ensam. Jag var ungefär fem år gammal.
Efter ett tag förstod jag att jag var hos en prästfamilj eftersom vi var i kyrkan ofta och pappa predikade. Jag började snart i skolan och klarade skolan bra men några lekkamrater hade jag inte. Jag fick inte leka med statarbarnen som bodde i närheten. Marianne och Kerstis kamrater var lärarbarn och ibland fick jag hänga med dem men oftast var jag för liten.
Jag fick träffa min bror, han hade hamnat i en annan prästfamilj. Det var en stor glädje att få träffa honom men sen var det lika traumatiskt att lämna honom. Det var en blandning utav glädje och sorg inom mig.
1945 kom freden och jag förstod egentligen inte vad det innebar. 1946 gick jag gick i andra klass och en dag hade de packat mina väskor och de talade om att jag skulle resa hem till Finland, till äiti och min bror. Jag sattes ensam på ett tåg, och fick skiljas från familjen. Det kändes overkligt, jag var nio år, inte visste jag var Stockholm eller Finland låg, allting var overkligt. Vi åkte båt från Stockholm till Åbo. Jag sattes på ett nytt tåg, fönsterplats, och varje gång som tåget stannade steg några barn av. Varje gång spanade jag efter äiti. Till sist skulle jag och några andra barn stiga av tåget och vi kom in i en stor stationsbyggnad. Vi blev uppkallade en efter en och uppställda på ett bord.

Då fick jag se en stor folkskara och jag letade efter äiti bland alla ansikten. Men där fanns ingen äiti. Vi som inte blev hämtade av någon blev uppställda på ena sidan. Vi fick sen åka buss och kom till ett barnhem någonstans ute vid kusten. Hela den resan med förväntningar och sen besvikelsen över att ingen kom för att hämta mig, var en sån stor sorg, ett trauma. En glädjande sak på barnhemmet var att jag helt plötsligt upptäckte en ny sorts blomma, i tallskogen, vid stigen som gick ner mot havet. Det var alldeles fullt av vita små blommor som jag aldrig tidigare hade sett. I Skartofta, där jag tidigare bodde, fanns det mängder av vilda blommor. Jag tror att glädjen för dessa blommor hjälpte mig att överleva perioden hos prästfamiljen. Jag minns också tydligt glittret från Vombsjön. Jag hade det där sjöglittret för min inre syn, från min tidiga barndom i Finland.
Jag bad föreståndaren på barnhemmet att de skulle skriva till prästfamiljen i Skartofta och berätta om den nya blomman som jag hade hittat. Jag blev så lycklig över mitt fynd.
En dag kom det någon och hämtade mig från barnhemmet. Då hamnade jag hos familjen Täitinen på Föreningsgatan i Helsingfors. Dagen efter ankomsten packades väskor och kassar och vi åkte till en ö. Där var vi hela sommaren. Jag upplevde smultron och blåbär i mängd. Jag fick lära mig att ro en finsk båt. Sen kom vardagen med skolan, en svensk flickskola. Allting var overkligt, jag satt som i en glasbubbla. De hade sagt till mig under alla år, i familjen i Sverige, varje dag, att de inte var min familj utan att jag hade min familj i Finland och att de skulle hämta mig. Inget av detta stämde, därför blev allting overkligt. Jag levde i ovisshet, ingen höll i mig. Täitinens var väldigt snälla och rara men jag fungerade inte, jag visste ingenting. Då förstod de att jag inte skulle klara livet där utan de frågade mig om jag ville komma till Sverige igen. Det sa jag att jag ville.
1947, på våren, reste jag ensam till Sverige och där mötte prästens brors familj mig och jag fick bo i deras lägenhet i Stockholm i en vecka. Sen förflyttades jag till mormor i Danderyd där

jag stannade i ungefär en vecka. Sen åkte jag tåg tillsammans med en prost och hans fru. Ingen talade om vart jag skulle ta vägen. Vi kom ner till Skåne och Eslöv, där vi bytte tåg. När vi kom till stationen i Skartofta, ville jag stiga av där. Men vi fortsatte till Bjärsjölagård och där ville jag absolut stiga av. Jag kände ju igen mig här. Det blev ingen avstigning utan vi åkte vidare och vid nästa hållplats såg jag min bror Vesa och hans familj genom fönstret. Jag blev så glad, jag fick stiga av tåget och kramade om min tvillingbror och hans föräldrar. Sen tog de mig i handen och vi gick fram på perrongen till en svart bil. Dörrarna öppnades och jag fick kliva in i bilen och Vesas mamma och pappa sade adjö. Vesa hade en cykel. Två främmande människor satt i bilen. De sa att Vesa skulle cykla efter bilen. Jag satt och tittade ut genom bakrutan och såg min bror cykla. Vi kom fram till en gård med en vit, lång mangårdsbyggnad, jag steg ur bilen och in i huset. Där luktade lantbruk, vilket jag inte var van vid. Jag fick gå in i ett rum där jag serverades mat. I och med de ovana dofterna och chocken kunde jag inte äta något alls. Min bror kom och stannande bara en liten stund. Jag fick gå och lägga mig på en dagbädd i ett rum. Innan jag la mig fick jag se en liten pojke som var omkring ett år gammal. Han låg i sin spjälsäng.

Dagen efter, på morgonen, kom jag ut i köket och där satt drängar, söner, en äldre tant, jungfrun och den lilla pojken runt bordet. Jag fick sätta mig. Då kom hembiträdet och frågade om jag ville ha GRÖT på bred skånska. Jag förstod inte och undrade vad GRÖT var. Då slog den äldste sonen näven i bordet så att tallrikar och koppar hoppade. Han sa ”Vet du inte vad GRÖT är, så ska du ingen mat ha”. Då visade hembiträdet mig vad det var för något och jag sa” Gröt, det äter jag varje dag” på finlandssvenska. Då hade denna man skrämt mig så hemskt att jag hade kissat i byxorna, jag fick magknip och jag fick fråga efter toaletten. Den skräcken för den äldste sonen i huset satt i länge. De två hemmaboende sönerna var i trettioårsåldern.

Efter en vecka skulle jag vara så tacksam för att lärarinnan tog emot mig i skolan. Jag kände mig utanför. Jag gick i skolan i Alestad i drygt en månad innan sommarlovet började. Sen kom vardagen.
Den lille pojken hette Hans, han var son till hembiträdet, och honom skulle jag passa. Jag skulle hjälpa till med disk och allting annat. Jag mådde dåligt. Det fanns en gunga som hängde i en hängasp. I den gungan gungade jag så högt, så högt. Jag ville egentligen inte leva. Det spelade ingen roll om jag slog ihjäl mig. På gården fanns det fina fullblodshästar. En natt tutade och tjöt det från tåget som passerade alldeles intill gården. Sen hörde jag att de steg upp och gick ut och det var oroligt på gården. På morgonen fick jag reda på att en häst var död, påkörd av tåget. Det var en hemsk upplevelse. Den äldste sonen var väldigt hård mot hästarna. Det fanns även ardennerhästar, bland annat en stor hingst. Jag var tolv år.
Jag skulle alltid hjälpa till med att torka disken och då låg de andra och sov, jag hade fortfarande dålig mage och en stund efter maten fick jag för det mesta diarré och var tvungen att gå ut på dasset. Detta inträffade ofta när jag skulle torka disk och en gång sa jag till att jag behövde gå ut. Den äldste sonen hörde det och han gick och frågade efter mig. Han kom ut och drog ut mig från dasset och slog mig och sa att jag skulle hjälpa till. Jag hade byxorna nerdragna och hade inte hunnit torka av mig. En av drängarna såg detta och jag skämdes så fruktansvärt.
Jag låg på betesåkrarna och hackade och gallrade, jag hjälpte till med höbärgningen. Det var aldrig tillräckligt, det var aldrig någon som sa att jag var duktig. Jag såg skolkamrater som cyklade förbi, på väg till badet. Jag längtade efter att få vara tillsammans med kamrater. Jag satt ofta på gärdsgården och tittade över åkrarna mot Kärrstorps kyrka, för där, i prästgården, bodde min bror. Jag satt för mig själv och bad att han skulle komma och hämta mig för jag var så ledsen. Ofta fick jag cykla till kyrkogården, jag hade blommor från trädgården med till familjens grav.

Ibland kunde jag gå in och hälsa på min bror. Då sa jag ofta till honom att de var dumma mot mig där jag bodde men han förstod inte vad jag menade med ”dumma”. Det dumma betydde att jag inte fick vara ifred som flicka. Det började med tafsningar och tag och ofredande. Jag ville säga till mor Anna men jag hade inga ord för det som försiggick. Hon tyckte att ”lite skoj får du väl tåla”.
Det fanns tillfällen då drängen kallade in mig i sitt krypin. Det var mörkt i rummet och han ville att jag skulle komma nära hans säng och då lyfte han på täcket och tog tag i mig, fick tag i mitt huvud och drog ner det mot något stort och hemskt. Han gnodde mitt ansikte ett bra tag mot sig och släppte mig sen. Han sa till mig att jag inte fick säga någonting till någon för då skulle han döda mig. Detta hände flera gånger. Jag fick inte heller vara ifred för sönerna i huset.
Anders, mor Annas äldste son var lantmästare i Åsele. Han hade tre döttrar tillsammans med sin hustru, Margareta. De kom hem till gården en vecka på sommaren. Denna Margareta, som kom från Stockholm, var själv tvillingbarn. Jag upplevde henne som en mor, hon såg mig, tog hand om mig och pratade med mig. Hon hade lite böcker med sig till mig. Jag kände mig så trygg under den där veckan. Jag träffade henne två somrar och fick djupa känslor för henne. En dag ringde telefonen och jag fick reda på att Margareta, som väntade barn, hade dött i barnsäng i Åsele. Det var en stor, stor sorg. Då dog min mamma, då dog allt inom mig. Tänk att en människa under så kort tid kan ge så mycket kärlek och glädje.
Hela familjen, utom äldste sonen, åkte till Stockholm på begravning. Jag stannade förstås också hemma. Jag arbetade mycket hårt och led av kramper i ben och armar på nätterna. En dag, när jag och den äldste sonen var själva på gården var jag och en flicka som hette Ester, ute och hackade potatis. På natten fick jag svåra kramper i benen och skrek förmodligen i sömnen. Då kom sonen in och drog i mina ben, sen la han sig i sängen

och ofredade mig. Jag var tretton år gammal. Jag var så ensam. På morgonen skulle jag upp och hacka potatis igen. Ester såg att jag var förgråten och hon undrade vad som hade hänt. Jag kunde bara säga att han hade varit dum mot mig. Jag hade inga ord för det. Men Ester förstod vad som hade hänt. Ester umgicks med lärarens dotter så till sist kom det fram, vad som pågick. Dagen därpå kom någon och hämtade mig, jag fick komma till Vesas familj.

Några dagar senare kom mor Anna med mina saker, Vesas mamma och Anna satte sig och samtalade. Efteråt kom Vesas mamma och sa till mig ”Eila, nu har du gjort nåt dumt, du skulle ju ha gift dig med Uno”.

Jag kände mig inte välkommen till den familjen, de trodde inte det var sant, det jag berättade att jag hade varit med om.

Jag gick i skolan i ytterligare ett år, sen började jag arbeta, först som barnflicka och sen som hembiträde. Jag arbetade inom äldrevården, i Blentarp. Jag sparade mina löner och lade undan pengar för att kunna studera. Mina fosterföräldrar bestämde vad jag skulle utbilda mig till. Det blev hemsysteryrket.

1969 åkte jag med min familj till Finland och när jag steg iland kände jag att jag hade kommit hem. Vi kom till Varkaus och jag träffade min mamma och det var känslosamt med mycket tårar och sorg. De som var med mig sa till mig att jag skulle vara glad, jag hade ju kommit hem till mor äiti. Jag fick stoppa undan alla mina känslor och som vanligt, försöka visa glädje och tacksamhet. Jag hade en underbar släkt med många kusiner, alla hade det bra och de välkomnade mig.

I början på sjuttiotalet kom ett brev från min fostersyster Kersti. Hon skrev ”Kära lillasyster, hur ter sig livet för dig idag?” Då kom allt som jag hade lämnat bakom mig känslomässigt, över mig på en gång. Alla minnen, alla känslor. Då fick jag gå till en psykolog och prata och skrika av mig all sorg och bedrövelse som jag hade inom mig. Jag fortsatte med dessa samtal till och från under en tioårsperiod.

1977 kom jag över boken ”Det får inte hända igen”. Jag strök under nästan varenda mening. Jag kände igen allt i boken, den omfattade min egen historia.
Under psykologsamtalen kom jag efterhand att märka hur jag blev avlastad och jag kände mig lyckligare i livet. De svåraste trauman försvann. När jag gick med i Finska föreningen och träffade fler finska krigsbarn som berättade sin historia med svår vånda, så uppmanade jag dem att också prata med psykolog. Fastän jag kanske aldrig kan sätta ord på allt som har hänt mig så har det hjälpt att få prata och berätta. Finska föreningen har betytt mycket eftersom vi alla har en historia, var och en på sitt sätt. Jag och min familj firade ett antal somrar i Finland, hos släkten där. 1975 kom äiti hit, till Sverige och då fick även Vesa träffa henne. Vid det tillfället försökte jag prata med min mor om hur det kom sig att vi blev ivägskickade som barn. Men hon ville egentligen inte alls prata om detta.
1985 åkte jag, Vesa och min son till min mammas dödsbädd, det var den 7 januari. Vi var samlade på sjukhuset och hon dog den 9 januari. Då, på natten när vi kom tillbaka från sjukhuset stod en taxi väntande och ur taxin klev vår storebror Kauko. Han hade rest från Toronto, Kanada. Han kom för sent, det var en stor sorg för honom. Genom Finska föreningen fick jag hjälp med att få fram vissa dokument. Dessa visade att, när jag skulle återvända till Finland 1946, ville min mamma inte ta emot mig. Trots detta skickade alltså min familj i Sverige tillbaka mig. Jag var då nio år gammal.
Detta är min barndoms berättelse och idag gläds jag åt min familj och den underbara naturen och den stora glädjen åt alla blommor, som jag alltid har haft. Jag tror att någon har varit med mig hela tiden ändå. Jag hade inte klarat livet annars. För de gånger när jag har varit som djupast nere och livslusten har försvunnit har det helt plötsligt hänt något som har glatt mig och lyft upp mig igen. Ofta har det varit något så enkelt som blommor eller fågelsång eller sjöglitter.

Tenho Ruponen

Sverigeåren 1944 – 1947

Askkär – Finja mitt fosterhem

Nytt land – nytt språk

När vinterkriget i Finland bröt ut 1939, blev familjerna från gränstrakterna till Sovjetunionen evakuerade. De flesta av fäderna var inkallade, det blev kvinnornas svåra lott att organisera flykten. Det neutrala Sverige gjorde en insats för barnen i krigsområdena och tog hand om runt 8.000 barn redan under vinterkriget (1939 – 1940). Genom organisationen Centrala Finlandshjälpen sändes de till Sverige där de emottogs av svenska gästfamiljer. Under 1941 möjliggjorde Kommittén för Finska Sommarbarn rekreationsuppehälle under sommaren för sjuka och undernärda barn
På senhösten 1941 bröt det s k Fortsättningskriget (1941 – 1944) mellan Finland och Sovjetunionen ut. Genom förmedling av Hjälpkommittén för Finlands barn, ett samarbete mellan Röda Korset, organisationen Rädda Barnen och Lottakåren, kunde ca. 70.000 finska barn tas hand om av i första hand svenska familjer under krigets faror.
Av dessa ”krigsbarn“ togs några tusen emot av Danmark och Norge.

Till Finja
Barntransporten från Finland gick först med tåg till Haparanda, gränsstad mellan Finland och Sverige norr om Bottniska viken. Där blev alla barn avklädda och avlusade. Härom har jag inga minnen.

Min lillebror Tuovi tror sig komma ihåg, att vi åkte i ett persontåg, där man lagt ut bräder mellan sittbänkarna och på så sätt ordnat med sovmöjlighet för barnen. Min förmodan är emellertid att detta kunde ha varit fallet när vi transporterades från Stockholm till Sydsverige.

Nästa etappmål var Stockholm, där vi inkvarterades i ett barnhem och under en längre tid blev omhändertagna. Vi tre bröder (Pauli 8 år, jag 6 och Tuovi 4) fick hittills stanna tillsammans, något som var mycket lugnande för oss – att skiljas från mor och syster blev på så sätt inte så svårt.

Av den mat vi blev trakterade med kommer jag bara ihåg havregrynsgröten och smörgåsarna, bredda med smör och marmelad, som smakade helt annorlunda än hemma hos oss.
Sköterskorna var mycket snälla, dom fixade t o m vindmöllor till oss. När jag var i färd att låta min mölla snurra riktigt fort i vinden och sprang omkring så fort jag kunde, trillade jag över en trärot eller sten och föll pladask i marken. Båda knäna uppslagna och möllan av papper i sönder – smärtan över den obrukbara möllan var större än knäontet ...

Efter några veckor skickades vi barn, med en adresslapp om halsen, iväg med medresande sköterskor på tåget söderut. Som enda tillhörighet hemmaifrån hade jag fått med mig en liten brun pappväska, som jag tog hem igen efter Sverigeåren.

Från den här tågresan är det enda jag kommer ihåg, hur vår fyraårige lillebror hämtades ur tåget i Hässleholm. Honom såg jag igen först efter kriget på sena 1940-talet, då hos sina fosterföräldrar i Nymö tämligen nära Kristianstad.

På adresslappen, som Tuovi hade om halsen med nr. V. 1822, stod tydligt präntat: Ruponen Tuovi Erkki, med mottagaradress Lantbrukare Sven Nilsson, Furulund Nymö. Längst nere fanns anteckningen Landöbussen och högst uppe en notis Mötes vid Nymö smedja. Detta tyder på att Tuovi som fyraårig skickades som ett kolli till sina fosterföräldrar, må vara med eller utan medföljande vuxen.

Notis vid Nymö smedja.
HJÄLPKOMMITTÉN FÖR
Finlands barn
STOCKHOLM
Nr: V. 1822 Ruponen Tuovi Erkki
Namn Lantbrukare Sven Nilsson
Adress Furulund Nymö.
Socialministeriets Barnförflyttningskommitté
HELSINGFORS
Kontroll
Landsbussen

Tuovis adresslapp

Ett litet fel hade smugit sig in här: Tuovis andra namn löd Veikko och inte Erkki. Det senare blev väl med tiden tolkat som Erkko, ett namn som i finskan ej existerar men som för framtiden förblev hans officiella ”svenska” ropnamn.

Min storebror Pauli och jag blev inackorderade hos bypastorn i Finja.

Finja kommun med runt 6.000 invånare är beläget vid tågbanan Hässleholm – Tyringe, ungefär 10 km från Hässleholm. Finja kyrka byggdes i romansk stil under mitten av 1100-talet. År 1932 frilades väggmålnignar, som professor Aron Borelius daterade till ungf. 1140 e.Kr. Byskolan tillhör Tyringe skoldistrikt och bjuder på undervisning upp till klass 5.

Finja samhälle mellan Hässleholm och Tyringe.

Pastor Wedeby gjorde en insats för finska krigsbarn och var antagligen samlingspunkten för dem i Norra Skåne innan de kunde utplaceras till sina fosterhem. Vi var säkert över ett dussin pojkar – jag har inget minne av några flickor – som omhändertogs där under några

veckor. Kyrkoområdet låg vid en landsväg, som löpte genom byn, något avsides från järnvägsstationen. Det var förbjudet för oss att gå utanför det inhängnade tomtområdet. Min bror och jag kröp tätt intill staketet och väntade i timmar för att räkna antalet förbikörande bilar.

Ingångsporten till Finja kyrka

Pastorns egna familj var tämligen barnrik. Med hans barn och de andra finska krigsbarnen lekte Pauli och jag hela tiden. Då de hygieniska förhållandena kanske inte alltid var tillräckliga för en så stor barnaskara, förekom det ofta att man smittades av utslag och löss: ibland kliade både huvud och kropp överallt så att man inte fick någon nattro.

Pastor Wedeby uppfattade vi som en mycket sträng och respektingivande person – måhända var det bara vi som tyckte så för han kunde ingen finska och vi ingen svenska. Senare hade jag kontakt med honom i söndagsskolan han höll i kyrkan. För vårt deltagande där fick vi underbara ”stycken”, glansbilder med bibelmotiv, som jag tyckte mycket om och som var viktigare än själva undervisningen.

Åren hos Hulda och Johan

En kväll kom där en äldre herre och hämtade mig med sin cykel. Jag fick sitta bakpå på pakethållaren. Efter en kort cykeltur kom vi fram till Hulda och Johan Nilssons hus. Trots att det var sent på kvällen – men fortfarande ljust – blev jag bjuden på saft och bullar i trädgår-

den. Jag kände mig som i ett tomrum: jag förstod inte språket och visste inte heller varför jag var tvungen att skiljas från min bror. Den första tiden fick jag en sovplats på kökssoffan till vänster om köksdörren, under köksfönstret, tills fosterföräldrarna skaffade en barnsäng till sovrummet.

Askär – fosterhemmet i Finja

Hulda och Johan hade inga egna barn, var redan pensionerade, i 60 resp 70-års åldern, och bodde i ”undantagshuset”: lantbruket i Finja Gunnarstorp de hade skött sålde de 1935 till Johans systerson Ture Torkelsson och byggde på en mindre, avskild tomt ett solitt enfamiljshus. Huset hade en hög sockel, en betongtrappa ledde upp till förstun och köket och en annan trappa på gaveln till huvudingången: glastamburen och vardagsrummet. Denna ingång fick inte användas annars än på heldagar och till fester.

Snett emot kökstrappan fanns brunnen, övertäckt med tjocka plankor. På sommaren firades lemonadflaskorna ner där i en spann för att hållas kalla. Varje dag måste vatten pumpas upp och bäras in i köket – för det mesta ett jobb för tant Hulda. Vid den här tiden fanns det i huset varken rinnande vatten eller ström. I köket lagades maten på vedpisen, som också användes som värmekälla – för vintern fanns det i sovrummet en liten ugn som eldades med torv. Till belysning fanns det karbidlampor och radion på hyllan ovanför kökssoffan fungerade på stora, tunga batterier.

Tant Hulda, farbror Johan och jag – i Falkenberg 1944

Den främmande omgivningen, de främmande människorna och smärtan över att ha varit tvungen att skiljas från brodern var mycket betungande och den första kvällen grät jag mig till sömns. Påföljande dag blev det bruna bönor och fläsk till middag. Det var svårt för mig att smälta sådan fet mat och jag var tvungen att kräkas över hela bordet. Mycket pinsamt för mig – och för tant Hulda också, som inte verkade förstå sig på barn särskilt mycket.

Någon tid senare fick jag en oangenäm skabb. Hela kroppen kliade och var antagligen full av utslag. Tant Hulda lät mig då förstå hur dåligt jag haft det hos pastorn med så många barn i pastorsbostaden – och med renligheten var det väl inte heller så bevänt med.

Denna höst fyllde jag sju år och skulle normalt sett börja skolan. Då jag knappast kunde ett ord svenska tyckte man väl att det var bäst att vänta med skolan ett år. Nu var jag alldeles ensam, hade inte heller några barn i närheten att leka med – bröderna Torkelsson lärde jag känna först senare och fick förresten inte heller leka med sådana där ”stygga pojkar”.

Farbror Johan tog mycket väl hand om mig, paret hade ju inte själv några egna barn. I motsats till tant Hulda var han mycket barnkär. Som första leksak snidade han till ett underbart oxpar: två rundträ, cirka 30 cm långa, nederdelen planhyvlad, framtill båda träna med ett V insågat (det liknade nästan hornen på oxarna) och sedan sammanfogade med ett tvärslå. Dom såg nästan ut som ett riktigt oxspann med ok över. Dessa kära djur drog jag efter mig med ett snöre, jag gav dom gräs att äta och vatten att dricka. I åratal var dom min favoritleksak.

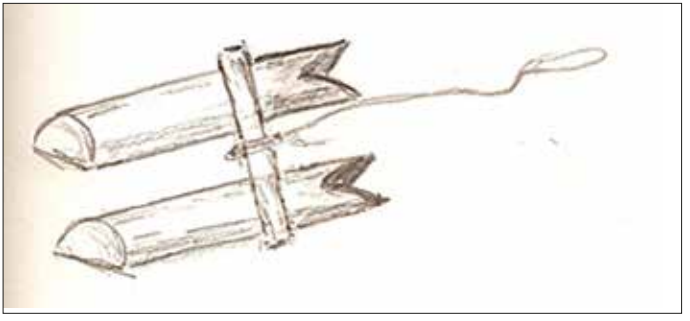

Mina kära oxar

Till vintern snickrade farbror Johan en riktig kälke av trä till mig – förutom lantbrukare var han ju också en skicklig träskomakare, i verktygsskjulet hängde fortfarande alla hans redskap.
Med denna kälke kunde jag susa ner för backen bakom huset ända fram till staketet till landsvägen. Just det året hade vi nämligen rikligt med snö, i varje fall en kort period.

Mina fosterföräldrars hus låg något högre än åkrarna i söder och väster. Från brunnen mitt på gården kunde jag susa nedför backen med farbror Johans damcykel: jag satt nere på klykan med armarna högt uppe på styret och bara lät cykel rulla på. På så vis kunde jag lära mig att balansera och utför backen svängde jag vänsterom och kom nästan fram till landsvägen.

En annan leksak hittade jag på med ett gammalt cykeldäck: det var bara att låta det ihåliga gummidäcket rulla framåt med hjälp av en pinne – ibland hann jag knappt springa så fort som däcket. Med den här leken kunde jag hålla på med i det oändliga.

I övrigt var farbror Johan och jag mycket tillsammans, vi sågade träd, klöv trä, höll ordning på bikuporna, samlade in äggen. Hönsastallet låg alldeles till höger i uthuset, där luktade det så äckligt. Hönsen hade en utgång på baksidan till hönsagården. Intill hönsstallet befann sig grovköket med stora tvättkar och en stege up till höskullen och helt på vänster sida vertygsförrådet med mycken plats för ved och torv. Intill den vänstra gaveln var dasset tillbyggt. På andra sidan stigen därifrån växte det alltid rabarber.

På våren var det tid för kycklingarna. Mycket snart kunde dom vara ute. Farbror Johan snickrade en kycklingbur med bräder och hönsnät. Den placerades ute på gården framför uthuset. Så snart kycklingarna vuxit sig till unghöns, fick dom fortfarande vara ute men nu i en hönsinhängnad vid skogsranden. De halvvuxna unghönsen blev ibland så vilda att dom flög upp i angränsande träd, till och med utanför inhängnaden. Där hade farbror Johan det jobbigt att locka ner och fånga in dom.

Mindre roligt var det för mig en gång det som hände med mitt frukostägg: utan att tänka mig för slog jag upp ägget som vanligt – och hittade en död kyckling där inne. Det förtog min aptit på ägg för flera år framöver.

Den allra första tiden hade jag kontakt med min föräldrar i Finland. De skrev några brev och – så berättas det i varje fall – de fick också svar från mig, på finska: jag hade redan lärt mig att läsa och skriva i Finland. Mitt modersmål gick emellertid snabbt förlorat i den svensktalande omgivningen och jag måste lära mig det på nytt efter hemkomsten till Finland 1947.

Helt oväntat fick jag besök av Pauli. Han kom tillsammans med några kamrater från barnhemmet i Hässleholm – de tio kilometrarna i enkel riktning gick de till fots. Efter det att vi blev skilda åt kom han till en fosterfamilj i Tyringe, nästa by efter Finja. Där verkade han – efter det man berättat senare – ha uppfört sig som en bråkstake, varför familjen lämnade honom till barnhemmet i Hässelholm. För mina fosterföräldrar kunde jag inte förklara hans besök – kanske

dom helt enkelt inte lade märke till det. Efter ett par timmar traskade pojkarna tillbaka till barnhemmet utan att ha fått varken mat eller dryck.

Årstiderna var för mig alltid härliga. Då jag för det mesta var ensam, strövade jag omkring i angränsande skogar, kunde iakttaga hur naturen vaknade till på våren, hur vitsipporna täckte skogsplättarna, hur det blev blad av knopparna och hur fåglarna med sin sköna sång var ivrigt sysselsatta.

Det var sällan jag kom till storstaden Hässleholm. Vid jultid tittade farbror Johan och jag på skyltfönsterna i stan. Det var tämligen kalt och många skyltfönster på torget var dekorerade med jultomtar och julsmycken. I ett av dom kunde vi se ett lejon i naturlig storlek, skräckinjagande med glödande ögon och en lång svans, som rörde sig hit och dit.

Med farbror Johan cyklade vi ofta till familjen Torkelsson för att hämta mjölk. Jag fick sitta bakpå på pakethållaren. Där lärde jag påföljande sommar lära känna mina kommande lekkamrater, Lars, den äldsta av dom, ungefär i min ålder och tvillingarna Gunnar och Ingvar. Något senare kunde jag cykla dit själv och hämta mjölken: varje

Mina bästa vänner: fr. v. Gunnar, Lars, Gunnars tvillingsbror Ingvar och framme i mitten den nyfödda systern Hjördis - 1946

gång var det inte utan problem då Torkelssons kor betade på ängarna på båda sidor om vägen. Grinden skulle först öppnas och sedan stängas igen, sedan måste jag hålla utkik efter var korna befann sig och kvickt cykla till nästa grind – för att undvika att komma i kontakt med djuren. Vägen tillbaka var ännu besvärligare, då hade jag den fulla mjölkkannan att hålla reda på.

Med tiden lärde jag känna och uppskatta familjen Torkelsson bättre, jag hade alltid känslan att vara välkommen dit. Mamma Tyra Torkelsson kommer jag ihåg som en alltid glad och hjälpsam och duktig kvinna. Hennes något sneda leende värmde mitt hjärta så gott. För pappa Ture var jag mer rädd: han var en ståtlig, kraftig karl, som talade en utpräglad och för mig nästan oförståelig skånska, skånedialekten från Norra Skåne (i mina ögon var även farbror Johan en ståtlig man, säkert över 1,80 m!).

Jag blev ofta bjuden på mat hos Torkelssons men jag kände mig alltid lite generad. Med pojkarna utforskade vi uthusen, skjulen och stallet: det var spännande äventyr i främmande byggnader med främmande föremål och maskiner.

Gunnarstorp – Torkelssons lantbruksgård

Särskilt rysande var det att gå i mittgången i stallet mellan korna för att gå på dasset, som låg på andra änden. Lukten var inte obekant –

som i vårat karelska stall – men dom stora djuren hade jag alltid respekt för.
På somrarna hjälpte vi barn alltid till på fälten och vid skörden. Farbror Ture hade ingen traktor, endast två präktiga ardennerhästar, vita skimmelhästar, Ulf och Ulla. De måste stå för allt arbete på fälten, från plogning och sådd till hö-, sädes- och potatisskörd. Ännu var vi för små att handskas med hästarna, fick dock lov att rensa ogräs på fälten, räfsa hö eller plocka upp potatis. Det bästa med arbetet på fältet var kaffe- och lunchpauserna: man samlades vid åkerrenen i skuggan och tant Tyra plockade upp sin korg – smörgåsar och kakor smakade himlagott, den självgjorda saften likaså.

Skimmelhästarna Ulf och Ulla med Tyra Torkelssons kusin Ernst

Förutom cyklar fanns det enbart häst och vagn som transportmedel. Ofta fick vi barn sitta framme hos farbror Ture på kuskbocken, ifall det fanns tillräckligt med plats, annars högt uppe på hölasset. Det var så lugnande att se ryggarna på det travande hästparet, hur dom rytmiskt gungande i sakta mak förde oss genom sommarlandskapet.

Men vi hade också en hel del fritid. Då kunde vi ströva omkring i äng och mark, plocka vilda äpplen eller körsbär direkt från träden – och

också ibland i hemlighet knycka bär ur tant Huldas bärbuskar – härliga krusbär, gula, röda och svarta vinbär. Vid Torkelssons äng flöt Alma å, där vi under heta sommardagar kunde bada. Vattnet var rätt så kallt och man kunde bara dyka i några få vattenhål. Annars var ån mycket grund, ett naturligt vattentråg för korna som betade vid stranden.

Skolan börjar

På sommaren före jag började skolan fick jag en skräddarsydd kostym, kavaj och korta byxor. Denna kostym har jag på mig vid besöket i Falkenberg. Där bodde en dotter till tant Emma, syster till Hulda. Jag tror vi åkte taxi dit, hade picknick i det gröna. Tant Emma var också med. Hon bodde något längre bort, var gift och hade många barn. En jul var hon jultomte hos Hulda och Johan och skänkte mig min första kramhund, en liggande schäfer, som jag kramade ihjäl. Med tant Emma fick jag omedelbart spontan kontakt, hon visste hur man skulle handskas med barn. Jag älskade henne.

Den 1:a september 1945 började jag i folkskolan i Finja. Skolan låg inte så långt från kyrkan och smedjan och omfattade två byggnader, en för klasserna ett till tre och en större för de högre klasserna. I det lilla skolhuset fanns det bara ett klassrum där alla tre klasser undervisades samtidigt.

Då jag redan var nästan 8 år och kunde läsa och skriva fick jag av den medelålders fröken, som undervisade alla klasserna där, tämligen snart tilläggsuppgifter så att skolgången inte skulle bli alltför tråkig för mig.
Fröken var mycket förstående och gjorde ingen skillnad på mig och dom andra skolbarnen trots att jag var det enda finska krigsbarnet i skolan. Särskilt kommer jag ihåg hur hon understödde mig i teckning och målning.

Till skolan fick jag alltid gå till fots: först gick det från Huldas hus vägen till landsvägen, därefter till vänster förbi några grannhus till vägkorsningen till Vankiva, sedan till höger över bron över Alma å,

över den stora landsvägen från Hässleholm till Tyringe, förbi järnvägsstationen och sedan till höger efter smedjan till skolgården.

Vägen till järnvägsstationen kände jag till alltför väl: jag måste hämta hem posten regelbundet från Hulda och Johans postfack. Kort före stationen och järnvägsövergången stod det till höger ett fyrkantigt hus, funkishuset. På gården fanns en spets med stor lurvig päls fastbunden vid sin hundkoja. Varje gång jag kom förbi skällde han ilsket på mig och drog i sin kedja. En dag då jag kom förbi efter att ha hämtat posten slet sig hunden lös, störtade efter mig. Jag började springa så fort jag kunde och skrek i högan sky, trillade med posten i händerna i en vattenpöl, hunden ovanpå mig. Han gjorde mig inget ont utan att han lyckades inplantera i mig en hundskräck, som varade över 50 år. Hulda bannade mig så det skrek om det – posten nervätt och trasig, långstrumporna (som var fastsatta med gummiband i livstycket) fulla av hål på knäna.

Tillfälligtvis blev jag bekant med ett annat finskt krigsbarn, som bodde inte så långt från Huldas i riktning mot Vankiva. Möjligen hade

Kalevi Laisi (i mitten) och jag håller i cykeln för Kalevis bror, som var på besök. Framför boningshuset för syskonparet Berlin, Kalevis fosterföräldrar.

farbror Johan hört talas om honom. Kalevi Laisi gick i en annan folkskola, bodde på en liten bondgård hos ett syskonpar. Han var också ett ensamt barn men han hade förmågan att sysselsätta sig med tusen olika ting: han byggde hyddor i skogen, hela vattenförsörjningsanläggningar och tält, han snickrade till pilar och bågar och byggde alla slags maskinerier av skrot. Han talade inte heller finska men vi tillbringade många intressanta och spännande stunder med varandra. I deras trädgård växte där en tidig äpplesort som vi fick plocka av hur mycket vi ville – den smakade så friskt och sött. Kalevi var ett arbetsdjur som hjälpte till på gården med allt för han skulle väl överta den sen. Hur länge han sedan bodde hos systrarna Berlin vet jag inte, inte heller om han hade kontakt med sina släktingarna i Finland. Senare fick jag kort på honom när han blev konfirmerad och även som militär i den svenska armén. Hittills har jag inte lyckats få kontakt med honom – men roligt skulle det säkert vara att träffas. Med mina skolkamrater hade jag rätt liten kontakt. Ibland gick jag samma skolväg som en klasskamrat, som kom från ett större lantbruk och som alltid luktade koskit och mjölk. Ett par gånger hämtade jag en annan pojke hemifrån. Han bodde vid stora landsvägen Hässleholm – Tyringe i ett enfamiljshus och hade många syskon. När jag öppnade ytterdörren – det var på vintern – strömmade det ut en äcklig och av ett dussin människor förbrukad luft ur huset. Jag stannade hellre ute då och väntade på honom där. Det smusslades om att det i det här fallet rörde sig om ett socialfall där barnen knappt fick någon mat och var klädda i trasor.

Jag blev inbjuden av en klasskamrat från ett välbärgat lantbruk i närheten på födelsedagskalas, klädde mig i min bästa kostym – den skräddarsydda med kortbyxor – och skulle inte försumma att räcka över ett 5-kronorsmynt till födelsedagsflickan istället för en födelsedagspresent. Under spelens och lekarnas gång glömde jag bort myntet och när jag tänkte på det innan jag skulle gå hem, var myntet borta. Till min skam var jag tvungen att bikta för Hulda och Johan att jag inte lämnat presenten ifrån mig och blev ordentligt bannad: hur kunde man vara så ansvarslös och bara tänka på att leka och så tappa bort en stor peng.
Flera månader efteråt var vi i Hässleholm och skulle köpa kläder till

Ateljéfoto: jag i min gåbortskostym

mig. Då hittade jag av en slump 5-kronan i innerfodret, dit den hade ramlat genom ett hål i fickan – och gissa vilken upprättelse jag kände: jag var ingen slarver som tappade bort pengar inte.
På en hembygdsfest på församlingshuset hade farbror Johan köpt lotter. Döm min förvåning och min stora glädje när första priset – tror jag – drogs och jag vann ett ur trä snidat hästekipage ungf. 15 cm högt, två präktiga hästar med sedeltyg och allt (dom liknade Ulf och Ulla!) och en vagn med riktiga hjul på. Detta kära minne följde med mig till Finland men på något sätt blev jag av med kärran och min storebror Pauli knyckte den ena hästen så att jag senare i Sverige på 1960-talet endast hade med mig en häst utan seltyg. Vart den tog vägen sedan förblir ett mysterium.

För mig var familjen Torkelsson som verkligt nära familj. Först nu har jag fått reda på att farbror Johan var morbror till Ture Torkelsson. I varje fall träffades vi oftare på olika fester, bröllop, födelsedagar o

dyl och som sagt var pojkarna mina bästa vänner. När Hjördis föddes kom farbror Ture till Hulda och Johan och förkunnade den glada nyheten med undertrykt stolhet i rösten. Man såg bokstavligen hur hans bröst svällde av lycka. Det var på sommaren 1946.
Mina mjölkturer till Torkelssons tog med tiden allt längre tid, jag hann inte tänka på att cykla tillbaka för allt lekande som upptog oss. En gång måste det ha dröjt ovanligt länge innan jag kom till Hulda med mjölken. Hon blev riktigt arg på mig, skällde ut mig och sa att med sådana ”stygga pojkar” som Torkelssons fick jag absolut inte leka med. Det var en så stor orättvisa att jag inte kunde smälta det. Det enda jag kunde göra var att tjura, att vägra att komma in och äta och för att riktigt demonstrera mitt sinne för rättvisa vägrade jag att komma in överhuvudtaget utan kröp in i mitt lilla tält gjort av säckväv som stod mitt på gården och vägrade att komma in till natten. Där låg jag hela natten och tjurade, tyckte väl också synd om mig själv och blev rädd för varje nattljud. Om den viljeyttringen nu bar frukt vet jag inte längre men det är att förmoda att det gjorde det till slut.

Efter två år i folkskolan tog min krigsbarnstid i Finja slut. På försommaren 1947 blev jag skickad hem till min mamma och pappa, som efter krigen bodde i Tammerfors. Det kändes konstigt att komma till en helt ny och obekant miljö, igen till ett språk som jag varken förstod eller kunde tala. Till lycka kunde min storebror Pauli tolka och dessutom finns det i Tammerfors en svenskspråkig skola och mina föräldrar var väl medvetna om att det annars skulle ha blivit svårt för mig. Så med min norra-skåne-dialekt kom jag i tredje klass i den svensktalande folkskolan och därefter till samskolan där jag tog studenten 1956. För mig en verklig lycka: i efterhand kan jag endast understryka hur mycket jag har vunnit på min vistelse i Sverige som krigsbarn, vilka nya världar som öppnades för mig, även över min skolgång. Det är alltså med stor tacksamhet jag tänker tillbaka på alla de tidigaste barnaåren, som subjektivt sätt inte satt några traumatiska spår i mig. Kort sagt: jag hade tur!

Hamburg, den 8.1.2009
Tenho Ruponen

Rita Sjöberg Wikell

Togs 1942 – som ett minne

Vem är jag – finskt krigsbarn

Mitt finska namn var Riitta Elisabet Kenkkilä. I Sverige fick jag efternamnet Öhberg. Jag föddes i Ylöjärvi, den 30 januari 1940, en bit utanför Tammerfors. Sjukhuset låg där under kriget, har jag hört sägas. Enligt min mamma bombades Tammerfors svårt den natten när jag föddes. Min mamma var ensamstående. Hennes namn är Toini Rouvinen. Född 1916 – död 2003 och min pappas namn Yrjö Lahti - har aldrig träffat eller sett honom förutom på en tidningsbild. Jag hade inga syskon på den tiden men fick 1949 en halvbror i Finland och 1950 en svensk bror. Jag har inga minnen från Finland före Sverigeresan eftersom jag bara var två år och två månader när jag skickades iväg. Enligt min biologiska moster, som bor i Uppsala, tror hon att jag åkte över Haparanda. Jag hamnade i Hörnefors utanför Umeå hos ett par utan barn, Dagmar och Frans Öberg. Det sägs att jag hamnade där eftersom det var en kusin till Frans, hon var sjuksköterska och hade hand om oss under en del av resan, som tyckte att jag passade där. Jag skulle egentligen hamnat hos en familj på landet med bondgård och många egna pojkar och det sas att dom blev så besvikna för där placerades en pojke och dom ville gärna ha en flicka.

Min första tid i Sverige

I Sverige stannade jag i fem år. När jag kom hit bodde mina svenska föräldrar i en lägenhet med tre rum och kök. Efter ca tre år byggde de ett hus med källare, under- och övervåning där jag fick ett fint eget

rum. Där fanns många barn i området som jag lekte med. På sommaren vi badade, cyklade och på vintern åkte vi pulka och skidor. Min pappa hade gjort en pulka med broms. Min mamma var mycket duktig med nål - tråd – symaskin och hon gjorde många fina dukar – väggbonader - tavlor som hon komponerade själv. En konstnärlig ådra hade hon. Till mig sydde och stickade hon tröjor, klänningar, kappor mm.
Att jag kom från Finland visste jag inte förrän jag var ca 5 år. Några äldre pojkar ropade ”finnunge” till mig när jag en vinter sparkade vägen fram. Jag vände direkt, åkte hem, och frågade min mamma vad dom menade. Efter den händelsen tyckte jag att mycket kändes annorlunda. Jag började fundera över mig själv – vem jag var – att jag var eljest.

Resan tillbaka till Finland
År 1947 måste jag och många andra barn åka tillbaka till Finland. Det är nog det svåraste jag har upplevt – min tidigare tid i Finland hade jag ju inget minne av. Jag var mycket sorgsen och fundersam. Ett tåg tog oss från Umeå till Stockholm – där var skrik och tårar på perrongen och i vagnen. Jag hade sällskap med en flicka som jag kände något, hon hade bott hos en familj som var granne till min moster i Umeå. Hennes namn minns jag inte och inte var vi skildes åt.
I en skola i Stockholm fanns tanter (lottor) som hjälpte oss till rätta. Jag vågade inte ta av mig kappan. Vi hade fått så många sprutor innan vi åkte och jag trodde att det skulle bli fler så jag t o m åt med kappan på. En båt tog oss därefter över till Åbo. Båtresan var förfärlig. Dom flesta grät och skrek. En pojke Seppo, kommer jag särskilt ihåg, han hade bott på samma ort som jag och han låg nu i en slaf snett ovanför mig. Han grät större delen av natten. Av själva resan kommer jag inte ihåg så mycket mer.
Ankomsten till järnvägsstationen i Tammerfors var uppslitande. Alla hade lämnat stationen och jag stod ensam kvar. Då kom en ”tant – min mamma” och hämtade mig. Hon bodde inte långt från stationen – vi gick under järnvägen och sedan en liten bit uppför en backe. Lägenheten, hon hade, delades med en annan familj. Familjen hade två rum och min mamma ett och köket hade dom gemensamt. De andra var inte hemma när jag kom – så min mamma och jag var hän-

visade till varandra. Vi hörde varandra men vi förstod inget. Jag stod upp i en fåtölj och skrek tills jag till slut somnade. Senare har jag förstått att det var synd om oss båda. Jag hade i Sverige bott i villa med eget rum – mamma hemmafru – kamrater runt om mig – aldrig ensam – alla förstod vad jag sa.
Jag har som vuxen fått höra att min mamma bara några dagar innan fått veta att jag skulle komma tillbaka. Men även om hon fått veta det tidigare så hade hon, som jag ser det, ingen möjlighet att ta hand om mig.

Första sommaren i Finland - hur dagarna kunde se ut
Jag vaknade ensam – min mamma hade gått till sitt arbete. Jag gjorde mig i ordning – åt och gick sedan runt i stan. En ”djur- och lekpark” som låg i närheten besökte jag ofta. Där fanns vackra påfåglar, gungor och annat som jag kunde roa mig med. Genom min mamma hade jag lärt känna ett par familjer. En familj med två små pojkar, som bodde ganska långt ifrån mitt hem, hälsade jag ofta på. Mamman var hemma och talade lite svenska. Den andra familjen hade en pojke i ungefär min ålder men han var på ”dagis – fritis”. Han såg bara med ett öga för hans pappa som var tapetserare hade, pojken stod för nära honom, kommit åt hans öga. Jag kommer ihåg att jag ofta fick låna hans sparkcykel och på så vis kunde jag ta mig fram snabbare.
En dag bad han mig följa med till ”dagis – fritis” vilket jag gjorde. Fröknarna där var mycket snälla och vänliga och en kunde tala lite svenska, vilket jag uppskattade. Hon läste sagan om ”den lilla gumman – den lilla katten – den lilla pallen”. Jag fick även mat där. Jag besökte dagiset många dagar. De fick efter en tid tag på min mamma och som jag förstod tyckte dom att jag skulle vara där på dagarna – men min mamma hade inte råd.
En fin vän fick jag – jag hade ont i tand och min mamma och en bekant till henne följde mig till tandläkaren. I trappen upp till tandläkaren blev jag rädd. Min mamma drog och slet i mig för att få mig med dit upp och jag skrek. En dörr i nedre planet öppnades - en dam kom ut och undrade vad som stod på och hon talade svenska. Tanden lagades och hon sa ”när du är klar kom ner till mig”. Hon hade en affär. Hon bjöd hem mig och jag var ofta hemma hos henne och hennes dotter och åt middag i ett stort och fint matrum, pratade med dem

och hade mycket trevligt. Jag önskar ofta att jag kunnat tacka dem.
Jag träffade andra barn men jag förstod snart att deras mammor inte tyckte att jag var lämplig att leka med – jag var alltid ensam hemma.
Bastu var något nytt för mig, som jag tyckte mycket om. Jag kommer ihåg att jag ofta satt inne i herrbastun, ty där fanns ett par farbröder som kunde lite svenska och som jag kunde prata med.
En bekant till min mamma hade en son hade vådaskjutit sig så vi åkte buss dit och var med på begravningen. Vi var där några dagar. Det var sorgligt.

En sommardag åkte vi till en familj som hade jordbruk där fick mamma arbeta och hjälpta till med olika sysslor. Även en farmor eller mormor fanns i familjen. Hon stoppade täcken. Jag kommer ihåg att jag blev så glad för hon gjorde ett fint täcke och gav till mig. När vi kom tillbaka till Tammerfors gav min mamma bort mitt täcke till familjen som hade två små pojkar. Hon sa att hon stod i skuld till dom. Jag blev ledsen och arg.
Min mamma hade en god vän och de gifte sig (jag vet inte när eller var). Han var snäll men jag kom ihåg att jag inte ville kalla honom pappa. Som jag förstår i dag hade ingen av dom ett riktigt arbete. Många hade det svårt efter kriget. Ero, som han hette, hade en krigsskada och min mamma sålde och köpte dukar, schalar mm. De hade alltså inte mycket pengar att röra sig med.
Vi flyttade till landet. Platsens namn kommer jag inte ihåg. Vi åkte buss från Tammerfors – åkte bil med någon en bit – väckte en man mitt i natten som rodde oss till en strand – gick därefter rätt långt och där hyrdes ett rum i ett uthus med öppen spis. Maten lagades i den öppna spisen. Vattnet till bastubaden fick vi hämta i en sjö som låg långt bort. Uthuset tillhörde en bondgård som låg i närheten. Där hämtade vi mjölk och jag tittade på när dom kärnade smör minns jag.
Där började jag skolan. Första dagen följde jag med några grannbarn som visade vägen. Det var långt att gå. Vi hade matsäck med oss – mjölk och smörgås. Jag var den yngsta från det området och slutade tidigare på dagen än de övriga, så hemvägen fick jag klara själv. En gång stannade en lastbil så jag fick åka en bit men min mamma förbjöd mig att åka bil med någon. Skolan där tyckte jag inte om. Min

lärare och jag förstod inte varandra och när jag inte förstod vad hon sa, slog hon mig med pekpinnen på fingrarna.
Min mormor och morfar bodde i en liten by Ilmajoki inte långt från Seinäjoki. De hade många barn ”i två kullar”. Det var ont om arbetsmöjligheter i Finland, så min morfar åkte till Canada där han fått ett arbete och lämnade mormor och barnen i första kullen. Han var borta i många år. När han kom tillbaka blev det ytterliga några barn som bara var två till sex år äldre än jag.

Minnen från Ilmajoki
När jag gått i skolan en kort tid kontaktade mormor min mamma. Vad jag förstod tyckte hon inte att jag hade det bra utan ville att jag skulle flytta till dem. Det gjorde jag och fick det mycket bättre trots utedass, trångboddhet och fattigdom men vi hade mat för dagen och alla var snälla och ville varandra väl.
När jag kom dit ställde sig två flickor framför mig, Mirja 9 år och Kerttu 11 år, och jag skulle välja vem jag ville ligga ”skavfötters” med. Jag valde Kerttu – vet inte varför – kanske för att hon var äldst. Där fanns även tre pojkar som var lite äldre än flickorna.
En grannflicka, Sisko, var lika gammal som jag. Vi blev klasskamrater och gick till och från skolan tillsammans. Jag trivdes bra tillsammans med henne och jag lärde mig snart finska. Lärarinnan som jag fick var mycket förstående och omtänksam och hon kunde lite svenska. Människor som talade svenska sökte jag mig till. Det fanns många barn runt om och vi lekte alla tillsammans. När någon fyllde år ordnades det kalas med bullar och någon sorts ”brusdryck” och små presenter togs med till födelsedagsbarnet. Jag fick en ”poesibok” när jag fyllde åtta år. Den finns fortfarande kvar och i den har några av mina finska vänner skrivit.

Tiden gick…
En gång i veckan badade vi bastu.
Tanterna i byn samlades ofta hos varandra och hjälptes åt med att karda ull, spinna, väva och baka mm. Matbrödet hade ett runt hål i mitten och hängdes i taket. Det var roligt för oss barn att titta på och ibland hjälpa till. Min morfar var borta hela dagarna. Han var med och byggde hus. Vi hade två kor, en gris, lamm och höns. En lamm-

unge och jag blev ”goda vänner”. Den följde med överallt. På våren fick vi barn hjälpa till och sätta flaskor i träden. Saven droppade sedan ner i flaskorna och den användes som ”glädjedryck”.
Ibland samlades vi hos några som hade radio och satt och lyssnade. Behövde vi meddela oss med någon som bodde långt bort gick vi till en familj som hade telefon.
När det blev jul kom fler barn hem. Det var så trångt att den lilla granen fick hänga i taket.
På julaftonen fick Sisko och hennes familj inhysa zigenare i ladugården. När det var jul fick man inte skicka iväg dom. Det skulle bringa olycka över familjen.
En dag hittade jag en slant, på marken, på väg till skolan. Sisko och jag gick till en gammal gumma som bodde i ett mycket litet hus. Hon hade lite försäljning av ”brusdryck” och någon typ av godis, som vi köpte och delade på.
Mina första simtag togs i en liten bäck. På skolavslutningen var jag med i en pjäs. Jag föreställde katt. Kerttu hade sytt en ”kattkostym”.

Snart tillbaka i Sverige - kanske
Mina föräldrar i Sverige hade fått kontakt med en brittisk konsul, Sundberg, i Wasa som hjälpte dem att få mig tillbaka till Sverige.
När läsåret var slut åkte jag buss med min mamma till Tammerfors. Jag kommer inte ihåg så mycket av själva resan men väl framme besökte vi i ett stort hus med en många kontorsrum. Där frågade någon om jag ville tillbaka till Sverige och det ville jag.
Allt tog sin tid. Jag fick åka tillbaka till mormor och morfar. Men så till slut blev resan av. Det var mycket tråkigt att lämna alla som jag lärt känna. Det kändes som om jag svek dem. Jag lämnade böcker som jag hade haft med från Sverige som minne från mig, det var bl a Nu ska vi sjunga, Prinsessorna på Haga och böcker från söndagsskolan m fl.

Jag bodde några nätter i Wasa. Tant Ellen, konsul Sundbergs hushållerska, tog hand om mig och hon följde med mig på båtresan mellan Wasa och Umeå där mina svenska föräldrar väntade. Jag hade glömt en del av svenskan. Men den kom snart tillbaka. Min svenska mamma sa till tant Ellen att hon inte ville att jag skulle ha någon mer kon-

takt med Finland och att min finska mamma inte fick ta kontakt med mig. Det gjorde hon först när jag blivit vuxen.

I Sverige igen…

I Sverige började jag i årskurs två. Det var lite svårt i början men jag kom snart ikapp mina kamrater. I stort sett har livet i Sverige varit bra. Det jag tycker är tråkigt är att jag aldrig känt att mitt ursprung var något fint, något bra förrän i vuxen ålder. Som barn hade jag ”humör” och då sas det att det berodde på att jag kom därifrån jag kom. Det pratades om ”finnblod” som något negativt. Min finska mamma var inte gift när hon fick mig – även det på minussidan. Några sa till mig att jag skulle vara tacksam för att Dagmar och Frans tagit hand om mig.

Jag tog realexamen och utbildade mig till sekreterare på Bar-Lock-Institutet i Stockholm. I omkring tre år arbetade jag som sekreterare – korrespondent men började känna att jag gärna ville bli låg- eller mellanstadielärare. Jag vikarierade som lärare ett par terminer. Då ändrades skolan och på grundskolan behövdes lärare som undervisade i ekonomiska ämnen – jag vikarierade i dessa ämnen och sökte under tiden den pedagogiska utbildningen - kom in och arbetade många år på grundskolan i de ämnen som 9 Ha hade och därefter på gymnasiet i ämnena administration, distributionskunskap och maskinskrivning. Sista åren undervisade jag i datakunskap.

Som vuxen har jag bott i Vällingby, Sundbyberg, Märsta, Kalmar, Växjö, Härnösand och Asarum.

Jag gifte mig 1960 och fick två barn en flicka och en pojke födda 1967 och 1969. Hade just flyttat till Växjö - skilde mig – var sist anställd - blev utan jobb. Hade en tuff tid. Jag sökte nytt arbete i Härnösand och fick det. Barnen och jag flyttade – köpte hus. Strax innan flytten hade jag träffat en ny man. Efter ett läsår flyttade vi alla till Asarum och där gifte jag mig för andra gången 1979. Jag brukar säga att min hobby är att samla på efternamn – Kenkillä – Öhberg – Kenkillä - Rouvinen (min mammas mans efternamn) – Öhberg – Wikell – Sjöberg Wikell. När barnen var 14 och 16 år dog deras pappa i en trafikolycka.

Under min tid i Märsta, där jag bodde i fem år, hade jag lite kontakt med Kerttu som jag låg ”skavfötters” med. Hon hade flyttat till Upp-

sala för i Finland fanns inga arbeten. Sin man träffade hon där och fick fyra barn. Den kontakten har jag fortfarande.

Kontakten med min finska mamma

Vi hade ingen kontakt med varandra när jag var barn förutom de två första åren i mitt liv och första skolåret.

Som vuxen skickade jag foton på mina barn.

När mina barn var små, ringde Kerttu och framförde en fråga från min finska mamma. Hon var inte så frisk och ville att jag och barnen skulle hälsa på henne och hennes man i Tammerfors. Kerttu gjorde oss sällskap. Hon kan ju båda språken. Min mamma undrade om jag hade haft det bra och hon hade mycket dåligt samvete för att hon skickat iväg mig till Sverige. Hon grät. Vi hade några fina dagar tillsammans och vi besökte även Ilmajoki där jag gick en del av årskurs ett. Där bodde släktingar som vi hälsade på och vi satte blommor på mormors och morfars grav.

Jag hade trott – hört att min pappa omkommit i kriget. Nu visade min mamma en tidningsbild av honom där det framkom att han nyligen dött i en trafikolycka. Jag kände mig lurad och sviken – sa inget där. Den enda som jag orkat berätta det för är min man.

Det gick några år – Kerttu ringde – hon frågade om hon och min finska mamma fick komma och besöka oss. Jag hälsade dom välkomna. Hon hade även med sig sitt barnbarn som hon ofta fick ta hand om eftersom min bror var alkoholiserad. Flera gånger framförde hon att det var hennes straff för att hon skickat mig till Sverige. Hon sa att hon, med egna ögon, ville se att jag hade det och hade haft det bra. Vi hade några trivsamma och ”lära känna” dagar – Kerttu tolkade och vi åkte runt och tittade på omgivningarna. Det var sommar och då är Blekinge mycket lummigt och grönt och här är stor blomsterprakt. Dom här händelserna har inte jag och barnen kunnat berätta för min svenska mamma. Hon skulle aldrig förstått det. Hon skulle sett det som ett svek mot henne.

Min mans familj hade ett finskt krigsbarn från Helsingfors. De finska och svenska föräldrarna hade mycket fin och nära kontakt med varandra. Min mans mamma dog i en trafikolycka när han var tolv år och då bodde han en tid i Helsingfors hos den familjen.

Min man och jag har seglat mycket. Vi har seglat till Danmark, Tysk-

land, Polen och många ställen i Sverige. När jag blev äldre fick jag artroser i mina knän och då köpte vi husvagn, även med den har vi besökt olika länder.
Min svenska mamma och pappa flyttade till Umeå efter pappas pensionering. Min pappa dog när han var sjuttiotvå år min mamma blev nästan nittioåtta. Sista åren bodde hon på ett äldreboende. Vi besökte henne så ofta vi kunde och sista åren hade vi vår husvagn som bostad.

Ett år fortsatte vi vår husvagnsresa med båt från Umeå till Wasa. Vi besökte mina släktingar i Ilmajoki fortsatte resan till Tammerfors där vi letade reda på min finska mammas grav som var svår att hitta för hon vilade tillsammans med sin man i en ”hjältegrav”. Olika platser i Tammerfors besökte vi men det var svårt att känna igen sig men järnvägsstationen var sig nästan lik. Resan fortsatte vi sedan genom Estland, Lettland, Litauen, Polen och Tyskland.

Livet nu…
Jag bor fortfarande med min man i Asarum utanför Karlshamn. Till min glädje bor mina barn med familj inte långt bort och jag har tre barnbarn alla pojkar elva, tolv och fjorton år som jag träffar mycket ofta. Min son har tillsammans med min dotters man en firma och där arbetar min dotter som ekonom. Hon arbetade tidigare på bank. Min man har en son och två barnbarn en flicka och en pojke.
Jag hade som jag skrev i stort haft det bra. Jag har fortfarande fin kontakt med mina kusiner i Norrland och min bror och jag besöker varandra. Efter sin skilsmässa kommer han hit två till tre gånger om året. Han har inga barn. Vad jag tycker är sorgligt är att min mamma inte hade de känslor för mig som man har för sitt barn. Vid några tillfällen sa hon att hon inte hade några ”riktiga barnbarn”. Hon hade många synpunkter på hur jag skulle vara, inte vara. Jag var aldrig tillräckligt bra. Min bror och hans fru kallade hon ”det vackra folket”. När hon sålde sommarstugan delade min bror och hon på pengarna. Efter ett par år gav hon mig en summa med orden: Frans, din pappa, hade inte tyckt om det hon gjort om han levat. Jag upplevde redan som ung att hon samtidigt var mycket beroende av mig. Jag kände mig ofta som den äldsta av oss två. Jag hjälpte dem när de krånglat till

sitt liv – boende. Min bror bodde hos mig och min dåvarande man i två år – han gick i skola i Stockholm.
Det berodde kanske på att min mamma själv hade en svår upplevelse i sin barndom. Hennes pappa lämnade familjen när min mamma var 3-4 år. Min mamma var mycket bitter. Han hade gift sig med min mormor, som var änka och hade tre barn, och de fick två flickor tillsammans. Han flyttade till Amerika. Mormor och morfar skilde sig – mormor fick telefonväxeln i byn och barnen fick hjälpa henne med den. Morfar gifte om sig och fick en dotter och skilde sig igen. År 2000 fick min mamma ett brev adresserat till Nordmalings församling, där min morfar var skriven innan han flyttade till Amerika. Det var ett brev från mammas halvsyster Ruth. Hon och hennes man ville gärna komma och träffa oss och se bygden och ställena där hennes pappa kom ifrån. Mamma ville gärna träffa henne men mamma var över nittio år och kunde inte ordna detta själv. Min man och jag flög upp till Umeå och hjälpte henne med allt även min bror var oss behjälplig. Vi kontaktade våra släktingar i Sverige och vi åkte alla till Norrbyskär, en ö utanför Hörnefors, där morfar arbetat. Hans hem här i Sverige, släktgravarna mm besöktes. Vi åt mat på Norrbyskärs värdshus och hade en mycket givande och trivsam dag tillsammans. Ruth och jag har fortfarande lite kontakt med varandra.
Jag vet inte riktigt hur mitt öde påverkat mina barn – dom fick ju hålla tyst om besöket i Finland – om min finska mammas besök hos oss. Min dotter med familj var med oss på riksmötet i Frostavallen och tyckte att det var intressant. Mina barnbarn säger ofta till mig - att vi har ju lite finskt blod i oss.
Att mitt brokiga liv inte påverkat mina barn negativt hoppas jag innerligt. Jag frågade dom – dom tänkte efter – min dotter sa, men mamma du har ju alltid varit så stark. Min son sa, du har ju inte pratat så mycket om det.

När min mamma i Finland dog ärvde jag en liten summa pengar trots att jag var adopterad. Min finska halvbror skickade då ett brev och ett papper som jag skulle skriva under där det stod att jag avsade mig arvet. Han hade en släkting i Sverige som skrivit papperen. Jag skrev inte under. Mina barn fick en liten summa pengar och till barnbarnen köpte jag vackra finska filtar. Vi hade en finsk man som hjälp-

te mig med översättningen och han undrade varför jag inte ärvt min pappa.
Jag kan inte titta på en film som handlar om finska krigsbarn som t ex ”Den bästa av mödrar” på en biograf för jag blir så förfärligt ledsen och tårarna rinner. Jag hyr en video och sitter hemma i lugn och ro och ser dem.
Ingenting från Finland, adresslapp – brev – andra skrivelser, finns kvar. Det enda som fanns kvar var medaljen som mina föräldrar fick för att dom tagit hand om mig och ett par foton där jag var ca ett år resp. två år.
Jag har ju fått foton skickade till mig på en del finska släktingar – många av dom från begravningar.
Ibland har jag en dröm där jag förstår och kan tala finska språket och jag önskar att den var sann.

Asarum år 2013 - 2014

Rita Ström Söderlund

Min tid som krigsbarn i Sverige 1944/45

Jag föddes i Bjärnå 1939, samma år som vinterkriget bröt ut. Familjen hade tre barn och jag var den yngsta. Min biologiska far dog i tuberkulos när jag var tio månader och min mor hade p g a rådande krigsförhållanden och allmän fattigdom svårt att försörja tre små barn så när min mor fick erbjudandet att adoptera bort mig accepterade hon det.

Jag hade under min uppväxt naturligtvis inget minne av min biologiska släkt eftersom jag vid adoptionen inte ens fyllt ett år. Inte heller var jag medveten om något trauma över separationen från mina biologiska föräldrar eller syskon. Jag fantiserade visserligen ofta om en bror och jag tyckte mycket om en grannfru även om hon egentligen inte gjorde något speciellt för mig. Långt senare när jag såg fotografier på min biologiska mor förstod jag varför. Hon och grannfrun var lika som två bär till utseendet.

Jag kom till en finlandssvensk familj och växte upp som deras enda barn. Vi bodde i Orimattila och jag talade svenska hemma men finska med lekkamrater. Mamma var hemmafru och pappa arbetade på en yllefabrik som ekonom. Han hade varit med i krigen sedan han var 16 år och var nu också inkallad under fortsättningskriget i Finland mellan juni 1941 och september 1944. Även min mamma var inkallad som lotta och min mormor som bodde hos oss tog ofta hand om mig. Men 1944 hade mormor drabbats av ”fallande sjuka” eller ålderdomsepilepsi och kunde inte längre ta hand om mig när båda föräldrarna var inkallade.

Jag hade hört att många barn hade åkt till Sverige för att komma undan kriget i Finland. Mamma och pappa började nu tala om att de skulle skicka iväg mig också. Jag tyckte det var en bra ide eftersom jag var oerhört rädd för alla flygplan som gjorde att vi fick springa till ett bomskydd stup i kvarten. Jag hade lärt mig att kasta mig i diket så snart det kom ett plan. Enstaka plan bombade sällan vår by men det hände ibland att det blev luftstrid då våra plan bombade de ryska planen som dock sällan hade bomber kvar att försvara sig med. De hade ju bombat Helsingfors.

Mamma kontaktade sina kusiner i Härnösand för att fråga om de kunde ta hand om mig under kriget. Många finlandssvenska barn åkte till släktingar. Egentligen vet jag inte om kusinerna verkligen ville ta emot mig men plikten påkallades säkert av den stora strömmen av krigsbarn som kommit till Sverige.

Det var för sent att skicka mig med de andra krigsbarnen per båt men mamma fick en möjlighet att flyga med mig till Stockholm, troligen genom sina kontakter som lotta. Vi flög från Hyvinge och det fanns naturligtvis stora risker för att planet skulle attackeras i luften.

Det enda jag minns från flygturen är att vi klev på fel plan. Plötsligt hördes i högtalarna hur de ropade mammas och mitt namn och en uppmaning till mamma och dotter som stigit på fel plan att snabbt stiga av och bege sig till rätt plan. Vem av oss som skämdes mest minns jag inte men pinsamheten gjorde att jag mest satt och skämdes under hela flygresan. Synd eftersom det var första gången jag flög. Vem vet var vi hade hamnat om vi inte hunnit byta i tid.

I Stockholm möttes vi av mammas barndomsvänner och efter ett par dagar i Stockholm fortsatte vi med tåg mot Härnösand. Ett avhopp i Sundsvall ingick också i resan och där fanns släktingar till mamma.

Mammas kusiner Ada och Ines Björling som bodde i Härnösand på övre våningen i en stor trävilla. I mina ögon var mammas kusiner två oerhört gamla tanter. Tant Ada var dessutom väldigt tunnhårig och jag hade aldrig någonsin sett en tant utan hår förut. Men hon hade

snälla ögon precis som mamma och därför gillade jag henne med detsamma. Den andra tanten som hette Ines var i mina ögon ganska skrämmande kanske för att hon hade glasögon och såg barsk ut. Henne var jag helt enkelt rädd för fast hon egentligen var mycket snäll. Här skulle jag stanna på obestämd tid eller tills kriget var slut och mina tårar höll aldrig på att ta slut när mamma återvände hem efter några dagar.

Tanterna hade inga egna barn och deras erfarenheter av barn begränsade sig till brorsbarnen och en flicka i min ålder som bodde i undervåningen i samma hus. Gunnel hette flickan under och hon var i motsatsen till mig liten och nätt och ganska blyg. Det blev säkert en chock för dem att få mig huset för jag fick dessutom vattenkoppor en av de första dagarna och det gjorde mig säkert väldigt gnällig. Dessutom spydde jag av all choklad de försökte truga i mig. Det enda godiset jag hade fått hemma i Finland var en sockerbit med anisdroppar varje söndag. Ändå hade vi det inte fattigt men socker var ransonerat på kort så det var en dyrgrip att ha en sockerskål i skänken.

Gunnel och jag blev goda vänner och de andra barnen i grannskapet var ganska nyfikna på mig men jag har inget minna av att någon retade mig för min finlandssvenska dialekt. Kanske berodde det på att jag inom några dagar hade tagit efter rikssvenskan. Det enda de retade mig för var att jag vid varje tillfälle då ett flygplan passerade i luften snabbt och reflexmässigt dök ner under huset. Det kunde ingen av barnen förstå och än idag böjer jag ryggen när planen flyger lågt över mig.

Jag fick två dockor av tanterna. Den ena var i tyg och hette Klumpeduns. Ett namn som jag varken begrep eller gillade. Men den hette så och tanterna gick inte med på något annat namn. Dessutom gjorde Klumpeduns inget större intryck på mig för tygdockor fanns även i Finland och jag hade även mormors gamla porslinsdockor hemma som jag fick leka med. Klumpeduns hade inga riktiga ögon som porslinsdockorna hade. Det är klart att jag egentligen inte fick leka hur som helst med porslinsdockorna och det hade jag säkert fått med

Klumpeduns. Men hon eller han tilltalade inte mig till tanternas stora besvikelse. Nej hellre hade jag velat ha en guttaperka-docka. Ingen av mina kamrater i Finland hade en sådan men i Härnösand såg jag flera. Julen kom och mammas paket minns jag inte ens. Det enda jag minns är att i ett av paketen låg denna underbara guttaperka-docka. En tydlig flicka, inga tveksamheter eftersom håret var en kortklippt flickfrisyr. Ja det var ju inget riktigt hår som porslinsdockorna hade men det var den finaste docka jag någonsin kunnat drömma om, ca 30 cm lång. Nu råkade Gunnel ha en fantastisk dockvagn och min docka fick äran att ligga i dockvagnen tillsammans med Gunnels docka. Ingen stoltare dockmamma kunde finnas på denna jord än jag.

En dag hade jag tagit med mig dockan till en lekkamrat och då gick det så illa att en dörr smällde igen och dockan kom i kläm. Hela magen fick ett stort veck som inte gick att trycka ut. Tanterna förfasade sig över att jag inte var försiktigare med den fina julklappen. Nu var inte dockan längre lika rolig. Dessutom hände det att en pojke hade lånat Gunnels fina dockvagn och kört den ganska oförsiktigt och Gunnels pappa lyfte upp vagnen på ett skåp och sa att där fick den stå ett år eller tills Gunnel var gammal nog för att förstå sig på denna dyrgrip. Livet i Härnösand blev inte riktigt lika roligt längre. Dessutom tvingade tanterna mig att ha en likadan stor vit rosett som Gunnel hade. Skillnaden var att Gunnel hade ett mörkt lockigt hår och jag ett vitt rakt hår. Rosetten som alltid satt som gjuten i Gunnels hår gled varje minut ur mitt eget hår med den påföljden att jag bara minns hur ont det gjorde att sätta rosetten på plats.

Jag hade också en småkusin Birgitta som bodde på andra sidan av Härnösand och henne lekte jag ibland med. Hon var trevlig men hade naturligtvis egna lekkamrater så det blev inte så ofta vi sågs. Hennes pappa var lots och jag fick någon gång följa med till lotsstationen ute i skärgården.

Mamma skickade regelbundet brev till mig. En gång bifogade hon ett kort på min vän Paul. Han stod på vår gård och på mitt brunnslock. Brunnslocket var min favoritlekplats och nu blev jag oerhört avund-

sjuk på att Paul kunde stå där. Varför fick inte jag vara hemma? Nu blev hemlängtan större och större för varje dag.

Kriget tog slut till sist och jag skulle nu åka hem. Tant Ada åkte tåg med mig till Stockholm och nu fick jag åka båt med de andra krigsbarnen. Jag fick en lapp om halsen med namn och adress. Vi var 8 barn i hytten. De andra barnen i hytten var ledsna och ville inte åka hem men jag längtade oerhört efter mamma och pappa. Alla andra barn hade glömt sin finska utom jag. Kanske berodde det på att jag inte behövt anstränga mig för att lära mig svenska som de hade gjort. Jag kunde ju redan svenska och trots att jag inte alls talat finska i Sverige så hade jag inte glömt finskan.

Jag blev plötsligt sjuk på båten och mådde väldigt illa. Inte ens det fina papphuset med godis lockade mig utan det fick vara orört hela resan. Doktorn som fanns ombord kom och undersökte mig och konstaterade blindtarmsinflammation. Han noterade på min lapp att jag skulle opereras omedelbart vid hemkomsten. Men jag slängde lappen tyvärr och fick i många år lida för detta. Först när jag var nio år blev jag opererad och slapp äntligen allt det onda som plågade mig med jämna mellanrum.

Mamma mötte mig och hemma blev Dinnie, vår airedaleterrier, väldigt glad när hon såg mig. Det var oerhört skönt att vara hemma hos mamma, pappa och Tatta (mormor) igen. Min säng var bäddad och alla leksaker prydligt uppradade i väntan på nya vilda lekar.

För andra gången i mitt liv hade jag blivit separerad från mina föräldrar. Ibland funderar jag på om detta på något sätt påverkat mitt liv och mina kontakter med andra människor.

Tuula Thurén

Hågkomster och tankar från krigsbarnsåren.

Jag heter Tuula Thurén och bor i Hässleholm, Skåne. När någon frågar mig varifrån i Finland jag kommer så svarar jag att jag kommer från Helsingfors, men att jag är född i Tammerfors, ”Näsijärven rannalla” (Vid stranden av Näsijärvi). Mina föräldrar, Siiri och Kustaa Sjöstedt, var båda födda i Tammerfors och fick fyra av sina sju barn där innan de flyttade till Helsingfors 1937. Då var jag ett år gammal och enda flickan, men det tillkom ytterligare tre barn, bl.a. min bror Matti som skickades till Sverige tillsammans med mig.
Mina yngsta syskon, varav en flicka till, föddes efter kriget. - Bostaden mina föräldrar flyttade till låg i stadsdelen som kallades ”fattighelsingfors” för dit flyttade bara arbetare och s.k. mindre bemedlade. Alla husen såg likadana ut och bostaden bestod av ett enda rum med vedspis och zinkvask med kallvatten. Toaletten, som fanns ute i trappan, fick vi dela med tre andra familjer. Vid gaveln, några trappor ner, låg tvättstugan och det var dit vi tog vår tillflykt när ryssen började bomba vår stadsdel.
Mina tidigaste minnen av kriget är när flyglarmet började böla och mina syskon och jag blev ryckta ur sömnen, för nu var det bråttom att ta sig ner till skyddsrummet (tvättstugan).Detta hände oftast på nätterna, och då satt vi där tillsammans med elva andra familjer och trängdes bland baljor och tvättgryta och lyssnade på bombkrevaderna alldeles nära inpå oss. Alla hoppades att inte vårt hus skulle bli träffat och kanske det var ren tur att vi undgick det ödet.

Andra minnen är när mor tvingades lämna Matti och mig ensamma hemma av olika orsaker och förmanade oss att inte lämna rummet utan gömma oss under bordet ”om ryssen kommer”. Far var på jobbet och våra bröder i skolan så vi hade inte så mycket att välja på än bordet.
Min far slapp gå ut i kriget, eftersom han arbetade på ett gjuteri (Suomi Valimo) som göt material till krigsmakten. På så sätt gjorde han sin insats i kriget ansågs det.
Fortsättningskriget bröt ut sommaren -41 och vår familj tillbringade några veckor på en holme i skärgården, kanske blev vi evakuerade dit, jag vet inte. Far var inte med oss, men jag minns att han kom och hämtade oss tillbaka till stan. Vi bodde i ett stort tält och mor hade en stor kniv under sin kudde. Den kunde komma väl till pass om den eländige ryssen skulle dyka upp, menade hon.
Denna sommar skulle bli den sista jag skulle få fira tillsammans med min familj.
Den 13:de februari -42 sattes Matti och jag, tillsammans med många andra barn, på tåget till Åbo för vidare färd till Sverige med båt. Mor berättade många år efteråt vilken vånda hon känt över att tvingas skicka i väg sina yngsta barn. Hon hade blivit övertalad, inte bara av grannarna som skickat iväg sina barn, utan även av myndigheterna. Hon sprang jämte järnvägsvagnen så länge hon kunde efter det hon lämnat över oss till personalen. Jag var fem år och åtta månader. Matti var ett år yngre.
Jag minns inget av tågresan till Åbo, men väl när vi kom ombord på båten som skulle ta oss till Sverige. Vi fördes ner i ett stort utrymme som bestod av långa rader med bäddar som stod tätt ihop. Min moster Anni var kocka på den båten. Jag har inget minne av att jag led så särskilt mycket av skilsmässan från mor och far. Jag var nog mest nyfiken på vad som skulle hända när vi väl kommit fram till ”sagolandet” som mor berättat om. Landet där vi skulle få äta så mycket godis vi orkade och få nya fina kläder. Matti var ledsen, han grät mycket, jag försökte trösta honom för jag hade lovat mor att ta hand om honom och han var ju min lillebror.
Vintern -42 var mycket sträng med många minusgrader så båtar kunde bli fastfrusna i isen. Det hände även ”vår” båt, men hur länge vi satt fast vet jag inte.

Vi kom fram till Stockholm och blev omhändertagna och förda till ”Kronprinsessan Lovisas” barnsjukhus. Där blev vi undersökta av läkare och avlusade och vi fick sova i sängar med höga galler vid långsidorna. Hur länge vi fick stanna på sjukhuset minns jag inte, men däremot minns jag att vi barn som var friska fick vara ute i en park och leka i snön. Det hände några gånger och alltid med vuxna som såg efter oss.
Efter en tids vistelse på sjukhuset i Stockholm var det dags för de flesta av oss barn att resa vidare. Jag fann mig själv stående på en station (Centralen i Stockholm?) tillsammans med en massa människor, men Matti var inte där. Jag skulle alltså resa vidare med tåget, men utan Matti. Senare fick jag veta att de särat på oss och skickat honom till ett barnhem i Norrtälje. Orsaken till det fick vi aldrig veta. Jag hade lovat mor att ta hand om Matti och jag var nog ganska frågande till varför de hade skilt oss åt.
Tåget förde oss söderut i Sverige, det hade säkert stannat några gånger och släppt av en del barn på olika stationer där de var väntade, men jag och flera andra blev avsläppta vid Glemmingebro station nere på Österlen, ett par mil öster om Ystad.
Det var vintern -42, mycket kall och mycket snörik, även till att vara i södra landet, så vi blev hämtade med häst och släde. Det gick inte att komma fram på annat sätt på de mindre vägarna.
Vi blev förda till Henriksfält, en stor gård som blivit upplåten som barnhem för finska krigsbarn. Det var det finaste hus jag sett, ett riktigt slott tyckte jag då, som aldrig sett annat än fattigkvarteren i Helsingfors.
Vi blev installerade i barnhemmet och väl omhändertagna.
Personalen var för det mesta snälla, utom när någon av oss barn gjorde något som inte passade dem. Då kunde det bli lite hårdare tag, såsom instängning i en skrubb och det råkade jag själv ut för en gång. Nyfiken på omgivningen som jag var, smet jag ut på gården och in i en stallbyggnad där det fanns kor och hästar. Denna tilltagsenhet bestraffades med instängning i skrubben. Jag tror däremot inte att jag blev slagen någon gång av personalen. Snön låg i jättehöga drivor ute på gårdsplanen och de räckte från marken ända upp till takfästet, flera meter, för huset var två våningar högt. En dag när vi barn var ute och klättrade och kasade längs dessa jättedrivor, så råkade jag stå

allra högst uppe på drivan, då en av personalen kom ut och kallade på mig (på finska) att ”Matti on tullut” (Matti har kommit). Jag minns denna händelse så väl, för jag kan än i dag (mer än 70 år senare) känna den obeskrivliga glädjen över att få träffa lillebror igen och hålla löftet som jag gav mor, att se till och ta hand om honom. Så många andra minnen från barnhemmet har jag inte, utom att vi fick havregrynsgröt varje morgon och att den inte smakade som mors. Men en hungrig liten finnunge fick inte vara kräsen så den slank ner utan protester.

Jag blev vän med en lite äldre flicka som jag var tillsammans med och hon lärde mig att knyta mina skor själv.

Tiden på Henriksfälts barnhem varade från början av mars -42 till den åttonde maj. Det var den dagen då jag för andra gången blev skild från Matti. Att Matti kom ner till mig i Skåne överhuvudtaget berodde på, att han reagerade så kraftigt på att vi skildes åt i Stockholm, så han började matvägra och blev till slut så dålig så personalen blev orolig för hans tillstånd. De skickade ett telegram till mor om vad de skulle göra med honom. Skicka hem honom till Helsingfors eller....? Mor svarade helt kort att de skulle skicka honom till samma ställe där jag var. Så skedde och Matti tillfrisknade.

Men nu hade de ”kloka och förståndiga” gjort samma sak igen – de skilde på Matti och mig. Jag hade blivit placerad i ett fosterhem och det var dit självaste lottachefen och jag var på väg i en taxi, den väldigt varma vårdagen i maj. Återigen åkte jag iväg utan Matti.

Så småningom kom bilen fram till mitt blivande hem och utanför ett litet hus stod tre personer och väntade på oss. Byn, som jag skulle komma att bo i heter Hagestad, Löderups kommun, och ligger mellan Ystad och Simrishamn. Anna min fostermor, bodde tillsammans med sina åldriga föräldrar som båda var i 80-årsåldern. Jag minns när jag steg ur bilen och bara stod där och tittade och tittade på allt det främmande kring mig. De vuxna pratade och jag förstod ingenting, men Anna berättade flera år senare vad lottan hade sagt om mina kläder. Jag hade, trots värmen, blivit klädd i samma kläder som jag haft på mig under hela resan till Sverige och även på barnhemmet. Jag hade på mig en overall i svart ylletyg, mössa i kaninskinn med tofsar i ändarna och stövlar i okänt material. Som alla andra barn hade jag också en liten resväska hemifrån som innehöll lite

mera kläder, men det fattades en blå klänning i min väska, en klänning som min farmor virkat. Så när Anna frågade lottan om jag inte hade några andra kläder än de jag hade på mig, så svarade lottan ”Nej, men tänk vad praktisk skiddräkten är. Hon kan ha den på dagen när hon leker och på natten som pyjamas”. Anna blev nästan upprörd när hon fick svaret, hon tyckte det var väldigt dumt sagt.
Anna visade sig vara en genuint god människa, hon visste inte hur väl hon ville mig. Hon var ogift och hade inga barn själv, men hon tog mig till sig som om jag varit hennes eget barn. Hennes föräldrar, som jag kallade farmor och farfar (de hade en sonson), kom jag bra överens med också, men jag var lite reserverad inför farfar. Det gällde att sitta still vid matbordet, be bordsbön både före och efter maten. De gamla var varmt kristna människor, inte frikyrkliga, och de bad både morgon och kväll, och på söndagarna satt de vid radion och lyssnade på gudstjänsten. Ganska snart satt jag också där och lyssnade, framför allt på psalmerna och sjöng med utan att förstå vad det var jag sjöng.
Jag lärde mig svenska snabbt. Det kändes frustrerande att inte bli förstådd så jag pratade jämt med mig själv och använde ord som jag snappat upp och testade dom på hunden, hönsen, träden, ja praktiskt taget på allt. Jag var väldigt ivrig att ta till mig det nya språket och Anna var en stor hjälp. På kvällarna satt jag i hennes knä och hon visade bilder och läste sagor och sedelärande berättelser ur gamla veckotidningar. Innan jag skulle börja skolan i första klass 1943, köpte hon en Tuppens ABC-bok till mig. Den boken tyckte jag mycket om, minns jag.
Matti hade vid detta laget kommit till Annas brors familj och bodde nära oss. En dag tog Anna mig i handen och sa någonting om Matti och ville att jag skulle följa med henne, så det gjorde jag. När vi kom upp till gården och in i köket så satt Matti och lekte med några lerkrukor under bordet. Glädjen var stor att vi funnit varandra igen. I familjen fanns en sex år äldre son, men vi kom bra överens med honom. Någon måste ha haft ett finger med i spelet så Matti och jag skulle få bo nära varandra.
Några grannbarn, mest pojkar, hade börjat dyka upp utanför huset jag bodde i. De hade antagligen hört att det skulle bo en tös från Finland där. Och hur kunde en så´n se ut? Man var väl det mest exotiska

folk sett förutom danskarna som bodde i Löderup och arbetade där. Så Anna klädde på mig ytterkläderna och följde mig en bit ut mot vägen. På andra sidan stod ett gäng småkillar, lite äldre än jag. Anna gick in igen och lämnade mig där. Ja, där stod vi och glodde på varandra. De försökte kanske få mig att säga något men jag sa inget. Efter en stund började de peka på mig med pinnar och flina högt. Jag förstod inte vad de sa, men åtbörderna var talande nog. Det fick mig att ilskna till ordentligt. Jag skulle minsann ge igen med något de aldrig varit med om förut. En rejäl utskällning skulle jag ge dem, bestående av farliga, hemska ord som inte fick sägas högt hemma i Finland, så jag laddade upp rejält och skrek ”STALIN...MOLOTOV... MUSSOLINI...” om och om igen. Tårarna rann, jag hytte med nävarna och stampade hårt i marken och skrek tills Anna kom och hämtade in mig. Jag tror inte killarna förstod vad jag stod och skrek. Namnen var nog främmande för dem. Jag minns den där episoden mycket väl och kan fortfarande se mig själv som sexåring stå där och vara alldeles förtvivlad. - Jag blev så småningom skolkamrat med de här killarna och de var aldrig stygga mot mig för att jag var finne. Inte vad jag minns. - Det var bara fröken i klasserna 1 – 2 (B-skola) som av någon anledning inte kunde tåla mig. Jag var duktig i att läsa och skriva svenska och jag kunde sjunga och det var viktigt att kunna. Barn som inte kunde sjunga fick inte vara med när vi uppträdde på julfesterna. Kanske det var för att jag följde med i undervisningen så bra som jag gjorde, som fröken inte tyckte om mig. Jag förstod det aldrig, men jag minns väl att hon hackade på mig ibland och snäste till mig när jag bad om hjälp med något. Antagligen tyckte hon inte om finnungar. Så enkelt var det kanske. Men jag lät mig inte nedslås av hennes attityd gentemot mig, jag tyckte om skolan och hade kamrater att leka med och jag kände trygghet hos Anna. Jag hade det bra. Matti gick också i skolan, men jag tror inte att han trivdes särskilt bra med det. Vi träffades ibland och då brukade vi gömma oss bakom en soffa, under ett bord eller under en säng och bara hålla om varandra. Matti behövde känna mycket trygghet, han var ganska tillbakadragen och stillsam. Han kissade i sängen på natten och det fick han pisk för av sin fostermor. Anna blev förfärad när hon hörde det, men fick till svar att det var det enda sättet att vänja Matti av med de dumheterna. Han blev ett ”ensambarn” och det följde honom hela uppväx-

ten tills han kom upp i 30 årsåldern, då han försvann in i en religiös sekt och är numera bosatt i Karelen. Vi har inte setts på 40 år, och ingen annan i familjen heller.
Någon dag på sommaren -44 fick jag veta att Eero, min näst äldste bror, skulle komma till Borrby till Annas syster och svåger. Ryssarna hade börjat terrorbomba Finland och särskilt Helsingfors och Karelen, så då skickades en stor kontingent krigsbarn över till Sverige igen. Eero var 14 år, nästan för gammal att skickas iväg, men han var mer än välkommen tyckte jag. Han var helt finskspråkig men sattes i konfirmationsklass ganska omedelbart, för det gick inte an att ha en okonfirmerad 14 åring i familjen. Eero berättade flera år efteråt hur hemskt han upplevde det hela. Han förstod inte vad prästen sa, inte heller vad han tvingades läsa upp ur Bibeln och psalmboken som han måste rabbla upp verser ur utantill. Men det spelade tydligen ingen roll enligt prästen hur mycket Eero förstod av texten. Huvudsaken var att han kunde rabbla upp texten han haft till läxa. Och hans svenska familj var nöjd, för Eero blev konfirmerad och allt var gott och väl.
Så gick tiden fram till våren 1946 då vi fick veta att vi syskon skulle resa tillbaka till Finland. Jag och Matti hade då varit här i fyra år och Eero i två år. Känslan inför den resan har jag inget minne av, men ledsen var jag inte. Jag var nog mer förväntansfull, såg med spänning på vad som skulle hända. Finska språket hade Matti och jag totalt glömt bort, Eero kunde det fortfarande så han blev vår tolk när vi kommit fram till Helsingfors. Det var sommar när vi anträdde vår resa från järnvägsstationen i Ystad till Stockholm och därifrån med båt till Åbo. Vi hade sällskap av många andra barn som också skickades hem efter att ha vistats en del år i svenska familjer.
Resan har jag inget minne av alls, men väl när vi var framme och gick av tåget och in i centralhallen i Helsingfors där det stod en stor folksamling och tittade på oss när vi kom in. Jag stod jämte mina bröder och tittade på när namnen ropades upp och vuxna och barn möttes mitt på golvet och kramades och grät.
Plötsligt hördes våra namn ropas upp och jag kände att någon kramade mig, en tant jag inte kände. Jag frågade Eero vem hon var och fick svaret att det var mamma.
Nu hade vi återförenats med vår familj igen och skulle anpassa oss till

ett nytt liv, som egentligen var vårt gamla liv. Nu var det sauna som gällde, piimä (surmjölk) att dricka till maten, grovt rågbröd att äta, ja allt som vi glömt bort under tiden i Sverige. Eero fick vara tolk för Matti och jag kunde inte prata med mor o. far. Vi tydde oss till varandra, gömde oss bakom en byrå när det blev bråk ock skrik, men det satte far stopp för. Tryggheten kom inte tillbaka till oss bara för att vi kommit tillbaka till våra föräldrar. Vi hade fått en ny trygghet i Sverige och den fanns inte längre.

Skulle vi någonsin få uppleva känslan av verklig trygghet igen, känslan av att vara avhållna av en vuxen? Det skulle med tiden visa sig hur det blev med den saken. Vi lärde oss så småningom att tala och förstå finska hjälpligt, men med våra kompisar talade vi svenska för de hade också varit krigsbarn i Sverige. I vår stadsdel var det inte populärt att tala svenska, så det hände att man bakom ryggen kunde få höra att ”puhu suomea kun suomalaista leipää syöt”... Alltså, ” prata finska när du äter finskt bröd”. Jag var 10 år när vi kom tillbaka hem och jag fick snart lära mig att hjälpa mor med lite av varje. Jag följde med när hon gick och handlade och fick lära mig att stå i kö och de kunde vara ganska långa. Ibland var varorna slut när det blev min tur att handla det mor skrivit på lappen, men det var bara att skynda vidare till nästa affär och hoppas på att det fanns varor kvar där. Det fanns inget utrymme i rummet vi bodde i som mor kunde förvara matvaror i, utom ett litet skåp. Samma procedur varje dag. Jag fick också hjälpa till med att städa, ta ut mattor, sopa och torka golvet. Fattigt och eländigt, men mor var noga med att försöka hålla rent så gott det gick. Varje lördagkväll gick vi till en offentlig bastu (de fanns i varje gathörn) och där blev man rejält renskrubbad efter pinan på bastulaven. Jag lärde mig aldrig att tycka om bastu. Jag hade börjat fjärde klassen i en svensk folkskola och jag hade lektioner varje dag efter lunch, så jag hann med att hjälpa mor med lite av varje före skoldags.

Lika mycket som jag hade tyckt om skolan i Sverige, lika mycket avskydde jag min nya skola nu. Klasserna var segregerade från och med tredje eller fjärde klass, så jag hamnade i en klass med enbart flickor. Tio år är den normala åldern för en fjärdeklassare, men här rådde blandad ålder, allt från tio till tolv-tretton år. Ett gäng flickor, som idag säkerligen kallats för värstingar, var så störiga så de drev vår

kvinnliga klasslärare till nervöst sammanbrott vid flera tillfällen. Vi hade den ena vikarien efter den andra så det blev naturligtvis ingen ordning på vare sig utlärandet eller inlärandet. Kaos är det enda riktiga namnet på vad som hände dagligen i klassen. Jag lärde mig absolut ingenting under mitt fjärde skolår. Utom en sak. Skolan hade en egen sångkör, så efter en uppsjungning blev jag antagen i kören. En dag i veckan, och det råkade alltid vara slöjdtimmen, fick jag lämna klassen och gå till musiksalen och öva. Jag lärde mig en massa nya sånger och det var det enda roliga i den skolan.
Nu när jag tänker tillbaka på den tiden så var det kanske så att de här störiga flickorna var traumatiserade efter sina upplevelser under kriget. Sådana ord fanns inte i den ”vanliga människans” vokabulär på den tiden så innebörden kunde därför inte tolkas. Då handlade det bara om snälla och hyfsade barn eller stygga och ohyfsade. Så var det bara. Min far som arbetade på ett gjuteri på dagarna, hade ett fritidsintresse av det ovanligare slaget. Han var amatörskådespelare, knuten till finska ABF-teatern (Työväenteatteri). Detta hade han hållit på med sedan Tammerforstiden och då även turnerade han runt i Finland. Vi i familjen fick gå gratis på premiärkvällarna och titta på honom och det var ganska festligt att sitta i salongen och höra publiken applådera min far. Då och endast då, var jag lite mallig över min far.
- Tyvärr hade min far en mörkare sida också som tog sig våldsamma uttryck och som gick ut över både mor och oss barn. Han var alkoholist, periodsupare. Perioden han söp varade längre än den nyktra perioden, men även som nykter kunde han bli våldsam och slåss. Han var helt oberäknelig. När han söp kunde han ju inte jobba så hur mor lyckades trolla med ekonomin så vi fick mat varje dag, var en ren bedrift. Ibland fick jag gå med mjölkspannen till ett soppkök och det var gratis utskänkning. Mina äldre bröder jobbade och bidrog väl med lite pengar till mor. Jag fick matpaket från Sverige då och då och det var alltid välkommet. Anna skickade mjöl, socker, kaffe, äggpulver minns jag, och torkade bananer som var så gott.

Finland var ett sargat land efter kriget, det var svårt att få tag i tillräckligt med matvaror till en stor familj och kläder var inte ens att tänka på. Anna skickade kläder till mig och ibland även till mor, så jag hade alltid snygga kläder på mig i skolan. Min bror Jorma hade

vistats i Danmark under kriget och han fick också matpaket därifrån. Hans paket brukade innehålla en slags röd korv som luktade mystiskt – dansk salami. Ingen i familjen kunde äta den så den åkte direkt i slaskhinken. Jag fyllde 11 år i maj -47 och jag minns den dagen väl för mor gav mig 100 mark att handla någonting för åt mig själv. Det var ingen stor summa i dagens valuta, men jag visste direkt vad jag skulle köpa. Jag gick till saluhallen och köpte ett paket Toy-tuggummi med tre bitar i och en bit ”lauantaimakkara” (lördagskorv). Pengarna räckte precis, och jag var lycklig i flera dagar för nu hade jag riktigt tuggummi att tugga på. Tuggummi var ”hårdvaluta” bland fattigt folk på den tiden. Man var någon då.

Mor berättade någon gång på våren att Anna skrivit och frågat om jag kunde komma till Sverige igen för hon saknade mig så. Detta hade inte mor någonting emot och inte jag heller och Anna skulle betala resan och ordna med att folk i Stockholm, som hjälpte finska krigsbarn, skulle möta mig vid båten och se till att jag kom ombord på tåget till Skåne. Far följde mig till Åbo och när jag skulle gå ombord på båten så frågade han ett par främmande människor om de ville hålla ett öga på mig eftersom jag reste ensam. Om det skedde minns jag inte. Jag har många gånger undrat varför mor ville att jag skulle resa till Sverige igen. Kanske för att hon var gravid med sitt sjätte barn.

Jag kom lyckligt och väl ner till Skåne med tåget och Anna var och mötte mig i Eslöv minns jag. På något vis kändes det som att komma hem igen efter ett års vistelse på främmande ort.

Skolan började någon vecka efter min ankomst och nu skulle jag börja i storskolan – femte klass. Mina gamla kompisar var kvar och så var jag med i gemenskapen igen. Jag fick en bra lärare som (trots att han var gift med min småskolefröken) inte gjorde någon skillnad på mig och de andra barnen. Jag älskade att gå i skolan. Utöver läxorna övade vi små teaterpjäser som vi spelade upp vid terminavslutningarna inför publik, läraren tog oss till Stockholm, en hel vecka var vi där, och vi gjorde även andra utflykter. Vi spelade handboll och brännboll och då var läraren alltid med och spelade. Men läxorna skulle vi kunna. Så var det bara. - Jag fick väl lite pikar för min finska härkomst, men aldrig värre än att jag kunde ge igen. Värre var att inte bli sedd alls. Man var ingen. Alla tyckte ju inte om de finska krigsbar-

nen, särskilt inte ungdomarna. ”Akta dig för henne, hon har kniv!” Jag vet inte hur många gånger jag fick höra det, särskilt när jag blivit äldre. Det var så dumt och barnsligt så jag reagerade aldrig särskilt mycket på det. Jag visste ju varför de sa det. Då var jag ju sedd. Plötsligt. När jag gick ut sjunde klass fick jag ett bra betyg i alla ämnena, men det var med lite sorg i hjärtat jag konstaterade att nu var det slut med det roliga. Jag fick veta att jag måste resa tillbaka till Finland för mitt uppehållstillstånd hade gått ut. Mina föräldrar hade inte bett att få mig tillbaka och särskilt inte sedan mor fått sitt sjunde barn, min lillasyster. Med mig skulle vi bli nio personer i det lilla kyffet till bostad vi bodde i. Jag skulle dock hinna med att bli konfirmerad om jag sommarläste, så veckan efter konfirmationen anträdde jag färden till Finland. På ett vis såg jag ändå fram emot att få resa hem, för far hade i ett brev (det enda han skrev till mig) lovat att jag skulle få studera vidare eftersom jag hade fått så bra betyg här. Jag trodde på honom, naiv som jag var. Att han hade lurat mig blev jag nog varse när jag kommit hem igen. Fattigt folk skulle arbeta och tjäna pengar, inte studera! Allting var sig likt hemma, förutom att familjen utökats med ytterligare två barn så nu var det ännu mindre plats för var och en att röra sig på. Jag fick åtminstone en egen bädd att sova i, en gammal träsoffa, men mina bröder fick ligga utspridda på golvet.

Efter ett par veckors ”acklimatisering” var det dags för mig att söka jobb. Mor och jag tog spårvagnen in till centrum och där gick vi runt till olika kontor och försäkringsbolag och frågade om det fanns en ledig plats som kontorselev eller springflicka. Det var mor som förde talan för min finska var inte tillräcklig. Till slut hade vi tur. Försäkringsbolaget ”Salama” på Alexandersgatan, mitt i centrum, erbjöd mig plats som internt springbud och jag skulle få sitta på övervaktmästarens kontor som låg närmast expeditionen. Det var fint det. Där jobbade redan en annan flicka, hon var väldigt snäll och hjälpte mig att komma in i jobbet. Jag fick snabbt lära mig bättre finska för personalen var helt finsktalande. Jobbet innebar en del enkla uppgifter förutom springbudets och jag trivdes bra. Lönen var inte stor, men mor fick allt jag tjänade. Hon behövde varenda penni till mat. Jag fick inte behålla så mycket som till en biobiljett.

Att mor ville ha in mig på ett försäkringsbolag kan bero på att det ansågs lite fint att jobba på ett sådant. Min bästa vän Eija hade kanske rekommenderat det.

Jobbet blev en tillflykt att komma till om dagarna, för situationen hemma med fars supande hade förvärrats under de tre åren jag varit i Sverige. Utbrotten hade blivit våldsammare och kom oftare, så man kände sig aldrig säker på när smällen skulle komma och vem som skulle drabbas. Matti och jag var de mest utsatta så vi försökte hålla oss hemifrån så mycket vi kunde. Mor fick tåla mycket, men hon kunde trots allt hantera honom någorlunda. Våra äldre bröder vågade han sig inte på längre, men de hade ju haft sitt. Det var en hemsk situation att befinna sig i och jag mådde minst sagt väldigt dåligt av att ständigt vara rädd när jag var hemma. Inget blev bättre av att min äldste bror, han var sju år äldre än jag, fann ett slags nöje i att ställa mig i dålig dager inför far så att jag råkade ut för hans ilska. Jag skulle aldrig våga göra någonting medvetet för att reta upp far. Min bror var helt enkelt elak och varför han var det förstår jag fortfarande inte. Han var den ende av oss syskon som stannade kvar hemma under hela kriget.. Jag hade en bästa vän, Eija, hon var ett år äldre än jag, och hon fungerade som ett bollplank för mig. För henne berättade jag allt som hände mig, hur jag kände det inom mig, och hon lyssnade, hon förstod. Vi gick långa promenader varje dag efter jobbet och det var tack vare henne jag stod ut. Hon hade själv en far som söp. Men måttfullare kan man säga. Eija kände min familj mycket väl för vi bodde vägg i vägg. -Jag kände heller aldrig att jag hade något stöd av någon annan i familjen, inte ens av mor. Hon var snäll på sitt vis. Grälade inte på någon av oss barn, men hon och jag fick aldrig någon speciell mor – dotter relation.

Jag kände heller aldrig att jag var en av familjen. Jag hade nog blivit ”försvenskad” i deras ögon och de blev irriterade över att jag inte kunde följa med i samtalen alltid för min finska räckte inte till. Men det var ju frustrerande även för mig. Mor hade naturligtvis sett hur dåligt jag passade in i familjen, jag var som en främling, så hon hade gått och funderat på hur det hela kunde lösas. En dag när vi var ensamma hemma frågade hon mig rakt ut om det inte vore bäst att jag reste tillbaka till Sverige. Hon ville att jag skulle skriva till Anna och fråga om jag var välkommen dit. Hon tyckte, att jag som upplevt en bättre miljö att leva i, skulle komma ifrån allt bråk, fattigdom och förödmjukelser som jag ständigt var utsatt för av min far och storebror. Ingenting skulle förändra sig om jag stannade kvar. Snarare

tvärtom. – Mor lovade hjälpa mig att ta hand om pengarna jag tjänade och inte tala om någonting för far, men jag skulle själv ordna med resan, söka pass bl.a. Jag skrev till Anna och tack å lov var jag välkommen. Sedan började ett springande hit och dit mellan olika myndigheter, för det krävdes papper som skulle fyllas i och det var på lunchrasterna jag fick göra det. Som tur var fanns alla instanserna i centrum. – Den andra maj -51 följde min mor, lillebror Jussi och bästa vännen Eija mig till båtterminalen i Helsingfors. Svårast var att skiljas från Eija. Hon hade blivit den enda människan jag kände tillit för under min tid hemma. Inte ens mor stod mig så nära som Eija.
– Den tredje maj kom jag till Stockholm och Anna hade även denna gång kontaktat hjälp som tog mig till Centralstationen och sen lämnade de mig där med tågbiljetten. I fyra timmar satt jag på samma bänk och vågade inte röra mig förrän det var dags att gå ombord på tåget.

Jag kom ner till Hagestad och till Anna veckan före min 15-årsdag. Även denna gång kändes det som att komma hem efter en tids bortavaro på annan ort. Eftersom fortsatta studier inte var att tänka på, så måste jag försöka hitta ett jobb och det var inte det lättaste. Jag ville gärna ha ett kontorsjobb, men sådana fanns inte på landsbygden. Det som fanns att välja på var affärsbiträde, piga, ”Lumpan” i Löderup (sortera lump) eller börja som damfrisörelev. Jag valde det senare, sökte i Löderup och fick börja ganska omgående med 13 kronor i veckan. Det var inget jobb jag någonsin drömt om. Det var ungefär sju – åtta km mellan Hagestad – Löderup så det blev att cykla i ur och skur varje dag året om. Jag fick nya vänner, vi var fyra tjejer som tog ut och dansade på veckosluten och den ena blev min bästis.
Anna arbetade som väverska åt Kristianstads Hemslöjd och jag satt ofta hos henne i vävkammaren och pratade om lite av varje. En sak som jag aldrig berättade för henne var hur jag hade haft det i Finland, inte allt. Bara att far söp. Jag mådde väldigt dåligt tidvis, inte fysiskt, men det var någonting inom mig som gnagde och gjorde ont. Jag ville bara vara ifred, kunna gömma mig, inte prata med någon. Anna såg att jag inte mådde bra, men jag kunde inte säga något. Hon fick aldrig veta och det ångrar jag mig för, nu när det är alldeles för sent. Kanske skulle hon ha förstått. Hon dog i cancer 1957, 63 år gammal.

Tryggheten hon gav mig saknar jag än idag, Den enda jag berättat min historia för var min man. Jag var 16 år när vi träffades och det var kanske ödet som bestämde oss två för varandra, för något år senare gifte vi oss.
Jag blev aldrig frisör. Vi flyttade till Revinge där min man arbetade som civil på signalverkstaden på I 7, men efter ett par år blev han erbjuden att bygga upp en TV-affär med verkstad i Hässleholm. Det nappade han på, så vi flyttade till norra Skåne 1956. Så småningom byggde vi eget, familjen växte och till slut hade vi fyra barn. Jag blev som sagt inte frisör, men min lust att studera fanns kvar, så efter 20 år som hemmafru satte jag mig på skolbänken igen. Det var bland det roligaste jag gjort. Nya vyer av livet, nya vänner, det var som att komma in i en annan värld och den passade mig.
Efter studierna fick jag arbete som SFI-lärare /svenska för invandrare) och det höll jag på med i 25 år. Under alla år jag vistats här i Sverige hade jag brevkontakt med mor och min yngste bror Jussi och jag reste också hem och hälsade på ibland. Särskilt roligt var det att träffa mina syskon. De var alla gifta och hade barn, det var bara min äldsta bror som bodde kvar hemma. Han blev sjukpensionerad, och dog endast 52 år gammal. Mor uppträdde alltid som om jag var en främmande som hälsade på. Jag hälsade på henne året innan hon dog 2002, 93 år gammal. Hon visste inte vem jag var. Av oss syskon är det bara lillasyster Liisa, Matti och jag kvar. Liisa och hennes man kommer och hälsar på vartannat år och jag reser och hälsar på henne och hennes familj ibland. Men jag har också rest hem bara för att jag velat uppleva mitt Helsingfors alldeles själv; atmosfären, gatorna, doften, det finska språket … – Nu är jag ensam i mitt hus, min man dog 2010, men jag har mina barn och barnbarn att glädjas åt. Så livet, efter att ha åkt hiss med mig mellan himmel och h-e under barnaåren, rättade till sig till slut, trots allt.

Men minnena lever kvar – starkt.

Marjatta Titoff

Lurad igen

Mina underbara, snälla fostertanter tog fram, en av mina ”amerikaklänningar” och klädde mig så fin. Det var en klänning, som jag inte fick ha till vardags. Bara när man skulle vara fin. När man skulle iväg någonstans. Jag hade flera fina klänningar. Inget annat barn, i den lilla byn, hade så fina kläder som jag. Klänningarna, hade mina fostertanters bror skickat till mig från Amerika. Han bodde där sedan många år tillbaka. Vit krage var det på klänningen och en vit stor rosett knöts i mitt hår.

Jag placerades på en av tanternas ”cykelpakethållare”, på en mjuk dyna. Solen lyste och det var mycket att titta på, under cykelfärden till staden Sölvesborg, en mil från byn där vi bodde.
Framme i staden, ställdes cyklarna vid torget. Vi gick sedan in på en innergård och där var en trappa upp till en ytterdörr. Inne i huset fanns en tant som hälsade oss välkomna.

Mina fostertanter säger till tanten ”hon ska ha ett passfoto till ett pass, för hon skall åka hem till Finland”.

Hela min lilla värld rasade samman när dessa ord uttalades.
Skulle jag tillbaka till Finland? Jag som bott så länge i mitt fosterhem, i hela två år.

Marjatta hos fotografen

Nej, nej det fick inte vara sant. Min förtvivlan blev så stor, att ag rusade fram till ytterdörren och skulle ut, rymma. Jag ville ut. För att springa från denna förtvivlan, som jag kände.

Tanten slängde sig fram till ytterdörren och hann att vrida om nyckeln – som satt i – jag kom inte ut. Jag fick stå innanför dörren och skrika ut min förtvivlan. Resten är svart. Jag minns inte hur lång tid det tog, innan min gråt tog slut.

Min mamma lurade mig, när jag skulle till Sverige. Nu lurades mina älskade fostertanter också. Ingen kunde jag lita på. Ingen ville ha mig. Alla ville bara skicka iväg mig.

Besöket hos fotografen slutade med, att mina älskade fostertanter sa, att om dom är med på fotot, så är det inte farligt. Jag fann mig i det och passfotot togs. Enbart mitt ansikte klipptes ut och ett pass färdigställdes. Men passet behövde inte användas.

Mina älskade fostertanter trotsade myndigheterna och behöll mig. Jag fick stanna i deras hem.

Hemma i Finland, har jag fått veta efteråt, stod mamma och väntade på mig. Hon skulle omedelbart ha lämnat mig på ett barnhem. Hennes nye man ville inte ha hem mig.

Ja, jag har fotot bredvid mig nu, när jag skriver detta. Jag ser en mycket ledsen, rödgråten flicka. Klädd i sin fina klänning från Amerika och i håret finns en stor vit rosett.

Mina tårar rinner. Detta besök hos fotografen, har satt sin prägel på mitt liv, hela mitt långa liv. Jag lever mitt liv ensam. Vågar inte knyta ann till någon. Rädd att bli lämnad igen. Ingen skall överge mig. Jag vill aldrig mer känna sådan sorg, sådan smärta, som jag kände, när jag var hos fotografen, den gången.

Marjatta Titoff, finskt krigsbarn V-Ku 946, från Salmi i Karelen

Matti Äikäs

** 6 juli 1936*
† 10 mars 2015

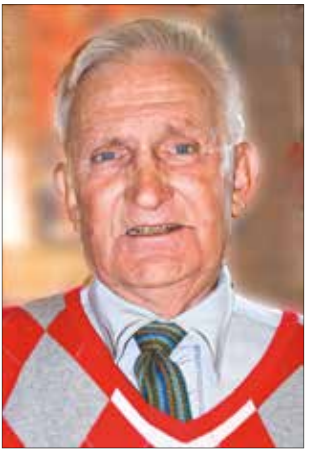

Till minne av Matti Äikäs, Löderup

Vi syskon har tillsammans försökt minnas. Matti föddes 1936 i Finland, i Valkjärvi i Karelen.

Finland hamnade i krig med Ryssland, och på grund av det slogs en liten pojkes liv i spillror. I juni år 1944 var Matti och hans två yngre bröder Heimo och Martti tvungna, p.g.a. omständigheterna, att åka som krigsbarn till Sverige. Karelen måste man överlämna till Ryssland. Familjerna fick fly och barnen placerades i fosterhem över hela Norden.

Under sådana omständigheter började vår Mattis stigar genom livet. Här i Sverige fick Matti ett fosterhem, där han tillbringade sina barndomsår. Det brevväxlades länge om barnens återkomst till Finland, men familjen hade ännu ingen egen plats att bo på. Pappa Einar hade blivit sårad i kriget, mamma Anna dog och därför var det svårt att ta tillbaka barnen. Ryktesvägar har vi hört att pappa skulle någon gång ha varit i Sverige och tittat till pojkarna för att ta med dem tillbaka hem, men det hade redan gått så lång tid att barnen hade hunnit bli hemmastadda i sina fosterfamiljer och därför hade pappa inte hjärta att än en gång flytta på barnen.

Pappa pratade aldrig ett endaste ord med oss andra barn om dessa saker.

Vi har ingen klar bild om varför Matti kom från Sverige tillbaka till Finland, till Juupajoki, men han kom i alla fall när han var 18-20 år gammal. Annikki kommer ihåg att Matti inte längre kunde prata finska när han kom. Det hade gått en tid och Matti var ute och arbetade i skogen i närheten. Mamma Saima skickade iväg Annikki och Anneli för att hämta Matti till maten. Flickorna var då 8-10 år gamla. De kunde ju ingen svenska, så mamma Saima lärde dem att säga: ”Kom hit äta”. Flickorna hittade inte Matti med en gång, så de gick omkring i skogen och ropade: ”Mattii, kom hit eettaamaa!”

Sin värnplikt gjorde Matti i Valtiala i Tammerfors; kanske var det därför han kom tillbaka till Finland. Körkort tog han i Orivesi.

Ungefår fem år trivdes han i Finland, sen drog havet. Pappa ville inte riktigt acceptera att han gick till sjöss, men det hindrade ju inte världsvana Matti att ge sig iväg. Matti började som uppassare och avancerade så småningom till kock och stewart.

När Matti jobbade på båtarna hade han ibland långa ledigheter och då kom han hem och hälsade på med sin arbetskamrat Nisse. En gång hade han en sådan där Volvo BW. Vi barn sprang genast ut på gården för att titta och beundra den. Matti och Nisse pratade svenska med varandra och bestämde att de skulle ta ut oss på en tur och började lasta in oss i bilen. Vi som inte förstod språket trodde att de skulle röva bort oss och började alla gråta och skrika på hjälp.

En gång hade Matti med sig smyckeskrin till Anneli och Annikki, med halsband, armband och örhängen. Det var en stor sak på den tiden, för då hade man inte råd med smycken. I byahuset ordnades alla möjliga fester på den tiden. På en fest lärde Matti Anneli och Annikki att dansa bakom kulisserna.

Efter åren till sjöss slog sig Matti ner i Sverige, men han glömde inte oss för det, utan höll regelbundet kontakt och fungerade som kontaktperson till våra andra bröder i Sverige. Han kom ihåg Annelis och Annikkis födelsedagar varje år.

När Hannele var 15-16 år gammal så tillbringade hon en sommar hos Matti och hans familj i Helsingborg för att lära sig lite svenska. Nina var ett par år gammal och Annika var bebis, Britt var mammaledig. Hannele sommarjobbade lite grann på en jordgubbsodling i närheten. Några gånger gick Matti dit med henne, och stannade en stund och plockade jordgubbar med Hannele. Och då var ägaren häpen över hur snabbt den finska flickan plockade, för han hade inte sett att Matti hade hjälpt henne.

Matti önskade alltid att vi skulle lära oss svenska, så att vi skulle kunna kommunicera och hålla kontakt med våra släktingar. Vi har varit dåliga på att lära, likaså kan inte Nina och Annika så bra finska än heller.

Matti hade alltid glimten i ögat och han kunde konsten att njuta av goda stunder. Han fick också andra på gott humör. T.o.m. i slutet, när en del av oss skulle komma och hälsa på, så önskade han oss välkomna och lovade gå och försäkra sig om att dörren var låst så att inte liemannen skulle hinna före oss.

Trots sina livserfarenheter, eller på grund av dem, så var han en god bror åt oss. Han uppfostrade balanserade och fina barn och har säkert också varit en bra morfar för sina barnbarn.

Med saknad;

syskonen från Finland med familjer Jaakko, Anneli, Annikki, Urho, Pekka, Hannele, Liisa, Hannu, Marketta och Jani

Jag och Min Far

Text: Annika Äikäs / Magnus Uggla

Där borta vid pilen, där ser jag min far,
vi har många minnen, att dela idag.
Nu kampen är över, du flyger nu fri,
som alltid kämpa', du väl med oss bi.

När krigstider härja, du skiljdes från far o mor,
på tåget mot Sverige, så bror, efter bror.
Men nå'nstans Gud såg dig, o log då ner,
ty famnen var öppen, i Löderups kvarter.
Blev lillebror Svensson, fick kärlek o harmoni,
de bästa man nå'nsin, kunnat önska sig.

Du trivdes på havet, en sjöman du var,
många historier vi bär på idag, från vår far.
Jag saknar den humorn, som var hans sigill,
Den som la grunden, för att jag finns till.
Med glimten i ögat, genom livet du gått,
glatt mången mänska, i stort som i smått.

Din rädsla för barnen, att ej känna sin far,
det fick dig ändå att mönstra av, o bli kvar.
Där borta vid pilen, där ser jag min far,
vi har många minnen, att dela idag.
Vi sänder vår kärlek till dig käre far,
för alltid i hjärtat finns du hos oss kvar.

//: Cirkeln ska slutas, det har jag kvar,
vi ska enas i jorden jag, o min far ://

Krigsbarnsminnen

Krigsbarn i Södra Sverige berättar

Krigsbarnen berättar sina egna minnen och om sin resa till Sverige och mottagandet här. Detta var den största barnförflyttning som ägt rum.

Många fick göra resan mellan Sverige och Finland flera gånger. En del fick stanna i Sverige för gott.

Det var många olika händelser barnen fick uppleva. Trots att det var samma resa alla gjorde. Ändå så stor skillnad beroende på vilka förhållanden barnen kom från och till vilka hem och samhällen de kom till.

Detta är något som aldrig får glömmas bort. Var det bra eller dåligt för barnen, deras biologiska föräldrar och fosterföräldrar?

Svaret är väl: Sådant får inte hända igen.

KRIGSBARNSMINNEN

Boken kan beställas av:

Soini Andersson
Skyrupsgatan 5
282 32 Tyringe
Tel 070-555 91 33
soini.andersson@gmail.com

ISBN: ISBN 978-91-639-0565-0